

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

**KADINLARIN AFETLERDE YAŞADIKLARI
SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI:
HATAY DEPREMİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilal ÖZCAN

İstanbul

Nisan-2025

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

KADINLARIN AFETLERDE YAŞADIKLARI SORUNLAR VE
SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI: HATAY DEPREMİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilal ÖZCAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Emel YURTSEVER

İstanbul

Nisan-2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Emel YURTSEVER .....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Kaan SEVİM .....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Melek İPEK .....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Kadınların Afetlerde Yaşadıkları Sorunlar ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Hatay Depremi Örneği” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Hilal ÖZCAN

ÖN SÖZ

Bu çalışma, afetlerin kadınlar üzerindeki etkilerini ayrıntılı olarak ele alarak, bu süreçte karşılaştıkları özel sorunlara odaklanmaktadır. Kadınların afet deneyimlerine ilişkin alan yazındaki eksiklik, bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Yakın tarihteki Kahramanmaraş merkezli depremler ve ardından yaşananlar, Türkiye için afet yönetiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu çalışma, Hatay özelinde depremlerin ardından kadınların karşılaştığı psikososyal zorluklar, ekonomik kayıplar ve sosyal destek ihtiyaçlarını incelemekte, bu sorunların çözümünde sosyal hizmetlerin rolünü analiz etmektedir.

Araştırmanın her aşamasında beni destekleyen ve yardımcı olan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Emel YURTSEVER'e içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Değerli katkılarından ötürü tez jürimde yer alan hocalarıma tezimin geliştirilmesine yardımcı oldukları için teşekkür ederim.

Tez çalışmamda MAXQDA programı kullanımına ilişkin bilgi ve tecrübelerini paylaşarak çalışmama görüş ve öneriyle katkı sağlayan Doç.Dr. Ceylan GÜLER'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez sürecinde fikir alışverişi yaptığım, beni cesaretlendirerek çalışmayı sürdürmemi sağlayan arkadaşlarım Fatma GÜNERİ, Ayfer BAKACAK ve Zehra AKGÜL'e teşekkür ederim.

Yaşadığımız zor süreçte tüm olumsuzluklara rağmen, bu çalışmaya gönüllü olarak katılan, karşılaştıkları güçlükleri ve deneyimlerini paylaşan tüm katılımcılara çok teşekkür ederim.

Bu yola çıkarken örnek aldığım, her adımında yanımda olan ve akademik olarak desteklerini esirgemeyen ablam Fatma ÖZCAN KIRAK'a ve eşi Muharrem KIRAK'a en derin saygılarımı ve şükranlarımı sunarım.

Son olarak maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve varlıklarına şükrettiğim sevgili babam Fikret ÖZCAN'a, değerli annem Sevgi ÖZCAN'a, kardeşlerim İbrahim ÖZCAN'a ve Kemal Tunahan ÖZCAN'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Dilerim bu çalışma, afetlerde kadınların karşılaştığı zorlukları anlamamıza ve sosyal hizmet politikalarının bu zorluklara nasıl cevap verebileceğini düşünmemize katkıda bulunur.

Hilal ÖZCAN

İstanbul-2025

ÖZET

KADINLARIN AFETLERDE YAŞADIKLARI SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI: HATAY DEPREMİ ÖRNEĞİ

Hilal ÖZCAN

Yüksek Lisans, Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emel YURTSEVER

Nisan, 2025- 210 sayfa

Afetlerin bireyler üzerindeki etkisi; aile yapısı, ülkenin gelişim düzeyi, eğitim durumu, yaş ve cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bu doğrultuda, toplumsal kırılmalıklar, afet durumlarında sürecin daha da karmaşık ve zorlu hale gelmesine neden olabilmektedir. Toplumda yerleşik etiketlemeler, roller ve kalıplar, bireylerin afetlere karşı kırılmalıklığını artırmakta ve risk yönetim süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu araştırma, Hatay'daki depremzede kadınların cinsiyet temelli sorunlarını ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu, 6 Şubat 2023 depremlerini deneyimlemiş, Hatay ilinde yaşayan 18 yaş ve üzeri 15 kadından oluşmaktadır. Elde edilen veriler, MAXQDA Pro 2020 programı aracılığıyla kodlanmış ve analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, kadınların afet süreçlerinde mahremiyet ve güvenlik endişeleri yaşadığını, yeterli yaşam standartlarına sahip barınma ihtiyacı duyduklarını, deprem sonrası bakım yüklerinin arttığını, psikososyal destek ihtiyaçlarının oluştuğunu, psikososyal sorunlar ve aile içi ilişkilerdeki bozulmalardan etkilendiklerini ve cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Çalışma sonucunda, deprem öncesinde var olan toplumsal cinsiyet temelli rol ve sorumluluk paylaşımının, deprem sonrasında da devam ettiği ve bu durumun kadınların kendilerini eşit olmayan sosyal koşullar içinde değerlendirmelerine neden olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet Deneyimi, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Hizmet, Deprem, Afet Yönetimi

ABSTRACT

**THE PROBLEMS AND SOCIAL SERVICE NEEDS OF WOMEN
IN DISASTERS: THE CASE OF HATAY EARTHQUAKE**

Hilal ÖZCAN

Master's Degree, Social Work

Thesis Advisor: Prof. Dr. Emel YURTSEVER

April, 2025- 210 Pages

The impact of disasters on individuals may vary depending on factors such as family structures, the development level of the country, educational status, age and gender. Accordingly, social vulnerabilities can make the process more complex and challenging in disaster situations. Established labels, roles and stereotypes within society increase individuals' vulnerability to disasters and negatively affect risk management processes. This study aims to identify the gender-based problems and social service needs of female earthquake survivors in Hatay. The research was conducted using a phenomenological approach which is one of the of the qualitative research methods. The study group consisted of 15 women aged 18 and over who experienced the February 6, 2023 earthquakes and lived in Hatay province. The data collected were coded and analyzed using the MAXQDA Pro 2020 program. The finding of the study reveal that women experience concerns about privacy and safety during disasters, require shelter with adequate living standards, face increased caregiving burdens after the earthquake, need psychosocial support, are affected by psychosocial problems and deterioration in family relationships, and are exposed to gender-based discrimination. The study concluded that the gender-based division of roles and responsibilities that existed before the earthquake continued after the earthquake, which led women to perceive themselves as living under unequal social conditions.

Keywords: Disaster Experience, Women, Gender, Social Work, Earthquake, Disaster Management

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3.Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar	8
1.5. Sınırlılıklar	8

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ 9

2.1. Afet ve Afet ile İlgili Kavramlar	9
2.2. Afetlerin Özellikleri	11
2.3. Afet Türleri.....	12
2.3.1. Doğal Afetler.....	13
2.3.2. İnsan Kaynaklı Doğal Olmayan Afetler.....	18
2.4. Afet Yönetimi.....	18
2.4.1. Afet Yönetiminin Evreleri.....	20
2.5. Afet Yönetişimi	23
2.5.1. Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütleri.....	24
2.5.2. Uluslararası Örgütler	25
2.5. Türkiye’de Afet Yönetim Sistemi	32
2.5.1. Afet Yönetim Sisteminin Gelişimi.....	32
2.5.2. Üst Politika Belgelerinde Afet Yönetimi	39
2.6. Afet Yönetim Sisteminde Kurumsal Yapılanma.....	46
2.6.1. Merkez Örgütlenmesi.....	47
2.7. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Kadın Olmak	53
2.8. Afetlerde Sosyal Hizmet ve Toplumsal Cinsiyet.....	55
2.8.1. 6 Şubat Depremleri	55

2.8.2. Afetlerde Toplumsal Cinsiyet	57
2.8.3. Afetlerde Sosyal Hizmet	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	66
3.1. Araştırmanın Modeli	66
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	67
3.3. Görüşmelere Hazırlık	69
3.4. Veri Toplama Süreci	70
3.5. Verilerin Çözümlemesi	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI.....	74
4.1. Afet Sürecine Etki Eden Faktörler	74
4.1.1. Afetlerde İnanç Faktörü	75
4.1.2. Sosyo Demografik Faktör	78
4.1.3. Deprem Öncesi Deneyim ve Eğitim Faktörü	82
4.2. Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar	84
4.2.1. Sosyal Yapıdaki Değişim	85
4.2.2. Barınma ve Fiziksel Çevre Koşulları	88

4.2.3. Ekonomik Değişiklikler	100
4.2.4. Deprem Sonrası Sağlık.....	106
4.2.5. Aile İlişkileri ve Dinamiklerindeki Sorunlar.....	115
4.3. Afetlerde Kadın Olmak	117
4.3.1.Hukuki Destek.....	119
4.3.2. Liderlik.....	120
4.3.3. Kadın Gönüllüler.....	120
4.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim	122
4.3.5.Kadınların Afetle Başa Çıkma Stratejileri	123
4.3.6. Mahremiyet	125
4.3.7. Toplumsal Cinsiyet Perspektifi	127
4.3.8.Çocuk Bakım/Eğitim Desteği	132
4.3.9. Güvensizlik Hissi	133
4.3.10. Afet ve Kadın Olgularına Dair Düşünceler.....	134
4.4.Sosyal Hizmetler ve Destek İhtiyaçları.....	136
4.4.1.Yönetim.....	137
4.4.2.Depremzedelerin Gönüllü Desteği.....	139
4.4.3.Barınma ve Hijyen Koşulları Talepleri	141
4.4.4.Gelecekteki Eşitsizliklere Yönelik Öneriler.....	142
4.4.5.Afetlerde Dezavantajlılık	144

4.4.6.Hizmet Sağlayıcının Yaklaşımı.....	145
4.4.7.Hizmetlerin Erişilebilirliği	147
4.4.8.Hizmet Kalitesi.....	149

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA	153
--	------------

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	156
KAYNAKÇA	168
EKLER.....	186
ÖZGEÇMİŞ.....	195

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 2.1: Türkiye’de Meydana Gelen Afetlerin İstatistikî Dağılımı.....	14
Tablo 2.2: Türkiye’de Meydana Gelen Doğal Afetlerde Yıllara Göre Değişen Ölüm Oranları.....	15
Tablo 3.1: Araştırmanın Katılımcılarının Sosyo-demografik Verileri.....	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: AFAD'ın Teşkilat Şeması.....	49
Şekil 3.1: Braun ve Clarke'ın Ortaya Koyduğu Analiz Aşamaları.....	72
Şekil 4.1:Araştırmanın Ana Temaları	74
Şekil 4.2: Afet Sürecine Etki Eden Faktör Temasının Kategori, Kod ve Alt Kodları	75
Şekil 4.3: Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar Temasının Kategori, Kod ve Alt Kodları.....	85
Şekil 4.4 : Afetlerde Kadın Olmak Temasının Kategori, Kodları ve Alt Kodları ...	118
Şekil 4.5: Sosyal Hizmetler ve Destek İhtiyaçları Temasının Kategori, Kodları ve Alt Kodları	136

KISALTMALAR LİSTESİ

AFAD	: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ARA	: Afet Risk Azaltma
AUZEF	: Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EM-DAT	: Afet Veri Tabanı
FEMA	: Federal Acil Durum Yönetim Kurumu
ICRC	: Uluslararası Kızılhaç Komitesi
IFRC	: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
INSARAG	: Uluslararası Arama ve Kurtarma Danışma Grubu
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LGBTİ+	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PAHO	: Pan Amerika Sağlık Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	: Türk Dil Kurumu
UN	: Birleşmiş Milletler
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNOCHA	: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
UN Women	: Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın Birimi)
UNISDR	: Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi

USAID : Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı

WFP : Dünya Gıda Programı

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Afetler, özellikle büyük ölçekli doğal felaketler, toplumsal yapıları derinden etkileyerek bireylerin yaşam koşullarını zorlaştırmakta ve toplumun çeşitli kesimlerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Dünya genelinde, iklim değişikliklerinin etkisiyle afetlerin sıklığı artarken, bu durum milyonlarca insanı olumsuz etkilemektedir (Usta, 2023). Türkiye'de geniş bir deprem kuşağında yer aldığı için, depremler gibi doğal afetler sıkça yaşanmakta ve büyük kayıplara yol açmaktadır (Karakayalı, 2022). 2023 Şubat ayında meydana gelen ikiz depremler, Türkiye ve Suriye'de binlerce kişinin hayatını kaybetmesine ve geniş çaplı yıkıma neden olmuştur. Bu afet, sadece fiziksel altyapıyı değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve psikolojik yapıları da derinden etkilemiş, özellikle kırılgan grupları olumsuz biçimde etkilemiştir (Arıca, Çakır ve Kağnıcı, 2023). Bu kırılgan gruplar arasında kadınlar da bulunmaktadır.

Kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri gereği, ev işleri, çocuk bakımı ve ailelerinin refahı gibi sorumluluklarla yükümlü olduklarından, afet dönemlerinde ekstra sorumluluklar almakta ve bu da onların afetlere karşı daha savunmasız hale gelmesine yol açmaktadır (Ciampi ve diğ., 2020). Ayrıca, afet koşullarında, ev içi şiddet ve cinsel istismar gibi riskler artmakta, kadınlar bu tür tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır (Wisner, Gaillard & Kelman, 2012). Bu nedenle kadınların afet sonrası toparlanma süreçlerinde, sosyal hizmetlere erişimi ve ihtiyaçlarına duyarlı stratejilerin geliştirilmesi önem taşımaktadır (Gerçek Öter ve Demir, 2023).

Afetlerin etkileri, kadınlar üzerinde daha belirgin olabilmektedir, çünkü bu etkiler, toplumsal cinsiyet rollerine, ekonomik durumlara ve güç ilişkilerine bağlı olarak şekillenmektedir (Oxfam, 2017). Cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle kaynaklara erişimdeki engeller ve karar alma süreçlerindeki adaletsizlikler, kadınların afetler karşısındaki kırılganlığını artırmaktadır. Ancak kadınlar aynı zamanda afet sonrası yeniden yapılanma, rehabilitasyon ve bakım süreçlerinde de önemli roller üstlenmektedir (Sultana, 2010).

Afetlerin kadınlar üzerindeki özel etkilerini anlamak, toplumsal cinsiyet farklılıklarını göz önünde bulundurarak etkili sosyal hizmet stratejileri geliştirmek açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, afetlerin kadınların hizmetlere erişimini, psikososyal destek taleplerini ve arama-kurtarma faaliyetlerine katılımlarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Araştırma soruları doğrultusunda elde edilen veriler, kadınların afet yönetimi ile ilgili sunulan hizmetler ve karşılaştıkları problemler hakkında bulgular ortaya koymuştur. Bu bulgular, gelecekteki afet müdahalelerinde kadınların daha etkin bir şekilde korunması ve desteklenmesi için çıkarımlar sunmaktadır. Sonuçların, afet yönetimi ve sosyal hizmetler alanındaki politika geliştirme süreçlerine katkı sağlayarak, kadınların afet sonrası iyileşmelerini etkili bir şekilde destekleyecek stratejilerin belirlenmesine yardımcı olması umut edilmektedir.

Araştırma beş ana bölümden oluşmakta olup, kadınların afetlere karşı daha hazırlıklı ve dirençli hale gelmesi için öneriler ve stratejiler önermektedir. Birinci bölümde araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarından bahsedilmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, araştırmanın kavram ve kuramsal temeline değinerek; afet ve toplumsal cinsiyete ilişkin kavramlar ele alınmış olup, ülkemizde afetlere ilişkin benimsenen yaklaşımlar, görevli kurumsal mekanizmalar, afet politikalarının gelişimi ve yönetimine değinilmiştir. Daha sonra afetlerde sosyal hizmet ve kadınlara yönelik benimsenen sosyal hizmetler üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi, süreci, modeli, evren ve örnekleme, görüşmelere hazırlık, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

Dördüncü bölümünde araştırma bulguları başlığı altında; toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden kadınların afet sürecine ilişkin bakış açıları, değerlendirmeleri ve deneyimlerinin analizlerine yer verilmiştir. Elde edilen veriler ışığında araştırma sorularının cevapları araştırılırken, alt amaçlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Tezin son bölümü olan beşinci bölümde ise ülkemizde benimsenen afet yönetiminde kadının önemi ve rolüne ilişkin değerlendirmelerin yanı sıra; konuya ilişkin tartışma, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

1.1.Araştırmanın Problemi

Afetler, toplumdaki bireyleri farklı derecelerde etkilese de en büyük risk grubunu kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır. Özellikle genç yetişkin kadınlar, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamakta, bu durum düşük doğum, erken doğum, ölü doğum gibi komplikasyonlara yol açabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, afetlerde kadınların maruz kaldığı olumsuzlukları artırmakta; şiddet, zorla evlilik, artan iş yükü, yoksulluk ve psikososyal sorunlara yol açmaktadır. Bu etkilerin azaltılması için afet öncesi ve sonrasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dikkate alınması önem taşımaktadır (Gerçek Öter ve Demir, 2023).

Afetler, toplumsal eşitsizlikleri daha belirgin hale getirerek, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirir ve kadınlar ile diğer dezavantajlı grupların kırılganlıklarını artırır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kadınlar sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı daha savunmasızdır. Düşük sosyo ekonomik seviyeler, sınırlı eğitim ve kaynak erişimi, kadınların afetlere karşı savunmasızlıklarını artırmaktadır. Ayrıca, ayrımcı sosyal, kültürel ve hukuki uygulamalar da kadınların afetlerden daha fazla etkilenmesine yol açmaktadır (Habtezion, 2013). Kadınlar, genellikle çocukların, yaşlıların, hasta ve yaralı aile üyelerinin birincil bakıcılarıdır. Bu durum, hane reisi olan kadınlar için çocukları ve diğer bakım sorumlulukları nedeniyle yardıma erişimlerini engellemektedir. Deprem anında, yaşlı veya engelli bir bireyin bakımını üstlenen kadınlar, sadece kendi tahliyelerinin değil, bakımlarındaki kişilerin tahliyesinden de sorumludur. Geleneksel giyim kodlarına uymayan bir şekilde dışarı çıkmak istemeyen bazı kadınlar, ölüm veya yaralanma riskiyle karşı karşıya kalabilir ve evlerini terk etmekte zorluk yaşayabilirler (Ünür, 2021: 369).

Kadınların savunmasızlığı, kültürel ve örgütsel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı araştırmalar, kadınların savunmasızlığının afet durumlarında arttığını göstermektedir. Yeterli yardım ve fiziksel ve yasal koruma önlemleri alındığında ve kadınlar, afet hazırlık aşamasında ilgili bilgi ve farkındalık kazandığında, bu savunmasızlık en aza indirilebilir. Nüfusun kırılganlığının afetlerin ana nedeni olduğu ve bu kırılganlığın bilinçli eylemlerle değiştirilebilen sosyoekonomik koşullar tarafından arttığı belirtilmektedir (Wiest, Mocellin ve Motsisi, 1994).

2023 yılının Şubat ayında meydana gelen ikiz depremler, Türkiye ve Suriye’de büyük bir etki yaratmış, binlerce kişinin ölümüne ve yaralanmasına yol açmıştır. Artçı

sarsıntılar depremin etkilerini daha da artırmış ve büyük bir yıkıma neden olmuştur. Türkiye nüfusunun büyük bir kesimi bu afetlerden etkilenmiş ve 11 ilde ülke nüfusunun %16,4'ü bu felaketten olumsuz etkilenmiştir. Bu felaket, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında yıllardır sağlanan kazanımları da tehdit etmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Depremin yol açtığı kayıplar, kamu yapılarında ciddi hasarlara neden olmuş ve birçok kişi farklı bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır (UN Women, 2023).

Afetlerin toplum üzerindeki etkisi, toplumsal kırılma gruplarında farklı seviyelerde gözlemlenmektedir. Yaşlılar, çocuklar, engelliler, gençler ve kadınlar, afetlerden farklı derecelerde etkilenmektedir. Kadınlar, afet öncesi dönemde coğrafi, ekonomik, kültürel ve dini koşullar gibi faktörler nedeniyle çeşitli hak ihlalleri ve temel hak yoksunluklarına maruz kalabilmektedir. Bu eşitsizlikler, afet süreçlerinde daha da belirgin hale gelmektedir (Baydemir, 2023; Ciampi vd,2020). Ayrıca, kırsal kesim ve düşük gelirli ailelerde kadınlar, ekonomik bağımlılık nedeniyle afet sonrası iş bulma ve gelir elde etme konusunda büyük zorluklarla karşılaşabilirler. Afet bölgelerinde kadınlar, cinsel şiddet ve güvenlik tehditleriyle daha fazla karşılaşabilir, barınma alanlarındaki düzensizlik ve güvenlik zafiyetleri onları daha savunmasız hale getirebilir. Ayrıca, hamilelik, doğum gibi sağlık süreçlerinden ötürü kadınlar fiziksel ve psikolojik olarak daha hassas olabilirler. Afetler, sağlık hizmetlerine erişimi zorlaştırarak kadınların sağlık sorunlarını derinleştirebilir, özellikle doğum ve çocuk bakımı gibi ihtiyaçlar göz ardı edilebilir. Afet sonrası sosyal destek ağlarının zayıflaması, kadınların yalnızlık ve izolasyon yaşamasına yol açabilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılık, kadınların afet süreçlerinde daha düşük sosyal statüye sahip olmalarına yol açar, bu da kadınların ihtiyaçlarının karşılanmasında eksikliklere sebep olabilir (Abolshams Asgharia,2018). Ayrıca, afet sonrası aile yapısının bozulması, konut kaybı, ekonomik sorunlar, sosyal izolasyon, güvenlik olanaklarının zayıflaması, stresle yetersiz baş etme, madde bağımlılığı, alkol kullanımı ve ruh sağlığı sorunları, kadınların şiddete maruz kalma risklerini artırabilir (Thurston, Stöckl ve Ranganathan, 2021; Haight vd., 2022).

Sonuç olarak, kadınların afetlerde karşılaştıkları özgün sorunları ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını anlamak, etkili müdahaleler geliştirebilmek adına önem taşımaktadır. Bu çerçevede, özellikle Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler sonrasında Hatay'da afet deneyimlerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığı

çalışmada, kadınların deprem sürecindeki yaşadıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi, kadınların deprem deneyimlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl şekillendiği ve afet sonrası toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların yaşam koşullarını nasıl etkilediğidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Uzun yıllardır insanlık, çeşitli doğal afetlerle karşı karşıya kalmakta ve bu afetlere karşı önlem alma zorunluluğu ile karşılaşmaktadır. Son dönemdeki iklim değişiklikleri, salgınlar, sel ve depremler, doğa ile insanlığın sıkı bir bağ içinde olduğunu göstermektedir (Talu, 2016: 70). Kahramanmaraş ve Hatay merkezli büyük depremler, geniş bir etki alanına sahip olup birçok ilde maddi ve manevi kayıplara yol açmıştır. Bu afetler, sadece fiziksel yıkımla kalmayıp, toplumun sosyal yapısını da etkilemiştir.

Araştırmalar, doğal afetlerin toplumda kırılganlıkları artırdığını ve bu kırılganlıkların özellikle toplumsal cinsiyet açısından daha belirgin hale geldiğini göstermektedir. Kadınlar, afetler sonrası toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin derinleşmesiyle daha büyük zorluklarla karşılaşmakta ve hem fiziksel hem de psikolojik açıdan daha fazla zarar görmektedirler.

Bu çalışma, Kahramanmaraş depremlerini Hatay’da yaşayan kadınların cinsiyet eşitsizliklerini ve afet sonrası kadınların yaşadığı deneyimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Afetler, toplumsal yapıyı etkileyerek kadınların karşılaştığı zorlukları daha belirgin hale getirebilir. Çalışma da kadınların afet sonrası yaşadığı zorluklar, aile içindeki rolleri, ekonomik bağımsızlıkları, sağlık hizmetlerine erişimleri ve toplumsal destek sistemlerinden yararlanma deneyimleri incelenecektir.

Sonuç olarak, bu çalışma, afet sonrası kadınların karşılaştığı zorlukları anlamak ve farkındalık oluşturmak için literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda afet öncesi, afet anı ve afet sonrası dönemleri kapsayacak şekilde kadınların deprem deneyimleri göz önünde bulundurularak, şu sorulara cevap aranacaktır:

- Toplumsal cinsiyet rollerinin afet sürecine etkisi nasıldır?
- Kadınların afet süreçlerinde yaşadığı ekonomik sorunlar nelerdir?
- Kadınların afetlerde yaşadıkları sağlık sorunları nelerdir?

- Kadınların afet süreçlerinde yaşadıkları sosyal sorunlar nelerdir?
- Kadınların afet süreçlerinde yaşadıkları psikolojik ihtiyaçları nelerdir?
- Yaşanan afet süreci göz önünde bulundurulduğunda, kadınların deneyimleri çerçevesinde ihtiyaç duydukları sosyal hizmetler nelerdir?
- Kadınların afet sonrası müdahale sürecinde yaşadıkları deneyimler nasıldır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Afetler, toplumsal yapıları derinden etkileyen olaylardır ve bu süreçler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirerek daha görünür hale getirebilir. Ayesha Ahmad'ın çalışmasında, afetlerin toplumsal cinsiyet temelli inşa edilmiş süreçler olduğu ve bu süreçlerin var olan eşitsizliklerle iç içe geçtiği vurgulanmaktadır (Ahmad,2018:106-108). Afetlerin kriz anlarında ortaya koyduğu sosyal olgular, aslında var olan ancak görünmeyen toplumsal ve mekansal eşitsizliklerin belirginleşmesine neden olur. Yapılan araştırmalarda, kadınların afetlerden erkeklere kıyasla daha fazla etkilendiğini, özellikle toplumsal cinsiyet temelli zorluklar nedeniyle kadınların daha kırılgan hale geldiğini göstermektedir (Çelebi Boz ve Şengün, 2017, s. 365; Okray ve Es, 2024; Beşpınar ve Beşpınar, 2023).

Afetlerde toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan stratejilerin önemi, özellikle kadınların afetlere karşı daha kırılgan hale gelmesi nedeniyle giderek daha fazla vurgulanmaktadır. ILO raporu, afetlerin ve krizlerin kadınları erkeklere göre daha fazla etkileyebileceğini, ekonomik ve kültürel faktörlerin kadınları daha savunmasız hale getirdiğini ortaya koymaktadır. Kadınların çoğunlukla güvencesiz işlerde çalışması ve toplumsal cinsiyet normlarının kadınların işgücüne katılımını sınırlaması, afet sonrası ekonomik toparlanmalarını engellemektedir. Bu nedenle, afetlere yönelik toplumsal cinsiyet duyarlı stratejiler geliştirilmesi önemlidir (ILO, 2022).

Türkiye'de yapılan çalışmalar da bu durumu farklı açılardan ele almaktadır. Tarık Tuncay'ın "Afetlerde Sosyal Hizmet-17 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999 Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Sosyal Hizmet Uzmanları Tarafından Gerçekleştirilen Meslek Uygulamalarının İncelenmesi" başlıklı tezi, afet sonrası sosyal hizmet uygulamalarının etkinliğini değerlendirilmektedir (Tuncay,2003). Benzer şekilde, Fatih Altun'un "Afetlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler" başlıklı tezi, afet sonrası verilen sosyal hizmetlerin toplumsal etkilerini incelemektedir (Altun,2014).

Gülşah Alakara Özcan'ın çalışması ise, AFAD'da görevli sosyal çalışmacıların afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin etkinliğini araştırmaktadır (Alakara Özcan,2018). Aziz Baz tarafından yazılan "Türkiye'de Afetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları: 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri Örneği" başlıklı tez ise, afetlerdeki sosyal hizmet uygulamalarına dair bir çerçeve sunarak, afet sonrası ihtiyaçların nasıl karşılandığını analiz etmektedir (Baz,2023).

Kadınların afetlerdeki rolüne dair yapılan diğer çalışmalar, afetlerin kadınlar üzerindeki özel etkilerini ve bu etkilerin nasıl azaltılabileceğine dair öneriler sunmaktadır. Behnaz Abolshams Asghari, kadınların afetlerdeki katılımını sağlık sektörü özelinde ele alırken (Abolshams Asghari,2018), Gül Yalçın'ın çalışması, toplumsal cinsiyet perspektifinin afet yönetiminde nasıl entegre edilmesi gerektiğine dair dersler çıkarmaktadır (Yalçın,2019). Ayrıca, Birgül Değirmenci'nin tezinde, afet mevzuatındaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve kadınların geleneksel rollerinin afet dönemlerinde nasıl ağırlaştığı vurgulanmaktadır (Değirmenci,2021).

Gülsüm Kişi ve Gülsüm Alan'ın çalışmaları, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri, yoksulluk ve düşük eğitim gibi faktörlerin afetlere karşı daha kırılgan hale gelmelerine neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, afet yönetimi stratejilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle yeniden şekillendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Kişi,2022; Alan,2023).

Son olarak, Kader Ay'ın 2023 yılında yazdığı tez, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin bireyler üzerindeki duygusal etkilerini incelemekte ve afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır (Ay,2023).

Bu tezlerde yer alan bulgular, afetlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ne denli belirginleştiğini ve kadınların afet süreçlerinde daha fazla dezavantajlı hale geldiğini göstermektedir. Literatürde farklı alanlarda afet, sosyal hizmet ve toplumsal cinsiyet konulu araştırmalar bulunsa da afetlerde cinsiyet rollerinin etkileri ve sosyal hizmet ihtiyaçları üzerine sosyal hizmet alanında sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada ise, depremin kadınlar üzerindeki etkilerine ilişkin deneyimlerine ve sosyal hizmet ihtiyaçlarına odaklanmasının yanı sıra farklı sosyo demografik faktörlerin afet üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun; verilerin araştırmanın amacına uygun toplamasında ve cinsiyet rollerine ilişkin verilerin belirlenmesinde yeterli olacağı varsayılmaktadır. Katılımcıların veri toplama aracına verdikleri cevapların gerçeği yansıttığı, samimi ve iten doğru bilgiler paylaşıldığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın alışma grubu, Hatay ilinde yaşayan ve deprem felaketini deneyimlemiş, araştırmaya gönüllü olmuş 15 kadınla sınırlıdır.

Planlanan görüşme tarihlerinde kişilere ulaşamama, araştırmaya katılıma ilişkin fikir değişiklikleri, kadınların araştırma için zaman ayıramaması, bölgesel şartlar nedeniyle görüşmelerin hepsinin yüz yüze yapılamaması araştırmanın sınırlılıkları arasındadır.

Araştırma verilerinin toplanması, 24.01.2024/22.10.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmek üzere 9 ay ile sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde öncelikle afet ve afet yönetim sürecine ilişkin kavramlar ele alınmıştır. Ardından afet türleri, afet yönetimi, temel aşamaları, afet döngüsü, afet yönetim yapılanması ve afet yönetimi bağlamında afetlerle mücadeleye değinilmiştir. Daha sonra ise cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rollerine etki eden faktörler, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin politikalara değinilmiştir. Afetlerde cinsiyet rollerinin etkisi, doğal afetlerde kadın olmak, afetlerin kadınlar üzerindeki etkileri, kadınların güçlenmesi ve afetler, Türkiye’de afet yönetiminde cinsiyet rollerine ilişkin başlıklarla afetlerin kadınlar üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Son olarak afet ve sosyal hizmet ihtiyaçları ilişkisi üzerinden sunulan hizmetler, politikalar ve kadınların sosyal hizmet ihtiyaçlarına değinilerek, çalışmanın temel unsurları kavramsal ve kuramsal çerçeve içerisinde değerlendirilmiştir.

2.1. Afet ve Afet ile İlgili Kavramlar

Afet terimi, insanların yaşamlarını, fiziksel sağlıklarını, ekonomik durumlarını ve sosyal yapılarını olumsuz etkileyen, normal yaşamı durdurarak veya aksatarak toplumsal hayatı bozan ve yerel kaynaklarla başa çıkılamayan her türden doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylardır (United Nations [UN],1992). Afet kavramına ilişkin pek çok tanım mevcuttur. Bu kavram, AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı)’ın Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde; “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay.” olarak tanımlanmıştır (AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü). Afetler, yaşanan olayın kendisi değildir, olay neticesinde ortaya çıkan sonuçlardır. Bu tanım, afetlerin sadece yaşanan olayla değil, olayın doğurduğu sonuçlarla birlikte ele alınması gerektiğini vurgular. İklim koşulları, kuraklık veya yer yüzeyinin jeolojik hareketleri gibi doğal etmenlerin yanı sıra, insan faaliyetlerinin yol açtığı afetler de hem maddi hem de manevi olarak ciddi sonuçlar doğurur ve topluluklar üzerinde genellikle yıkıcı

etkiler bırakır. Bu afetlerin sebep olduğu can ve mal kayıpları, bazı durumlarda geri dönülemez seviyelere ulaşabilir (Altun, 2014:7).

Afetler sırasında geniş yerleşim bölgeleri, birçok insan ve diğer canlılar zarar görebilir. Afetlerin genel özellikleri önceden bilinse de bunlar önlenemez ve ortaya çıktıklarında durdurulamazlar (Özçelik, 2020:47).

Afet kavramıyla sıkça karıştırılan ve bazen yanlış bir şekilde onun yerine kullanılan kavramlar vardır ki, bu terimlerden biri de "acil durum" dur. Acil durum, "Toplumun tamamının veya belli kesimlerinin normal hayat ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve acil müdahaleyi gerektiren olaylar ve bu olayların oluşturduğu kriz hâli" şeklinde tanımlanmaktadır (AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü). Acil durum, genellikle büyük ölçekli olsa da çoğunlukla yerel kaynaklarla müdahale edilebilen ve hızlı bir şekilde harekete geçilmesi gereken bir durumu, afet anında olağanüstü tedbirlerin uygulanması ve afetle mücadele için gerekli eylemlerin yapılması gereken geçici bir hâli ifade eder (Sezer ve Tozbey, 2023:83). İnsanların günlük yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen yangın, ev ve iş kazaları, sağlık sorunları, trafik kazaları gibi çeşitli olaylar acil durum olarak kabul edilir (Barutçu,2015). Bu tür sorunlarla düzenli olarak ilgilenen trafik ekipleri, itfaiye, acil yardım ve sağlık ekipleri bulunmaktadır (Ergünay,1996: 270).

Afetlerle ilişkili bir terim olan "tehlike" zarar seviyesinin büyüklüğü ya da yok olma riskine yol açan bir durum olarak tanımlanmaktadır (UNISDR,2009). Birleşmiş Milletler (BM) ortaya koyduğu tanıma göre tehlike; belirli bir coğrafi alanda ve zamanda meydana gelen, yerel toplumda ya da genel olarak insanlık üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahip, doğa, teknoloji veya insan faaliyetlerinden kaynaklanan fiziksel bir durum olarak tanımlanmaktadır (Kundak ve Kadioğlu,2011). Tehlikelere karşı önlemler alınmadığı takdirde, bunlar risk haline dönüşmektedir (Doğru ve Coşkun,2023:1300).

Afet ile ilişkilendirilen bir diğer kavram ise "risk"tir. Geniş bir kullanım alanına sahip bu kavram, mevcut ve gelecekteki tüm belirsizlikleri ve güvensizlikleri ifade etmektedir (Christie ve Mitler,1999). Afetler açısından değerlendirdiğinde ise; afetlerin meydana gelmeden önce, olası afetlerin gerçekleşme olasılığının tahmin edilmesi ve bu afetlerin yaratabileceği tüm risk durumları kapsayan bir değerlendirme anlamına gelmektedir (Can, 2020:43).

Afete ilişkin çoğunlukla afetle eş anlamlı olarak kullanılan bir diğer terim ise “kriz”dir (Eren,1998:18). Dinçer’e (2013:405) göre kriz; “Beklenmeyen ve önceden sezilemeyen, acele cevap verilmesi gereken, örgütlerin önleme ve uyum mekanizmalarını etkisiz hale getirerek mevcut değerlerini, amaçlarını ve işleyiş düzenini tehdit eden gerilim durumu.” Olarak tanımlanır. Bu tanıma göre, kriz terimi afet kavramından daha kapsamlı bir durumu ifade etmektedir. Kriz terimi, toplumsal, kurumsal veya bireysel düzeyde yaşanan zorlu dönemleri tanımlamak için kullanılabilir (Şahin ve Üçgül, 2019: 45). Kısacası; afetler meydana geldiğinde, etkilenen tüm bireylerin deneyimlediği karmaşa, karışıklık, kesinti veya olağan dışı durumların bütünü kriz terimiyle tanımlanmaktadır (Can, 2020:43).

2.2. Afetlerin Özellikleri

Afetlerin neden olduğu can ve mal kayıpları, afetlerin kendisinden ziyade sonuçlarına odaklanmamıza ve bu afetlerin büyüklüğünü değerlendirme biçimimize etki etmektedir (Atlı, 2006). Bu özellikten yola çıkıldığında, yaşanan doğa olayının afet olarak nitelendirilebilmesi için, yaralanma ve ölüme neden olmasının yanı sıra ciddi derecede maddi kayıpta yaşanması gerekmektedir. Yaşanan bir olayın afet olarak tanımlanabilmesi için sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin; küresel ısınmayla birlikte kuraklık, erozyon, orman tahribatı, çevre kirliliği ve atmosfer olayları zamanla gelişen olaylar oldukları için tehlike olarak algılanmaktadır. Ancak, deniz seviyesinde yaşanan yükselme, bir tahribata yol açtığında gerçek afetlere dönüşmektedir. Ya da yerleşimin olmadığı bir bölgede meydana gelen volkan olayı, sadece bir doğal tehlike olarak kabul edilir. Bu doğal tehlikeler, yalnızca yerleşim alanlarını ve sosyal yapıları olumsuz yönde etkilediğinde afet haline gelmektedir (Genç, 2021:4). Doğal bir tehlikenin mutlaka bir felaketle sonuçlanması gerekmez. Felaket olup olmayacağını belirleyen şey insanların savunmasızlığıdır (Anderson, 1994). Kısacası herhangi bir tahribat veya kayıp yaşanmadığı takdirde olay, afet olarak değil doğa olayı olarak adlandırılmaktadır (Ertürkmen,2006).

Afetler, doğurduğu sonuçlar açısından değerlendirildiğinde; yol açtığı kayıpların yanı sıra, panik, sakatlanma, şaşkınlık, korku, kaygı, bulaşıcı ve salgın hastalıklara zemin hazırlayabilir (Dönertaş, 2006). Diğer yandan afetler sonuçları itibariyle toplumsal olaylar olarak görülse de gelişmekte olan ülkelerde ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin daha az refah düzeyine sahip kesimlerinde bu durumun daha yıkıcı

sonuçlar doğurduğu belirtilmektedir (İnmez,2011:186). Doğal felaketler, etkilenen uluslar için yaşam kaybı, ekonomik duraksama, artan kamu borcu, siyasi anlaşmazlıklar ve kitlesel yerinden edilme gibi ciddi kısa ve uzun vadeli sonuçlar doğurur. Bu etkiler, özellikle gelişen ülkelerde daha yıkıcıdır (Shin ve Park, 2024:1). Gelişmekte olan ülkeler, doğal felaketlerle etkili bir şekilde başa çıkacak yeterli altyapıya sahip değildir. Yoksul bölgelerdeki dayanıksız yapılar, sıkça meydana gelen afetlerden büyük lde etkilenmektedir. Yoksulluğun yanı sıra yerleşim yapısındaki düzensizlik, yetersiz sağlık koşulları, afetlere dayalı yaşanan gler vb. etkenler doğal afetlere karşı dayanıklılığı azaltmakta, gelişime yönelik kalkınma planlarına zarar vermektedir. Bunların yanı sıra gelişmiş ülkelerde yaşanan afetlerde ise farklı tehlikeler oluşabilmektedir. Yaşanan afetler mevcut kapasitelerin üstünde sonuçlar doğurduğunda, afetle mücadele aşamasında yerel imkanların yanı sıra uluslararası iş birliklerine gereksinim duyulmaktadır. Örneğin; Japonya’da meydana gelen bir deprem, yalnızca Japonya’daki yaşamı etkilemekle kalmayıp, yol açtığı nükleer sızıntı sayesinde tüm dünya için bir tehdit oluşturma potansiyeline sahiptir (Hancocks, 2013). Bu tür afet durumlarında mevcut kapasitenin ötesinde küresel lkte etkiler görülmekte ve afet yönetim sürecinde uluslararası iş birliklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

2.3. Afet Türleri

İnsanlar, doğal afetlerin oluşumunu durduramasa da bu afetlerin neden olabileceği zararları en aza indirmek için çeşitli tedbirler alabilmektedir (Cin, 2010:71). Afetlere karşı alınabilecek bu önlemlerin, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve eğitim olanaklarıyla bağlantılı olduğu söylenbilir. Örneğin, benzer şiddetteki iki deprem bir ülkeye büyük hasarlar verebilir iken, başka bir ülkeyi hiç etkilemeyebilir (Kırıkkaya, nver ve akın, 2011:28).

Afetlerin nedenleri ve meydana geliş şekilleri üzerine odaklanmak yerine, etkilenen kişilerin sayısı ve koşulları bakımından değerlendirilmesi ve önceliklerin bu şekilde belirlenmesi gerekmektedir (Seyyar ve Yumurtacı, 2016:19).

Afetler hem uluslararası alanda hem de ülkemizde çeşitli biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Dünya genelinde en sık kullanılan sınıflandırma, EM-DAT (Emergency Events Database) tarafından gerçekleştirilen sistemdir. EM-DAT’a göre, afetler doğal kaynaklı afetler ve teknolojik afetler olmak üzere iki temel kategoriye

ayrılmaktadır. Doğal kaynaklı afetler, jeolojik, hidrolojik, meteorolojik, klimatolojik ve biyolojik olmak üzere beş ana gruba sınıflandırılmaktadır. Bu gruplar altında toplam 15 farklı afet türü bulunmaktadır ve bu türler 30'dan fazla alt türe ayrılmaktadır. Teknolojik afetler ise endüstriyel kazalar, çeşitli/karmaşık kazalar ve ulaşım kazaları şeklinde üç ana gruba bölünmekte ve bu kategoriler de 16 alt türe sahiptir (Özmen, vd., 2018:9). Literatürde ise afet türleri genellikle "doğal, insan kaynaklı ve teknolojik kaynaklı" olarak üç grupta sınıflandırılmaktadır. Savaş gibi hem insan hem de teknolojik unsurların rol oynadığı bazı durumlar "karmaşık afetler" olarak adlandırılmaktadır. Son zamanlarda, afetleri "doğal" ve "insan kaynaklı" olarak iki ana kategori altında inceleme eğilimi belirgin bir şekilde artış göstermiştir (Kadıoğlu, 2008:5). Doğal kaynaklı afetler arasında "deprem, sel, heyelan, çığ ve tsunami" gibi olaylar yer alırken, teknoloji ya da insan kaynaklı olarak ise "büyük sanayi kazaları, nükleer felaketler, biyolojik krizler (silah ve saldırılar) ve iklim değişiklikleri" gibi durumlar sıralanabilir (Ün, 2023: 372). Bu araştırmada da literatürde genel kullanım şekline uygun olarak afet türleri doğal afetler ve insan kaynaklı (doğal olmayan) afetler şeklinde ele alınmıştır. Türkiye hem doğal hem de insan kaynaklı afetler açısından büyük riskler taşımaktadır. Ülkenin geniş bir kısmının deprem kuşağında bulunması, aşırı yağışlar nedeniyle sel ve toprak kayması gibi doğal olaylar risk oluştururken; jeopolitik konumu, komşulardaki karışıklıklar, sık orman yangınları ve plansız sanayi büyümesi gibi faktörler insan kaynaklı afet olasılığını artırmaktadır (Laçiner ve Yavuz, 2013:115).

2.3.1. Doğal Afetler

Doğal afetler; doğa olayları sonucunda insanları ve diğer canlıları tehdit eden, yaşamları üzerinde fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açan, normal hayatı ve insan etkinliklerini durduran veya aksatan doğal olaylar olarak tanımlanabilir (Soygüzel,2002). Buradaki "doğal" ifadesi, olayın "alışıldık, gündelik ya da mantıklı" olduğu anlamını taşımaz. Bu kelime ve kavram yalnızca olayın "doğayla ilişkili" olduğu biçiminde yorumlanmalı ve kullanılmalıdır. Doğa olaylarıyla bağlantılı felaketler, insanlığın var olduğu dönemden beri mevcuttur. Milyonlarca insanın yaşamını yitirmesine yol açan bu olaylar günümüzde özellikle küresel iklim değişikliği, çarpık kentleşme, sanayileşme gibi çeşitli etkenler nedeniyle, sıklığı, gücü ve etkili olma süresi hızla artmakta ve giderek büyümektedir (Kadıoğlu,2011).

Doğal afetler farklı şekillerde sınıflandırılrsa da AFAD'a göre; şiddetli soğuklar, kıtlık, kuraklık gibi yavaş seyreden durumlarla ortaya çıkan afetler ve heyelan, kaya düşmeleri, su taşkınları, hortum, yangın, volkan patlamaları ve deprem gibi ani meydana gelen afetler olarak iki grupta değerlendirilir (AFAD,2021). Meteorolojik felaketler, doğal afetlerin önemli bir kısmını kapsamakta ve son yıllarda giderek artan bir yoğunluk ve sıklıkta gerçekleşmektedir. Meteorolojik özellik taşıyan doğal afetleri diğerlerinden ayıran en temel nitelik, izleme ve erken uyarı sistemleri sayesinde zararların en aza indirilebilmesidir. Bu avantajdan yararlanarak, gelişmiş ülkeler afet yönetimi çalışmalarında meteorolojik tahmin ve erken uyarı kullanarak can kayıplarında önemli azalmalar ve ekonomik kayıplarda da dikkate değer düşüşler elde etmiştir (Kadioğlu,2011: 42).

Birleşmiş Milletler Afet Yardım Komisyonu Bürosu'nun 1974 yılında oluşturduğu "Türkiye'de Acil Yardım Teşkilatları" isimli raporda Türkiye'de meydana gelen doğal afetler; depremler, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, su taşkınları ve çığ düşmeleri olarak sıralanmıştır (Ertürkmen, 2006).

1950- 2008 yılları arasında ülkemizde meydana gelen doğal afetler incelendiğinde, afetlerden etkilenen en fazla afetzede sayısının deprem nedeniyle olduğu, bunu sırasıyla heyelan ve su baskını gibi afetlerin izlediği belirlenmiştir (Bkz. Tablo 2.1). Etkileri bakımından incelendiğinde çığ, diğer afetler ve çoklu afetlerin meydana gelme sayısı ve hasar oranlarının daha düşük düzeyde olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2.1: Türkiye’de Meydana Gelen Afetlerin İstatistiki Dağılımı

Afetler	Afet olay sayısının afet türlerine göre dağılımı	Toplam afetzede sayısının afet türlerine göre dağılımı
Deprem	%18	%55
Heyelan	%45	%21
Kaya Düşmesi	%10	%7
Su baskını	%14	%8
Çığ	%2	%2
Diğer Afetler	%4	%3
Çoklu afetler	%7	%4

Kaynak: Gökçe, Özden ve Demir, 2008

Türkiye’de meydana gelen doğal afetlere ilişkin ölüm oranlarındaki yıllara göre değişen dağılımları incelendiğinde ise, en fazla can kaybında ilk sırada depremlerin yer aldığı hemen ardından en yüksek can kaybının ise sel baskınları nedeniyle yaşandığı görülmektedir (Bkz. Tablo 2.2).

Tablo 2.2: Türkiye’de Meydana Gelen Doğal Afetlerde Yıllara Göre Değişen Ölüm Oranları

Afetlerin Yaşandığı Yıllar	Sel Baskını	Deprem	Fırtına	Aşırı Sıcaklık	Orman Yangını	Kitle Hareketi (Kuru)	Kitle Hareketi (Islak)
1990-1996	174	747	1	0	0	261	209
1996-2003	146	18349	10	29	0	0	9
2003-2010	129	78	25	25	0	0	28
2010-2017	8	647	0	0	0	0	0
2017-2024	124	50956	25	0	9	0	41

Kaynak: Our World in Data, 2024

Deprem, yer kabuğunda fay düzlemi boyunca kırılmalar sonucu meydana gelen ani yer değişikliklerinin, geçtikleri ortamı ve yüzeyi sarsma olayıdır (Erkoç, Baran ve Hamzaçebi, 2000). Bir başka tanıma göre ise, genellikle iki tektonik plakanın aniden farklı yönde hareket etmesi sonucu oluşan jeolojik bir fayın kırılması sonucu oluşan sismik dalgalar nedeniyle yerin yer değiştirmesi ve sarsılmasıdır (Rij, 2016:10). Deprem, dünya çapında en sık meydana gelen ve yıkıcı etkisi en fazla olan doğal afetlerden biridir. Hem bireyler hem de kurumlar üzerinde toplumsal yapı üzerinde derin etkiler yaratır (Erdoğan, 2023:719).

Deprem, sel, heyelan, kuraklık gibi doğal afetler arasında, en fazla tahribata yol açan ve en yıkıcı sonuçlara sahip bir afet olarak dikkat çekmektedir (Ağın Gözükızıl ve Tezcan, 2023:98). Son 70 yılda doğal afetler sonucu 100,000 kişi hayatını kaybetmiş, 600,000 yerleşim birimi zarar görmüş ve yaklaşık 500,000 bina dolaylı olarak etkilenmiştir. Ülke nüfusuna bakıldığında, deprem bölgelerindeki kentlerde yoğun bir nüfus bulunmaktadır. Genel hasarların büyük bir kısmı depremlerden kaynaklanmıştır (İstanbul Teknik Üniversitesi [İTÜ],2023).

Depremlerin yanı sıra sıkça karşılaşılan bir diğer olay ise sel felaketleridir. Özellikle Karadeniz kıyılarında ve ülkenin farklı bölgelerinde, yoğun yağışlar sonucunda sel olayları meydana gelebilmektedir (Genç ve Atabey,2023:813). Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre sel; "Sürekli yağan yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren su taşkını" olarak ifade edilmektedir (TDK,2024). Sel, bir akarsuyun çeşitli nedenlerle yatağından taşarak çevresindeki arazilere, yerleşim yerlerine ve altyapıya zarar vermesiyle normal sosyo-ekonomik faaliyetleri kesintiye uğratan bir olaydır. Bu tanım, kıyı taşkınları, göl taşkınları ve buz hareketi taşkınları gibi durumlarla da genişletilebilir. Dünyada aşırı yağışlar veya kar erimeleri sonrası akarsu taşkınları en yaygın sel örnekleridir ve selin gelişimi, bölgenin iklimi, jeoteknik ve topografik özellikleriyle ilişkilidir. Ancak, sel problemleri çoğunlukla insan aktivitelerinin sonucu olarak ortaya çıkmakta ve kontrolsüz kentleşme bu riski artırmaktadır (Uşkay ve Aksu, 2002:133). Sellerin oluşumunda birçok etken rol oynamaktadır. Toprağın doymuş olması, ani ve yoğun yağışlar, mevsim normallerinin dışındaki hızlı kar erimeleri, nehir ve göl çevresindeki hatalı yapılaşmalar, alan tahribatı ve düzensiz altyapı çalışmaları, sel olaylarına yol açabilmektedir (Genç ve Atabey,2023).

Ülkemiz, geniş coğrafyası ve farklı iklim bölgeleri sayesinde birçok şiddetli meteorolojik olaya maruz kalmaktadır. Özellikle fırtına, sel, dolu, don, kar ve kuraklık gibi meteorolojik afetler sıkça meydana gelmekte ve ciddi can ve mal kayıplarına yol açmaktadır. 2021 yılında, ülkenin çeşitli yerlerinde farklı büyüklükte 1024 meteorolojik afet rapor edilmiştir. Bu sayı, 1940-2021 dönemindeki en yüksek değer olarak kaydedilmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren meteorolojik afetlerin sıklığında belirgin bir artış gözlemlenmektedir (Erkan,vd.,2022).

Su kenarlarında yoğun yerleşimlerin olması ve taşkın bölgelerinde yoğun tarımsal faaliyetlerin yaşanması, yaşanan sel ve taşkınlarda tehlike ve zarar boyutunu arttırmaktadır (Dölek,2013:420). Örneğin; Fındık ağacının kök derinliğinin yetersizliği, toprağı tutma yeteneğini azaltmaktadır. Bu nedenle sel, heyelan gibi olaylarda fındık ağaçlarının kökünden çıkması daha kolay hale gelmektedir. Bu durum, Akçakoca selinde de gözlemlenmiştir; tonlarca fındık, dere yatağından sürüklenerek denize ulaşmış ve zarar görmüştür (Bayraktar ve Sahtıyancı,2020: 242).

Doğal afetlerin bir diğer türü olan çığ, genellikle bitki örtüsü bulunmayan engebeli ve dağlık bölgelerde vadi yamaçlarında biriken kar kütesinin iç veya dış kuvvetlerin etkisiyle hareket etmesi sonucu, kar tabakalarının eğim yönünde akma hareketidir. Kar tabakalarının farklı özelliklere sahip olması nedeniyle çığ, bazen bir tabakanın diğerinin üzerinde kayması veya tüm tabakaların birlikte kaymasıyla oluşur (Taştekin,2003). Türkiye, batıdan doğuya doğru yükselen engebeli arazilere sahiptir, bu özelliğinin en belirgin olduğu bölgelerden biri olan Doğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Karadeniz, çığ olaylarının en sık yaşandığı yerler arasında bulunmaktadır (Elmastaş ve Özcanlı,2011). Doğu Anadolu'da 2020 yılında 4 Şubat ve 5 Şubat tarihlerinde gerçekleşen çığ felaketi afetin etkilerini gözler önüne sermektedir. Yaşanan çığ olayında 11 jandarma, 9 güvenlik korucusu olmak üzere 42 kişi yaşamını yitirirken, 84 kişi de kar yığının altından yaralı olarak kurtarılmıştır (NTV,2022). Ülkemizde gerçekleşen çığ felaketinin yanı sıra dünyanın yüksek kesimlerinde de çığ felaketleri yaşanmaktadır. Afganistan'da 2015 yılında iki gün süren yoğun kar yağışı nedeniyle çığ felaketi yaşanmış ve 100'ün üzerinde kişinin öldüğü belirtilmiştir (NTV,2015).

Ülkemizi derinden etkileyen, can ve mal kaybına neden olan doğal afetlerden biri de heyelandır. Heyelan, yamaç ve şevleri oluşturan kaya, moloz ve toprak gibi malzemelerin yer çekiminin etkisiyle eğim aşağı doğru hareket etmesi anlamına gelmektedir (Görçelioğlu,2003). Heyelanlar, genel itibariyle kütle hareketleri olarak tanımlanabilir ve jeolojik, iklimsel, jeomorfolojik ve meteorolojik faktörler ile insan faaliyetlerinin etkisiyle yamaç dengesinin bozulması sonucunda meydana gelir (Öztürk,2002:35). Türkiye'de heyelanlar, özellikle Karadeniz, İç ve Doğu Anadolu bölgelerinde sık görülen doğal afetlerdir. Heyelanların başlıca doğal etmenleri arasında iklim, yağışlar, jeolojik yapı, topografi ve bitki örtüsü yer alır. Ancak, insan kaynaklı faktörler de önemlidir; hızlı nüfus artışları, kaçak yapılaşma, yetersiz arazi kullanımı planları, denetim eksiklikleri ve yol inşaatları heyelan riskini artıran

unsurlardır (Ergünay,2007). Topografyanın oluşumunda önemli bir rol oynayan heyelanlar, meydana geldikleri bölgelerde insan yerleşimleri ve bitki örtüsü üzerinde hem beşerî hem de fiziksel açıdan ciddi zararlara neden olan (Durmuş,2016), ikinci en yaygın jeolojik tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır (Özsoy,2024:134). Örneğin; Trabzon'un Araklı, Yomra, Arsin ve Sürmene ilçelerinde 20 Eylül 2024 Cuma günü meydana gelen sağanak yağış nedeniyle taşkın ve heyelanlar sonucu 148 işyeri, 130 konut ve 87 araçta zarar tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerde toplam zararın 208 milyon 528 bin 531 lira olduğu açıklanmıştır (Özdemir,2024).

2.3.2. İnsan Kaynaklı Doğal Olmayan Afetler

İnsan kaynaklı afetler bazı kaynaklarda “doğal olmayan afetler” adıyla tanımlanırken, diğerlerinde bu olayları açıklamak için “teknolojik afetler” terimi kullanılmaktadır (Şengün,2007). Biyolojik krizler, iklim değişiklikleri, nükleer felaketler (Ün,2023:372), savaş, büyük göçler, endüstriyel kazalar, uçak kazası terör eylemleri gibi olaylar sonucu ortaya çıkan, çevreye ve canlıları tahrip eden olaylardır (Yılmaz ve Gülüm,2024:4). İnsan faaliyetleriyle ortaya çıkan doğal afetler, doğal olaylarla hiçbir bağı olmadan, yalnızca insan etkileşimiyle gelişen olaylardır. Özellikle sanayi ve teknolojideki hızlı ilerlemeler, yaşamı kolaylaştıran yenilikler sunarken, diğer yandan insan hayatını olumsuz etkileyen yeni risklerin doğmasına yol açarak insan kaynaklı afetlerin meydana gelme olasılığını ve sıklığını artırmaktadır. Ülkemizin jeopolitik durumu, komşu ülkelerdeki iç huzursuzluklar, sık sık yaşanan orman yangınları, plansız ve hızlı sanayi gelişimi, ayrıca yakın ülkelerde ve ülkemizde inşa edilmesi düşünülen nükleer santraller, insan kaynaklı felaketlerin yaşanma olasılığını yükseltmektedir. Bunun yanı sıra, düzensiz kentleşme ve dere yataklarına yerleşen yapılar, olası bir felaket durumunda zararların büyümesine yol açacaktır (Laçiner ve Yavuz,2013:115) Günümüzde gerçekleşen insan kaynaklı afetlere örnek olarak 22 Mart 2024 yılında Rusya'nın başkenti Moskova'da Crocus City Hall konser salonuna yönelik terör saldırısında en az 137 kişi ölmüş, 140'tan fazla kişi de yaralanmıştır (BBC News,2024).

2.4. Afet Yönetimi

Toplumların düzenli ve örgütlü bir biçimde hazırlıklı olmasını zorunlu kılan afetler, çevresel özellikleriyle birlikte bir yönetim organizasyonu ve yapılandırma ihtiyacını gündeme getirmiştir (Işık,vd.,2012:87). Afet yönetimi, bu yapılandırmada insanların

sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamalarını tehdit eden risk alanlarının belirlenmesi; doğal, teknolojik, sosyal, beşeri ve politik koşulların izlenmesi; akılcı planlar, politikalar ve yöntemlerin geliştirilmesi; karar vericilerin ve uygulayıcıların eğitimi dahil olmak üzere tüm detayların dikkate alınarak yönlendirilmesi, farkındalığın artırılması ve bu yaklaşımın hem düşünsel hem de kültürel olarak benimsenmesini içeren, kamu yönetimini merkezine alan disiplinler arası bir süreçtir (Karaman,2017: 2-3).

Modern toplumda artan kentsel riskler, klasik afet yönetim modelinin yetersiz hale gelmesine yol açmış ve etkin yönetim arayışlarını tetiklemiştir. Toplum tabanlı ve bütünlük afet yönetimi modelleri, afet yönetiminin döngüsel sürecini oluşturan risk azaltımı, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarını uzmanlık alanları olarak tanımaktadır. Bu yeni yaklaşım, afetlerin önlenmesine odaklanarak toplumları tehlikelere karşı dirençli hale getirmeyi amaçlar. Geleneksel model tepkisel ve hiyerarşikken, modern model proaktif, sürdürülebilir ve dinamiktir; yerel birimlere ve halk katılımına önem verir, eğitim ve hazırlığı teşvik eder ve risk azaltımını sürdürülebilir kalkınma bağlamında ele alır (Genç, 2021:37-38).

Bütünlük afet yönetimi, afetlerin zararlarını önlemek veya azaltmak amacıyla risk analizi, zarar azaltma, hazırlık, ilk yardım, müdahale ve yeniden inşa aşamalarını kapsar. Can ve mal kayıplarının en aza indirilmesi için bu süreçlerin koordineli bir şekilde yürütülmesi şarttır. Afet yönetim planının toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde oluşturulması, desteklenmesi ve organize edilmesi, gerekli mevzuatın düzenlenmesi ile kurumsal yapıların gözden geçirilmesi, etkili ve verimli uygulamalar için hayati öneme sahiptir (Şahin,2019:352).

Bütünlük afet yönetiminde, tüm afetlerin ortak özellikleri olduğu kabul edilir. Bu bağlamda, her afet için ayrı hazırlıkların yanı sıra, beslenme, barınma, güvenlik ve sağlık hizmetleri gibi ihtiyaçların da ortak olduğu göz önünde bulundurularak hareket edilir. Hazırlık sürecinde bu anlayışa uygun bir yapı oluşturulur. Bütünlük afet yönetimi, yerel ve merkezi yönetimleri, ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'deki FEMA (Federal Emergency Management Agency) örneğinde olduğu gibi, katılımcı bir yöntemle bir araya getirir. Bu sistem, kamu kuruluşlarının yanı sıra gönüllü gruplar, sivil toplum örgütleri ve özel sektör kaynaklarını da etkin bir şekilde değerlendirmeyi hedefler ve bu açıdan afet yönetimi ile örtüşmektedir (Doğan, 2016:40-41).

Doğal afetler, gerçekleştikleri bölgelerde belirli aralıklarla tekrar eden olaylar olarak incelendiğinde, afet yönetiminin aşamaları birbiri ardına gelen döngüsel bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Genç,2021:9). Türkiye’de benimsenen afet yönetimi, uluslararası standartlara paralel bir gelişim gösterse de 1999 Marmara Depremi, bu alandaki en önemli dönüm noktası olmuştur. Bu olay sonrasında, Türkiye Afet Yönetimi Sistemi yeniden değerlendirilmeye başlanmış ve yeni yasal düzenlemelere odaklanılmıştır. Bu süreçte birçok kanun, yönetmelik, tebliğ ve genelge yayımlanmıştır, fakat bu belgelerin çoğu afet sonrası iyileştirme ve yeniden inşa aşamalarına odaklanmıştır. Son dönemde ise uluslararası afet yönetim döngüsü ile uyumlu bir yaklaşım benimsenmeye başlamıştır. Bu uluslararası benimsenen afet yönetim süreçlerinde ana döngü, sırasıyla; afet öncesinde “risk ve zarar azaltma, hazırlık”, afet anında “acil durum müdahalesi” ve afet sonrasında “müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa” şeklindedir (Kahraman, Polat ve Korkmaz, 2021:8).

2.4.1. Afet Yönetiminin Evreleri

Afet yönetimi döngüsündeki her aşamanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi, bir sonraki aşamanın da başarılı olup olmayacağını belirlemektedir. Bu döngünün yapısı, farklı bileşenlerin bir araya getirilerek uyumlu bir bütün halinde olduğu bütünleşik bir yönetim anlayışını zorunlu kılar (Gezgin,2018:44). Türkiye afet yönetimi, 1999 Gölcük depremi öncesi dönemde afet sonrası gıda ve giysi, sağlık hizmetleriyle afetzedelerin barınma ihtiyaçlarına yönelik yürütülüyordu (Tercan,2018:104). Günümüzde ise kriz yönetiminden önce risk yönetimine odaklanmaktadır (Erkan, 2010). Afet yönetimi sistemi, birbirinden farklı ancak birbiriyle bütünleşen iki yönetim sisteminden oluşur: Zarar Azaltma (Risk) Yönetimi ve Acil Durum (Kriz) Yönetimi (Işık vd.,2012). Risk yönetiminin ilk aşaması risk analizi ve zarar azaltma iken ikinci aşaması hazırlık sürecidir. İlk aşamada, afet meydana gelmeden önce tahmin ve erken uyarı sistemlerinden yararlanılmalıdır. Kriz yönetiminde ise ilk aşamada ilk yardım ve müdahale, ikinci aşamada ise yeniden yapılanma yer alır. Afet sonrası müdahale öncesi etki analizi gerçekleştirilmelidir. Afet planı çerçevesindeki faaliyetler birbirlerini tamamladığı için bu aşamaların sıralı bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir (Şahin,2019:353). Yapılan aşamaların sıralı bir şekilde gerçekleşmesi için afet planı evreleri “afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası” olarak üç dönem olarak ele alınmıştır (Akil ve İnal Önal,2023: 601).

a) Afet Öncesi

Zarar azaltma ve hazırlık aşamalarının yer aldığı dönem kapsar. Zarar azaltma, afetten önceki süreci kapsar ve çeşitli önlemlerin alınmasını içerir. Bu aşama, afet esnasında uygulanacak mevzuatın gözden geçirilmesi, yapı ve alan kullanım yönetmeliklerinin yeniden düzenlenmesi, tehlike haritalarının oluşturulması ve bilimsel araştırmaların planlanması gibi faaliyetleri içerir. Ayrıca, ülke genelinde deprem kayıt sistemleri ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi önemlidir. Zarar azaltma çalışmaları, insanların hayatını korumak ve mülk kaybını en aza indirmek amacıyla maliyet etkin ve çevresel olarak sürdürülebilir olmalıdır. Örnekler arasında alan kullanım planları, yapı yönetmeliklerine uyum, sel bölgelerinden uzak yerleşim alanlarının oluşturulması sayılabilir. Ancak, afetlerin ne zaman gerçekleşeceği bilinmediği için bu önlemler her zaman alınamayabilir. Zarar azaltma planlarının oluşturulması ve önceliklendirilmesi, acil müdahale ve yardım süreçlerinde yönlendirme sağlamak açısından faydalıdır. Zarar azaltma aşaması, uygulama iyileştirmeleriyle başlar ve yeni bir afet olana dek devam eder. Hazırlık aşaması ise, insanları olumsuz etkileyebilecek tehlikelere karşı tedbirler alarak etkili müdahale hazırlıkları yapmayı amaçlar. Bu aşama, acil durum sırasında yetki ve sorumlulukların belirlenmesi ile destek kaynaklarının hazırlanmasını da içerir. Tüm yönetimlerin, afet yönetimi görevleri doğrultusunda gerekli atamaları yapması, personel alımı, donanım ve diğer kaynakların sürekli güncellenmesi önemlidir. Müdahaleye yönelik planlamalar, görevli kuruluşlar, acil durum merkezleri, gerekli personel ve ekipman gibi konuların düzenlenmesini gerektirir. Etkili müdahale için, afet sonrası yapılacakları önceden belirlemek ve detaylı hazırlık yapmak gereklidir. Ayrıca, ilkyardım hizmetleri, kurtarma faaliyetleri, barınma ve ulaşım ihtiyaçları, yangın müdahalesi ve erken uyarı sistemleri gibi unsurlar da hazırlık aşamasının önemli bileşenleridir (Sezer ve Tozbey, 2023:84).

Yapılan tüm hazırlıkların belirli bir plan çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Bir müdahale veya uygulama, plan olmaksızın gerçekleştirildiğinde, niyet olumlu bile olsa beklenen sonuç elde edilemez. Bu bağlamda, farklı kuruluşlar ve örgütler arasında etkileşim sağlanması, organizasyonun düzgün bir şekilde işlemesi ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılması da bu aşamanın önemli unsurlarındandır (Karaman, 2017).

b) Afet Anı ve Hemen Sonrası

AFAD Başkanlığı, müdahale evresini kapsayan bu dönemde, ilgili mevzuatta afet veya acil durumlarda iâşe, barınma, ilk yardım, güvenlik, psikolojik ve toplumsal destek ile mülk ve yaşam kurtarma faaliyetlerini müdahale aşaması olarak tanımlamaktadır (Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği, 2023: 3). Afetin meydana gelmesinin ardından, afetin büyüklüğüne bağlı olarak ilk saatlerde yoğun bir biçimde yürütölen, afet bölgesinde afetzede kalmayıncaya ve bölgedeki yaşam koşullarını iyileştirinceye kadar devam eden faaliyetleri içeren dönem olarak tanımlanabilir (Küpeliöğlü, 2022: 56).

Müdahale aşamasında öncelikle can ve mal kayıplarının belirlenmesi, hasar gören binaların tespit edilmesi ve afetin meydana geldiği bölgeye teknik ve insani yardımların ulaştırılması gerekmektedir. Bu yardımların etkin bir şekilde ulaşabilmesi için sürekli haberleşme ve ulaşım sağlanmalıdır. Bilgi akışı ve iletişimin sağlanmasının ardından, bölgeye gelen yardımların koordinasyonu tek elden yapılmalıdır (Özel, 2013: 19).

c) Afetin Sonrası

İyileştirme ve yeniden yapılanma sürecini kapsayan bu dönemin işlevi, yaşanan afet sonrası zarar gören insanlara yardım etmek ve altyapıyı geliştirmektir. Bu süreçte ticaret ve sanayinin desteklenmesi, yerel ekonominin canlandırılması, topluma sosyal, psikolojik ve eğitim desteği sağlanması hedeflenir. Çalışmalar, afetten etkilenen toplulukların ulaşım, haberleşme, elektrik, su, geçici barınma, eğitim ve sosyal ekonomik faaliyetlerinin minimum seviyede sürdürülebilmesini sağlamayı amaçlar. Hasar tespitleri yeniden yapılırken, devletin sorumlulukları netleştirilmeli ve iyileştirmeler izlenmelidir. Altyapı iyileştirilmeli ve “zarar azaltma” ihtiyaçlarıyla birlikte ele alınarak, benzer zararların tekrarını önlemek amacıyla kapasite artırılmalı ve istihdam teşvik edilmelidir. Yerel ve bölgesel kalkınma hedeflerine uygun bir şekilde yapılacak yatırımlar planlanmalıdır. Afetin etkileri ortadan kaldırıldıktan sonra, toplumun normal hayata en kısa sürede dönmesi bu aşamanın esas amacıdır. İyileştirme aşaması, afetten sonra başlayarak, olayın büyüklüğüne bağlı olarak 1-2 yıl süren tüm faaliyetleri kapsamaktadır (Sezer ve Tozbey,2023:86).

2.5. Afet Yönetişimi

Afet sonrası risk azaltma ve uzun dönemli yeniden inşa süreçlerinde yerel, ulusal ve uluslararası örgütler ile sivil toplum kuruluşlarının kritik rolleri vardır. Bu süreçte mevcut yapılar güçlendirilirken, yeni birimler de kurulabilir. Koordinasyonu sağlamak için iş birliği yapılır ve personel eğitilir. Ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi iş birlikleri, bilgi paylaşımı gibi unsurlar, afet yönetimini etkiler. Hem ulusal hem de yerel yönetimler, özel sektörle iş birliği yaparak kapsamlı dönüşüm gerektiren yeniden inşa süreçlerini desteklemelidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, büyük afetlerin ardından bu aktörlerin birlikte hareket ettiği görülmektedir (Genç,2021:62). Afetlere müdahalede ilk adımda sorumluluk kamu kurumlarına aittir. Bu, devletin afetlere etkin bir şekilde müdahale edebilme yeteneğine sahip olması gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, hükümetler afet yönetimi sürecinde en uygun alternatifleri seçme ve hedefleri belirleme yükümlülüğündedir. Bu nedenle, afetler siyasi bir olay olarak da görülebilir. Yeniden inşa sürecinde, hükümetler yerel ve bölgesel yönetimlerin en iyi performansı sergileyebilmesi için bu birimleri yönlendirmekle yükümlüdür (İsbir ve Genç, 2008).

Afet yönetişimi, birçok aktörün dahil olduğu bir süreçtir ve bu süreçte bireyler, hane halkları, topluluklar, hükümetler, özel sektör, akademik çevreler, sivil toplum kuruluşları, askeri kurumlar, ikili ve çok taraflı bağışçılar ile Kızıllaç/Kızılay gibi çeşitli güç odakları, afet riskini azaltmak için sorumlulukları paylaşmaktadır (Sandoval ve Voss,2016:108) Afet riski yönetimi, bahsi geçen bu aktörlerin afet riskini azaltmak için sorumlulukları paylaşmalarını ifade eder. Bu aktörler arasındaki ilişkiler hem yatay hem de dikey yönetim çerçevesinde organize edilebilir (Çakı,2020:7). Kamu-özel sektör iş birlikleri, afetlerde kaynak, bilgi, yetenek ve enerji paylaşımını mümkün kılar. Yapılan iş birlikleri, afet öncesinde kaynakların koordinasyonunu ve afet sonrasında iş birliğini sağlamaya yardımcı olur. Ortak hedefler, güven, isteklilik, gönüllülük, esneklik, güçlü liderlik, açık iletişim ve şeffaflık gibi unsurlar, afet yönetiminde önemli bir yer tutar. Toplumun tamamını kapsayan afet yönetimi yaklaşımı, sosyal güvenlik ve dirençliliği artırarak acil durumlarda ortak bir strateji geliştirilmesini sağlar. Bu, afet yönetiminin her aşamasında farklı sektörlerin katılımını teşvik eden bir modeldir (Tobin,2018).

2.5.1. Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütleri

Afet yönetiminin her aşamasında önemli bir rol oynayan yerel yönetimler, sistemin temel unsurlarından biridir. Yerel yönetimler, afet yönetimi ve tehlikeli faaliyetlerin kontrolü gibi rutin görevleri üstlenir. Yerel koşulları en iyi bilen bu yönetimler, afet anında hızlı müdahale edebilme kapasitesine sahiptir. İlk müdahale, kurtarma, yaralıların sağlık hizmetlerine ulaşımı ve temel ihtiyaçların sağlanması gibi kritik görevler, olay yerine en yakın olan yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Ayrıca, yerel halk da afete müdahalede önemli bir rol oynar. Afet büyüklüğünden bağımsız olarak, yerel birimlerin hazırlığı büyük önem taşır. Yerel yönetimler, inşaat standartları, kentsel gelişim ve arazi kullanımı konularında karar alma yetkisine sahip olduklarından, afet sonrası dönüşüm ve risk azaltımında da önemli bir yer tutarlar. Ancak bu roller genellikle göz ardı edilmekte ve daha çok afet müdahalesi ile önleyici önlemlere odaklanılmaktadır. Afet sonrası süreçlerde, hasar tespiti, altyapı restorasyonu ve konut alanlarının belirlenmesi gibi konularda da yerel yönetimlerin etkinliği kritik öneme sahiptir. Afetlere karşı dirençlilik, ulusal, yerel, sivil toplum ve özel sektörün ortak sorumluluğudur. Geleneksel olarak merkezi yönetimin ağırlıkta olduğu afet yönetimi anlayışı, son yıllarda iletişim ve iş birliğine dayalı bir yönetim modeline kaymaktadır. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin yeteneklerinin güçlendirilmesi ve dayanıklılığının artırılması gerektiği savunulmaktadır. Yerel yönetimler, ulusal afet politikalarını yerelde uygulayarak afet yönetiminde önemli bir aktör konumundadır (Genç,2021:65-66).

Yerel yönetimlerin içinde yer alan il özel idareleri, 1913 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu ile kurulmuş ve bu yasa ile görevleri belirlenmiş yerel yönetim birimleridir (Sezer ve Tozbey,2023:92). Acil durum planları hazırlanırken, il ölçeğindeki planlarla koordinasyon sağlanır ve bakanlıklar, kamu kuruluşları, meslek odaları, üniversiteler ve diğer yerel idarelerin görüşleri dikkate alınır. Bu planların uygulanması için gerekli eğitim tedbirleri alınarak, ilgili kurumlar ve örgütlerle ortak bir program oluşturulabilir. Ayrıca, kanun, il özel idarelerine, il dışında meydana gelen yangınlar ve doğal afetlerde destek ve yardım sağlama yetkisi vermektedir (Şengün,2020:45-61).

Yerel yönetimlerin bir kolu olan büyükşehir belediyeleri ise 1984'te 3030 sayılı Kanunla bu sisteme dahil olmuştur. 5216 nolu Büyükşehir Belediye Kanunu'nda büyükşehir belediyelerinin afete ilişkin sınırları ve görev tanımı yapılmıştır (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004:7). Belediyelerin yetki, görev ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler ise 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. ve 53 maddesinde yer almaktadır (Belediye Kanunu, 2005).

Afet yönetiminin önemli bir parçası olan STK'lar, afet riskine karşı çözümlerde katkı sağlamalarının yanı sıra afet yönetimi sürecinde toplumun tüm kademelerinin istek ve ihtiyaçlarının iletilebilmesi için aracı bir rol üstlenmektedir (Özkan ve Uzun,2024:272). Merkezi otorite ve yerel yönetimlerle birlikte kritik bir rol üstlenmektedir. Toplum tabanlı afet yönetimi, yerel unsurların bilinçlendirilmesi ve öncelik almasını teşvik eder. Büyük çaplı afetlerde, kamu otoritesinin her afetzedeye ulaşması zordur; bu noktada sivil toplum ve gönüllüler, devletin koordinesi altında veya kendi başlarına müdahale çalışmalarına katılır (Fischer, Scharnberger, & Geiger, 1996).

Sivil toplumun avantajları arasında esneklik, hızlı müdahale yeteneği ve yerel dinamikleri anlama becerisi bulunmaktadır. Bu unsurlar, devletle olan ilişkilerine bağlı olarak, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde dayanışma pratikleri geliştirir. Afet sonrası, yerel ve uluslararası düzeyde sivil dayanışma ağları, afetzedeler için önemli bir destek sağlar; topluluk üyeleri, geçici barınma ve yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasında rol alır. Uluslararası sivil toplum kuruluşları da büyük çaplı afetlerde önemli katkılar sunmaktadır. İletişim ve ulaşım olanaklarının artması, afet yönetiminde uluslararası iş birliğini kolaylaştırmaktadır. Afetlerin müdahale ve iyileştirme aşamalarında, sivil toplumun sağladığı katkılar arasında insani yardımlar, gönüllü arama kurtarma çalışmaları, psikolojik destek ve güvenli barınma sağlama gibi faaliyetler yer alır. Tüm bu çabalar, afet sonrası toplumsal yapının yeniden inşasına ve toplumsal kurumların işlerliğinin sağlanmasına yönelik gönüllü çabaları kapsamaktadır (Alkın,2021:321).

2.5.2. Uluslararası Örgütler

Afetlerin yaygınlaşması, uluslararası örgütlerinde afet yönetimine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Afet yönetimi süreci, risk ve kriz yönetimi boyutunda çeşitli aktörlerin görev aldığı bir süreçtir. Bu süreçte, ihtiyaca göre ülkeler, uluslararası

örgütler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve üniversiteler sürece dahil olurlar. Geniş çaplı afetlerde, hükümetlerin çağrısıyla ülkelerin yardım ekipleri devreye girebilir. Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arası iş birlikleri ve bilgi paylaşımı ile ortak stratejiler ve eylem planları geliştirilmekte, bu da afetlere müdahale ve yeniden inşa aşamalarında farklı yönetim modellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Uzun süredir bu alanda faaliyet gösteren uluslararası örgütler, stratejiler ve politikalar geliştirerek, afet yönetimi süreçlerine katkıda bulunmaktadır (Genç,2021:68). Birleşmiş Milletler (BM), belirli ihtiyaçlara yönelik uzman BM ajanslarıyla birlikte merkezi bir koordinasyon işlevi üstlenerek etkin bir şekilde çalışır. BM'ye ek olarak, pek çok kuruluş ve dernek de uluslararası yardım faaliyetlerine dahil olmaktadır. Afet durumlarında, Birleşmiş Milletler sistemi, uluslararası sivil toplum kuruluşları, Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), uluslararası finansal kuruluşlar, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Pan Amerika Sağlık Örgütü (PAHO) ve Uluslararası Arama ve Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG) gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar, uluslararası afet yardım hizmetlerinin önemli örneklerini oluşturmaktadır (Doğan,2019:86).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü, esasen uluslararası barış ve güvenliği sağlama amacını taşırken, insanların doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere saygıyı sağlamakla da yükümlüdür. Bu görevi, BM Şartı'nda çeşitli şekillerde tanımlanan ilkelere dayanarak, ana ve yardımcı organları aracılığıyla ve kendi içindeki bildirimler ile sözleşmelerle gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler, savaş sonrası dönemde meydana gelen afetlerde müdahale etme, kuşakları koruma ve daha iyi yaşam koşulları sağlama konularında küresel projeler geliştiren ve uygulayan bir hükümetler arası kuruluş niteliği taşımaktadır (Duran,2001).

UNDP; afetlerin azaltılması, önlenmesi ve hazırlık aşamalarında ulusal kapasiteleri güçlendirmek için çeşitli kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Bu kuruluşlar arasında BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), Dünya Sağlık Örgütü (WHO/PAHO), UNICEF ve Dünya Gıda Programı (WFP) gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra Kızılay ve Kızıllaç gibi sivil toplum kuruluşları da yer almaktadır. 1997'de gerçekleştirilen BM Reform Programı ile OCHA'nın afet önleme ve iyileştirme görevleri UNDP'ye devredilmiş, bu durum UNDP'nin bu alanda yeniden yapılandırma yapmasına olanak tanımıştır. UNDP, afetlere yönelik zarar azaltma,

çatışma önleme, barış sağlama ve güvenlik ile adalet alanlarında reform gibi önceliklere odaklanmaktadır. Bu bağlamda, can kayıplarını azaltmak, afet sonrası iyileştirme faaliyetleri yürütmek ve sosyal yardımları sağlamak temel hedeflerindedir. Afet sonrası, hükümetler UNDP' den yeniden yapılanma desteği talep ederken, UNDP, insani yardım kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde zarar giderme ve yeniden yapılandırma çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ayrıca, çevresel tahribatlara karşı önleyici tedbirler almakta ve ekonomik, gıda, sağlık, insan, toplumsal ve politik güvenliği sağlamak amacıyla çeşitli projeler yürütmektedir. UNDP'nin vizyonu, yalnızca ekonomik büyümeye odaklanmak değil, aynı zamanda toplumun tüm alanlardaki potansiyelini artırmaya yönelik stratejiler geliştirmektir. Böylece, afetlere yönelik kurtarma ve iyileştirme faaliyetleri, can ve mal kaybını en aza indirmek ve sürdürülebilir insani gelişimi desteklemek amacını taşımaktadır. UNDP, desteklediği hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde önleyici ve iyileştirici çalışmalar yaparak eğitimler de sunmaktadır (Altun,2017:33-39).

Afetlere yönelik faaliyet gösteren uluslararası hizmet veren kuruluşlar arasında yer alan bir diğer kuruluş ise BM bünyesinde kurulan İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)'dir. UNOCHA, BM' in bünyesinde afetlere yönelik müdahale ve yardım çalışmalarının yönetimi ve koordinasyonundan sorumlu kuruluştur. Görevlerini yerine getirirken, BM' in diğer ajansları olan UNDP, WHO, UNICEF, WFP gibi kuruluşların yanı sıra Kızılay, Kızılhaç gibi yerel ve uluslararası sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışmaktadır. Afetten etkilenen ülkenin talebi doğrultusunda, ihtiyaçlara uygun bir müdahale mekanizması kurarak acil yardım hizmeti sağlamaktadır. OCHA'nın faaliyetleri üç temel alana odaklanmaktadır; politika geliştirme ve koordinasyon, insani konuların siyasi organlarla savunulması ve uluslararası yardım ve desteklerin koordinasyonu (Garrels, 2017).

UNICEF, 1954 yılında çocuk haklarını savunmak, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme doğrultusunda, çocuk haklarını evrensel etik ilkeler olarak yerleştirmeyi ve uygulamaları uluslararası standartlara uygun hale getirmeyi amaçlamaktadır. En dezavantajlı çocuk gruplarına, özellikle savaş mağdurları, aşırı yoksulluk içindekiler, felaketlerden etkilenenler, şiddet ve sömürüye uğrayanlar ile engelli çocuklara koruma sağlamaya büyük önem verir. Afetler gibi olağanüstü durumlarda, UNICEF, diğer BM kuruluşları ve insani yardım organizasyonları ile iş birliği yaparak, çocukların ve bakım sağlayıcıların yaşam koşullarını iyileştirmek için kaynaklarını seferber eder (Arabacı,2008:55).

Dünya Gıda Programı (WFP), 1961 yılında Birleşmiş Milletler tarafından gıda yardımları ve açlıkla mücadele amacıyla kurulmuş, günümüzde ise dünyanın en büyük insani yardım kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. WFP, acil durumlarda hayat kurtaran yardımlar sunarken, aynı zamanda çatışmalardan, doğal afetlerden ve iklim değişikliğinin etkilerinden zarar gören insanlar için barış, istikrar ve refah yolunda çözümler geliştirmektedir. Bu kuruluş, savunmasız topluluklara yardım ulaştırmak için hükümetler, diğer Birleşmiş Milletler ajansları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve diğer paydaşlarla iş birliği yaparak kaynakları seferber etmekte ve yenilikçi çözümler aramaktadır (World Food Programme, t.y.).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), acil durumlar ve afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak için sektörler arası iş birliğini teşvik etmeye çalışır. Bu bağlamda, üye ülkelerle iş birliği yaparak bölgesel, ulusal ve toplumsal düzeyde çeşitli mekanizmaların oluşturulmasını ve güçlendirilmesini amaçlar. Sağlık sektörünün acil durum yönetimi kapasitesini geliştirmek de bu çabaların önemli bir parçasıdır. Hükümetler, yerel otoriteler ve bölgesel kuruluşlar arasındaki iş birliği, sınırlı kaynakların etkili ve ekonomik bir şekilde dağıtılmasını sağlar. Ayrıca DSÖ, afetler ve acil durumlarla ilişkili olarak ortaya çıkabilecek ani ve uzun vadeli sağlık sorunlarını, sakatlıkları ve ölümleri en aza indirmek için çalışmalar yürütür (Doğan,2019:86).

Afet durumlarında sunulan sosyal yardım ve desteğin önemli bir diğer aktörü, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'dir. Bu hareket, siyasi görüş, ırk, sınıf, dil ve din ayrımı gözetmeden insani yardım faaliyetleri yürütmektedir ve üç farklı kurumsal yapıdan oluşmaktadır. İlk yapı, silahlı çatışmalarda mağdur olan bireylerin

korunmasını amaçlayan Uluslararası Kızıllaç Komitesi (ICRC)'dir. İkinci yapı, her ülkede ayrı olarak faaliyet gösteren ulusal Kızıllaç ve Kızıllaç dernekleridir. Üçüncü yapı ise, ulusal derneklerin iş birliğini ve koordinasyonunu sağlayan Uluslararası Kızıllaç ve Kızıllaç Dernekleri Federasyonu (IFRC)'dur (Coppola,2015).

ICRC; 1863 yılında İsviçre merkezli kurulan, silahlı çatışmalar ve iç savaş durumlarında mağdurların korunması ve temel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanan bir insani yardım örgütüdür. Çatışmalardan zarar gören kişilere yardım sağlayarak insani koşullarını iyileştirmeye yönelik müdahalelerde bulunmasının yanı sıra, çatışmadan etkilenen kişilerin temel ihtiyaçlarını güvence altına alır. İhtiyaç halinde afetlere yönelik insani müdahalelerde de yer almaktadır (International Committee of the Red Cross, t.y.).

Kızıllaç ve Kızıllaç Dernekleri; afetler ve acil durumlar sonrasında acil tıp müdahalesi, hastane hizmetleri ve psikolojik destek gibi kritik alanlara odaklanan çeşitli insani yardım faaliyetleri sunar. Yardım çalışmalarını yürütmek için insanlığa fayda sağlamayı amaç edinen bireylerden oluşan gönüllü ekipler oluşturulmuştur. Gönüllüler, özellikle ilk yardım ve arama- kurtarma gibi konularda eğitim alır. Ayrıca, bazı gönüllüler profesyonel sağlık ya da güvenlik çalışanlarıdır. Dernekler, gönüllüleri ulusal ve yerel afet planlarında aktif şekilde kullanır ve afetlere müdahale için diğer kurumlarla iş birliği yaparak eğitimler düzenler. Bu eğitimler, gönüllülerin zor koşullarda çalışabilmelerini ve ambulans, iş makineleri, kısa mesaj servisleri gibi araçları etkin şekilde kullanabilmelerini sağlar. Kızıllaç ve Kızıllaç, afetlere hazırlıklı olmak için ulusal afet planları oluşturur ve bu planların uygulanmasını destekler, sağlık ve tıp personeli için eğitimler sunarak, afet bölgelerinde acil sağlık hizmetleri sağlamak için hastane kurar ve çalıştırır. Dernekler, ayrıca kan bağıışı ve kan nakli hizmetleri de vererek, afet sonrası sağlık ihtiyaçlarına çözüm sunar (Altun, 2014:54-55).

IFRC; 1919 yılında kurulan, merkezi İsviçre'de olan bu uluslararası organizasyon, toplum sağlığı, insani yardım, afet hazırlığı ve afet müdahalesi olarak dört ana alanda faaliyet göstermektedir. Afet yardımlarında, yerel toplulukların kendi müdahale kapasitelerini artıracak şekilde, ulusal derneklerle iş birliği içindedir. Başlarda askeri tıp personeline destek vermek amacıyla kurulan Kızıllaç ve Kızıllaç, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, yaşanan kayıplara yönelik geniş bir yardım anlayışı benimsemiştir.

Hastane kurma, çocuk bakımı, halk sağlığı eğitimleri vb. hizmetler sağlamıştır. Zamanla, uyuşturuğu bağımlılığı, işsizlik, yaşı ve engelli bakımı gibi sosyal hizmetlere ilişkin toplumsal sorunlara da yönelmiştir. Afetlerden etkilenen ülkelere gıda, barınak, su, sağlık hizmetleri, temizlik ve iletişim desteği gibi insani yardımların ulaştırılmasının yanı sıra uluslararası müdahaleleri organize etmekle sorumludur. Afetlerdeki kayıpları azaltmaya yönelik afet sonrası iyileştirme çalışmalarını desteklemesinin yanı sıra afet hukuku konusunda da hükümetlere teknik destek sunmak, ulusal derneklerin kapasitelerini güçlendirmek ve afete ilişkin farkındalık sağlamak için çeşitli savunuculuk faaliyetleri yürütmek gibi işlevleri de vardır (Altun, 2017:47-48).

NATO; askeri organizasyonlar, insan gücü ve kaynaklar açısından oldukça geniş bir kapasiteye sahiptir ve bu sayede hükümetlere önemli derecede yardımcı olabilecek potansiyele sahiptirler. Hükümetler yardım talep ettiğinde, askerler sivil yönetimlere destek verebilmektedir. NATO, 1949 yılında 12 üye ülke tarafından kurulmuş olup, barış zamanlarında afet müdahalelerine yönelik çeşitli görevler üstlenmektedir. NATO, BM Şartnamesi'nde bağımsız devletlerin bireysel ve kolektif savunma haklarını onaylayan 51. Madde'ye dayanarak oluşturulmuştur. İttifakın temel hedefi, "Kuzey Atlantik bölgesinde barışçıl ve dostane ilişkilerin" gelişmesini sağlamaktır. NATO, hükümetler arası bir organizasyon olarak üye ülkelerin hükümetlerinin üzerinde faaliyet gösterir. Afetler sonrası NATO, hızlı bir şekilde yardım sağlayabilmektedir. NATO bünyesindeki sağlık çalışanları, afet mağdurlarına tıbbi hizmet sunarken, mühendisler yeniden yapılanma süreçlerine katkıda bulunabilirler. NATO'nun afet müdahale kapasitesinin artırılmasının bir diğer nedeni de yaşanabilecek kimyasal, nükleer ve biyolojik terör saldırıları sonrası alması gereken sorumluluktur. NATO, afetlere yönelik yardım çalışmalarında Birleşmiş Milletler (BM), özellikle de BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (UNOCHA) ve afetin meydana geldiği ülkenin yetkili makamlarıyla ortaklaşa hareket edeceğini kabul etmektedir. NATO'nun krizlere yönelik temel müdahale mekanizması ise, 26 müttefik ülke ve 20 ortak ülkeyi kapsayan Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Eşgüdüm Merkezi (EADRCC) olarak bilinir. Ayrıca, NATO gerektiğinde bilgi almak amacıyla UNOCHA' dan bir irtibat görevlisini de bünyesinde bulundurur (Doğan, 2019:87).

PAN American Sağlık Organizasyonu; afet durumlarında insani yardım sağlayan, bölgesel halk sağlığına odaklanan bir uluslararası organizasyondur. Bu kuruluş, teknik

destek sunarak, acil durum hazırlığı ve afetlere yönelik müdahalede bulunur. PAHO, Amerika kıtası ülkeleriyle iş birliği yaparak, halk sağlığını iyileştirme ve koruma amacı güder. Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklarla mücadele eder, sağlık sistemlerini güçlendirir ve afetler karşısında hızlı yanıt verir. PAHO, aynı zamanda insanların sağlık hizmetlerine zamanında ve kaliteli şekilde erişimini sağlamak için çalışır, yoksulluktan korkmadan herkesin sağlık hakkını savunur. Organizasyon, bölgedeki sağlık önceliklerini belirlerken, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve diğer uluslararası kurumlarla iş birliği yapar. Sağlık, kamu politikalarının temel bir unsuru olarak kabul edilir ve PAHO, insanların daha uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmelerine yardımcı olmak için tüm sektörlerin katılımını teşvik eder. PAHO, 35 üye devlet ve dört ortak üye ile bu hedeflere ulaşmak için ortaklıklar kurarak, bölgesel sağlık sorunlarına çözüm üretir. Ayrıca, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) Amerika Bölgesi Ofisi olarak da hizmet vererek, küresel sağlık ağının bir parçası olarak faaliyet gösterir (Pan American Health Organization, t.y).

INSARAG, 1988'deki Ermenistan depremi sonrasında kurulan, BM çatısı altında birçok ülke ve organizasyonun bir araya geldiği küresel bir iş birliği ağını temsil eder. Bu ağ, afet durumlarında arama ve kurtarma (USAR) operasyonlarını düzenler ve koordine eder. Bu kuruluş, afet bölgelerinde çalışan USAR ekiplerinin, BM'nin afet müdahale birimi olan UNDAC ile iş birliği içinde faaliyet göstermesini sağlar. Bu yapı, BM bünyesinde, uluslararası arama-kurtarma faaliyetlerini ve afet müdahale süreçlerini yöneten hükümetler arası bir ağ olarak faaliyet gösterir. Temel amacı, kentsel arama ve kurtarma konusunda uluslararası standartları belirlemek ve bu standartları geliştirmektir. Özellikle deprem gibi büyük afetlerde, uluslararası düzeyde koordinasyonu sağlamak ve müdahalelerin etkinliğini artırmak için yöntemler geliştirir. Bu sayede, afetlere daha hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edilmesi sağlanır (Coppola,Haddow ve Bullock: 2020:369).

2.5. Türkiye’de Afet Yönetim Sistemi

Bu kısımda, Türkiye’deki afet yönetim sisteminin yasal ve kurumsal yapısının tarihsel gelişimi incelenmiş ve üst düzey politika belgeleri ile stratejik planlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Afet yönetimi kapsamında uygulanan mevcut yasal düzenlemeler, merkezi yönetim, taşra ve yerel yönetimler seviyesinde faaliyet gösteren ana kuruluşlar ile bu kuruluşların görev ve sorumlulukları ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır.

2.5.1. Afet Yönetim Sisteminin Gelişimi

Afet yönetim sistemine ilişkin günümüzdeki yasal ve kurumsal yapılar, geçmişteki büyük felaketler ve bu felaketler sonrasında yapılan düzenlemelerle şekillenmiştir. Tarihsel olarak önemli afetler, afetlere daha etkili bir şekilde müdahale edebilmek için geliştirilmesi gereken yönetim anlayışlarının ve yasal altyapıların temelini atmıştır. Bu süreç, afetlere yönelik hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında sürekli olarak evrilen bir yasal ve kurumsal yapı oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye’deki afet yönetimi düzenlemeleri ise beş ana dönemde ele alınabilir (Genç,2013:500)

a) Birinci Dönem

Afet öncesi yönetimin müdahale aşaması ile sınırlı olduğu, risk azaltımına yönelik yasal düzenlemelerin yapılmaya başlandığı 1944 yılına kadar olan süreci kapsar (Kahraman, 2022: 37). Afet yönetiminin ilk örnekleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yangınlar sonrası ahşap yapılaşmanın yasaklanması gibi önlemlerle görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde, 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi, İstanbul’daki yapılaşma ile ilgili ilk düzenlemeleri getirerek bu konuda bazı temel esasları belirlemiştir. 1877 yılında ise, bu esaslar Osmanlı İmparatorluğu’nun tamamında geçerli hale getirilmiştir (Erkan, 2010: 76). Buna göre; yangınlara karşı çeşitli önlemler içeren planlar hazırlanmış; dar sokakların ortadan kaldırılması, ahşap yapılar yerine taş malzemeli binaların inşa edilmesi, kent meydanlarının oluşturulması, inşaat denetimleri, bina yüksekliklerinin düzenlenmesi ve altyapı ile yolların iyileştirilmesi gibi konulara odaklanılmıştır Ayrıca 1868’de Kızılay’ın kurulması da bu döneme aittir (Genç,2021:152). 1924’te Erzurum Depreminin ardından, vali başkanlığında belediye başkanı ve ilçedeki kamu kuruluşlarının yetkilileri ile bölge komutanlarının katılımıyla “Deprem Felaketzedeleri Komisyonu” oluşturulmuş ve benzer yapılar ilçelerde de

kurulmuştur (Kalemlı,2010:204). 1928'de Bayındırlık Bakanlığı'nın kuruluşu ile yerleşim ve yapılaşma için yeni düzenlemeler getirilmiştir. 1930'da 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 1933'te çıkarılan 2290 sayılı Yapı ve Yolları Kanunu ile belediyelere yerleşme ve yapılaşma konularında denetim ve izin verme sorumluluğu verilmiş, ayrıca yangınlarla mücadele için belediye bütçelerine ödenek ayrılması, yangın güvenliği önlemleri ve su depolarının hazırlanması gibi konularda genelgeler yayımlanmıştır(Geç,2021:153).1939 yılında meydana gelen büyük bir felaket olarak anılan Erzincan Depremi'nin yol açtığı yıkımlar sonrasında, dönemin Cumhuriyet Hükümeti, bazı yasal düzenlemeler yapma gerekliliği hissetmiş ve 17 Ocak 1940 tarihinde 3773 sayılı "Erzincan ve Erzincan Depreminden Etkilenen Bölgelerde Zarar Görenlere Yardım Yapılmasına Dair Kanun" kabul edilmiştir. Kanuna göre, depremden zarar görmüş bölgelerdeki vergi mükelleflerinin vergi ödemek zorunda kalmamaları sağlanmıştır (Yavaş,2005:124). 1939'da çıkarılan 3611 sayılı Kanun ile doğal afetlerle ilgili yardım faaliyetleri düzenlenmiş, Kızılay ve İçişleri Bakanlığı gibi kurumların yardımları sistematik hale getirilmiştir (Geç,2021:153). 1941-1943 yılları arasında ülkenin birçok yerinde yaşanan su baskınlarının ardından, 1943'te çıkarılan 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu ile su baskınlarına karşı alınacak önlemler belirlenmiş ve afet sırasında yapılacak çalışmalar için yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu dönemdeki tüm bu düzenlemeler, afetlere karşı daha hazırlıklı bir toplum oluşturma amacını taşımaktadır (Tercan,2018:109).

b) İkinci Dönem

1944-1958 yıllarını kapsayan bu dönem afet etkilerini azaltmaya yönelik önlemlerin alındığı süreci kapsamaktadır. 1939 Erzincan depreminin ardından, kısa süreli aralıklarla Niksar-Erbaa, Adapazarı-Hendek, Tosya-Lâdik ve Bolu-Gerede depremleri yaşanmıştır. Afetlerde çok sayıda kişi hayatını kaybederken, çok sayıda kişi yaralanmış ve binalar yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir. Hükümet, yıkılan evlerin yeniden inşasının yeterli olmayacağına, depremin verdiği zararın azaltılmasına yönelik kapsamlı çalışmaların yapılmasının gerekliliğine değinmiştir. Bu amaçla, 18 Temmuz 1944 tarihinde 4623 sayılı "Yer Sarsıntılarında Önce ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun" adlı kanun kabul edilmiştir. Kanun kapsamında deprem riski altındaki bölgelerin belirlenmesi, bölgelere inşa edilecek yapıların yönetmeliğe uygun inşa edilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu yasada, deprem dönemindeki işlemlere yönelik yönetici ve halkın, görev ve sorumlulukları netleştirilirken, kalıcı yerleşim

alanların oluşturulmasına yer verilmemiştir. Bu yasa, deprem zararlarını azaltma, hazırlıklı olma ve acil müdahale süreçlerini kapsayarak, risk yönetiminin temelini oluşturmaktadır (Uzunçubuk,2005:213).

1945'te Türkiye'nin geniş coğrafi bölgelerini kapsayan ilk Deprem Bölgeleri Haritası ve Yer Sarsıntısı Bölgeleri Yapı Yönetmeliği (günümüzdeki adıyla Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik) çıkarılmıştır. 1953'te ise Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı Yapı ve İmar İşleri Reisliği bünyesinde Deprem Bürosu kurulmuş, bu birim 1955 yılında DE-SE-YA (Deprem-Seylap-Yangın) şubesi olarak yeniden yapılandırılmış ve doğal afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapma görevi verilmiştir (Genç,2021:155). 1956 yılında kabul edilen 6785 sayılı İmar Kanunu ile belediye sınırları ve çevresindeki yerleşim alanlarında yapılaşma, planlama ve ruhsat süreçleri düzenlenmiştir. Bu yasa, yerleşim alanlarının belirlenmesinde doğal afet riski göz önünde bulundurularak, yapıların güvenliği ve denetimi için fenni mesuliyet sistemine öncelik verilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, 1958 yılında kurulan İmar ve İskân Bakanlığı, bu düzenlemelerin uygulanmasını ve denetimini üstlenmiştir. Bu yasal düzenlemeler, ülke genelinde daha sağlam ve güvenli yerleşim alanları oluşturulmasını hedeflemiştir (Yavaş,2005:125).

c) Üçüncü Dönem

1958 ve 1999 yılları arasında geçen bu dönemde, ülkemiz ve dünya genelinde doğal afet zararlarını minimize etmek için önemli politik adımlar atılmıştır. 1958'de 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu kabul edilerek; doğal afetler ardından yürütülecek arama-kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerinin temel prensiplerini belirlemenin yanı sıra, düşman saldırıları, geniş çaplı doğal afetler ve yangınlarla mücadelede sivil savunma organizasyonlarının kurulması, görev ve sorumlulukların tanımlanmasına dair önemli düzenlemeleri içermektedir (Erkan,2010:79).

Afet sonrası kamu müdahale kapasitesini artırmayı ve kurtarma çalışmalarının etkinliğini sağlama amacıyla 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun (Afet Kanunu)"u çıkarılmıştır. Deprem, erozyon, yangın, çığ, sel ve toprak kayması gibi afetlerin yanı sıra heyelan, fırtına, kaya düşmesi gibi doğal afetleri de içine alan yasa, afet öncesine dair önlemleri ve olası afetlerden etkilenebilecek yerleşim yerlerini de göz önünde bulundurur. Çıkarıldığı dönemde, uluslararası düzeyde en modern ve geniş çerçeveli

afet yasalardan kabul edilerek, birçok ülke tarafından örnek alınmıştır (Uzunçubuk,2005:217). Dönemin önemli adımlarından biri olan bu kanunun ardından, 1965'te Afet İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1971'te ise doğrudan bakanlığa bağlı Deprem Araştırma Enstitüsü Başkanlığı faaliyete geçirilmiştir (Tercan, 2018: 110).

27 Ekim 1983'te yayımlanan 2935 sayılı "Olağanüstü Hal Kanunu", doğal afetler, ekonomik krizler, şiddet olayları ve salgın hastalıklar gibi durumlarda olağanüstü hâl ilan edilmesini ve gerekli önlemleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Aynı yıl, 13 Aralık'ta yürürlüğe giren "Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK)" ile de Bayındırlık ve İskân Bakanlığının kuruluşu ve görevleri düzenlemiştir. Bu KHK, afetler öncesi ve sonrası alınacak tedbirler, yapılacak yardımlar ve ilgili kurumlarla iş birliği gibi konuları Bayındırlık ve İskân Bakanlığının sorumluluğuna vermiştir. Ayrıca, afetlere dayanıklı yapıların inşasını sağlamak ve uygun yapı malzemelerinin kullanımını teşvik etmek de bakanlığın görevleri arasında yer almıştır. Daha sonra Bayındırlık Bakanlığı ile İmar ve İskân Bakanlığı birleşerek Bayındırlık ve İskân Bakanlığı kurulmuştur (Uzunçubuk, 2005:221).

1985 yılında, imar mevzuatını yeniden şekillendiren 3194 sayılı İmar Kanunu kabul edilerek, imar planlarının hazırlanması ve uygulanmasına yönelik yerel yönetimlere yetki verilmiştir (Erkan,2010:80).

1992 yılında yaşanan Erzincan Depreminin ardından kayıpları telafi etmek amacıyla 3838 sayılı Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır (Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun,1992:1).

1995'te çıkarılan kanunlarla (4123 Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun ve 4133 sayılı Kanunlar), afet bölgelerindeki belediyelere ait İller Bankasındaki yatırım borçlarının ertelenmesi veya silinmesi, ayrıca Bayındırlık ve İskân Bakanlığının önerisiyle İller Bankasının yıllık yatırım programında yer almayan yatırımcıların eklenmesi sağlanmıştır. Ayrıca, afet dolayısıyla esnaf, çiftçiler, sanatkârlar ve sanayicilere kredi verilmesi, kredilerden doğacak zararların Hazine tarafından karşılanması öngörülmüştür. İskân ruhsatı almış

bina sahiplerine, afet öncesi düzenlenen satış senetlerine sahip olanlara ve fiilen oturulan ama ruhsatı olmayan konut sahiplerine de hak sahipliği tanınmıştır. İşyeri sahipleri, ticaretle uğraşan kiracılar ve kooperatif üyelerine çeşitli destekler sağlanarak, proje aracılığıyla işyeri edindirme yardımları yapılması imkânı getirilmiştir (Erkan,2010:81).

1997’de, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği yürürlüğe girerek; doğal afetler, büyük yangınlar, radyasyon, hava kirliliği ve salgın hastalıklar gibi kriz durumlarında görev alacak Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi’nin örgütlenmesi, çalışma usulleri ve sorumlulukları ortaya konulmuştur (96/8716 Karar sayılı Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, 1997: 1-4/b).

d) Dördüncü Dönem

Türkiye’de afet yönetimi, önceki yıllarda her doğa olayı sonrasında özel kanunlarla düzenlenirken, 1999 Marmara Depremi bu alandaki önemli bir dönüm noktası olmuştur. Deprem, afet yönetimindeki eksiklikleri ve küresel gelişmelere uygun yeni politikaların gerekliliğini göstermiştir. Marmara Depremi’nin ardından, afetlere karşı daha etkili önlemler almak için 4452 sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınabilecek Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi için Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu ve 587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortasına dair KHK gibi düzenlemeler çıkarılmış, bu kapsamda Doğal Afet Sigortalar Kurumu (DASK) kurulmuştur (Azimli Çilingir,2018:13).

7269 sayılı Kanun, merkezi ve yerel düzeyde iş birliği ve koordinasyonu sağlamaya yönelik olarak eski Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na, yeni adıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na görev vermiştir. Ancak Türkiye’de eşit düzeyde yer alan kurumlar arasında etkili koordinasyon sağlanamamış ve yapılan yasal düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, 15 Kasım 1999’da 583 sayılı KHK ile “Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı” kurularak, 18 Mayıs 2000’de 600 sayılı KHK ile adı “Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir (Azimli Çilingir ve Örcen Güler,2020:157).

26 Kasım 1999 tarihinde kabul edilen 4481 sayılı Kanun, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve çevresinde yaşanan depremlerin neden olduğu ekonomik zararları azaltma amacıyla bazı yeni vergi yükümlülükleri getirmiştir. Bu kapsamda ek emlak ve motorlu taşıtlar vergisi, ek gelir ve kurumlar vergisi

uygulanmaya başlanmış, ayrıca özel işlem vergisi, özel iletişim vergisi ve devlet iç borçlanma senetlerinin faizlerinden alınacak vergiler belirlenmiştir. İzleyen yıllarda, son üç vergi türü sürekli hale gelmiştir (Genç,2021:160).

2000 yılında, Türkiye'de depremle ilgili güncel konularda bilimsel tartışmaları desteklemek ve halkı bilgilendirmek amacıyla Başbakanlık Genelgesi ile Ulusal Deprem Konseyi kurulmuştur (Bikçe,2017:27). Ulusal Deprem Konseyi'nin görevleri arasında güvenilir bilgi sağlamak, yasalara destek olmak, araştırma alanları belirlemek, kamu yetkililerine danışmanlık yapmak ve etik başvuruları değerlendirmek bulunuyordu (Hürriyet,2007). Konsey, 8 yerbilimci, 8 inşaat mühendisi ve diğer alanlardan 4 uzman olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmuş ve bağımsız bir yapı ile faaliyet göstermiştir. Ancak, 6 Ocak 2007 tarihinde yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile konseyin faaliyetleri sona erdirilmiştir (Uzunçubuk,2009:21).

4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun, 13 Temmuz 2001 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmış olup, bir ay sonra yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun temel amacı, can ve mal güvenliğini koruyarak, imar planlarına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, ayrıca standartlara uygun kaliteli yapılar inşa edilmesini temin etmek için proje ve yapı denetimi süreçlerini düzenlemek ve yapı denetimine dair usul ve esasları belirlemektir (Yapı Denetimi Hakkında Kanun,2001:1).

e) Beşinci Dönem

Afetlerle ilgili olarak görev yapan Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile birleştirilerek Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuştur. Böylece afet yönetimi ve acil durumlarla ilgili yetki ve sorumluluklar tek bir kurum altında toplanmıştır. 2018 yılında yapılan bir düzenlemeyle de Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Başkanlık, afetlerin öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken tüm faaliyetleri planlayıp koordine ederek, ülke çapında kurumlar arasında iş birliğini sağlamak ve kaynakları verimli kullanmayı hedeflemektedir.

Yeni modelde, kriz yönetiminden risk yönetimine geçilmiş; tehlike ve risklerin önceden tespiti, zararların en aza indirilmesi ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır. Bu model, "Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi" olarak tanımlanmaktadır (AFAD Afet Türleri).

Deprem zararlarının giderilmesine yönelik ilk özel düzenleme, 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmış, ardından bu konunun bir kanunla düzenlenmesi amacıyla çalışmalar başlatılmış ve tasarılar hazırlanmıştır. Sonuç olarak, 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu kabul edilmiştir ve 18 Ağustos 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 15. maddesi ile 587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı kanunun 16. maddesiyle, 1959 tarihli Umumi Hayata Müessir Doğal Afetler Kanunu'na, zorunlu deprem sigortası yaptırmayan binalar için devletin konut kredisi ve bina yapma yükümlülüklerinin sona ereceği belirtilmiştir. 6305 sayılı kanun, zorunlu deprem sigortası kapsamındaki binalar için önemli değişiklikler getirmemiş olsa da sigorta yaptırma zorunluluğu konusunda cezai yaptırımların artırıldığı görülmektedir (Barlas,2011:154).

Afet risklerine ilişkin çeşitli dönemlerde ortaya konulan yasaların çoğu, afet sonrası iyileşme ve rehabilitasyon sürecine odaklanmaktadır. Ancak, esas olarak hedeflenmesi gereken şey, afetlerin öncesinde önleyici politikaların uygulanmasıdır. Bu bağlamda, 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı "Kentsel Dönüşüm Yasası"nın amacı, afet riski taşıyan bölgelerde sağlıklı ve güvenli yaşam alanları oluşturulması için gerekli usul ve düzenlemeleri belirlemektir. Ancak, kanuna yönelik eleştirilerin bir kısmı, merkezi yönetime çok geniş yetkiler verilmesine dikkat çekmektedir. Diğer bir eleştiri ise, yasayla birlikte mülkiyet haklarının ihlal edilmesi üzerinedir (Daşkıran ve Ak,2015:264).

Son olarak da 1996 yılına ait Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, AFAD Deprem Dairesi Başkanlığı tarafından güncellenerek, 18 Mart 2018 tarihinde 30364 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmış ve güncel haliyle 1 Ocak 2019 itibariyle yürürlüğe girmiştir (Genç,2021:166).

2.5.2. Üst Politika Belgelerinde Afet Yönetimi

a) *Kalkınma Planlarının Afet Olaylarına Yaklaşımları*

Birinci ve ikinci beş yıllık kalkınma planları dönemlerinde afetler yaşanmasına rağmen, bu dönemlerde afetlere ilişkin belgelerde ayrı bir başlık açılmamış depremler ve etkilerinden doğan riskler geri planda kalmıştır (Doğan,2022:1886-1887).

Üçüncü beş yıllık kalkınma planı; 1971 yılında hazırlanmış, yedi farklı hükümetin uyguladığı, birçok yıkımın yaşandığı bir dönemde ortaya konulmuştur. Geniş kapsamlı bir plana sahip olsa da içeriğinde afetlere yeterince yer verilmemiştir. Türkiye'nin Deprem Bölgeleri Haritası 1972 yılında güncellenmiş ve 1975'te "Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik"te gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ancak, bu dönemde yönetmeliğin uygulanmasını sağlamak ve denetimini etkin bir şekilde yapmak için herhangi bir idari veya yasal düzenleme yapılmamıştır (A.g.e.:1887-1888).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT],1979) afetlere ilişkin net bir başlık yoktur. Hızla gelişen kentlerdeki su, elektrik, yol ve kanalizasyon vb. altyapı donanımlarının tüm yerleşimlere ulaştırılmasının zorluğuna, kırsalda ise altyapı yatırımları, teknoloji ve yapı malzemelerindeki değişiklikler sınırlılığına değinilmiştir. Ardından Türkiye'nin deprem kuşağında olduğu için yaşadığı kayıpların kırsalda daha etkili olduğuna değinmiş ve bu bölgelerdeki yerleşimlere öncelik verilerek, dayanıklılığı yüksek yapıların inşa edileceği ve iyileştirme sürecinin bu şekilde hızlandırılacağı ifade edilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (A.g.e.:1985); birinci derecede afet riski taşıyan bölgelerdeki köylere öncelik verilerek, köy evlerinin iyileştirilmesi ve modernizasyonu sürecinin hızlandırılacağı vurgulanmaktadır. Buralardaki köy konutlarının ıslahına yönelik eğitim, uygulama ve teşvik programları etkin bir şekilde uygulanacaktır. Ayrıca, köy yaşamına uygun ve gelecekteki gelişmelere adapte olabilecek yeni konut modelleri geliştirilecektir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; riskleri önlemeye yönelik, sağlık bilincini artıracak çalışmalar ortaya konulacağına değinilmiştir. Bunun yanı sıra doğa, insan ve teknoloji üçgenindeki bozulmalar nedeniyle oluşan afet etkilerini azaltmaya yönelik koruma önlemleri ve faaliyetlerinin hızlandırılması hedeflenmiştir. Maden işletmelerine yönelik çevre tahribatını azaltmak ve bozulan çevreyi onarmak için

hukuki ve idari düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Ekonomik politikalarda çevre duyarlılığına dikkat çekilerek, yerleşim alanlarında planlara uyma gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, yer sarsıntısına dayanıklı bina inşası, denetim sistemlerinin güçlendirilmesi ve yerel malzeme kullanımının teşvik edilmesi önerilmiştir. Plan, her yıl 70 bin konut yenileme, 5000 afet konutu ve toplamda 1 milyon 838 bin yeni konut ihtiyacı öngörerek, bunların yanı sıra 600 bin köy konutunun yenilenmesi gerektiğini belirtmiştir. 1992 Erzincan depreminde kalkınma planı, depreme karşı alınması gereken önlemler konusunda yetersiz kalmış ve yerel malzeme kullanımında zorluklar yaşanmıştır (Doğan,2022:1890-1891).

İlk plandan itibaren sınırlı yer verilen afet konusu, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Plana göre, doğal afetlerin etkilerini azaltmak için çeşitli tedbirler alınacaktır. Hızla artan şehirleşme ve nüfus nedeniyle konut üretimi teşvik edilecek ve uygun finansman modelleri geliştirilecektir. Afetlere dair yasal düzenlemeler mevcut şartlara göre güncellenecektir. Deprem bölgelerinin büyük kısmı göz önünde bulundurularak, afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması için çalışmalar yapılacaktır, afet riskini en aza indirmek için gerekli önlemler alınacaktır. Afet öncesi ve sonrası hızlı kararlar alabilmek için kurumlar arasında etkili bir koordinasyon sağlanacak ve 7269 sayılı Afet Kanunu yeniden düzenlenecektir. Bu düzenleme, 1995'te başlaması gerekirken 1996'da hayata geçirilmiştir (DPT,1995).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, amacı, ilkeleri ve politikaları açısından değerlendirildiğinde diğer yedi plandan farklı olarak alt başlıklarında afetlere yer verilmiştir. Afet zararlarının azaltılması amacıyla sosyal, hukuki, kurumsal ve teknik bir yapı oluşturulması gerekliliğine değinerek, oluşturulan bu yapıda koordinasyonun merkezi şekilde sağlanmasının gerekliliğine yer verilmiştir. Afetlere yönelik toplumsal bilinç oluşturulması amacıyla eğitim programları düzenlenerek, afetlerin olağan doğa olayları olarak algılanması teşvik edilecektir. Afet güvenliği kapsamında da mevcut alt ve üst yapıların güçlendirilmesi, afet öncesi kaynakların etkili bir şekilde kullanımına yönelik planlamalar yapılacaktır. Mühendislik eğitimi, afetlere dayanıklı yapı tasarımı konularında daha fazla vurgulanarak, meslek etiği mühendislik eğitimine entegre edilecektir. Deprem Mühendisliği alanında yüksek lisans programları kurulurken, mevcut programlar geliştirilerek mühendislerin uygulamada karşılaştığı eksikliklerin giderilmesi planlanmıştır. Yapı Değerlendirme Merkezleri kurularak, yapıların afet güvenliği sistematik bir şekilde ele alınırken, mevcut yapıların deprem

dayanıklılığı değerlendirilerek güçlendirme çalışmaları yapılacaktır. Kurallara aykırı uygulamalara karşı yasal yaptırımlar uygulanacaktır. Afetlere yönelik kurtarma ve ilk yardım mekanizmalarının oluşturulmasına, ulusal afet yönetimin sisteminin geliştirilmesine değinilmiştir. Mühendislik ve mimarlık yasaları, afet konusunda daha etkin bir yapı denetim sistemi oluşturmak amacıyla gözden geçirilecek, yerel yönetimlerin afet risklerinin belirlenmesi ve zararların azaltılması konusundaki görev, yetki ve sorumlulukları netleştirilecektir. Sigorta ve sorumluluk yasaları da afet zararlarına karşı kamu sorumluluğunu sınırlandırmaya yönelik olarak yeniden düzenlenecektir. Uluslararası iş birliğini artırma amacıyla da kapsamlı bir afet bilgi sisteminin kurulması kararı da yine bu planda ortaya konulan başlıklar arasındadır (Ersoy Yılmaz,2010: 246).

Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007-2013 yıllarını kapsayan yedi yıllık bir dönem için hazırlanmış olup, raporun içeriğinde afet yönetimi konusuna neredeyse hiç yer verilmemektedir. Bu durum, rapor yayınlandıktan sonraki süreçte ciddi eleştiri ve tepkilere yol açmıştır. Planın giriş bölümünde yer alan vizyon ve temel ilkeler kısımlarında afet ve afet yönetimine ilişkin olarak herhangi bir ifade yer almamaktadır. Afet yönetimindeki çok başlılık sorunu vurgulanarak, bu sorunun çözümlenmesine yönelik düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Planda yer alan inşaat, mühendislik, mimarlık, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetleri alt başlıklarında bile afet olgusuna değinilmemiştir (A.g.e:248)

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), ülkenin coğrafi özelliklerini göz önünde bulundurarak, afetleri ayrı bir başlık altında ele almıştır. Türkiye, özellikle deprem, sel, orman yangınları gibi doğal afetlere maruz kaldığı için, bu tür olayların yönetimi ve etkilerinin en aza indirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu plan, afetlere karşı toplumun dayanıklılığını artırmayı hedefleyen çeşitli strateji ve önlemleri önermektedir. Plan, afet risklerinin önceden belirlenerek, risklerin yönetilmesine yönelik kapsamlı bir yaklaşım benimsemektedir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde meydana gelen doğal afetlerin zararlarının azaltılmasına yönelik detaylı risk analizlerinin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, afetlere hazırlıklı bir toplum oluşturmak amacıyla, etkili bir müdahale ve iyileştirme süreçlerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kalkınma planında öngörülen temel önceliklerden biri de afetlere karşı dayanıklı altyapı ve yapıların inşa edilmesidir. Deprem riski olan bölgelerde yapıların dayanıklılığını arttırmaya yönelik standartların güçlendirilmesi

gerektiği, bununda bina ve altyapıların ulusal afet yönetmeliklerine uygun inşa edilmesiyle sağlanabileceği belirtilmiştir. Afet etkilerinin azaltılmasında erken uyarı sistemlerinin önemine vurgu yapılarak, bu tür sistemlerin kurulması ve mevcut izleme ağlarının güçlendirilmesine yönelik yatırımların artırılmasının gerektiği ifade edilmektedir. Planın önemli hedeflerinden biri de afetlere karşı toplumsal duyarlılığın artırılmasıdır. Afete hazırlıklı bir toplum yapısı için eğitim programlarının yaygınlaştırılarak, farkındalık sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, okul seviyesinden itibaren tüm toplumun afet anlarında doğru davranış şekilleri benimsemesi amaçlanmaktadır. Kalkınma planında afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde, yerel yönetimlerle iş birliği yapılmasını ve sürecin şeffaf bir şekilde yönetilmesi önerilmektedir. Böylece afetten etkilenenlerin yaşam koşullarını hızla iyileştirerek, toplumun afet sonrası yeniden güçlenmesi amaçlanmaktadır. Planda afetlerin önlenmesinde çevresel faktörlerin de rol oynadığına, bu sebeple doğal kaynakların korunmasına yönelik politikaların güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle orman yangınları ve sel gibi afetlerle mücadelede çevresel önlemler öne çıkmaktadır. Planda, afetlerin yol açtığı ekonomik kayıpların telafisinin de sigorta sistemlerinin yaygınlaştırılmasını, finansal koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi önerilmektedir. Afet sigortası, afet sonrası ekonomik iyileşme süreçlerinin hızlanmasına katkı sağlayarak, toplumsal anlamda güvence oluşturacaktır. Onuncu Kalkınma Planı, afetlere karşı dayanıklı toplum ve altyapı oluşturulması konusunda stratejik bir yol haritası sunarak, afetlere karşı daha dirençli bir Türkiye'nin inşa edilmesinde katkı sağlayacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2014).

On Birinci Kalkınma Planı, afet yönetimine ilişkin kapsamlı stratejiler ve önlemler içermektedir. Plan, afetlere karşı toplumsal bilincin artırılması, güvenli ve dayanıklı yerleşimlerin inşa edilmesi, afet risklerinin azaltılması ve risklerin yol açabileceği can ve mal kayıplarını en aza indirilmesini hedef almaktadır. Bölgesel sosyo-ekonomik ve fiziksel özellikleri ilişkin iş birliği faaliyetlerini artırma ve afet risklerini azaltmaya yönelik "Türkiye Afet Risk Azaltma Planı" ile il düzeyindeki afet risk azaltma planlarının hazırlanması öngörülmektedir. Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir bir kullanım için havzalara ilişkin stratejiler geliştirilerek, iklim değişikliğine uyum sağlama kapsamında ulusal ve bölgesel uyum stratejileri ve kapasite geliştirme çalışmaları yürütülecektir. Planda doğal afet sigortasının

kapsamının genişletilmesi ve zorunlu deprem sigortası uygulamalarının etkin bir şekilde yürütülmesi de yer almaktadır. İstanbul'da yaşanabilecek olası bir depreme ilişkin kayıpları asgari düzeye indirme amacıyla risk azaltma ve güçlendirme çalışmaları sürdürülecektir. Buna yönelik kritik altyapıların afetlere karşı dayanıklılığının artırılması da plandaki öncelikli hedefler arasındadır. Planda afet hazırlığı ve müdahalesine yönelik sağlık, eğitim, ulaştırma, iletişim, enerji ve ulaştırma gibi kritik önemdeki altyapıların güçlendirilmesinin önemine de değinilmiştir. Planda kamu binalarına yönelik olarak, bu binaların envanterlerinin çıkarılarak, binaların afetlere karşı güçlendirmesine de değinilmiştir. Planda yer alan afet sonrası iyileştirme planları kapsamında, ulusal bir çerçeve oluşturularak, kesintisiz haberleşme altyapısının kurulmasına dair çalışmaların yapılmasına da yer verilmiştir. Afet yönetimine ilişkin etkin bir müdahale kapsamında, coğrafi bilgi sistemleriyle desteklenen karar destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve yerel düzeyde afet yönetim birimlerinin kapasitelerinin güçlendirilerek, toplumsal farkındalığı sağlamak da planda afete ilişkin yer alan düzenlemelerdir (Doğan,2022:1899).

b) Strateji Belgelerinde Afet Yönetimi

Strateji belgeleri, afetlere ilişkin hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarının etkili bir şekilde yönetilmesini sağlayan araçlardır. Afet risklerinin azaltılması, koordinasyon, iş birliğinin sağlanması ve kaynakların etkin kullanımı noktasında stratejik yönelimler sunmaktadırlar. Bu belgeler, afet müdahale süreçlerinin organize edilmesi noktasında, afet anında hızlı ve düzenli bir müdahale için izlenecek adımları belirtmektedir. Toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik tatbikat, eğitim ve farkındalık programlarının oluşturulmasında gerekli koşullara ilişkin bilgiler sunar. Afet sonrası iyileşme ve yeniden yapılanma süreçlerine dair planlar oluşturularak, afetlerin sosyal ve ekonomik etkilerini en aza indirgemeye yönelik stratejileri oluştururlar. Strateji belgeleri, toplumun güvenliğini ve direncini güçlendirmeye yönelik, afetlere karşı bütüncül bir yaklaşım benimsenmesini sağlar. Bu nedenle afet yönetim sisteminin mevcut yapısına değinmeden önce, aşağıda afet yönetimine ilişkin strateji belgelerinin içeriklerine değinilecektir.

Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), 7 Temmuz 2022 tarihinde afetlere karşı toplumun güvenliğini artırmayı hedefleyen bir eylem planı olarak yürürlüğe girmiştir (Yılmaz ve Gülüm,2024:15). Bu plan, afetlerin olası etkilerini azaltarak Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine destek olmayı hedefler. Sel, kimyasal tehditler,

deprem, kitlesel göç, deprem gibi çeşitli tehlikelere yönelik belirli hedefler ve aksiyon planları oluşturulmuştur. Örneğin, depreme ilişkin risk oluşumuna dair ülke genelindeki deprem haritalarının güncellenmesi ve yapıların güvenliğinin iyileştirilmesine yönelik tedbirler öngörülüyor iken, sel ve taşkınlar konusunda erken uyarı sistemlerinin güçlendirilmesi önerilmektedir. TARAP, 6 Şubat Depremleri açısından incelendiğinde, depremin geniş bir alanı etkilemesi, operasyonel risklerin önceden tahmin edilememesi ve müdahale süreçlerindeki aksaklıklar, planın etkin bir şekilde uygulanamadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, afet yönetiminde bölgesel risklere uygun esnek planlama ve müdahale kapasitesinin önemini ortaya koymuş ve TARAP'ın bu alanlarda geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır; bu eksiklikler, gelecekte daha koordineli ve etkili müdahaleler için göz önünde bulundurulmalıdır (Yıldırım ve Saygın,2024:24-25).

2011 yılında yaşanan Van Depremi sonrasında geliştirilen Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), afetlere hızlı, etkin ve şeffaf müdahalelerde bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. AFAD tarafından 2012 yılında başlatılan bu plan, 2013'te yayımlanan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği'nin ardından 2014'te yürürlüğe girmiştir. Plan, afet sürecindeki yapılması gereken müdahale sürecini detaylandırarak, her bir kurumun görev ve sorumluluklarını netleştirmiştir. Bu planın etkinliğini artırmak için bilişim altyapısı geliştirilerek afet yönetimini destekleyen bir alt yapı oluşturulmuş ve coğrafi bilgi sistemi üzerine inşa edilen Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES) devreye sokulmuştur. TAMP'ın temel hedefleri arasında halk sağlığını korumak, hayat kurtarmak, ekonomik ve sosyal kayıpları azaltmak, afet bölgesinde güvenliği sağlamak, ikincil afetleri önlemenin yanı sıra kaynakların etkin kullanımını sağlamak yer almaktadır. Bu plan, afetlerin çeşitlerine göre müdahale yöntemlerini sınıflandırarak, ulusal ve yerel düzeydeki uygulanacak planları içermektedir. Bu sistem, Sağlık Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve AFAD gibi merkezi düzeydeki bakanlık ve kurumların yanı sıra, yerel düzeyde il afet müdürlükleri, il afet müdahale planları ve valiliklerin koordinasyonunda yönetilmektedir ve TAMP, bu kurumlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla tasarlanmıştır (Yılmaz ve Gülüm,2024:15).

Doğal afetler, toplumsal yaşamı olumsuz etkileyerek maddi ve manevi zararlara yol açar, çevresel, kültürel ve ekonomik kayıplara neden olur. Bu nedenle afet sonrası yeniden yapılanma süreci, kaynakların etkin kullanımıyla hızlı bir şekilde

gerçekleştirilmelidir. Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP), afet sonrası iyileştirme çalışmalarını planlı ve hızlı şekilde yürütmeyi, kurumlar arası iş birliğini sağlamayı, kaynakları verimli kullanmayı ve süreci izlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, raporlar yoluyla gelecekteki afetler için yönetim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. TASİP, afetler sonrası şehir, köy, kasaba gibi tüm yerleşim alanlarında yeniden yapılanma faaliyetlerini, bu faaliyetleri yürütecek kurumlar, hizmetler ve maliyetleri kapsar. Sunulacak olan iyileştirme çalışmaları, on bir başlık altında yapılmaktadır; barınma, ekonomik destek, su altyapısı, haberleşme, hizmet binaları, çevresel varlıklar, güvenlik, eğitim ve sağlık altyapısı, enerji, ulaşım altyapısı, kültürel hizmetler. Bu çalışmalar arasında geçici barınma, nakdi yardım, su havzalarının iyileştirilmesi, enkaz kaldırma, ulaşım sistemlerinin onarımı ve binaların güçlendirilmesi gibi çalışmalar yer alır. TAMP, afetler sonrası hızlı ve düzenli bir yeniden yapılanma süreci sağlamak amacıyla kapsamlı bir strateji sunmaktadır. Geçmişte yaşanmış olan depremlerin etkileri ve olası İstanbul depremi gibi geniş ölçekli felaketlerin potansiyel sonuçları dikkate alındığında, bu planın etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi için kaynak yönetimi modelinin ayrıntılı olarak geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Yıldırım ve Saygın,2024:30).

2010-2023 dönemlerini içeren Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (KENTGES), yaşam kalitesi, ulaşım, afetlere hazırlık, sosyal politikalar, altyapı, katılım, iklim değişikliği ve konut gibi alanlarda merkezi ve yerel düzeyde yapılması gereken eylemleri belirleyen bir plandır. Bu planın amacı, yerleşim alanlarının yaşanabilirliğini artırmak, yaşam ve mekân kalitesini yükseltmenin yanı sıra, ekonomik, kültürel ve sosyal yapıları güçlendirmek için merkezi ve yerel yönetimler için yol haritası oluşturmaktır. KENTGES kapsamındaki çalışmalara, merkezi ve yerelde 151 kurumdan yaklaşık 500 uzman katkıda bulunmuştur. Yerel yönetimlerin sorumluluklarına ilişkin eylemler; sürdürülebilir mekânsal gelişim, kentsel ulaşım, altyapı planlaması, sosyal hizmetlerin dengeli dağılımı, kentsel yenileme, afet risklerinin azaltılması, çevre dostu yaşam ortamları, toplumsal dayanışma ve kent kültürünün güçlendirilmesi gibi 11 hedef başlığı altında toplanmıştır (Güler ve Turan, 2013:258).

Türkiye Afet Yönetimi Strateji Belgesi (TAYSB), afet yönetimi sürecine dair tüm aşamaları içeren ve ülke çapında afet yönetimi için temel oluşturacak stratejik bir plandır. Bu belge, modern kamu yönetimi perspektifi doğrultusunda yönetim anlayışına dayalı olarak, etkin afet yönetimi için organize bir yapı, kaynakların etkin kullanımı ve görev paylaşımını temel alır. TAYSB, afet yönetimi sürecinde özel sektör, medya, bireyler, sivil toplum örgütleri ve aileler gibi tüm toplumsal kesimleri ve uluslararası kuruluşları paydaşları olarak benimsemiştir. Stratejik bir plan olmasının yanı sıra, TARAP, TAMP ve TASİP gibi taktiksel alt planlardan oluşmaktadır (Yılmaz ve Gülüm, 2024:14).

2019-2023 Dönemi AFAD Stratejik Planı, 2013-2017 Planı'nda belirlenen misyon ve vizyon, AFAD'ın yeni görev ve sorumlulukları kapsamında güncellenme ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde AFAD'ın misyonu, afet ve acil durum süreçlerinin etkin yönetimi, koordinasyon sağlaması ve politika üretimine odaklanılarak, "Afetlere dirençli toplum oluşturmak" vizyonu, toplumsal farkındalık ve hazırlık seviyesi artırılması noktasında revize edilmiştir. AFAD yeni hazırlanan stratejik planında, koordinasyon, risk azaltma, afet anı ve sonrası, toplumsal farkındalık, uluslararası etkililik ve kurumsal kapasite gibi temel alanlara odaklanmaktadır. Bu kapsamda, afetlere karşı toplumsal hazırlık ve bilinçlendirme, etkili müdahale ve uluslararası alanda güçlü bir etkiyi hedeflemektedir. Stratejik plan, afet yönetiminde etkinlik, iş birliği ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine dayanmaktadır. AFAD, "Afete Hazır Türkiye" projesi kapsamında toplumu bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir (AFAD,2019).

2.6. Afet Yönetim Sisteminde Kurumsal Yapılanma

Afet yönetim sistemi, merkezi ve taşra örgütlenmelerine ilişkin hiyerarşik bir sistem üzerinden afetlere müdahale sunarken, yönetim süreçlerini de bu kapsamda düzenler. Merkezi örgütlenme, ülke genelinde afetlerin öncesi, sırası ve sonrasında stratejik planlama, kaynak tahsisi ve ulusal düzeyde koordinasyon sağlamaktan sorumlu merkezi bir yapıdır. Taşra (Yerel)örgütlenmesi ise yereldeki uygulamalara odaklanır, yerel yönetimlerin ve ilgili kurumların afet yönetimindeki, müdahale ve iyileştirme sorumluluklarını yürütür. Her iki yapı arasında, koordinasyon, planlama ve kaynakların etkin kullanımına ilişkin koordinasyon ve iş birliği gerekmektedir. Çünkü merkezi yapı, taşra(yerel) düzeyindeki operasyonel ihtiyaçları belirleyerek, bilgi

paylaşımı ve yönlendirmeler yaparken, taşra(yerel) örgütleri yerel dinamiklerde oluşan ihtiyaçlara göre hızlı ve etkin çözümler sunar. Bu kapsamda ülkemizdeki merkezi ve taşra(yerel) örgütlenmesine ilişkin görevli kurum ve kuruluşlar aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmiştir.

2.6.1. Merkez Örgütlenmesi

2018 yılında yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle AFAD, İçişleri Bakanlığına bağlanarak, afet yönetimine ilişkin merkez ve taşra örgütlenmesi tek bir yapıda toplanmıştır. 2 Temmuz 2018 tarihinde 698 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile olağanüstü durumlarda afet yönetimine ilişkin karar alma yetkisi, Bakanlar Kurulu'ndan alınarak Cumhurbaşkanı'na verilmiştir (Turan,2018:75).

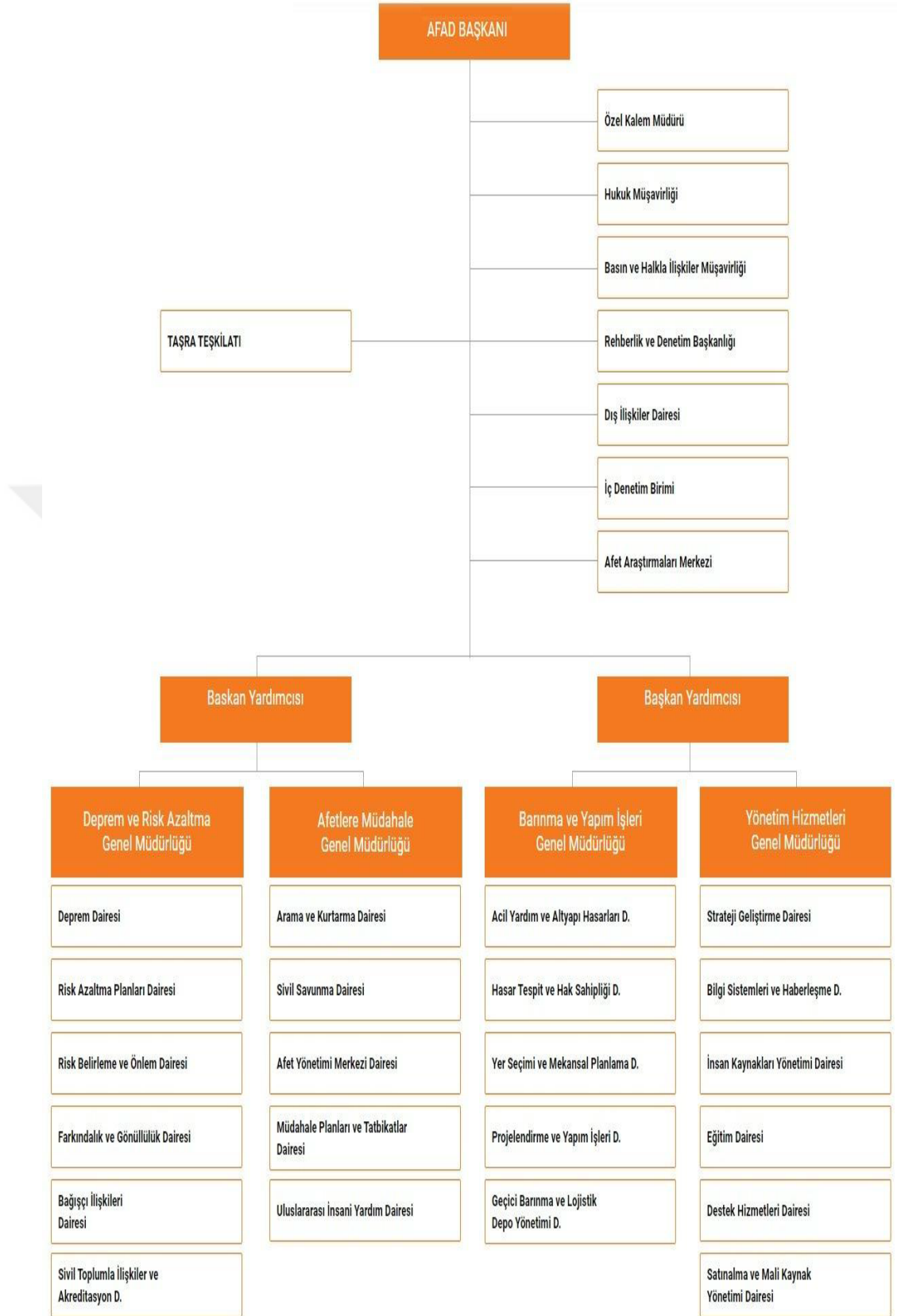
a) Cumhurbaşkanlığı

Afet yönetimi sürecinde en üst düzey karar merci Cumhurbaşkanlığıdır. Afet politikalarını belirlemede, afet sonrası ülke geneli atılacak adımlara ilişkin stratejilerin oluşturulmasında rol oynar. 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. AFAD, afetlerin önlenmesi, zararların azaltılması, müdahale edilmesi ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarının hızlı bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla tüm kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği yapar. 15 Temmuz 2018'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile AFAD, İçişleri Bakanlığı'na bağlanmış ve İçişleri Bakanı adına ilgili Bakan Yardımcısına bağlı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. AFAD, Türkiye'deki yeni afet yönetim modelini uygulayarak kriz yönetiminden risk yönetimine geçiş yapmış ve "Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi" adı verilen modelle, tehlike ve risklerin önceden belirlenmesini, etkili müdahale ve koordinasyonu, afet sonrası iyileştirme çalışmalarının koordineli şekilde yürütülmesini hedefler. AFAD, afet ve acil durumlar konusunda tek yetkili kurum olup, diğer bakanlıklar, Genelkurmay Başkanlığı ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak afet yönetimini yürütür. Yerel düzeyde ise valiyeye bağlı İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ve Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri aracılığıyla afet yönetimi sağlanır (AFAD Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri,2018).

b) Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye’de özellikle 1999 yılındaki büyük depremler ve diğer afetlerde yaşanan kayıplar, afet yönetimi konusunda önemli değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu deneyimler, afetlerle mücadelede daha etkili bir yaklaşım gerekliliğini ortaya koymuş, uzun vadede koordinasyonu güçlendirme ve vatandaşları bu sürece dahil etme amacıyla kurumlar arası yapıda önemli bir dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. 2009 yılında 5902 sayılı kanunla Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) adı altında tek çatıda toplanmıştır. Böylece AFAD, afetle mücadelede vatandaşlar ve diğer paydaşlarla daha etkili bir iş birliği yapma kapasitesine sahip olmuştur (Ceren,2023:87).

2017 yılında yapılan referandumla başlayan anayasal değişiklikler, 2018’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişle sonuçlanmış ve bunun ardından Başbakanlık kaldırılarak AFAD, İçişleri Bakanlığı’na bağlanmıştır. Bu değişim, Türkiye’deki afet yönetim yapısını daha merkeziyetçi bir hale getirmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerde il valileri ve ilçelerde kaymakamlar, afet yönetiminin birincil sorumluları olarak belirlenmiş ve böylece yerel düzeyde daha etkin bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Bu süreç, afet yönetiminde merkezi idareyle yerel idarenin daha yakın iş birliği içinde çalıştığı yeni bir dönemin başlangıcını simgelemektedir. AFAD, bu kapsamda il düzeyindeki Afet ve Acil Durum Müdürlükleri aracılığıyla afet yönetimini yürütmeye devam etmektedir (Ün,2023:378). AFAD’ın teşkilat şeması ise şu şekildedir (Bkz.Şekil 2.1).

Şekil 2.1: AFAD'ın Teşkilat Şeması

Kaynak: AFAD 2024 Yılı Performans Programı, 2024

c) Bakanlıklar ve Diğer Kamu Kurumları

Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği (2022:25)'ne göre; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, afetlerde psiko-sosyal destek ve aynı bağış depo yönetimi ile dağıtımın ana çözüm ortağıdır. Bakanlık, afet bölgesindeki afetzedelere ve afet çalışanlarına yönelik psiko- sosyal destek hizmetlerinin sağlanması ve aynı yardımların depolanıp dağıtılmasında koordinasyondan sorumludur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ise afet enkaz kaldırma, hasar tespiti, altyapı onarımı, yangınla mücadele gibi işlemlerde ve defin işlemleri gibi kritik hizmetlerin koordinesinden sorumludur. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, afet enerji grubunun ana çözüm ortağı olarak, afet bölgesindeki enerji altyapısı, özellikle elektrik ve doğalgaz hatlarının hızlı bir şekilde onarılmasından ve normale dönmesini sağlamaktan sorumludur. Gençlik ve Spor Bakanlığı, bünyesindeki yurtların afet planlarını hazırlamak ve afet sırasında yükseköğrenim öğrencilerinin tahliyesini organize ederek, tahliye edilenlerin sağlık, beslenme ve barınma ihtiyaçlarının ilgili paydaşlarla koordineli olarak karşılanmasından sorumludur. Hazine ve Maliye Bakanlığı, afet zarar tespitinde, afetlerin ekonomik ve mali etkilerini belirleyerek, zararın boyutlarını saptamakla yükümlüdür. Millî Eğitim Bakanlığı, afet öncesi okullarda afet ve acil durum planlarının hazırlanması, öğrencilerin afetlerdeki tahliyelerini koordine etmek, eğitim kesintisini en aza indirmek ve afet bilincini oluşturmaya yönelik eğitim faaliyetlerini yürütmekten sorumludur. Tarım ve Orman Bakanlığı, afet sonrası tarım alanlarında meydana gelen zararların tespiti, orman, gıda güvenliğini sağlama, su kaynaklarını yönetmek ve hayvancılık da hastalıkları önleme gibi çeşitli gruplara yönelik geniş bir görev alanından sorumludur. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, afet bölgelerine ulaşım ve haberleşmenin sağlanması, personel ile malzeme taşınmasının koordinesi ve teknik desteklere yönelik hizmetlere ilişkin lojistik desteği sağlar. İletişim Başkanlığı, afet ve acil durumlarda medya ve halka ilişkilerin etkin bir şekilde koordine edilmesinden sorumludur. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, üniversitelerin afet planlarının oluşturulması, afetlerde öğrencilerin tahliyesi, afetlerden sonra eğitim hizmetlerinin sürekliliğini temin edilmesi ve AFAD gönüllüsü gençlerin yetiştirilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesinden sorumludur.

Sağlık Bakanlığı: Afet durumlarında sağlık hizmetlerinin sunulması için koordinasyonu sağlar. Sağlık Bakanlığı'nın afetlerde sağlık organizasyonu çalışmaları, başta deprem olmak üzere potansiyel afetlerde sağlık ekiplerinin hızlı ve etkili müdahale yapabilmesini hedeflemektedir. Bu çalışmaların amacı, iyi eğitilmiş ve ihtiyaçlara uygun donanımlı sağlık ekipleri aracılığıyla en kısa sürede medikal kurtarma hizmeti sunmak, hasta/yaralı naklini güvenli bir şekilde sağlamak ve acil tedavi ünitelerinin etkin bir şekilde kurulmasını temin etmektir. Böylece, afetlerde ölüm ve sakatlık oranlarının en aza indirilmesi sağlanmaktadır. Afetlere hazırlık amacıyla afet sağlık lojistiği oluşturulmakta, afet riskleri tespit edilerek azaltılmakta, sağlık afet yönetim organizasyonu kurulmakta ve kurumlar arası koordinasyon güçlendirilmektedir. Bakanlıkta Afetlerde Sağlık Organizasyonu Daire Başkanlığı, illerde ise Afetlerde Sağlık Hizmetleri Birimi kurulmuş olup, bu birimler Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi (UMKE) personelinin eğitim ve tatbikatlarını organize etmekte, afet lojistiği ve sağlık koordinasyonu çalışmalarını yürütmektedir (Arslan, Kaya, & Şahingöz, 2007:468-469).

İçişleri Bakanlığı: 2018 tarihli 4 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Bakanlar Kurulunun kapatılmasının ardından AFAD, İçişleri Bakanlığına bağlı olarak afet ve afete yönelik yürütülecek faaliyetlere ilişkin afetlerde bütün çalışmalarını yürüten ana kuruluştur. Bu nedenle İçişleri Bakanlığı doğrudan AFAD ile ilişkili bir bakanlıktır (Usta,2019: 50-51).

d) Türk Kızılayı

Kızılay, afetlerde insani yardımlar sunan bir kuruluştur ve bu bağlamda, gıda, sağlık, barınma ve diğer temel insani ihtiyaçların karşılanmasına yönelik AFAD ile iş birliği içinde çalışmaktadır. Türkiye'de afetlere müdahaleye yönelik ilk adım, 1868 tarihli Hilal-i Ahmer Cemiyeti adı altında sunulurken, Cumhuriyet dönemiyle birlikte Kızılay Derneği adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. Kızılay, afet yönetimi sürecinin doğrudan organizasyonel yönlerinde yer almak yerine, afetlerde ortaya çıkan acil ihtiyaçların temin edilmesi noktasında yoğunlaşmıştır. Buna yönelik olarak, afet sırasında acil gıda temini, sağlık hizmetlerinin sunulması ve geçici barınma sağlanması gibi hayati ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktadır (Akyel,2005:18).

e) Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı

Afetlerde, özellikle arama ve kurtarmaya ilişkin görevleri olan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), 211 sayılı “TSK İç Hizmet Kanunu’nun 112.maddesi gereğince TSK’nın 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” hükümleri kapsamında hizmet sunmaktadır. Aynı kanunun 7.maddesine göre afet bölgelerinde yer alan birlik, müessese kumandaları, ordu ve jandarmaların, kaymakam veya vali gibi afet yönetim sorumlularının talepleri doğrultusunda emir almaksızın yardıma yönelmeleri zorunludur (Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun,1959:7).

2.6.2. Taşra Örgütlenmesi

Yerel yönetimler, afetlerin öncesi, sırası ve sonrasında önemli bir rol oynar. Türkiye’de belediyeler ve valilikler, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında merkezi yönetimle koordineli çalışır. Görevleri arasında afet risklerini azaltmak, halkı bilinçlendirmek, acil müdahale ekipleri oluşturmak ve altyapı onarımları yapmak bulunur. Afet anında su, elektrik, barınma gibi temel hizmetlerin devamını sağlar, arama-kurtarma ve itfaiye hizmetleriyle ilk müdahaleyi gerçekleştirirler. Ayrıca, afet sonrası mağdurlara psikososyal destek, gıda, sağlık ve barınma hizmetleri sunarak iyileştirme sürecine katkı sağlarlar (Gerdan,2019:269-270).

a) Valilikler

Her ildeki valilik, afetlerin yerel düzeyde yönetilmesinde merkezi hükümetin temsilcisidir. Valilik, afetlere karşı hazırlık çalışmalarını yönlendirir, afet durumlarında koordinasyonu sağlar ve yerel kaynakların mobilize edilmesini yönetir. Valilikler, AFAD ile çalışarak il genelinde afet planlarının uygulanmasını denetler (Ökten,2012:120).

b) Belediyeler

Belediyeler, afet ve acil durumlarda yerel düzeyde kamu güvenliğini sağlama, riskleri belirleme ve hızlı müdahale noktasında iyileştirme süreçlerinde kilit rol üstlenmektedir. Afetlere karşı dirençli toplumlar oluşturma amacı güden afet yönetim sisteminde, yerel yönetimler özellikle belediyelerin sorumluluğu büyüktür (Özdemir,2023:829).

c) İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri

5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Hakkında Kanun'un üçüncü bölümü, İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ve Birlik Müdürlüklerinin kuruluş ve görevlerini belirlemektedir. Müdürlükler, illerde valiye bağlı olarak il özel idaresi bünyesinde kurulmuş, yönetimi valiye verilmiştir ve bütçeleri il özel idaresi bütçesinden karşılanırken, personel giderleri Başkanlık bütçesinden yapılır ve personel atamaları vali tarafından yapılır. Valiler, il düzeyindeki afet yönetiminden ve koordinasyonundan sorumlu olmalarının yanı sıra, ilçeleri kapsayan tüm afet yönetimini denetler ve başkanlıkla birlikte İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri'nin idari amiridir. İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri, ildeki afet ve acil durum tehlikelerinin tespiti, kamu kurumları ve yerel yönetimleriyle iş birliği içinde afet planlarının oluşturulması ve uygulanması, afet yönetim merkezlerinin faaliyetlerinin düzenlenmesi, afet sonrası oluşan hasar ve kayıpların tespit edilmesi, afetle ilgili eğitim programlarının organize edilmesi ve gönüllü kuruluşların akreditasyonunun sağlanması yer almaktadır (Aktel,2015).

Merkezde ve yerelde görevli yukarıda bahsedilen çözüm ortaklarının her biri afet ve acil durumlarda kendi görev alanlarına ilişkin etkin bir müdahale sunmak için birbirleriyle koordineli bir şekilde çalışarak, iş birliği içinde hizmetlerin sürekliliğini temin ederler.

2.7. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Kadın Olmak

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki fark, genellikle birbirine karıştırılsa da bu iki kavram farklı anlamlar taşımaktadır. Cinsiyet, biyolojik özelliklere dayalı bir sınıflandırma olup, bireylerin kadın ve erkek olarak ayrılmasını ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise, biyolojik temele dayalı bu ayrımın ötesine geçerek, bireylerin toplum içinde nasıl bir kimlik geliştireceklerini, hangi rolleri üstleneceklerini ve nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen sosyal bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet, bireylerin gelişim süreçlerinde toplumun belirlediği normlar, roller ve beklentilerle şekillenmektedir (Özdemir, Batga ve Uçar,2019:213; Keskin,2016:45). Bu süreç, sadece biyolojik cinsiyetin ötesinde, sosyal sınıf, kültür ve ataerkillik gibi kavramlarla da bağlantılıdır (Demirbilek,2007:13). Toplumsal cinsiyet, bireylerin kadınlık ve erkeklik ile ilişkili olarak hangi pozisyonlarda yer alacağını, toplumsal hayata nasıl katılacaklarını ve toplum içinde nasıl temsil edileceklerini belirler (Ökten,2009:302).

Bu roller, toplumun normlarına uygun davranışlar sergileyen bireyler tarafından kabul görür. Ancak, bu toplumsal beklentilere uymayan davranışlar genellikle eleştirilir veya cezalandırılır (Uluocak ve diğerleri, 2014:27). Kadınsılık ve erkeksilik gibi kavramlar, her toplumda farklı şekillerde biçimlenmiş olup, kültürler arası farklılıkları yansıtır (Bingöl, 2014:108-114). Örneğin, bazı toplumlarda kadınlar ev içindeki işler ve annelikle ilişkilendirilirken, erkekler yönetim, liderlik gibi otoriter rollerde yer alır. Bu durum, toplumsal cinsiyetin nasıl farklı kültürlerde farklı şekillerde inşa edildiğini gösterir (Köşgeroğlu,2010:12).

Toplumsal cinsiyet, aynı zamanda toplumun belirlediği kişilik özellikleriyle de şekillenir. Kadınlar genellikle uyumlu, sevgi dolu ve merhametli özelliklerle ilişkilendirilirken, erkekler bağımsız ve girişken özelliklere sahip olarak görülür. Bu kalıp yargılar, cinsiyetler arası eşitsizliği pekiştirir ve toplumsal rolleri katı bir şekilde belirler. Örneğin, kadınlar genellikle ev içinde aktifken, erkeklerin daha yüksek statülerde işgücünde yer alması beklenir (Purutçuoğlu ve Aydın, 2010:15; Damarlı, 2006:29).

Ataerkillik, erkek egemen toplum yapılarında, kadınları toplumsal, kültürel ve politik açıdan baskı altında tutan ve onları güçsüzleştiren yapıların, kültürel kurumların ve güç dinamiklerinin bir yansımasıdır (Slattery,2010:139). Ataerkil toplumlarda, kadınların sosyal rollerinin sınırlanması, onların toplumsal hayattaki etkilerini ve söz haklarını kısıtlar. Kadınlar, geleneksel olarak ev içi rollerle ilişkilendirilirken, erkekler daha çok dış dünyada liderlik, yönetim ve karar alıcı pozisyonlarda yer alır (Köşgeroğlu, 2010:12). Köşgeroğlu (2010:14) toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargıları şu şekilde sıralar: “Kadınlar çekici, bakımlı, sevecen, namuslu, yumuşak, kibar ve özverili olmalıdır; Kadının yeri evidir; Kadınlar duygusal ve annelik rolüyle kutsaldırlar; Kadınların matematiksel zekâları düşüktür; Kadınlar zayıf ve nazik oldukları için korunmalıdır; Kadınlar ailenin namusudur; Erkekler ağlamaz; Erkeklerin saldırganlık gösterme eğilimleri doğaldır; Erkekler para kazanmalı ve ailesine bakmalıdır; Erkek, ailenin namusunu korumalıdır.” Bu tür toplumsal normlar, toplumda yaygın bir şekilde kabul edilir ve sorgulanmadan kabul edilen kalıp yargılar olarak varlıklarını sürdürür. Toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargılar, kadınları genellikle pasif bir pozisyonda tutarken, erkekleri güçlü, koruyucu ve aktif bir role yerleştirir. Bu durum, ataerkil düzenin sürdürülmesine katkı sağlar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirir. Ancak feminist hareketin etkisiyle, toplumsal

dönüşüm süreçlerinde kadınlar haklar ve özgürlükler kazanmış olsa da toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler hala devam etmektedir. Bu eşitsizlikler, evde, iş yerinde, okulda ve diğer toplumsal alanlarda kendini gösterir ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin önemini artırır (Kişi, 2022:22).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyet, kadınlar ve erkekler arasında eşitlik ve adaletin sağlanmasına yönelik temel kavramlardır. Eşitlik, bireylerin cinsiyetine bakılmaksızın eşit kaynaklara erişim, fırsatları değerlendirme ve hizmetlerden faydalanma hakkını ifade eder (Uğuz ve Topbaş,2017). Hakkaniyet ise, bireylerin farklı güçler ve gereksinimlere sahip olduğu göz önünde bulundurularak, sorumluluk ve kazancın adil bir şekilde dağıtılmasını ifade eder (Akın ve Demirel,2003). Küreselleşme ve değişen yaşam koşulları, geleneksel kadın ve erkek rollerinde önemli dönüşümlere yol açmış ve kadınların eğitim, iş gücü ve ev içindeki sorumluluklarında daha eşit paylaşımlar sağlanmıştır. Bu dönüşüm, toplumsal yapıları daha eşitlikçi bir hale getirmeye yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir (Dedeoğlu, 2000:154).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin ötesinde kültürel ve çevresel faktörlerle şekillenen bir kimlik oluşturur. Bu kimlik, bireylerin toplumsal rollerini ve yerlerini belirler. Toplumsal cinsiyetin eşitlikçi bir şekilde dağıtılması, sadece cinsiyetler arası eşitliği değil, aynı zamanda toplumsal adaleti de sağlamak adına önemlidir.

2.8. Afetlerde Sosyal Hizmet ve Toplumsal Cinsiyet

2.8.1. 6 Şubat Depremleri

Türkiye, coğrafi koşulları nedeniyle her yıl çeşitli büyüklükteki depremler, heyelanlar ve su baskınları gibi doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle ülkenin büyük bir bölümünün aktif deprem kuşaklarında yer alması sebebiyle, afetler sıklıkla toplum yaşamını ve altyapısını etkilemektedir. Son yıllarda yaşanan depremler, ülkemizin deprem gerçeğini gözler önüne sererken, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli yaşanan büyük deprem, 1999 Marmara depremi gibi Türkiye'nin tarihindeki en yıkıcı afetlerden biri olarak hafızalara kazınmıştır.

Bu depremler, ülkenin güneydoğusunda yer alan 11 ilde (Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Kilis, Elâzığ, Hatay, Adıyaman, Osmaniye, Adana, Gaziantep ve Malatya) büyük hasara neden olan bu depremler, “Yüzyılın Felaketi” olarak nitelendirilmiştir.

Depremin büyüklüğü ve geniş etki alanı, arama-kurtarma çalışmalarını son derece zorlaştırmış ve afet sonrası yardım gönderimi ile hizmetlere erişim konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmıştır (Karaağaç,2023:1155). 6 Şubat 2023 itibarıyla Türkiye'de 46.100' den fazla, Suriye'de ise 7.200'den fazla vefat bildirilmiş, toplamda 53.3002'ün üzerinde insan hayatını kaybetmiştir (Akıncı ve Ünlüenç, 2023: 555).

Depremlerin neden olduğu can kayıplarının yanı sıra ekonomik ve sosyal yapıyı da etkilemiş, milyonlarca insan evlerini, işlerini kaybetmiş, altyapı ve ulaşım sistemleri büyük ölçüde tahrip olmuştur. Depremlerin art arda gerçekleşmesi ve mevsimsel koşullarında olumsuz etkisiyle, afet bölgesinde arama-kurtarma çalışmalarına katılacak yerel ve yakın illerden gelecek desteklerde yetersizlikler yaşanmıştır. Bu nedenle, afet sonrası yardım ve müdahale süreçlerinde ülke kaynakları, yeterli olmamış ve uluslararası yardımlar devreye girmiştir. Özellikle, afet bölgesine yönelik uluslararası iş birlikleri, hem arama-kurtarma hem de maddi ve manevi destek sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu afet, Türkiye'deki afet planlamalarının ve kaynakların ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Depremin etkisi, yerel yönetimlerin hazırlıklı olmamalarının yanı sıra, afetin geniş bir coğrafyaya yayılması nedeniyle merkezi hükümetin de kapasitesinin sınırlarını zorlamıştır. Arama-kurtarma çalışmalarının yanı sıra, barınma, sağlık hizmetleri, güvenlik ve yeniden yapılanma gibi alanlarda da ciddi bir koordinasyon eksikliği yaşanmış, bunun sonucunda yerel ve uluslararası yardımların büyük önemi ortaya çıkmıştır. Bölgede toplumdaki tüm yapılar, yeniden yapılanma sürecine girmiş; ekonomik olarak kayıpların yanı sıra, sosyal yapının yeniden inşası, eğitim, sağlık ve güvenlik gibi hizmetlerin hızlı bir şekilde organize edilmesi gerektiği bir süreç başlamıştır.

Sonuç olarak, Kahramanmaraş depremleri, Türkiye'nin doğal afetlere karşı ne denli savunmasız olduğuna işaret ederken, aynı zamanda bu tür felaketlere karşı daha etkili bir hazırlık ve müdahale planının geliştirilmesi gerektiğini göstermiştir. Deprem, sadece fiziki yapıları değil, toplumsal ve ekonomik yapıları da derinden sarsmış; afet sonrası yaşanan zorluklar, toplumun dayanıklılığını artıracak stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

2.8.2. Afetlerde Toplumsal Cinsiyet

Afetler, yalnızca fiziksel altyapıyı ve doğal çevreyi değil, aynı zamanda toplumsal yapıları ve bireylerin yaşam biçimlerini de derinden etkileyen olaylardır. Bu etkilerin şiddeti, toplumların sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik yapıların yanı sıra, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği eşitsizlikler aracılığıyla şekillenir. Toplumsal cinsiyet, bireylerin afetlere karşı gösterdikleri direnç ve maruz kaldıkları riskleri önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Afet yönetimi süreçleri ve bu süreçlerin toplum üzerindeki etkileri, cinsiyet temelli bakış açılarıyla daha iyi anlaşılabilir ve yönetilebilir. Özellikle, kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet farklılıkları, afetlerin etkileri açısından büyük bir rol oynamaktadır. Afetlerin cinsiyet rollerine etkisini incelemeye yönelik cinsiyet rollerine ilişkin problemler, farklı boyutlarda ele alındığında, kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet farklarının afetlere karşı kırılganlıkları nasıl şekillendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu problemlerin birçoğu, afetlerin yalnızca doğal süreçlerin sonucu değil, aynı zamanda toplum yapısında zaten var olan, toplumsal yapılar ve cinsiyet normları tarafından şekillendirilen sosyal olgular olduğunu göstermektedir. Afetlerin toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığında, bu sorunları şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

a) Kadınların Afetlere Karşı Kırılganlıkları

Doğal afetlerin cinsiyetler üzerinden risk oranlarına bakıldığında kadınların, erkeklere oranla daha fazla riskle karşı karşıya kalma olasılığı yüksektir. Bunun başlıca nedenlerinden biri, toplumsal cinsiyet faktörünün, kadınların afetlere ilişkin rollerini ve sorumluluklarını şekillendiren bir etken olmasıdır. Toplumda zaten var olan rollerinin yanında kadınların ev içi bakım, aile yapısını koruma, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi ek rollerinin olması afet dönemlerinde kadınların var olan dezavantajlı konumunu artırmaktadır. Bu sorumluluklar, onların afetlerde fiziksel olarak daha savunmasız hale gelmelerine yol açarken, aynı zamanda psikolojik ve duygusal olarak da büyük bir yük oluşturur. Afettede olmadan önce; anne, eş ve çocuk olma gibi rollerini benimserler.

Kadınların, özellikle yoksul ya da marjinalize olmuş topluluklarda, afetlerde hayatta kalma şansları, bu toplumsal rollerle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, kadınların afetlerin ilk aşamalarında daha fazla zarar görmelerine ve afet sonrası toparlanma sürecinde daha fazla zorlukla karşılaşmalarına yol açmaktadır (Walia, 201:37).

Afetlerin, kadınların sağlık durumları üzerindeki etkileri de belirgindir. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınları genellikle kadın sağlığı, beslenme ve aile içi şiddet gibi sorunlarla daha fazla yüzleştirir. Bu tür sağlık sorunları, afet koşullarında daha da kötüleşebilir. Örneğin, afet sonrası hijyen koşullarının kötüleşmesi, kadınların özel hijyen ve kadın sağlığına dair ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açar. Ayrıca, geçici barınma alanlarında kadınlar, cinsel şiddet ve insan kaynaklı tehlikelerle karşılaşma riski taşır. Bu riskler, çoğu zaman afet sonrası müdahale sürecinde yeterli güvenlik önlemleri alınmaması veya insani yardım programlarının cinsiyet odaklı düşünülmemesi nedeniyle daha da artmaktadır (Fisher, 2010:906).

Doğal afetlerin cinsiyetler üzerinden risk oranlarına bakıldığında, kadınların erkeklere oranla daha yüksek bir riskle karşı karşıya kalması, toplumsal cinsiyet faktörünün belirleyici rolüyle açıklanabilir. Kadınlar, toplumdaki geleneksel rollerinin yanı sıra, ev içi bakım, aile yapısını sürdürme, çocuk ve yaşlı bakım gibi ek sorumluluklar taşırlar; bu durum, afet anlarında fiziksel savunmasızlıklarını artırırken, psikolojik ve duygusal yüklerini de ağırlaştırmaktadır. Özellikle yoksul ve marjinalleşmiş topluluklarda, kadınların hayatta kalma şansı, bu toplumsal rollerle doğrudan ilişkilidir ve afetlerin ilk aşamalarında daha fazla zarar görmelerine yol açmaktadır. Ayrıca, afetlerin kadınların sağlık üzerindeki etkileri de belirgindir; toplumsal cinsiyet normları, kadınları jinekolojik sağlık, beslenme ve aile içi şiddet gibi sorunlarla daha sık karşılaştırır ve afet koşulları bu sorunları daha da derinleştirebilir. Afet sonrası hijyen koşullarının kötüleşmesi, kadınların özel hijyen ve jinekolojik sağlığına yönelik ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açarken, geçici barınma alanlarında cinsel şiddet ve diğer güvenlik tehditleri riski de artar. Bu riskler, afet sonrası müdahale süreçlerinde yeterli güvenlik önlemleri alınmaması ve insani yardım programlarının cinsiyet perspektifinden yoksun olması nedeniyle daha da yoğunlaşmaktadır.

b) Toplumsal Cinsiyetin Rolü ve Afet Müdahalesinde Eşitsizlikler

Afetlere hazırlık ve müdahale süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ciddi bir problem teşkil etmektedir. Kadınların afet yönetim süreçlerine katılımı, genellikle göz ardı edilmekte ya da sınırlı olmaktadır. Bu durum, yalnızca kadınların afetlere karşı daha savunmasız hale gelmesine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumların genel afet yönetim kapasitesini de zayıflatır. Kadınların bilgi, deneyim ve becerileri, afet planlama ve uygulama süreçlerinde yer almadığında, afet sonrası iyileşme süreçlerinin yavaş ve eksik olması kaçınılmazdır. Bu nedenle, afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin göz önünde bulundurulması, sadece kadınların haklarını savunmak açısından değil, aynı zamanda afetlere karşı daha dirençli toplumların inşası açısından da kritik bir öneme sahiptir.

c) Afetlerin Kız Çocukları Üzerindeki Etkisi

Cinsiyet temelli bir başka afet etkisi de kız çocukları üzerinde görülmektedir. Toplumda var olan benimsenmiş kabuller sonucu, doğal afetlerde kız çocukları eğitim fırsatları, psikososyal bakım ve sağlık hizmetlerine erişim gibi haklardan mahrum bırakılabilir. Ailelerin ekonomik yükünü hafifletmek amacıyla afetler sonrasında kız çocuklarının çocuk yaşta evliliklere zorlanmasının yaygınlaşması da bu dönemde tercih edilen bir yoldur. Bu durum, kız çocuklarının yaşamlarını olumsuz şekilde şekillendirirken, aynı zamanda toplumların uzun vadeli kalkınma süreçlerini de engelleyebilir (Kumala Dewi ve Dartanto, 2018:1).

Afetlerin ardından toplumdaki toplumsal cinsiyet normları ve ekonomik zorluklar sonucu kız çocukları eğitim, sağlık ve psikososyal destek mekanizmalarından mahrum kalabilmektedir. Ailelerinin de ekonomik yüklerini hafifletmek amacıyla onları evlendirmeleri de geleceğin kadınları olan kız çocuklarının yaşamları ve potansiyelleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Yaşanan bireysel hak ihlalleri, toplum yapısını da etkileyerek, toplumların kalkınma süreçleri üzerinde olumsuz bir etki bırakmaktadır. Afet kalkınma planlarında göz ardı edilen toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında, olası afetlerde riskleri artırmaktadır.

d) Afetlerde Kadınların Psiko-Sosyal Sağlık Sorunları

Afetlerin psikolojik etkileri, cinsiyete göre farklılaşan bir etki alanına sahiptir. Kadınlar, afetlerden sonra daha yoğun psikolojik travmalar yaşayabilirler. Bu durum,

genellikle kadınların bakım yükümlülükleri ve toplumsal beklentiler nedeniyle daha fazla duygusal yük taşıyor olmalarıyla ilişkilidir. Kadınların, afet sonrası travmalara karşı daha savunmasız hale gelmelerinin bir diğer nedeni, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları, duygusal destek almak yerine aile üyelerini desteklemekle yükümlü kılmasından kaynaklanmaktadır. Bu, kadınların afet sonrası psiko-sosyal sağlıklarına yönelik müdahalelere erişimlerini kısıtlayabilir (Neumayer ve Plumber, 2007:554).

e) Erkeklerin Afetlere Karşı Maruz Kaldığı Riskler

Erkekler de afetler sırasında kendi toplumsal rollerinin etkisiyle belirli risklerle karşı karşıya kalabilirler. Erkekler, genellikle kurtarma, koruma ve savunma gibi aktif rollerde yer alırlar, bu da onları fiziksel tehlikelerle karşı karşıya getirir. Bu tür fiziksel risklerin yanı sıra, erkeklerin toplumdaki erkek egemenliğine dayalı normlara uygun olarak duygusal ve psikolojik baskılarla başa çıkmaları zorlaşabilir.

Erkekler, afet sonrası duygusal travmalarını ya da kayıplarını dışa vurmakta zorluk çekebilirler, bu da onların psikososyal sağlıklarını olumsuz etkileyebilir.

f) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Afet Yönetimi

Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önünde bulundurmamak, yalnızca adaletin sağlanması açısından değil, aynı zamanda afetlere karşı daha dayanıklı toplumların inşası açısından da kritik bir öneme sahiptir. Afetlere hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerinde kadınların aktif katılımını sağlamak, sadece cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda afet sonrası toplumsal yapıların yeniden inşasına da katkı sağlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği, afet yönetiminin her aşamasında daha kapsayıcı, etkili ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmesini mümkün kılar. Ayrıca, cinsiyet temelli iş bölümlerinin, kadınların ve erkeklerin afetler karşısındaki farklı yeteneklerini ve kaynaklarını dikkate alarak, toplumsal dayanıklılığın artırılmasına olanak tanır.

Sonuç olarak, afetler sosyal olgulardır ve afetlerin etkileri toplumsal yapılar ve toplumsal cinsiyet normları tarafından şekillendirilir. Çünkü afet yönetim süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sadece adaleti sağlama noktasında değil, aynı zamanda afetlere yönelik daha dayanıklı toplumların inşası ve afetlerin etkilerini azaltma noktasında da kritik bir öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyen bir afet yönetimi sistemi; afetlere hazırlıklı olmayı, etkili müdahale etmeyi

ve iyileşme süreçlerini daha kapsayıcı hale getirmeyi mümkün kılar. Ayrıca, kadınların ve erkeklerin farklı yetenek ve kaynaklarını dikkate alarak, afetlere karşı daha etkili çözümler geliştirilmesine olanak sağlar. Kadınların ve erkeklerin haklar açısından eşit şartlara sahip olması, afet yönetimi süreçlerinde daha kapsayıcı ve adil kararlar alınması mümkün kılar.

2.8.3. Afetlerde Sosyal Hizmet

Afetler, insan ya da doğa kaynaklı olmalarına bağlı olarak, birey ve toplum üzerinde ciddi yıkıcı etkilere yol açabilir ve bu etkilerin ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutları da göz önünde bulundurularak hafifletilmesi gerekmektedir. Bu alanda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, afetzedelerin acil ihtiyaçlarına yönelik çeşitli yardım faaliyetleri yürütür, afet sonrası toplumsal iyileşmeye katkıda bulunarak yeniden yapılanmayı desteklerler. Uzmanlar, afetler sonucu oluşan kayıplar, travmalar ve diğer zorluklarla başa çıkmaya çalışan bireylere yönelik hizmet organizasyonu sağlar, psikososyal destek sunar ve toplumsal dayanışmaya dayalı bir teşvik ortamı oluştururlar. Sunulan bu destek; barınma, sağlık hizmetleri, gıda, eğitim, psikolojik yardım, su ve istihdam fırsatları gibi çeşitli hizmet alanlarını kapsamaktadır. Bu müdahale hizmetlerinin amacı, afetlerin etkilerini azaltmak ve afetzedelerin hayatlarını yeniden normalleştirmelerine olanak tanımaktır (National Association of Social Workers,2007).

Afetler, sosyal hizmet araştırmalarının tarihsel olarak ana odağı olmamış olsa da sosyal hizmet uygulamalarının afet durumlarında her zaman merkezi bir rol oynadığı söylenebilir (Zakur, 2024). Afetler her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, bireylerin yaşam standartları üzerinde ciddi etkiler yaratabilir ve çözülmesi gereken birçok sorunu gündeme getirebilir. Bu durum, afetlere yönelik hizmetlerin sosyal hizmet perspektifinde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Doğal veya insan kaynaklı gerçekleşen afetler, insanların refah düzeyi üzerinde büyük etkiler yaratabilir ve çözülmesi gereken pek çok soruna yol açabilir. Bu da afetle ilgili hizmetlerin sosyal hizmet uygulama sahasında değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Uzmanlarda, toplumsal iyileşme sürecine katkı sağlamak için geniş bir uygulama pratiğine ve müdahale yelpazesine sahiptir (Nikku, 2015).

Afet öncesi, sırası ve sonrasında sunulacak hazırlıklar, oluşan risklerin minimize edilmesi ve toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesi, sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimine ilişkin sorumluluk alanları arasında yer alır. Etkili afet müdahaleleri yalnızca acil yardımlar sunulmakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda afetin ardından uzun dönemli iyileşme ve rehabilitasyon süreçlerine de yoğunlaşır. Sosyal hizmet uzmanları, bu aşamalarda toplumun yeniden inşası için psikososyal desteği güçlendirmek, kaynakları etkin bir şekilde kullanmak ve en savunmasız gruplara yönelik özelleştirilmiş hizmetler sağlamak adına etkin bir rol oynarlar. Buna ek olarak, afetlerin neden olduğu travmaların etkilerini azaltmak için toplumsal dayanışma ağlarının kurulması ve bireylerin güçlendirilmesine yönelik bilinçlendirme ve eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi de son derece önemli bir rol oynamaktadır (Kılıç Ceyhan, 2023:782).

Afetlerin ardından özellikle çocuklar, engelliler, yaşlılar ve kadınlar gibi gruplar daha savunmasız kalabilmektedir. Bu sebeple, bu grupların afetlere karşı korunması ve ihtiyaçlarının doğru şekilde karşılanması büyük önem taşımaktadır (TERRA, 2023).

Afetlerde sunulan sosyal hizmetler, insanların toplumsal dayanışma içinde güçlenmelerini ve afetten önceki yaşam standartlarına ulaşmalarına yönelik geniş bir yelpazede hizmet verir. Afetlerin doğurabileceği psikolojik travmalar, yoksulluk, evsizlik ve diğer sosyo-ekonomik zorluklarla başa çıkma noktasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu alan hem bireysel hem de toplumsal düzeyde afetlere karşı sürdürülebilir çözümler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Afetlerin ardından bireyler, yaşadıkları kayıplar, aile üyelerinin ölümü, fiziksel yaralanmalar ve diğer sağlık sorunları nedeniyle, yerinden edilme, evsizlik, duygusal uyuşukluk, yoksulluk, anksiyete ve geçmişe dönük travmatik tepkiler gibi stres durumlarıyla karşılaşabilmektedir. Afetler toplumun genelinde bir savunmasız durumu oluştursa da bazı gruplar genele göre daha büyük bir savunmasızlık içindedir. Özellikle sosyoekonomik olarak dezavantajlı, düşük gelirli ya da marjinalleşmiş bölgelerde ikamet eden bireyler, afet sonrası sunulan yardımlar hakkında bilgilendirme konusunda güçlükler yaşayabilmektedir (Maglajlic, 2019). Sosyal hizmetler, özellikle güçsüz ve zor durumda olan bu bireylere destek sunarak ve doğru müdahalelerde bulunarak yaşam standartlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Duyan, 2010).

Sosyal hizmet uzmanları, afetlerin her aşamasında-afet öncesi, sırası ve sonrasında- eğitici, koruyucu ve önleyici, rehabilitasyon odaklı ve destekleyici müdahalelerle aktif roller üstlenmektedirler. Bu süreçte vaka yönetimi, danışmanlık, savunuculuk, kaynak arabilmesi, planlama, eğitim ve araştırma gibi çeşitli görev ve fonksiyonları yerine getirirler (Araki, 2013). Bu noktada, uzmanlar, afetlerin yol açtığı yıkım ve olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması sürecinde, sosyal hizmet disiplini kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle, bireylerin travmalar, ölüm tehlikesi ve kayıplar gibi yaşadıkları derin psikolojik ve sosyal yaraların iyileştirilmesi için profesyonel müdahalelere büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır (Yanay, 2005).

Bireylerin karşılaştıkları zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkabilme yeteneklerini artırmak için sosyal değişim, savunuculuk ve güçlendirme gibi çeşitli stratejik yaklaşımlar uygulanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin karar verme süreçlerine katılımını destekleyerek, özsaygılarını ve bağımsızlıklarını teşvik eder. Aynı zamanda, bireylerin dışlanma, damgalanma ve toplumsal etiketlenme gibi olumsuz durumlarla karşılaşmamaları için koruyucu önlemler alır. Bu süreçlerde, sosyal hizmet uzmanları, müdahale sürecine dahil olan her bireyin aktif katılımını sağlamak amacıyla, güç dengelerini gözetir ve katılımcı bir yaklaşımı ön planda tutar (Tufan, 2009). Afetler, topluluklar için önemli bir tehdit unsuru oluşturur ve genellikle büyük ölçekli can ve mal kayıplarına yol açar. Bu tür olayların ne zaman ve nerede gerçekleşeceği çoğu zaman öngörülemmez, bu da afetlerin toplumun her katmanında derin ve kalıcı etkiler bırakmasına neden olur. Bu tür durumlarla karşılaşıldığında, afetlerden korunma önlemlerinin alınması ve yardım kaynaklarının doğru bir biçimde ve zamanında hedef kitleye ulaştırılması kritik bir önem taşır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanlarının afet öncesi, sırası ve sonrasındaki etkin müdahaleleri, toplumsal iyileşme süreçlerinin hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşebilmesi için vazgeçilmezdir (Artan ve Özkan, 2020:47). Sosyal hizmet uzmanları, afetlerin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirmek ve toplumun direncini artırmak amacıyla çeşitli stratejik yaklaşımlar geliştirir, kaynakların adil bir biçimde dağıtılmasını sağlar ve bireylerin yeniden toplumsal hayata katılımlarını destekler.

Afet hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulabilmesi için birçok farklı meslek grubunun koordineli bir şekilde çalışması şarttır. Sosyal hizmet uzmanları, afet öncesi dönemde koruyucu ve risk azaltıcı önlemler alarak, afet anı ve sonrasında ise bireylere psikososyal destek sağlayarak önemli bir rol üstlenirler. Bu uzmanlar, afetin olumsuz

etkilerini en aza indirmek için afet mağdurlarına gerekli kaynaklara erişim imkânı sunar ve onların ruhsal iyilik hallerini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yaparlar (Özçelik, 2020:53-54). Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının yapmış olduğu bu çalışmalar, afetlere daha dayanıklı hale gelmesine katkı sağlar (Özçelik, 2020:53-54).

Afet bölgelerinde, sosyal hizmet uzmanları, yardımların insan onuruna uygun şekilde depolanmasını ve dağıtılmasını sağlar. Kriz masasında görev alarak, ailelerin ve bireylerin sorunlarını çağdaş mesleki yöntemlerle çözmeye çalışır (Tomanbay, 2011:21-22). Afet sonrası kadınların ve genç kızların güvenliği, sağlık hizmetlerine erişimleri ve bakım yükümlülükleri gibi sorunları artabilir (Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu). Afet durumunda her birey için tek bir müdahale planı uygun olmayabilir. Bu sebeple, afetin türü ve etkilenen bölgenin özelliklerine göre müdahaleler yapılmalıdır (Bauwen, 2024). Sosyal hizmet uzmanları, bireylerle iş birliği yaparak ve kaynak sistemlerini entegre ederek, afetzedelerin ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretir ve yaşam standartlarını iyileştirmeye çalışır (Mathbor, 2007).

Sosyal hizmet uzmanları, afet durumlarında, afetzedelerin temel yaşam gereksinimlerine ulaşabilmeleri için gerekli olan kaynaklara erişimlerini sağlamak ve travmatik deneyimlerin olumsuz etkilerini hafifletmek için önemli bir rol üstlenirler. Afet öncesinde, bireylere afet farkındalığı kazandırarak, afet anında kriz yönetimi yaparak ve afet sonrasında psikososyal destek sunarak kapsamlı bir hizmet süreci yürütürler (Artan ve Özkan, 2020:51). Ayrıca, sosyal hizmet uzmanları, afet zamanlarında kriz yönetimi, güçlendirme ve sistem teorileri gibi sosyal hizmetin temelinde dayanan kuramlarını uygulayarak, bireylerin stresle başa çıkma kapasitelerini artırmayı amaçlarlar (Teater, 2015). Afetlerin yol açtığı psikolojik travmalar ve zorluklarla başa çıkabilme noktasında sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik destek ve güçlendirme süreçlerine etkin bir şekilde dahil olmaları son derece kritik bir rol oynamaktadır. Afet bölgelerinde çalışan sosyal hizmet profesyonelleri, yoğun stres, duygusal yük ve psikolojik baskılarla karşı karşıya kalabilirler, bu da müdahale süreçlerinin etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu sebeple, afet sonrası hizmetlerin sürdürülebilirliği için uzmanların psikolojik sağlıklarının artırılması ve duygusal dayanıklılıklarını güçlendiren destekleyici yöntemlerle rehabilite edilmeleri büyük önem taşır (Özçelik, 2020:53).

Sosyal hizmet uzmanlarının yalnızca profesyonel bilgi ve becerilerini değil, aynı zamanda kendi psikolojik iyileşme süreçlerini de dikkate alarak afet mağdurlarına en etkili şekilde yardım sunabilmeleri sağlanmalıdır. Bu bağlamda, afet sonrası sunulan hizmetlerin kalitesi, profesyonellerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçlendirilmiş bir yaklaşımla nasıl hareket ettiklerine doğrudan bağlıdır.

Afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak ve afet sonrası iyileşme sürecini hızlandırmak adına sosyal hizmetin önemi büyüktür. Ancak, afet yönetiminde sosyal hizmetin oynadığı rol genellikle yeterince dikkate alınmamaktadır. Bu durum, sosyal hizmetin sunduğu psikososyal destek, kaynaklara erişim sağlama ve kriz yönetimi gibi kritik işlevlerinin çoğu zaman göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Artan ve Özkan, 2020:52; Koç ve Kayaalp, 2024:36). Halbuki, afetlerin etkilerini hafifletme ve toplumların yeniden yapılanma sürecini hızlandırma noktasında sosyal hizmetin etkin bir şekilde devreye girmesi büyük bir fark yaratabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma evreni ve örnekleme, araştırma süreci, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçek ve veri çözümleme teknikleri ile verilerin yorumlanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmadaki amaç, 6 Şubat depremlerini deneyimlemiş kadınların afet sırasında yaşadıkları sorunları ve bu sorunlarla başa çıkmak için ihtiyaç duydukları sosyal hizmetleri anlamak, sosyal hizmet etkinliğini ve kapsamını değerlendirmektir. Ölçek uygulamanın deneyimlerin aktarılması, ölçülebilirliği açısından yeterli olmadığı görüşünden yola çıkılarak, araştırmada yorumlayıcı yaklaşıma dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kümbetoğlu (2019)'na göre niteliksel yöntem, kadın çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu yöntem, kadınların deneyimlerini olduğu gibi ve kendi sözcükleriyle ifade etme imkânı sağlamaktadır. Bu nedenle katılımcıların bu konudaki düşünce ve deneyimlerine dair veri sağlamada uygun olacağı düşünülerek nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Farklı alanlara temel oluşturan nitel araştırma tasarımı, bu alanlara yenilikçi bir bakış açısı getirirken, aynı zamanda yöntemsel açıdan da önemli katkılar sunmaktadır (Patton, 2015:3). Nitel araştırma, disiplinler arası bütünsel bir perspektif benimseyerek, araştırma sorusunu yorumlayıcı bir yaklaşımla ele almayı hedefleyen bir yöntemdir. Araştırılan olgu ve olaylar, kendi bağlamlarında değerlendirilecek şekilde, bireylerin onlara atfettikleri anlamlar doğrultusunda analiz edilir (Altunışık vd.,2010:302). Nitel araştırma yönteminin en dikkat çekici özelliklerinden biri, araştırmacının araştırma sürecinin bir parçası olarak kendisinin bir araç haline gelmesidir. Araştırmacı, sürece aktif katılım sağlayarak, sürece dair bilgi sağlayabilir ve yorumların doğruluğunu denetlemeye, beklenmedik durumların yönetilmesine olanak tanıyabilir (Çelik,2023:139).

Araştırmanın amacına uygun olarak, katılımcıların deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi ve anlamlandırılması amacıyla fenomenolojik desen benimsenmiştir. Fenomenolojik araştırma deseni, belirli bir kavram veya olayla ilgili olarak bir grup bireyin yaşadığı deneyimlerin ortak anlamlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir

yaklaşımıdır (Creswell,2018:77). Bu yaklaşım, günlük yaşamda karşılaştığımız ve tamamen anlamını kavrayamadığımız ya da tanımadığımız çeşitli olay, algı, durum ve deneyimlerin özünü araştırmak için kullanılır (Yıldırım ve Şimşek,2016:69).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Nitel araştırmalarda, çeşitli örnekleme yöntemleri kullanılabilir. Bunlar arasında, sıra dışı ya da olağan dışı durum örnekleme, tipik durum örnekleme, tabakalı amaçlı örnekleme, amaçlı rastgele örnekleme, kartopu(zincir) örnekleme vb. farklı örnekleme teknikleri bulunmaktadır (Baltacı,2018:246). Bu araştırmada, katılımcıların deprem sonrası yaşadıkları deneyimlere dair bilgilere ulaşmak amacıyla, amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme, belirli durumların derinlemesine incelenmesine olanak tanır, çünkü bu durumların zengin bilgi sunduğu kabul edilir (Yıldırım ve Şimşek,2008:107). Kartopu tekniği, evrende yer alan birimlere erişimin zor olduğu ya da evren hakkında eksik bilgi bulunduğu durumlarda, zengin veri elde edebilecek önemli kişi ve kritik durumlara odaklanarak bu kişiler üzerinden yeni bilgiye ulaşılmasını sağlar. Bu süreçte araştırmacının güvenilirliği önemlidir çünkü katılımcılar, güvenmedikleri kişilere bilgi vermek istemeyebilirler. Araştırmacı bu şekilde zincirleme yöntemle birlikte veri toplamaya devam eder, veriler doygunluğa ulaştığı anda araştırma tamamlanır (Baltacı,2018:253-254). Bu kapsamda araştırmanın katılımcıları, 6 Şubat depremlerini deneyimlemiş, 18 yaş üzeri ve Hatay bölgesinde ikamet eden kadınlardan oluşturmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme dahilinde belirlenerek, kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan 15 kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçek isimleri yerine kod isimleriyle analiz edilen katılımcıların sosyo-demografik bilgileri aşağıdaki Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Araştırmanın Katılımcılarının Sosyo-demografik Verileri

#	Katılımcı Kodu	Yaş	Meslek	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Kaldığı Yerleşim	Kiminle Yaşiyor?	Görüşme Süresi	Merkeze Uzaklık-Yakınlık
1	Papatya	60	Ev Hanımı	İlkokul	Evli	3	Konteyner	Yalnız	60 Dakika	Merkezde
2	Sümbül	46	Ev Hanımı	İlkokul	Evli	1	Konteyner	Geniş Aile	70 Dakika	Merkezde
3	Yasemin	44	Yardımcı Asistan	İlkokul	Bekar	0	Konteyner	Yalnız	60 Dakika	Merkezde
4	Begonya	65	Seramik Sanatçısı/ İş Müfettişi	Yüksek Lisans	Evli	3	Konut (Kira)	Geniş Aile	50 Dakika	Merkeze Yakın
5	Ortanca	47	Kadın Kooperatifi Başkanı	Ortaokul	Evli	1	Konut (Kira)	Çekirdek Aile	33 Dakika	Merkezde
6	Fesleğen	46	Kooperatif Çalışanı	Lise	Evli	1	Kendi Evi	Çekirdek Aile	70 Dakika	Merkezde
7	Orkide	49	Çiftçi	İlkokul	Evli	3	Konteyner	Geniş Aile	43 Dakika	Merkeze Uzak
8	Nergis	34	Esnaf	Önlisans	Evli	1	Kendi Evi	Çekirdek Aile	50 Dakika	Merkeze Yakın
9	Gül	37	İşsiz	Lisans	Bekar	0	Konteyner	Çekirdek Aile	30 Dakika	Merkeze Uzak
10	Hanımeli	26	Ev Hanımı	Lisans	Evli	2	Konteyner	Çekirdek Aile	60 Dakika	Merkezde
11	Lavanta	22	Öğrenci	Önlisans	Bekar	0	Konut (Kira)	Geniş Aile	60 Dakika	Merkeze Uzak
12	Menekşe	58	Ev Hanımı	İlkokul	Evli	4	Konteyner	Çekirdek Aile	90 Dakika	Merkeze Yakın
13	Kardelen	37	Ev Hanımı	Ortaokul	Evli	3	Konteyner	Geniş Aile	60 Dakika	Merkeze Uzak
14	Karanfil	42	Satış Personeli	Lise	Bekar	0	Konteyner	Yalnız	50 Dakika	Merkeze Yakın
15	Zambak	55	Ev Hanımı	İlkokul	Evli	2	Kendi Evi	Çekirdek Aile	28 Dakika	Merkezde

3.3.Görüşmelere Hazırlık

Derinlemesine görüşmeler öncesinde, araştırma konusuna ilişkin dünya ve Türkiye'deki literatür incelenmiştir. Depremlerin etkilediği bölgelerdeki durumu ve kadınların afet sonrası deneyimlerini daha iyi anlayabilmek amacıyla, ulusal ve uluslararası kuruluşların yayınladığı raporlar titizlikle gözden geçirilmiştir. Araştırmacı 6 Şubat depremleri sonrasında Hatay bölgesinde görev almıştır. Dolayısıyla afetten kurtulan kadınlarla ilk temas bu gönüllülük çalışmaları kapsamında yaşanmıştır. Katılımcılara ulaşılrken de daha önce alanda güven ilişkisi kurulan kişilerle temasa geçilmiştir. İletişime geçilen katılımcılar bir diğer katılımcıyı tavsiye etmişler ve katılımcılar oluşan bu güven ortamı içinde görüşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Araştırmacı ve katılımcılar arasında kurulan güven ilişkisi derinlemesine görüşme formunun oluşturulmasına büyük katkı sağlamıştır.

Nitel araştırmanın ana veri toplama yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme, bireylerin gerçeklik hakkındaki algılarını, anlamlandırmalarını, tanımlarını ve gerçekliği nasıl şekillendirdiklerini keşfetmek için etkili ve güçlü bir araçtır (Punch,2016: 165). Görüşme formunun geliştirilmesi aşamasında, öncelikle ilgili konuya dair kapsamlı bir literatür taraması yapılmalı ve bu doğrultuda oluşturulan soruların çalışmanın amaçlarıyla uyumlu olup olmadığı, uzman kişilerden alınacak geri bildirimlerle değerlendirilmeli ve onaylanmalıdır (Myers,2013:179). Bu bilgiler ışığında ilgili literatürdeki araştırmalar incelenerek, araştırmacı tarafından konuyla ilgili sorular oluşturulmuş ve uygunlukları yönünden uzman görüşlerinden faydalanılarak, araştırma amacına uygun hedef kitleye yönelik yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda; araştırmanın daha zengin ve çeşitli verilerle sonuçlanmasını sağlamak adına (Arksey ve Knight,1999:8), katılımcıların deneyimlerini paylaşmalarına fırsat tanıyan ve araştırma konusuna odaklanan (Galletta, 2013:47) açık uçlu sorular tercih edilmiştir.

Afetlere ilişkin literatür taraması yapıldığında kötü uyku kalitesi, travma sonrası stres bozuklukları ve majör depresif ataklarının erkeklere oranla kadınlarda daha fazla görüldüğü ortaya çıkmıştır (Ataya,vd.,2024; Kurt ve Gülbahçe,2019; Dokuzoğlu ve Ünalı,2023; Zhang,vd.,2012). Bu nedenle araştırmacı geçmiş deneyimlerine dayanarak, görüşmeler süresince katılımcıların hassasiyetlerine uygun bir yaklaşım sergilemiştir. Deprem bölgesine gitmeden önce alınan “Stres Yönetimi”, “Afet ve Acil

Durumlarda Psikososyal Destek”, “Afet Psikolojik Destek Programı” gibi eğitimler ve araştırmacının araştırma öncesi deprem bölgesindeki gönüllü faaliyetlerde yer almasıyla, bölgenin sosyo-ekonomik, kültürel özellikleri ve toplumsal cinsiyet verileri hakkında bölgede gözlemlerde bulunulmuştur. Sahadaki ve faaliyetlerdeki deneyimler araştırmacı ve katılımcılar açısından araştırma sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesinde ve yürütülmesinde faydalı olmuştur.

Tüm bu süreçten sonra derinlemesine görüşme soru formu (Ek- 3) düzenlenerek, etik kurul izni için başvurulmuştur. Etik kurul izin belgesi, T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu’nun E-20292139-050.04-2400003426 sayılı (Ek- 1) 29.03.2023 tarih ve 2023/03 no’lu kararı ile alınmıştır. Verilen etik kurul onayının ardından 24.01.2024 tarihinde görüşmelere başlanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan kadınlardan 4’ü yakınlarının deprem sonrası depresyona girerek, hayatına son vermesi sonucu görüşmeden çekilirken, 5’i de görüşme esnasında rahatsızlık hissederek görüşmeden ayrılmıştır. Nitel araştırmanın aktarılabirliği açısından, örnekleme büyüklüğü, katılımcıların farklı deneyimlerini kapsamaya yetecek kadar geniş olmalı, ancak aynı zamanda veri toplama sürecinde aşırı tekrara yol açmayacak kadar dar tutulmalıdır (Mandal,2018:626). Namey ve arkadaşları tarafından doygunluk, araştırma konusuyla ilgili yeni bilgilerin elde edilmediği veya yalnızca sınırlı bilgilere ulaşıldığı aşamaya ulaşmak için gerçekleştirilen veri toplama sürecinin gerekli sayısı olarak tanımlanmaktadır (Namey, vd.,2016:2). Nitel araştırmanın bu özellikleri göz önünde bulundurularak görüşmeler sürdürüldüğünde, tekrarlayan ifadelerden sonra veri doyumuna ulaşıldığına karar verilerek, analizi yapılacak katılımcı sayısı 15’e düşürülmüştür.

Araştırmacı ve katılımcıların farklı şehirlerde ikamet etmesi, görüşmelerin yüz yüze yapılması halinde planlanan gün ve saatlerde görüşme zorunluluğu olabileceği ve katılımcılara gerekli esnekliğin sağlanamayacağı ön görüldükçe katılımcıların kendi talepleri doğrultusunda 5’i ile yüz yüze, 10’u ile online olarak görüşülmüştür. Böylece katılımcılara kendilerini ifade edebilecekleri rahatlık ve özgürlüğu hissetmeleri amaçlanmıştır.

Görüşmelerin bir kısmının online olarak gerçekleştirilmesi, farklı bölgelerde bulunan katılımcıların görüşmelerinin planlaması ve süre kısıtlılığı açısından araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Görüşmelerin gerçekleştirileceği gün ve saatler katılımcılarla birlikte kararlaştırılmış, görüşme gün ve saatinde katılımcılarla iletişime geçilmiştir.

Görüşmelerin başında araştırmacı kendini tanıtmış, katılımcıların sorularına yönelik ön bilgilerin paylaşılmasının ardından, araştırmaya ilişkin bilgi vermiş, bilgilendirilmiş gönüllü olur formu okunarak katılımcılar görüşme sürecine dair bilgilendirilmiştir. Ardından görüşmenin ve kaydın başlatılmasına ilişkin katılımcıların onayının ardından görüşmeler kayıt altında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara görüşmeye dair çekincelerini paylaşabilecekleri, herhangi bir rahatsızlık hissedersen görüşmeyi bırakabilecekleri ve paylaşmak istemedikleri konularda herhangi bir baskı olmayacağı belirtilmiştir.

Elde edilen verilerin sadece akademik kapsam içerisinde araştırma içinde değerlendirileceği, araştırma dışında kişiler ve kurumlarla herhangi bir paylaşımın olmayacağı belirtilmiştir. Araştırma verileri analiz edilirken, araştırmacının hassas veriler içermesi ve gizliliğin sağlanması açısından katılımcı isimleri yerine anonim olarak belirlenen çiçek isimleri kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların davranışlarına ve görüşme sürecine dair notlar alınmış, görüşmelerde elde edilen veriler, notlar görüşme tarihleri ve katılımcıların yaşlarıyla adlandırılarak kaydedilmiştir. Görüşmelere dair yapılan kayıtlar her görüşme sonrası kontrol edilerek, düzenlenmiştir. Görüşmelerde katılımcıların değindiği konular üzerinden derinlemesine görüşme formu soruları dışında, sondaj sorularla ayrıntılı veriler elde edilmiştir. Yapılan her görüşme sonrası görüşmeye dair notlar alınarak, sonraki görüşmelerdeki yapı üzerine iyileştirmeler yapılmıştır.

Görüşmeler gerçekleştirilirken katılımcıların duraksamaları ve kayıplarına ilişkin paylaşımlarının yanı sıra psikiyatrik yardım talepleri olmuştur. Bu anlarda katılımcıların kendilerini iyi hissetmesi için gerektiğinde sessizlik sağlanmış, ihtiyaç halinde görüşmeye ara verilmiş, görüşmeye devam edebilecek durumda olduklarında görüşmeler devam etmiştir. Araştırmaya ilişkin görüşmenin sonlanmasının ardından, psikiyatrik yardım taleplerine ilişkin bölgede hizmet veren gönüllü kuruluşlara dair bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Gerçekleştirilen tüm görüşmeler ortalama 54 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada Hatay bölgesinde ikamet eden kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerin ses kayıtları, görüşmelerin tamamlanmasının ardından Microsoft Word programı üzerinde araştırmacı tarafından katılımcının ifadelerine sadık kalınarak yazıya dönüştürülmüştür. Yazıya dönüştürülürken, araştırmacının görüşme notlarına ve katılımcıların kod isimlerine uygun anlam bütünlüğü bozulmadan tekrar düzenlenerek, veriler incelenmeye ve analiz edilmeye hazırlanmıştır.

Belgeler analiz için düzenlenip, kullanılabilir duruma getirildikten sonra Braun ve Clarke (2006;16-23) ortaya koyduğu aşamalar takip edilerek, alınan MAXQDA eğitimi (EK 5) kapsamında MAXQDA 2020 programıyla tümevarımsal yaklaşım benimsenerek refleksif tematik analiz yapılmıştır. Analiz sürecinde, Braun ve Clarke'ın (2006;16-23) tanımına dayalı olarak, tematik analiz adımları izlenmiştir (Bknz.: Şekil 3.1.).

Şekil 3.1: Braun ve Clarke'ın Ortaya Koyduğu Analiz Aşamaları

Kaynak: Braun ve Clarke, 2006:16-23

Analiz aşamasında, veri dokümanları ve görüşme notları defalarca incelenerek belirli kodlarla işaretlenmiş, ardından bu kodlar kullanılarak kategoriler ve ilk temalar ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen kodlar tekrar gözden geçirilerek, benzer ve yakın başlıklar yeniden düzenlenmiştir. Elde edilen kodların son hali belirlenirken, kodların katılımcıların ifadelerine uygun olduğuna emin olmak için veriler sürekli gözden geçirilmiştir. Verilerin MAXQDA 2020 programına aktarılıp, analiz edilmesi sonucunda 57 kod parçası üzerinden 27 kategori ve 4 temaya ulaşılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

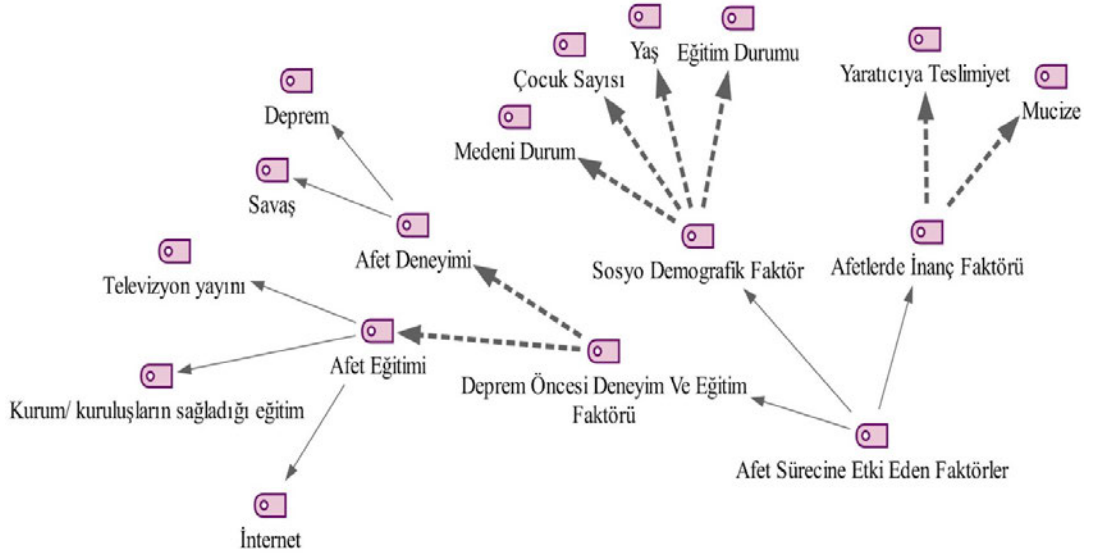
Bu bölümde elde edilen verilere ilişkin analizlere ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Kadınların afetlerde yaşadıkları zorluklar ve ihtiyaçlarına yönelik olarak “Afet Sürecine Etki Eden Faktörler”, “Afetlerde Kadın Olmak”, “Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar” ve “Sosyal Hizmetler ve Destek İhtiyaçları” başlıkları altında 4 ana tema üzerinden toplanan araştırma bulguları şematize edilerek Şekil 4.1’de sunulmuştur.

Şekil 4.1:Araştırmanın Ana Temaları

4.1.Afet Sürecine Etki Eden Faktörler

Bu bölümde deprem öncesi sahip olunan sosyo-demografik etkenler, inanç etkeni, afet eğitimi ve deneyimlerinin afetlerin hemen ardından ve deprem sonrası süreçte, yaşadıkları deneyimlerine etkilerine ilişkin anlatımları analiz edilmiştir. Bu bağlamda kadınların deprem öncesi sahip oldukları medeni durum, yaş, çocuk sahibi olma, eğitim durumu, inanç, afet eğitimi ve deneyimi olması gibi etkenlerin afet sürecindeki toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ve afet deneyimleri üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Afet sonrası süreçteki planlamalar, ihtiyaçların belirlenmesi ve sürecin yönetilmesi açısından bu verilerin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kategoriye ilişkin veriler Şekil 4.2’de üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 4.2: Afet Sürecine Etki Eden Faktör Temasının Kategorisi, Kod ve Alt Kodları

“Afet Sürecine Etki Eden Faktörler” temasına ait bulgular 3 ana kategori çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu kategori başlıkları ise şu şekildedir:

- Afetlerde İnanç Faktörü
- Sosyo Demografik Faktör
- Deprem Öncesi Deneyim ve Eğitim Faktörü

4.1.1. Afetlerde İnanç Faktörü

Bu kategori kapsamında, kadınların deprem sonrası yaşadıkları kayıplar, yas, öfke ve zorluklarla başa çıkma çabalarında inanç faktörünün rolünü anlamak amacıyla toplanan veriler, 2 kod üzerinden analiz edilecektir. Deprem sonrası sağ kurtulan kadınlar, evlerini kaybetmiş olanlar ve gıda temini konusunda zorluk yaşayanlar, yaşadıkları bazı olayları mucize olarak nitelendirmiştir.

Depremler, insanların psikolojik ve duygusal durumlarını derinden etkileyen büyük felaketlerdir. Bireyler, yaşadıkları olayları bazen “mucize” olarak algırlar, çünkü bu olaylara anlam vermekte zorlanırlar. Bu algılama, bireylerin manevi inançlarıyla ilişkilidir ve felaketi yaşayan kişilerin yaşadıkları olayları sıradan bir deneyim yerine özel bir deneyim olarak görmelerine yol açar. Kazandıkları bu deneyim hayatta kalma veya yardım alma gibi durumlardaki psikolojik iyi oluş sürecinde önemli bir katkı sağlar.

Nitekim Yasemin ve Zambak zor şartlar altında bulunsalar da sahip oldukları mucizelerin kendilerine ve çevrelerindeki kişilere olumlu etkilerinin olduğundan, ayakta kalmaları için güç sağladığını anlatmıştır:

Ben imdat diyorum, bizim komşuya sesleniyorum. Ben sadece bizim bina zannediyordum, öldük dedim. Annem ne oluyor derken, dedim anne öldük, bunu diyerek helalleşiyorum filan. Bir kat aşağıya çöktü bizim ev, balkon giriş katı gibi oldu. Ben telefon ışığıyla annemi aldım, oturduk balkondan öyle atladık. Her yer toz bulutu zaten göz gözü görmüyor. Bir çıktım bütün mahallede bina kalmamış, caddede (Yasemin)

Yaşadığımız mucizeyi anlatacağım; oradan su alıp, sonra da parasını vereceğiz. Deprem gece oldu ya o gün akşam saat 8'de, marketin oraya vardık bir baktık ki, kapı açık. Manav ama her şey var. Çocuklara çikolata aldık, annem var yaşlı ona muz aldık tok tutar diye, yiyecek bir şeyimiz yok. Kendimize de su aldık, birkaç tane aldıklarımızın resmini çektik. Ondan sonra kapıyı tekrar çektik, orada bir zincir bulup bağladık. Önüne de pirketleri düzdük, onların önüne de çadır koyduk. Zaten şehir boşalmış, harabe şehir gibiydi zaten, hiç kimse kalmamıştı. Aldıklarımızı görünce annem de çocuklarda sevindi. Eve geldik üç dört gün sonra gitmeden yeğenime dedim ki; aldıklarımızın parasını verelim halam. Adamın yanına gittik, adam kapı kilitliydi dedi, kolay kolay açılmaz o kapı dedi bize. Biz geldiğimizde açtı, şunları aldık diye aldıklarımızın fotoğrafını gösterdik. Eğer almazsan senin adına yoksula vereceğiz dedik. Aldıklarımızı hesaplayıp, parasını ödedik. Allah öyle bir mucize yaşattı o gün. O da bize Allah'ın bir ikramıdır (Zambak)

İnanç faktörü altında elde edilen verilerin kodlandığı bir diğer alt kod “yaratıcıya teslimiyet” olarak adlandırılmıştır. Felaketler, kişilerin kontrol yeteneklerini sarsarak, psikolojik sağlıklarını olumsuz etkiler ve kişilerde stres ve gerilim oluşturarak hayata uyum sağlamalarını güçleştirir. Kişiler, karşılaştıkları bu zorlukları açıklama ve anlamlandırma noktasında çeşitli başa çıkma mekanizmalarına yönelirler. Çeşitli ritüeller ve dini inançlar, felaketlerin anlamını çözmeye ve ortaya çıkan acılarla başa çıkmada önemli bir dayanak oluşturur.

İnanç sistemleri, felaketslere karşı bireylerin hayata uyumunu kolaylaştırmasının yanı sıra, anlam arayışlarını da desteklemektedir. Din, afetlerle mücadelede önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülerek, kişiler yaşadıkları zorlukların Allah'ın iradesi doğrultusunda bir anlam taşıdığına inanarak, inançlarını güçlendirir. Bu da onlara manevi destek, umut ve teselli sunar (Gümrükçüoğlu,2023:98-99).

Yaşanan geniş çaplı afetin ardından duyulan çaresizlik, yalnızlık, suçluluk, pişmanlık, kayıp-yas, kızgınlık gibi duygularla baş etmeye çalışan kadınlar, bu süreçte inançlarına dair bir teslimiyet duyduklarından, zorlu süreçlerde inançlarına sığındıklarını ifade etmişlerdir.

Önceden Allah'ım elden ayaktan düşürmeden al canımı diye dua ederdim. Şu anda da tek parça kalmak, tek parça toprağa gömülmek için dua ediyorum. (Yasemin)

Şu an en azından evimiz konusunda içimiz rahat, bundan sonrası gerçekten takdiri ilahi diyebilirim. (Nergis)

Yaşadığım kayıplarda da Allah'a sığınyorum. Onlar için dua ediyorum. En azından mezarlarına gidip dua edebildiğime şükrediyorum. (Lavanta)

Hamd olsun Rabbime canımız sağ. Allah ne verdiyse o olur dedim, Allah'ım canımız sağ dedim. Allah'ın dediği olur dedim, Allah verdi rızığımızı çok şükür. Olduysa Allah'tan dedik, annemin bu zamana kadar gören gözü şimdi görmeyince Allah'a şikâyet etmeyelim dedik. Biz her şeyi Allah'tan isteriz, kulları verirse bir ikramdır. Onlarda Allah için veriyorlardır. O süreçte su bulamadık, toprakla teyemmüm alıp, akşam namazımı kıldım. (Zambak)

Hem maddi hem manevi zorlanıyoruz. Allah büyük, çok şükür çocuklarım sağ diyorum. (Kardelen)

Yaşadığım kayıplar için sürekli dua ediyorum, bazen şikâyet eder gibi hissettiğimde Allah'a sığınyorum. En azından mezarlarına gidip dua edebildiğime şükrediyorum. (Karanfil)

Sonuç olarak, kadınların ifadeleri, afetlerde insanların içinde buldukları durumu anlamlandırma, başa çıkma, koruyucu bir güce inanma ve manevi motivasyon sağlama ihtiyaçlarının, ritüel ve dini inançlarla karşılandığını göstermektedir. Afet yönetimi sürecinde, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunulurken, kadınların inançlarına

duyarlı yaklaşımlar benimsenmelidir. Ayrıca, hizmet sunumunda inanç temelli motivasyonlar kullanılarak, bireylerin ihtiyaçlarına uygun destek sağlanmalıdır.

4.1.2. Sosyo Demografik Faktör

Bu metin, kadınların deprem sürecindeki deneyimlerini çeşitli faktörler üzerinden incelemektedir. İlk olarak, kadınların yaşa bağlı sağlık hizmetlerine erişim, yaşa uygun sağlık ihtiyaçları ve bakım yükü gibi konulara dikkat çekilmektedir. Ayrıca, çocuk sahibi olma durumu, barınma, aile ilişkileri, hijyen, geçim kaygıları ve duygusal travmalar gibi faktörlerle ilişkilendirilmiştir. Barınma koşulları, geçim yetersizliği, bakım yükü ve iş sahibi olma gibi durumlar ise kadınların medeni durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Eğitim faktörü, afet eğitimi, kız çocuklarının eğitiminden mahrum bırakılması ve ekonomik zorluklar gibi sosyal adaptasyon sorunlarıyla bağlantılıdır.

Kadınların afetlere tepkilerini belirleyen ek faktörler arasında yaş, engellilik ve yaşlılık gibi unsurlar önemli bir rol oynamaktadır. Genç kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çocuk bakımı, yaşlı bakımı ve ev işleri gibi ek yüklerle karşılaşırken, yaşlı kadınlar fiziksel sağlık sorunları ve düşük sosyal destek nedeniyle daha fazla savunmasız hale gelmektedir. Afetler, bu faktörlerden etkilenen bireylerin hayatta kalma şanslarını, psikolojik durumlarını, fiziksel sağlıklarını ve sosyal destek durumlarını etkileyebilir. Bu bağlamda, Yasemin ve Zambak'ın anlatılarında yaşlı yakınlarının bakım yüklerinin arttığına dair örnekler verilmiştir.

Çıkmadan önce dolaptan deli gibi bir şeyler aramışım. Benim üç kapaklı dolabım yıkılmadı o depremde. Anneme iki tane mont aldım, terlik filan bir şeyler buldum, çıktık. Üşüyoruz, annem yaşlı, yağmur çok, hafif hasarlı bir kulübe vardı, oraya sığındık. Bir taş buldum annemi oturtturayım dedim oturdu ama durmadan deprem oluyor ki! Ben dedim ki, yer yarılacak. Durmadan devam ediyordu. Kadın da yaşlılıktan işte durmadan tuvaleti de geliyordu, götürüyordum. Şimdi ise olası deprem senaryoları bile beni tedirgin ediyor. Anneme de çocuğum gibi bakıyordum. Ayağı yaralı, burada kalamıyor. (Yasemin)

Annem var 80 yaşında depremden sonra gözleri kör oldu, şimdi göremiyor. İzmir'de Kayseri'de çok doktora götürdük, beyninin kılcal damarları gözüne etki etmiş. Doktorlar üzüntüden, soğuktan dedi. (Zambak)

Afet sonrası “çocuk bakımının” genellikle annelerin üzerinde olduğunu ve diğer iş yükleriyle birlikte bunun kendileri için oldukça yıpratıcı olduğunu belirten Orkide ve “deprem anı iyi ki çocuğum yok diye düşündüm” diye belirten Yasemin gibi afet deneyimi olan kadınlar, zor koşullarda çocuklarının bakımı ve korunması, yaşlı bakımı, ev işleri, temiz su ve gıda temin etme gibi birçok sorumluluğu annelik rolleriyle birlikte yürütmeye çalıştıkları için bu süreçte ne kadar yıprandıklarını anlatmıştır:

Çocuklar sürekli yanımızda onlar bu süreçten etkilenmesin diye istediklerini yapıyorsun hep, ama kendine zaman ayıramıyorsun. Yatıyorsun kalkıyorsun iş, sürekli bir şekilde bu tempoda sadece yatarken çalışmıyorduk. (Orkide)

Çocuklarımız için özellikle, güvenli gördüğümüz bir muhit seçebiliyorduk, yerleşim yeri olarak. Ama burada bize hiçbir şekilde şans tanınmadı. Ve biz hiç güvenemediğimiz insanların çocuklarıyla çocuklarımız oynuyor. Ve mesela benim bulunduğum konteyner kentte benim gibi dürüst aileler hiç çocuklarını sokağa, oyun parkına bile götüremiyor. Çünkü bir kavga çıkıyor. Onların aileleri geliyor beraber. Yapamıyorsun. Mecbur çocuğunu eve hapsetmek zorunda kalıyorsun. Ve bu anneleri de etkiliyor. Çünkü anne de sürekli hani çocuğunu güvenerek bir yere gönderemediği, bir oyun parkına bile gidemediği daha bir uyumsuz insanlarla karşılaştığı için anne de kendine kapanıyor ve insanlarda bu uyumsuzluk aynı zamanda stres sebebi oluyor. Çocuklarıyla çatışmaya başlıyorlar. Çocuklarda bir huzursuzluk oluyor. Annelerde bir huzursuzluk ve haliyle eşleriyle iletişimlerine yansıyor. (Papatya)

Kızım korkuyordu, annemi merak ediyordum ve o an kendimi hiç düşünmedim. Bu süreçte ben kendimden önce annemi, kızımı onların psikolojilerini düşündüm. Ben ayakta kalmalıyım diye düşündüm. (Sümbül)

Kadının biri yardım istedi, çocukları içerdeymiş ama nasıl edeceğiz ki, bina yana eğrilmiş, çok korkunç bir görüntüydü. (Begonya)

Kadınların medeni durumlarının afet süreçleri üzerindeki etkileri, kişisel durumlarının toplumsal cinsiyet normlarına, aile yapılarına ve toplumun afet yönetimi stratejilerine nasıl etkileşimde bulunduğuyla ilgili olarak şekillenmektedir. Katılımcıların bir kısmı anne rolünün psikolojik yıpratıcılığına değinirken, bir kısmı aile dinamiğinin motivasyonuna değinmiştir. Ayrıca deprem öncesi boşanma sürecinde olan, eş kaybı yaşayan ve sosyal desteğe sahip olmayan kadınların deneyimlerine ilişkin paylaşımlara da yer verilmiştir.

Kadınlar açısından da deprem öncesi zorluk yaşayan kadınların bu süreçte sıkıntıları arttı. Mesela kocasıyla şiddet gördüğü için ayrılma aşamasında olan bir kadın, bu süreçte kocasının yanına dönmek zorunda kaldı. Yasal olarak hala karısı sonuçta. Çocukları için dönenler oldu. (Hanımeli)

Beni ayakta tutan güç çocuklarım ve eşim oldu. Onların hayatta kalması benim için o kadar kıymetli ki, yaşanan kayıpları görünce. Önceki hayatımda yaşadığım sosyal hayatımı burada da sürdürmeye çalışıyorum. Burayı evim olarak benimsemeye çalışıyorum, aynısı olmasa da eski düzenimin bir benzerini burada kurmaya çalışıyorum. Bu benim tekrar hayata tutunmamı sağlıyor. (Hanımeli)

Ayağıma platin takıldı, oğlumun ve kızımın ilk zamanlar kollarında kırıklar vardı. Bizim için çok zor bir süreçti. Fiziksel ve psikolojik olarak hepimiz yaralıydık. Benim kendimden çok çocuklarımı düşünmem gerekiyordu. Çocuklar okula başladığında çok zorlandık, ölen arkadaşları ve öğretmenlerini düşünerek sürekli ağlıyorlardı. Hala geceleri korkuyla ağlıyorlar uykularında. Sürekli yakınlarımın yok olacağını düşünüyorum. Çocuklarıma karşı korkumu saklamaya çalışıyorum, onları sakinleştirmeye çalışıyorum. Sürekli güçlü durmaya çalışmak çok yoruyor. Bu kez de sınırlarıma hâkim olamıyorum. (Menekşe)

Kurulan konteyner kentler veya çadır kentler olsun kadınların çok mağdur olduğu durumlar var. Kadınların kendini koruyamaması, kadınların psikolojik çöküntüleri, çocuklarını kaybedenler, eşlerini kaybedenler, ailelerini kaybedenler bu gibi durumlar nedeniyle çok mağduriyet yaşadılar. Birden kadınlar olağandışı bir durum içinde kalabiliyorlar. Çalışma ortamı yok, çalışma hayatına katılmak zorunda kalanlar var. Çoğu ev hanımı, eğitim durumları yetersiz. (Begonya)

Konteyner kentte yaşayan bir kadın video çekip attı. Üç çocuk, konteyner su almış. Yatak döşek, eşyalar her şeyleri sırlıslam olmuş, yardım istiyor. (Ortanca)

Afetler sonrası eğitimdeki aksaklıklar, özellikle kadınlar ve kız çocukları için daha büyük bir savunmasızlık yaratırken, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bu savunmasızlığı derinleştirir ve afetlerin etkilerini daha da ağırlaştırır. Sonuç olarak, erken yaşta evlilik, ekonomik yetersizlikler, afetlere ilişkin karar süreçlerine katılamama ve hizmetlere ulaşamama gibi olumsuz durumlar ortaya çıkabilir.

Yapılan görüşmeler, afetlerde eğitim şartlarının kadınlar ve kız çocukları için büyük bir sorun teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Nergis, eğitimi bir iyileşme aracı olarak görürken, Fesleğen afet sonrası eğitim imkanlarının sınırlı olduğuna dikkat çekmiştir. Kardelen, deprem sonrası eğitimden uzaklaştırılan kız çocukları için devletin önlem alması gerektiğini savunmuş, Karanfil ise okul hayatı olmayan kız çocukları ve eğitimsiz kadınların karşılaştığı zorluklara değinmiştir. Bu görüşmeler, afetlerin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini ve eğitime erişimin toplumsal iyileşme için önemini vurgulamaktadır.

Bilgisayar teknolojileri okuyordum, birkaç kez hastanede yattım. Zaten örgün eğitim olmadığı için online da sürdüremedim. Tekrar sınava gireceğim, depremin etkisinden uzaklaşmak için başlamıştım. (Nergis)

Sekizinci sınıfa giden oğlum var istediğim gibi bir eğitim sağlayamıyorum. Dolmuşa binmesi gerekiyor, dershaneye gitmek için erken çıkması gerekiyor. Saat başı gelmesi gereken dolmuş gelmiyor. Dolmuşlara yetişmek için yarım saat yürümesi gerekiyor. (Fesleğen)

Halen okuma yazma bilmeyen kadınlar var. Okul hayatı olmayan kız çocukları var. Bu insanlar depremde yalnız başlarına kaldıklarında kim onları koruyacak, ya da boşandıkları eşleriyle aynı yerde kalmak zorunda olduklarında onlara ne olacak? (Karanfil)

4.1.3. Deprem Öncesi Deneyim ve Eğitim Faktörü

Bu kategori altında, kadınların deprem öncesi deneyim ve aldıkları eğitimlerin afet sürecindeki etkileri, "afet deneyimi" ve "afet eğitimi" başlıkları altında incelenmiştir. Katılımcılar, afetlerde eğitimin önemini belirtirken, sağlam yapılaşma ve yönetmeliklere uygun denetimlerin de büyük bir rol oynadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, toplumun farklı kesimlerine eğitimlerin erişilebilir kılınması gerektiği ve afet sürecindeki koşulların sonuçlar üzerindeki etkilerine değinilmişlerdir.

O korkuyla çok saçma şeyler yaptık, yalın ayak kendimizi dışarı attık. Ne olduğunu anlamadık. Şimdi deneyimli olduğum için belki daha bilinçli hareket edebilirim. Eğitim ancak gerekli şartlar altında faydalı olabilir. (Orkide)

1999 Depreminde eşimin ailesini kontrol etmek için gittiğimizde binaların yere inmesini görmüştüm. Bu tarz manzaralara o dönem şahit olmuştum. İlk kez yaşayan biri aklını kaçırabilirdi, deneyimli olduğunuzda hazırlıklı oluyorsunuz gördüklerinize. Nepal depremine de şahit olmuştum daha önce, Bangladeş de 6'nın üzerinde depremler yaşadık. Ama gittiğimiz iş yerinde çök-kapan-tutun hareketini yapacak ortamı bulup, düşünene kadar deprem bitmişti. Durduğu ilk anda merdivenlere ulaşıp, ortamdaki uzaklaştık. Hatay depreminde de tutunsak bile yerlerde yuvarlandık. Çök-kapan-tutun sağlam binada olabilecek bir şey, biz depreme uykumuzda yakalandık. Sekiz saniye de yıkılan binalar oldu, rezidanslar yıkıldığında her şey yerle bir oldu. (Begonya)

Ben Kilis'te oturuyordum önceden, kafamızın üzerinden bombalar geçiyordu. Suriye'den gelen bombalar evimizin karşısına düştü. Korktuk memlekete gittik, ben Elbistanlıyım beyim Kilisli. İki ay orada durduk, arabamız vardı taksimiz çalışmadı. Çok sıkıntılar yaşadık. Kız çocuğum küçüktü okul eğitimi yarıda kaldı. (Zambak)

Görüşmelerde, kadınlara geçmişte afet eğitimine ilişkin herhangi bir eğitim alıp almadıkları sorulduğunda, farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı kadınlar, afet

eğitimlerinin yalnızca sağlam ve kurallara uygun yapılar inşa edildiği sürece faydalı olabileceğini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan, araştırmada yer alan bazı kadınlar ise, yaşadıkları afet deneyimlerinin ardından, afet sonrası süreçlerde ve ilkyardım hizmetlerinde eğitim almanın önemli olabileceğini dile getirmiştir.

Aşağıda araştırmada yer alan kadınların görüşmedeki ifadelerine dair paylaşımları bulunmaktadır:

Depremden sonra afet eğitimini düşündüm öncesinde hiç böyle bir planım olmamıştı. Ama şimdi ufak da olsa bir faydasının olacağını düşünüyorum. (Karanfil)

Bizler öyle bir deprem yaşadık ki, zaten hiç kimse kimseye yardım edemedi. Eğitim alsak bile evler yıkıldı, sağlam bina yok. O enkazları insanlar elleriyle nasıl kaldıracak? (Nergis)

Depreme hazırlık gibi bir şey olduğunu düşünmüyorum. Evler sağlamdır, temeller ve kamu binaları hafif hasarlıdır. O zaman eşya sabitleme, kendimizi güvene alma ve deprem çantası gibi şeyler düşünülebilir. Eviniz hafif hasarlı ama eşyalarınızdan zarar görmemek için tedbirli olun denilebilir. Aksi halde ben istediğim kadar bireysel hazırlık yapsam da evim yıkıldığında ne sabitlediğim eşyalar ne de hazır olan deprem çantasının bir anlamı kalmıyor enkazda kaldıktan sonra. Kurum ve kuruluşların alandaki görevli sayıları yetersiz, gönüllü insanlar olsa da devletin bu konuda yetişmiş kişilere ihtiyacı var. Buna uygun görevliler yapılmasına ihtiyaç var. (Sümbül)

Sürece bir etkisi olacağı konusunda şüpheliyim. Çünkü ben o anda kilitlendim, normalde insan dışarı çıkar. Ben televizyonu tutuyordum, düşünme yetimi kaybettim. Sonraki süreçte belki ilk yardım ve süreci yaşarken faydası olacağını düşünüyorum. (Gül)

Hiç düşünmedim. Birkaç kez haberlerde o hareketleri göstermişlerdi. Ama şimdi ev başıma yıkılırken ben o hareketi yapsam ne olur? Benim şehrimdeki hastane, okul, valilik gibi devlet binaları hep yıkılmış başıma zaten. Ben çanta hazırlasam ne olur, başımı korusam ne olur? (Kardelen)

Önceden okullarda deprem tatbikatları yapıyorduk. Ama bence tatbikatlar yeterli değil. Eğitimler önemli, bence sonrasında faydası da olabilir ama önce binalar ve hizmetler sağlam olmalı. (Lavanta)

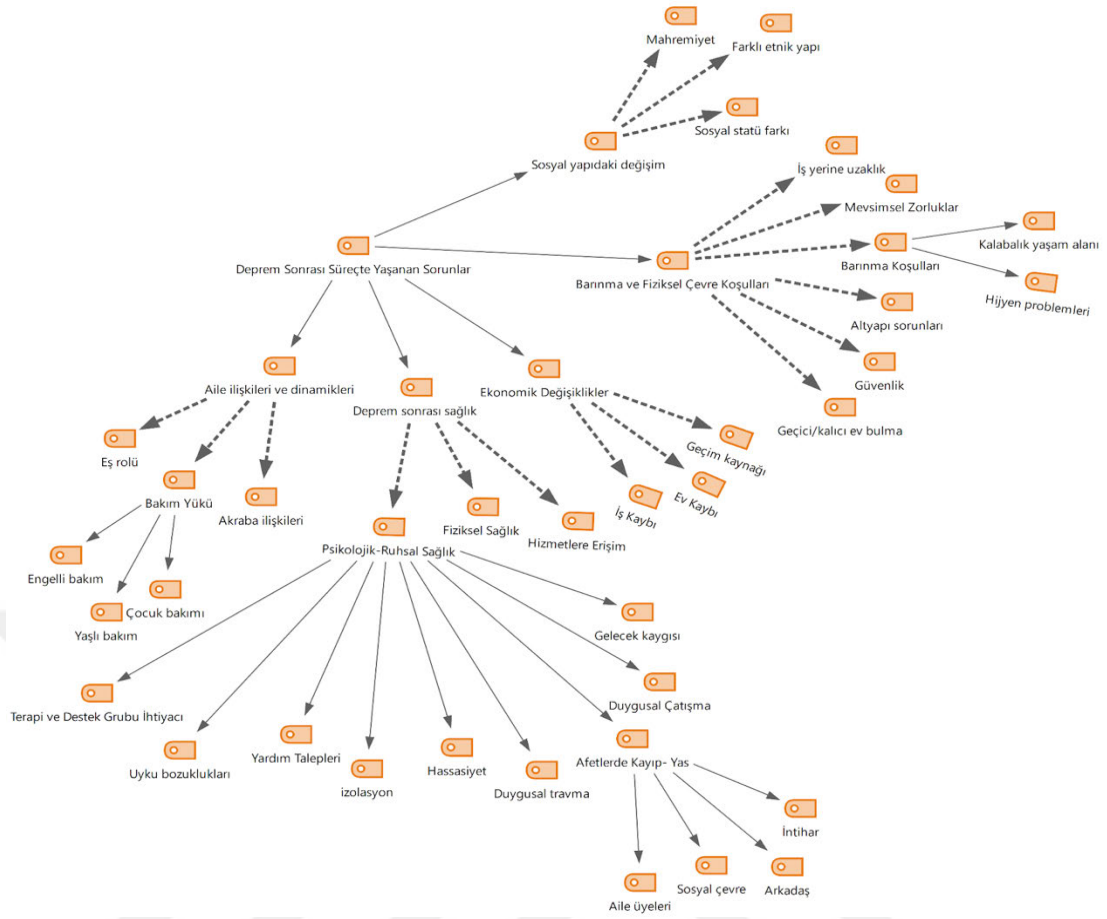
Ben daha önce hiç afet eğitimi almadım. Ama şimdi internetten bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum. En azından kendi aileme bir faydam dokunsun istiyorum. Okuma yazmam çok iyi değil ama çocuklarımdan yardım alıyorum. (Menekşe)

İyi ki sosyal medya var; daha önce merdivenlerin ve asansörlerin ilk kullanılmaması gerektiğini okumuştum. Eğitimler alınmalı, ama binalar sağlam olmayınca eğitimler yetersiz kalıyor. (Yasemin)

Televizyondan ve internetten deprem eğitimine sahibim. (Begonya)

4.2. Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar

Deprem sonrası süreç, yalnızca fiziksel altyapıdaki tahribatı değil, aynı zamanda toplumun sosyal yapısı, ekonomik koşulları, sağlık sistemleri ve aile içi dinamiklerinde de çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Depremler, çevresel koşulları olumsuz şekilde etkileyebilir, yaşam alanlarını yıkabilir ve barınma koşullarını zorlaştırabilir. Bu durum, özellikle kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar gibi savunmasız gruplar üzerinde daha belirgin etkiler yaratmaktadır. Depremle birlikte sosyal yapılardaki değişiklikler, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini, toplumsal dayanışma anlayışını ve güven algısını şekillendirirken, barınma ve çevre koşullarındaki olumsuzluklar, yeniden inşa sürecinde toplumun kaynak yetersizliklerini gözler önüne serer. Ayrıca, iş gücü kayıpları, ekonomik değişiklikler ve geçici iş alanlarının yaratılması gibi faktörler, afet sonrası ekonomik dengeyi olumsuz etkiler. Sağlık sorunları ve aile içindeki değişen dinamikler ise, aile üyelerinin birbirlerine karşı olan destek ve bakım sorumluluklarını yeniden şekillendirir. Depremi deneyimleyen kadınlar üzerinden bu süreçlerin değerlendirilmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin uzun vadedeki etkileri ve bireysel yansımaları hakkında bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu noktada “Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar” temasına ilişkin veriler Şekil 4.2’de görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 4.3: Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar Temasının Kategori, Kod ve Alt Kodları

“Deprem Sonrası Süreçte Yaşanan Sorunlar” temasına ait bulgular 5 ana kategori çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu kategori başlıkları ise şu şekildedir:

- Sosyal Yapıdaki Değişim
- Barınma ve Fiziksel Çevre Koşulları
- Ekonomik Değişiklikler
- Deprem Sonrası Sağlık
- Aile İlişkileri ve Dinamikleri

4.2.1. Sosyal Yapıdaki Değişim

Bu kategori altında, deprem sonrası sosyal yapıda meydana gelen değişimler, araştırmaya katılan kadınların ifadeleri doğrultusunda incelenmiş ve afet sonrası yaşam alanlarındaki mahremiyet, etnik çeşitlilik ve sosyal yapı farklarının etkileri değerlendirilmiştir. Deprem bölgelerinde kurulan çadır kentler ve konteyner alanlarında, konut mahremiyetine saygı gösterilip gösterilmediği ve aile

mahremiyetinin toplumsal yaşamda nasıl korunduğu araştırılmıştır. Afet sonrası yardım dağıtımı ve kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler ile bu faktörlerin toplumsal bağlamdaki etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, afet sonrası toparlanma süreçlerinde sosyal statü farklılıklarının etkisi de önemli bir yer tutmaktadır. Düşük gelirli kadınlar ile daha yüksek sosyoekonomik düzeye sahip kadınlar arasındaki koşul farkları ve bu farklılıkların toparlanma sürecine etkileri incelenmiştir.

Afet sonrası kurulan yerleşim alanlarındaki “mahremiyet ihlali” ve bunun bireyler üzerindeki etkileri, afetin getirdiği zorlayıcı koşulların bireyler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Depremzedelerin aile mahremiyetini sağlama ve kişisel alanlarını koruma konusunda yaşadıkları zorluklar, psikolojik iyileşme süreçlerini ve sosyo-kültürel uyumu olumsuz etkilemektedir. Mahremiyetin ihlali, bireylerin ve ailelerin duygusal ve psikolojik sağlığını doğrudan etkileyerek toplumsal bağların yeniden inşa edilmesini engelleyebilmektedir. Kadınların farklı bakış açılarıyla yaşadıkları mahremiyet ihlalleri ve bu durumun yaşam deneyimleri üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Yerleştirilen konutlar ve konteyner kentlerde farklı sosyo yapıya sahip kişiler arasında kavga, grup içi kavgalar yaşanıyor maalesef. Mahremiyet hayatına biraz daha dikkat edilmesi gerektiğine inanıyorum. Konteynirlarda yine biraz ara mesafe 1 metre 2 metre olmuş. Aslında bundan sonraki Allah göstermesin afetlerde daha geniş mesafe olması gerekiyor. Prefabrik evleri de birbirine yapıştırmışlar. Yani öteki çocuğuna canım dese, sen burada duyuyorsun. Aşırı bir şekilde mahremiyete hiç dikkat edilmemiş. Oysaki bizim toplumsal kültürümüzde bir mahremiyet alanının olması gerekiyor. Bu da insanları huzursuz ediyor. Mesela 2+1 evde yaşayan oğluma gittim. Devletin kendilerine verdiği herkesin yatak odası olarak kullandığı yeri kullanamadıklarını, bitişikteki aileyle mahremiyetin olmadığını söylediler. Ve insanlar bu noktada aile hayatını sürdürmekte sıkıntı yaşıyorlar. (Papatya)

Eskiden kapımı çekince mahremiyetim olurdu, şimdi ne içerde ne dışarda mahremiyetim yok. İlk geldiğimizde burada perdelerimiz de yoktu, çıplak gibiydik. (Menekşe)

Eş mahremiyetimiz kalmadı, kaç gün başkalarıyla aynı yerde dip dibe kaldık. (Kardelen)

Günümüzde, bireylerin güvenli ve huzurlu bir yaşam sürebilmesi için, yaşadıkları çevreyi bilinçli olarak seçme hakları büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle çocuk sahibi olan bireylerin çocuklarının sağlıklı bir ortamda büyümesi ve güvenli alanların sunulması noktasında ebeveynler kaygılanmaktadır. Ancak, yaşanan zorlu süreçlerde bu hakların ihlal edilmesi, bireylerin yaşam kalitesini ve psikolojik sağlıklarını ciddi şekilde etkileyebilmektedir. Katılımcıların ifadelerinde vurgulanan en önemli noktalardan biri, güvenli bir çevre seçme imkânının ortadan kalkmasının, özellikle aileler ve çocukların yaşamlarına olumsuz etkileridir.

Kendimize göre bir muhit seçebiliyorduk. Çocuklarımız için özellikle, güvenli gördüğümüz bir muhit seçebiliyorduk, yerleşim yeri olarak. Ama burada bize hiçbir şekilde şans tanınmadı. Ve biz hiç güvenemediğimiz insanların çocuklarıyla çocuklarımız oynuyor. Ve mesela benim bulunduğum konteyner kentte benim gibi dürüst aileler hiç çocuklarını sokağa, oyun parkına bile götüremiyor. Çünkü bir kavga çıkıyor. Onların aileleri geliyor beraber. Yapamıyorsun. Mecbur çocuğunu eve hapsedmek zorunda kalıyorsun ve bu anneleri de etkiliyor. Çünkü anne de sürekli hani çocuğunu güvenerek bir yere gönderemediği, bir oyun parkına bile gidemediği daha bir uyumsuz insanlarla karşılaştığı için anne de kendine kapıyor ve insanlarda bu uyumsuzluk aynı zamanda stres sebebi oluyor. (Papatya)

Verilen konteyner hem bölge olarak güvensiz hem de şehir merkezine ve eşimin işine çok uzak. Afganlıların yaşadığı bölgede yer sağlandı. Ulaşım sıfır, önceki yaşadığımız yere yakın bir barınma sağlanabilirdi. İlk günlerde geçici barınma normaldi ama sonrası için yetersiz kaldı. (Sümbül)

Özellikle Hatay olarak gelecek konusunda çok endişeliyiz, çevremde aynı şekilde. Hatay bu sürede mahsun kaldı. Zaten sınırda olmanın da etkisi var, savaşlar, göçler bambaşka oldu hayatımız. Çok farklı bir toplum yapısı oluştu burada, çok farklı kültürde insan var ama ister istemez çatışma ortamı oluştu. (Nergis)

Yapılan görüşmeler göstermiştir ki, geçici/barınma alanlarına dair yerleştirmeler yapılırken farklı etnik kökenlerin yanı sıra, “farklı sosyal statüye” sahip bireylerin de bir arada yaşaması sosyal uyumsuzluklara ve güvenlik sorunlarına neden olabilmektedir. Nitekim Papatya ve Karanfil’in yaşanan çatışmaların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyo-kültürel etkileşimlerden kaynaklandığına dair aşağıda yer alan yorumları da bu yöndedir.

Yerleştirilen konutlar ve konteyner kentlerde farklı sosyo yapıya sahip kişiler arasında kavga, grup içi tartışma ve kavgalar oluyor. Kültür düzeyi düşük insanlarla, sosyal hayatta depremden önce birlikte oturmadığınız insanlarla daha sonra birlikte oturduğunuzda uyumsuzluk daha çok artıyor. Kapı komşumun küfürbazlığı oluyor. Sürekli gürültü oluyor, gidiyorum yönetime. Önceden gönüllüler varken, polis vardı. Şu an hiçbir şey yok. Ve biz gidip söylüyoruz, ne yapalım diyorlar. (Papatya)

Konteynerde tek başıma yaşıyorum şu an, önceden de tek başıma kalıyordum ama evimdeydim. Burada daha önce hiç tanımadığım türde insanlarla bir arada yaşıyorum. Alkol kullanıp, bağırانlar, kavga edenler. (Karanfil)

Sonuç olarak; kadınların deprem sonrası süreçlerine dair yaşam alanlarındaki mahremiyet, farklı etnik yapı ve sosyal statü farkı faktörleri üzerinden değerlendirmek, afetlerin toplumsal cinsiyet, etnik kimlik ve sınıfsal ayrımlardan nasıl etkilendiğinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Her bir faktör, kadınların afet sonrası deneyimlerini farklı şekillerde etkileyebilir; yardım dağıtımı, ihtiyaçların belirlenmesi, eşitsizlikleri ve ayrımcılığı azaltmaya yönelik çalışmalar ve adil, etkili çözüm stratejileri geliştirilmesinde kadınların deneyimlerini iyileştirebilir ve toplumsal dayanışmayı güçlendirebilir.

4.2.2.Barınma ve Fiziksel Çevre Koşulları

Depremi ardından yaşanan zorluklar, barınma, ulaşım, hijyen, güvenlik ve altyapı gibi birçok farklı alanda derin etkiler yaratmıştır. Depremzedelerin karşılaştığı en büyük sorunlar arasında, işe ulaşımın zorluğu ve geçici barınma alanlarının yetersizliği öne çıkarken, hijyen ve kalabalık gibi sorunlar da önemli bir yük oluşturmuştur. Mevsimsel koşullar, özellikle soğuk hava ve yağmur, zorlu yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Güvenlik sorunları, özellikle geçici barınma alanlarında şiddet ve hırsızlık vakalarının artmasıyla belirginleşmiştir. Altyapı eksiklikleri ve geçici evlerin

maddi açıdan sürdürülebilir olmaması, uzun vadede yaşamı zorlaştıran diğer faktörlerdir. Bu karmaşık tablo, depremin yarattığı travmaların yalnızca fiziksel değil, psikolojik boyutlarda da kalıcı izler bırakacağını göstermektedir. Bu bağlamda, kadınların depreme ilişkin yaşam deneyimleri, işyerine uzaklık, mevsimsel zorluklar, barınma koşulları, altyapı sorunları, güvenlik ve geçici/kalıcı ev bulma gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Papatya “işyerine uzaklık” konusunda toplumda gözlemlediği genel bir durumdan bahsederek bu durumu şöyle ifade etmiştir;

Yerleştirilen konutlar ve iş arasındaki ulaşım zorluğu planlamaları yapılmalı. İnsanlar ulaşım zorlukları yaşıyorlar. (Papatya)

Kardelen ise bu konuyu aile ilişkileri üzerinden değerlendirmiştir. Süreçte aile birliğini korumakta zorlandıklarına değinmiştir.

Eşimin yeni bulduğu işi uzak olduğu için birkaç arkadaşıyla kalıyor. İşe yakın evler ateş pahası zaten. Mecbur o orada biz burada bir şekilde yaşıyoruz. (Kardelen)

Karanfil kendi yaşadığı deneyim üzerinden süreci değerlendirerek, iş yerine uzaklığın yanında sürecin psikolojik etkilerine değinirken, Sümbül ise sürece dair kendi deneyimlerini paylaşmasının yanı sıra, sonraki süreçlere dair endişelerini ve rahatsızlıklarını ifade ederken, Orkide ise işe uzaklık konusunda eşinin yaşadıklarını dile getirmiştir:

İşyerim de konteynere uzak kalıyor, in- bin- yürü derken canım çıkıyor. Her yerde hala depremin izleri var. Enkazları gördükçe kabustan kaçamıyorum. (Karanfil)

Verilen konteyner hem bölge olarak güvensiz hem de şehir merkezine ve eşinin evine çok uzak. Afganlıların yaşadığı bölgede yer sağlandı. Ulaşım sıfır, önceki yaşadığımız yere yakın bir barınma sağlanabilirdi. İlk günlerde geçici barınma normaldi ama sonrası için yetersiz kaldı. (Sümbül)

Eşimin iş yeri şu an kaldığımız yere çok uzak kalıyor. Servisle gidip geliyor, işe ilk döndüğü günler bu konuda zorlandı. (Orkide)

Araştırma bulguları, deprem sonrası bireylerin karşılaştığı “mevsimsel zorlukların” depreme ilişkin deneyimleri üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri, özellikle soğuk hava ve yağmur gibi olumsuz hava koşullarının, afetlere ilişkin olumsuzlukları daha da zorlaştırdığını ortaya koymuştur. Yapılan görüşmelerde kadınlar genel olarak depreme uykuda yakalandıklarını, bu nedenle de afetin etkilerini daha derin hissettiklerinden bahsetmiştir:

Uykuda yakalandığımız için sonrası da zordu. Üstümüzde pijamalarla sokağa fırladık. Hava buz gibiydi. (Kardelen)

Uykuda yakalandığımız için ne varsa üstümüzde onlarla dışarı fırladık. Hava buz gibiydi, yağmurda olunca çok zorlandık. (Karanfil)

21 kişiydik çadırda, hava soğuk çocuklar var. Battaniyeler altındayız, kız kardeşimin evi birinci kattaydı. Oradan hemen hızlıca battaniye, yorgan alıp çıkıyoruz. (Zambak)

Adamın üstünde kısa kollu tir tir titriyor. Nasıl yardım etsin bize, yağmurlu, soğuk. Baktım etraftakilere seslendim, rahatsızlığınız var mı? Eğer sağlam iseniz annemi taşımamıza yardım edin diye sesleniyordum. Normalde ameliyathane de kıyafet giydirilir hastalara, sterilize uygun. Yoğun bakımdan çıkmış bu kıyafetle çıplak üzeri yolda yürüyordu birisi, arkası açık. Kim verdi hatırlamıyorum. Oradan biri battaniye sardı üzerine (Sümbül)

Yapmayacağımız şeyleri yaptık o gün. Ben 44 yaşındayım bugüne kadar ben böyle soğuk yaşamadım. O gün hava çok soğuktu. Sobalıydı bizim ev, o gün uyku tutmamıştı salonda uyumuştuk annemle. (Yasemin)

Kadınların afet deneyimleri, özellikle barınma koşulları açısından yaşadıkları zorluklarla belirginleşmiştir. Hijyen sorunları ve kalabalık yaşam alanları, kadınların günlük yaşamlarını etkileyerek fiziksel ve psikolojik iyilik hallerini zorlamıştır. Su ve temizlik malzemelerinin yetersizliği, kadınların bakım yükümlülüklerini artırırken, dar ve kalabalık alanlarda yaşamak, özellikle çocuklu ve geniş ailelerde mahremiyet ve kişisel alan eksikliklerine yol açmıştır. Bu deneyimler, kadınların afetlerde hayatta kalma mücadelesinde yalnızca fiziksel dayanıklılıklarını değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik dayanışmalarını da zorlamıştır. Bu doğrultuda hijyen sorunlarına dair yaşadıkları zorluklara ilişkin şu paylaşımlarda bulunmuşlardır:

Su bulamadım toprakla teyemmüm alıp, akşam namazımı kıldım. Abdesti yağmur suyuyla, teyemmümle alıyoruz ama içecek su yok. Çocuklara suyu bardakla veriyordum, tuvalet içinde yağmur suyu kullanıyorduk. (Zambak)

Orkide'nin yaptığı yorum incelendiğinde, ellerindeki imkanlarla sorunları çözmeye çalıştıklarını ancak sağlıklı olmayan yollara başvurmalarının yanı sıra aile içi rollerine ilişkin üstlendikleri rollerin zorluğuna değinmiştir:

Yağmur suyu biriktirip, bekleterek onu kullandık. Depremi 10. günü bizim burada defne sabunu yapılan kimyasal bir madde var kostik adında su niyetine onu kullandık. Hiçbir şeye ulaşamadık ilk günler. Uyuz hastalığı yaygındı bir süre önce, elimizdeki ilaçlarla geçirdik. Dolu ve yağmur yağdığı için çok sıkıntı yaşıyorduk. Temiz elbiseler bitti, baktık olmuyor. Bir ay sonra biriktirdiğimiz yağmur suyuyla eski çağlardaki gibi elde yıkadık. Ama ellerimden kan aka aka yıkadım. (Orkide)

Nergis ise mevsimsel şartların yanı sıra bu dönemlerde yaşadığı hijyen koşullarından ve psikolojisi üzerindeki etkilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yağmur yağdıkça çok sıkıntı yaşadık, pencerelerden içeri sular giriyordu. Olduğumuz yerde fide satan bir yer vardı, yağmur yağdıkça kaldığımız yerin her yerinde mutfak tezgâhi da dahil, sümüklü böcekler dolaşıyordu. Fare ve böcekler... Elbiselerimize filan her yere pisliyorlardı, kıyafetleri de yıkayamıyorum. Kaç defa sinirlerim bozuldu, bu süreçte çocuğumla da aram bozuldu. Kaç defa sinir krizi geçirdim saymadım. (Nergis)

Katılımcılardan Gül ise banyo yapamamaktan, tuvalet ve hijyen sorunundan bahsederken okuduğu bir gazete yazısına atıfta bulunarak hijyen sorunun derinliğine dikkat çekmiştir:

Tuvalet ve hijyen sorunu çok yaşandı. 25 gün banyo yapamadık. Bir gazete yazısında okumuştum, bazı insanlar geçitlerde tuvalet ihtiyacını karşılamış. (Gül)

Kadınların barınma alanlarına ilişkin sorun yaşadığı bir diğer alan ise “kalabalık yaşam alanları”dır. Özellikle konteynerlerde veya geçici barınma noktalarında, geniş ailelerin bir arada küçük yaşam alanlarında yaşamaya zorlanmaları hem fiziki hem de psikolojik açıdan büyük sıkıntılara yol açmaktadır. Çocuklu ailelerin yaşadığı dar

alanlarda, mahremiyet eksikliği ve temizlik sorunlarının yanı sıra, kadınların sosyalleşmeleri, bakım yükleri ve cinsiyet rollerinin yüklediği sorumluluklar kadınların ruh sağlığını ve aile içi ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bu konuda katılımcılardan Papatya, Lavanta, Menekşe, Ortanca ve Yaseminin görüşlerine yer verilmiştir.

Birincisi maddi olarak eğer bir ay iki ay yaşayacaksak konteynerler idare ediyordu. Ama burada iki sene üç sene olması, buzdolaplarının küçük olması, her şeyin çok sınırlı olması, özellikle iki üç çocuklu anneleri daha çok bunalıyor. Çünkü çocuğunun çamaşırını nereye koyacak onun yeri yok. Anne baba nerede yatacak? İçerde yatsa yer küçük 1+1 konteynerlerde. Benim konteynerim da iç kapısı ayrı orada yatılabilir. Ama üç tane çocuklu bir aile 21 metrekare bir yere sığdırmak... Hani bu üç ay olabilir, bir sene olabilir ama bizimki gibi üç senelik, beş senelik aileler bunalım yaşıyorlar. (Papatya)

“Annem, babam ve iki kardeşimin yanı sıra dedem de bizimle yaşıyor. Deprem öncesi zaten babaannemi kaybetmiştik. Dedem bizimle yaşıyordu.” (Lavanta)

İlk aylar birkaç aile aynı çadırda kalmak zorundaydık ve bu da temizlik açısından, mahremiyet açısından çok zorladı bizleri. (Menekşe)

Mersin’de konteyner çıkana kadar kaldık. Sonra Samsun’a tayin istediler. Ailecek hep beraber toplanılacaktı, giden aile üyelerim hep birlikte oraya yerleşti. Annemde konteyner da kalmayı istemedi. Yaşın da verdiği biraz huzursuzluğu var. (Yasemin)

Deprem sürecinde 40 kişi birlikte yaşadık. (Ortanca)

Depremlerin hasar verdiği “altyapı” sorunları kadınların günlük yaşamlarını zorlaştırmış ve psikolojik yüklerini arttırmıştır. Ulaşımın güçleşmesi, maddi kaynaklarının tükenmesi ve temel hizmetlere erişim noktasındaki aksaklıklar, afetin etkilerini uzun vadede hissetmelerine neden olmaktadır.

Yaşanan altyapı sorunları ve bunların etkilerine dair Begonya, ilk günlerde bölgede ulaşımın zorluğundan, ekonomik sonuçlarından ve yaşadıkları çaresizlikten bahsetmiştir. Orkide, geçen süreçte sorunların çözümüne yönelik çalışmaların yetersiz kaldığını belirtmiştir. Nergis ise hala yaşadığı afetin hayatını etkilemesinden duyduğu rahatsızlığı, güvenlik konusundaki hassasiyetini ve ekonomik olarak sürecin

üzerindeki etkilerini vurgulamış; artık maddi ve manevi olarak tükenmiş hissettiğini dile getirmiştir. Katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

Yollar çok hasar görmüştü, ilk günler ulaşım sağlamak çok güçtü. İlk birkaç gün sonrası benzin verilmeye başlandığında Mersin bölgesinde yazlığımız var birkaç gün sonra oraya geçtik. Kredi kartları çalışmıyor telefonlar çalışmıyordu tesadüfen bir miktar paramız vardı yanımızda onunla benzin aldık. (Begonya)

Kanalizasyonlar, giderler konusunda hala altyapı sorunları yaşıyoruz. (Orkide)

İnsan olarak yıkımın etkileri hala hayatımızı etkilemeye devam ediyor. Ben artık bunları düşünmek istemiyorum. Bizim en büyük problemlerimiz aydınlatmaların olmaması ve yolların çok kötü olması. İçinde bulunduğumuz süreç zaten zor bir de diğer sorunlar olunca maddi manevi gücümüz yetmiyor artık. Benim küçük kızım var, arabamızı kullanarak okula götürürken, bozuk yollardan dolayı arabamız sürekli tamirde. Bu da bizi maddi ve manevi olarak yıpratıyor. (Nergis)

Kadınların afet sonrası yaşadıkları deneyimler, yalnızca fiziksel zorluklarla sınırlı kalmayarak, altyapı eksiklikleri ve ulaşım problemleri gibi önemli maddi ve manevi sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Yolların tahrip olması, kanalizasyon sistemindeki aksaklıklar, bozuk yollar nedeniyle arabaların sürekli tamire gitmesi ve diğer altyapı sorunları kadınların günlük yaşamlarını daha zorlaştırmış, bu da aile içi sorumluluklarını yerine getirme, ekonomik gelir kaynaklarını koruma ve sosyal hayata yeniden adapte olma süreçleri üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktır.

Kadınlar yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim alanlarındaki güvenlik yetersizliği, gece geç saatlerde meydana gelen gürültüler, hırsızlık ve şiddet olayları gibi çeşitli “güvenlik sorunları”yla karşılaştıklarını, bu durumun güvenlik kaygılarını arttığını ve aile hayatlarında huzursuzluğa yol açtığını ifade etmişlerdir.

Papatya, bulunduğu konteyner kentte karşılaştığı güvenlik problemleri, aile içi şiddet ve sürece dair yaptırımlara ilişkin gözlemlerini ve güvenlik sağlanan bölgelerdeki kişilerin problemlerle karşılaşma olasılıklarının daha minimal düzeyde olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

Şiddete tanık olma durumlarımız arttı. Gecenin bir yarısı aniden konteynerlerin duvarına vurulan yumrukla sıçradığımız oluyor. Önceden güvenlik birimlerine haber veriyorduk ilk yerleştiğimizde, şimdi onlarda yok. Egzoz sesi yüksek motorlarla gecenin bir yarısı gezen kişiler oluyor, yaşadığımız yerde. Uyarmaya korkar olduk, sorunlu kişiler var aralarında. Suç işleme potansiyeli yüksek insanlarla yaşıyoruz. Uyuşturucu kullananlar da var. Güvenlik güçleri de olmayınca huzursuz oluyoruz. Yaptırım olmadığı için konteynurlarda huzursuzluk, güvensizlik, korku hâkim. Yaptırım olan, güvenlik sağlanan, planlı yerleştirilen konteyner kentlerde daha huzurlu bir ortam sağlanıyor. Hiçbir şekilde güvenlik yok. Biz rica ettik, bizim bulunduğumuz konteyner kentte. Arada polisler gelip gidiyorlar. Daimî bir güvenlik yok. Emin olun can güvenliğimizde bile sıkıntıya düşüyoruz. Özel evlerimizde bizim pencerelerimizde demirimiz vardı. Kapularımız sağlamdı. Hani herkes farklı bir düzeyde, yüksek güvenlik olan yerlerde, kendimize göre güvenliğimiz alıyorduk. Oğlum mesela polislerin çok yoğun olduğu, memurları n yoğun olduğu yerde yaşıyor Kırıkhan'da. Çok memnunlar. Evlerinin önünde bir eşyasının çalınmasından endişe etmiyor. Kapısında polis yok. Ama çalınmasından endişe etmiyor. Ortam güvenli. Kızım şu an öğretmenlerle beraber oturuyor. Çocukları bahçede oyun parkına gidebiliyor. (Papatya)

Hanımeli ise, afetin yaşandığı ilk günlerde barınma alanlarındaki kolluk kuvvetlerinin onları güvende hissettirdiğine ve onlar bölgeden ayrıldığında sorunların yaşanmaya başladığını belirtmiştir.

Biz konteynerdeyiz, başlarda polisler vardı güvende hissediyorduk. Olaylara hızlı müdahale edilebiliyordu. Ama normal hayata dönüş sürecinde onlarda buradan gittiğinde, biz farklı kültürlerde olduğumuz insanlarla baş başa kaldık. Kavga edenler, gecenin bir yarısı gürültü yapanlar. (Hanımeli)

Lavanta ilk günler çadırda yaşadıkları için güvende hissetmediklerinden, güvenliklerini kendi imkanlarıyla sağladıklarını anlatmıştır.

İlk günler çok korkutucuydu, çadırda kaldığımız için güvenli hissetmiyorduk. Babam ve erkek kardeşlerim sırayla nöbet tutuyorlardı. Dedemde zaten bizimle birlikte çadırdı. (Lavanta)

Menekşe bu süreçte iş yerinin yağmalandığından, bunun da depremlerden sonraki süreçte ekonomik olarak onu yıpratıldığını anlatarak, diğer katılımcıların ifade ettiği gibi yerleşim alanındaki güvenlik problemlerindeki eksikliklere değinmiştir.

Vinçler ve kiralar konusunda değil sadece, insanlar bu süreçte yağmacılıkta yaptılar. Elektrik, su yok, gıda malzemeleriyle ihtiyaç karşılanıyor anlayabilirim. Ama elektronik eşyaların yağmalandığı bile gördük bu süreçte. Verilen konteyner hem bölge olarak güvensiz hem de şehir merkezine ve eşinin evine çok uzak. (Sümbül)

İş yerimiz enkaz altındaydı, ilk günler ulaşamadık. Sonra gittiğimizde de iş işten geçmişti, yağmalanmıştı. Şu an düşündüğümüz tek şey biz borçlarımızı nasıl ödeyeceğiz.? Nasıl güvenle yaşayacağız? Başlarda konteyner kentlerde güvenlikler vardı. Zamanla onlarda ayrıldı. Bir kavga oluyor, gecenin bir yarısı sesler duyunca gözümüze uyku girmiyor. Kapımız kilitli bile olsa güvende hissetmiyoruz. (Menekşe)

Kardelen deprem döneminde insanların ihtiyaçlarına yönelik farklı davranışlar sergilediğine, bunun da insan ilişkilerini olumsuz etkilediğine değinmiştir:

İnsanlara güvenim kalmadı, tanıdığımı sandığım insanların farklı yüzlerini gördük. O kötü zamanda bile hırsızlık peşinde, kavga peşinde olanlar vardı. (Kardelen)

Zambak güvenlik konusunda inancına sığınarak, içinde bulunduğu inanç sistemi dolayısıyla herhangi bir güvenlik problemi yaşamadığını, süreçte toplumsal güçten destek aldığına değinmiştir. Yasemin ise yerleşim yerine yakın olan kolluk kuvvetlerinden dolayı güvenlik konusunda bir problem yaşamadığından bahsetmiştir.

Güvenlik korkumuz olmadı, hepimiz Müslümanız sonuçta. Müslümandan Müslümana zarar gelmez. Biz komşumuza da sığındık, garajda ve çadırda da kaldık. Genç kızım da vardı yanımda çadırda ne kimseden taciz gördük ne de kimseden korktuk. (Zambak)

Jandarma var yakınımızda, güvenlik problemimiz yok. Çamaşır makinesi, bakliyat ihtiyaçları olmayan şeyleri yağmalayan insanlar oldu. (Yasemin)

Fesleğen ve Orkide ihtiyaç duydukları güvenliği kendi imkanlarıyla çözmeye çalıştıklarından bahsetmiştir. Gül ise merkeze uzak aile üyelerinin yoğun olduğu bölgede yaşadıkları için herhangi bir güvenlik ihtiyaçları olmadığını belirtmiştir.

Güvenliğimizi kendimiz sağladık, yabancı geldi, evlere giriyorlar, hırsızlık oldu. Ateş yakarak nöbetleşe dışarıda bekledik. Deprem sonrası süreçte terk edilen bölgelere yabancılar geldi, hırsızlık için gelenleri kovaladık. (Fesleğen)

İlk günler hırsızlar gelmeye başlayınca gençler sokak başı, mahalle başı gruplar kurarak, güvenliği sağlamaya çalıştılar. Kalanlarla oluşturuldu bu gruplar, gidenler zaten gitti. (Orkide)

Bize yakın bir çadır kentte ilk günler jandarma ve polis noktaları vardı. Bir de biz merkezde olmadığımız için ailemizle yaşadığımız için çok güvenlik problemi yaşamadık. (Gül)

Nergis depremin üzerinden geçen zamana değinerek, hala altyapı ve aydınlatmalar konusunda yönetim alanındaki yetersizliklerden, karanlık olduğu zaman hırsızlık olaylarına şahit olduğundan ve deprem döneminde enkazlarda şahit olduğu yağmacılıklardan bahsederek, bunun oluşturduğu güvensizlik ve korku hissine dair paylaşımlarda bulunmuştur.

Akşamları buralar zifiri karanlık, aydınlatma bile yapılmadı daha akşam dışarı çıkmaya korkarsınız. Her yer çok ıssız arabayla bile giderken etrafınıza bakarak gidiyorsunuz. İnsanlar orada can çekişirken altınları çalmaya çalışanlar oldu, ev yapacağımız yerin sınırını belirlemek için küçük parça demir koyduk onları bile çaldılar. Kötü düşünmek istemiyorum insanlar ekonomik olarak zor bir süreçten geçiyor, ihtiyacı olmasa almaz diye düşünmek istiyorum. Belki de sattı, çocuğuna yemek yedirdi diyorum. (Nergis)

Kadınların “geçici/ kalıcı yerleşim” alanlarına ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde, yapılan yerleştirmelerde aile yapısının dikkat edilmediği, yerleşim imkanlarına erişim noktasında sorun yaşayan bireylerin farklı illere göç ettiği, çekirdek aile halinde yaşayan bireylerin geniş aile yapısına geçmek zorunda kaldığı, güvenli alan olarak benimsenen alanlarda yoğunluk olduğu ve depremin ardından sağlam kalan yapılarda kiracı olan kişilerin yeni kiralari karşılayamadıkları için evlerini kaybettikleri araştırmada elde edilen bulgular arasındadır.

Papatya geçici yaşam alanlarının kalıcı yaşam alanlarına dönüştüğünü, barınma ihtiyacını karşılama noktasında yetersiz olduğunu, prefabrik ev sunulan depremzedelerin onlara göre yaşam alanlarını daha çok benimseyerek, adapte olduklarından bahsetmiştir.

Birincisi maddi olarak eğer bir ay iki ay yaşayacaksa konteynerler idare ediyordu. Ama burada iki sene üç sene olması, buzdolaplarının küçük olması, her şeyin çok sınırlı olması, özellikle iki üç çocuklu anneleri daha çok bunaltıyor. Çünkü çocuğunun çamaşırını nereye koyacak onun yeri yok. Alanların en azından 1+1, 2+1 çünkü ben 1+1 evde yaşayan depremzedeleri de görüyorum. 2+1 prefabrik evde yaşayan depremzedeler biraz daha evlerini sahipleniyorlar ve biraz daha geçimsizlikleri ve agresiflikleri az. Çünkü normalde yaşadıkları hayata biraz daha yakın ev gözüyle bakılıyor. (Papatya)

Depremi ilk günleri kendi imkanlarıyla barındıklarını belirten Kardelen, barınma koşullarına sahip olamadığı için yaşadığı zorunlu göç ve geçilen geniş aile yapısına, Zambak yaşadığı geçici göçe ve aile üyeleriyle ayrılmasına ilişkin paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Başlarda derme çatma bir çadır kurduk kendimiz orada yaşadık. Ama çocuklarla zor oldu. Bir de birkaç aile bir arada akrabalarla kalınca zorlandık. Mecbur eşimin ailesinin yanına ilçedeki köy evine taşındık. İnsanlar bir yere giderken yakınlarının yanından ayrılmaktan çekinir oldu, şehri göz yaşlarıyla terk edenler oldu. Bizim gibi köyde aile üyeleri olanlar onların yanına gitti. Biz deprem öncesi bir şekilde geçiniyorduk, şimdi eşim orada biz burada zorlansak da dayanmaya çalışıyoruz. (Kardelen)

Afet sonrası 6 gün bölgede kaldık. Sonra Yozgat'a gittik. Oğlum bizimle gelmedi, elektrikçi olduğu için halka bir faydam olur diye kaldı. (Zambak)

Katılımcılardan Sümbül bir süre zor şartlarda araçta barındıklarını, ardından da farklı bölgelere gittiklerinde yüksek kira fiyatlarıyla karşılaştıklarından söz etmiştir.

Eşimin bir aracı enkaz altında kaldı, işyerindeki diğer sağlam kalan aracın kasasında yarı enkaz annemin evinden aldığımız yorgan, yastık ve battaniyelerle araçta sabahladık. Araba bir sallanıyor, korkuyla titriyoruz. Artçı sarsıntılar nedeniyle gecenin soğukunda arabada tir tir titredik.

İstanbul'a abimin yanına gittik. Daha sonra orada yapamadık, Mersin'e gittik. Orada da yüksek kiralar ödemek zorunda kaldık. Üniversite öğrencisi yeğenimin yanında kaldık. Zorunlu bir göç yaşandı, ancak Antakya ya geri dönüldü. (Sümbül)

Yasemin, deprem anına ilişkin yaşadıklarını anlatarak, kaybettiği evi sonrası yaşadığı zorunlu göçlerden ve aile üyeleriyle paylaştığı barınma alanlarına ilişkin yaşadıklarını anlatmıştır.

Ben imdat diyorum, bizim komşuya sesleniyorum. Ben sadece bizim bina zannediyordum. Öldük dedim. Annem ne oluyor derken, dedim Anne öldük, helalleşiyorum filan. Bir kat aşağıya çöktü bizim ev, balkon giriş katı gibi oldu. Ben telefon ışığıyla annemi aldım, oturduk balkondan öyle atladık. Her yer toz bulutu zaten göz gözü görmüyor. Bir çıktım bütün mahallede bina kalmamış, caddede. Yan tarafımızda orada voleybolcu kızlar vardı hep gitmiş. ^[P] Ama karşı binalar duruyordu birkaç tane. Deprem sonrası kardeşimin yanına İstanbul'a gittik, orada iken ablamın arkadaşından hayırsever biri bize geçici barınma sağlayacağını söylediği için Rize'ye gittik. İki çekirdek aile aynı evi paylaştık. Daha sonra depremden etkilenen iki yeğenim daha bize katıldı. Hayırseverler bir sene olarak verse de evi Mersin'de 7 ay kaldık. (Yasemin)

Begonya bu süreçte evlerinin az hasarlı olduğunu, yıkılma tehlikesine rağmen acil ihtiyaçlarını giderme noktasında çevredekilerle birlikte evlerine girdiklerinden bahsetmiştir. Yaşanan süreçteki çaresizlik duygusu, depremin oluşturduğu korku ve paniğin önüne geçerek depremedelerin tehlikeli kararlar almasına neden olmuştur.

Şehir merkezindeydik, ilçelere ailelerini bulmaya gitmişler. Çok büyük kayıpları olmuş, biz de komşularımızla arabada kaldık. Üstümüz başımızda hiçbir şey yoktu. Arabada dört kişi kaldık, bizim ev giriş kat olduğu için etraftaki komşular tuvalet ihtiyacını giderdi. (Begonya)

Ortanca yaşadığı depremden dolayı endişe duyduğu için az hasarlı olan evinde barınmak yerine kalabalık alanlarda kalmayı tercih etmiştir. Bu da depremin etkilerinin kişiden kişiye farklı etki oluşturduğunu, önceliklerinin ve deneyimlerinin bu yönde şekillendiğini göstermektedir.

Afet öncesi kiracıydık biz, afet sonrası da evimiz az hasarlıydı. 4,5 ay boyunca her gün başka bir yerde kaldım. Arabada, başkalarına ait çadır ve konteynerlerde kaldık ilk günler. Kimi zaman 15-20 kişiyle birlikte kaldım. (Ortanca)

Fesleğen ise yaşadıkları süreçte az hasarlı evini diğer depremzedelerin ve akrabalarının kullanımına açarak, süreçte sosyal bir destek sağlamıştır. Ancak uzun bir süre kalabalık yaşam alanının kullanılması, ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında depremzede sayılmaması ve evi az hasar aldığı için çevresindekilerin kişisel sınırlarını ihlal ettiklerini, evine dair bir aidiyet hissedemediğini belirtmiştir.

Depremi hemen ardından 4 aylık bir süreçte çadırdaki kaldık. Önce derme çatma brandalardan barınak yaptık, sonra devletin verdiği çadırlara geçtik. Ailemizin yüzde 80'i evini kaybetti. Bu nedenle açık ve güvenli bir alan olarak görüldüğü için bizim bulunduğumuz bölgeye geldiler. Evimiz az hasarlı olduğu için evimizde kaldık. Şu an akrabalarımız enkazlar kaldırılınca konteynirlere geçtiler. İmkânı olup, küçük ev yapabilen kendi evini yaptı. Uzun zaman sülalece birlikte kaldık. Hijyen kılık kıyafet konusunda zorlandık. Diğer aile üyelerimizde bize geldi, evimiz olduğu için onların ihtiyacını da biz karşıladık. Isınma çok zor oldu o süreçte, çok üşüdük. Barınma, su, hijyen ve güvenlik konusunda çok zorlandık. 6-7 ay boyunca evim tüm depremzedelere açıldı; banyo, lavabolar, odalar...Artık evim benim değildi, çünkü herkes kullanıyordu. Konteyner görevlisi arkadaşlar, doktorlar o kadar çok kişi gelip gitti ki. En az 100 kişi kullandı. (Fesleğen)

Orkide, depreme ani ve hazırlıksız bir şekilde yakalandıklarını, hala depreme karşı bir hassasiyet duygusuna sahip olduğunu paylaşmıştır.

Depremden bir gün önce 5 kişi yatarken, ertesi gün 15 kişi uyuduk. İlk bir ay komşularla birlikte, annemlerle birlikte 3 ay yaşadık. 3 ay sonra hayırseverler tarafından konteyner verildi. Ev orta hasarlı olduğu için verilen konteyner ev yakınına yerleştirildi. Su, elektrik, kıyafet vb. ihtiyaçlar evden sağlanıyor, barınma ihtiyacı konteyner ile sağlanıyor. (Orkide)

Nergis ise içinde bulunduğu süreci anne rolü üzerinden değerlendirerek, çocuğuna dair güvenlik endişelerinden bahsederken, Gül ise depremin ilk günlerine ilişkin barınma deneyimlerine değinmiştir.

İlk günler çocuğum çok zorlandı, yıkık evler arasında oyunlar oynadı. Her yer enkaz, inşa edilmeyi bırakın yıkılmalar bitmedi. Yıl oldu, hala çadırda yaşayan insanlar var. (Nergis)

15- 20 gün arabada yattık. Daha sonra dayımlarla kendi imkanlarımızla derme çatma bir yer yaptık, soba filan kurduk. Gece arabada yatıyorduk, benzin mazot sıkıntısı olduğu için arabada ısınmak için arabayı çalıştırmadan kalıyorduk. Gündüz Kış şartlarında çadırda kalmak bayağı zordu. 3-4 ay çadırda kaldık, sonra konteynere geçtik. Bir senedir de konteynerde kalıyoruz. (Gül)

4.2.3. Ekonomik Değişiklikler

Depremlerin ardından kadınların yaşadığı “ekonomik değişiklikler” geçim kaynakları, ev ve iş kayıpları üzerinden değerlendirilecektir. Deprem öncesinde eşinin maaşıyla, kendi küçük işletmeleri veya emekli maaşlarıyla geçimlerini sağlayan kadınlar, deprem sonrası dönemde yaşanan işsizlikle ve kayıplarla birlikte geçici çözümler ve yardımlar üzerinden yeniden şekillenmiştir. Tek maaş üzerinden geçimlerini sağlayan aileler, depremin ardından yaşadıkları kayıplarla birlikte ekonomik yetersizliklerle karşılaşmamaktadırlar. Hanımeli deprem öncesi orta düzey bir hane gelir yapılarının olduğunu, ancak depremle birlikte zor bir sürece girdiklerini şu sözlerle ifade etmiştir.

Eşim çalışıyordu ama ekonomik olarak çok sıkıntı yaşamıyorduk. Deprem sonrası süreçte eşimin iş yeri de hasar aldı. Bu nedenle eşim işsiz kalmıştı, şimdi yeni bir iş buldu. (Hanımeli)

Deprem sonrası süreçte kadınlar istihdam konusunda geri planda kaldıklarını, yapabilecekleri her şekilde ev ekonomilerine katkı sağlamaya çalıştıklarını belirtmiştir. Katılımcıların geçim sağlamlarına ilişkin ekonomik durumlarını belirten ifadeleri şu şekildedir:

Babamın ve dedemin emekli maaşıyla geçiniyoruz. Benim de sınava dair bir beklentim kalmadı. Ne kadar denesem de sınava çalışmayı bıraktım. Şu an evde bir şeyler örerek eve katkı sağlamaya çalışıyorum. (Lavanta)

Bazen bölgemizdeki kooperatife gidiyorum. Oradan biraz kazancım oluyor. (Menekşe)

Ufak tefek tanıdıklara çeyiz ürünleri hazırlıyordum. Ufak da olsa ihtiyaçlarımıza harcıyorduk. Şimdi de yine bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Bazen kooperatif de çalışıyorum bazen de evde bir şeyler örüp satıyorum. (Kardelen)

Bir kıyafet mağazasında satış elemanı olarak çalışıyordum. İşyerim yıkıldı, birkaç ay işsizdim ailem onların yanına gitmemi istese de yıllardır burada yaşıyorum bir kurulu düzenim var. Şimdi iki aydır, bir markette kasiyer olarak çalışıyorum. (Karanfil)

Ben ev hanımıyım, beyim de BAĞ-KUR emeklisiydi rahmetlik. Sonra onun aylığı kaldı, onunla geçiniyorduk. Çocuklarımın ikisi de lise mezunu, oğlum elektrikçi olarak çalışıyordu. Depremden sonra ben biraz evlere temizliğe gittim, bir yaşlıya baktım birkaç ay. (Zambak)

Eşim çalışıyor, kendi işimiz var. Ailem destek sağlıyor, kendi içimizde aile desteğiyle süreci atlattık. (Sümbül)

Deprem öncesinde evimiz vardı, güzel bir hayatımız vardı. Az bir para alıyordum avukatın yanında çalışıyordum. Babamın maaşı da vardı o da azdı ama ev kirasını filan onlarla ödüyorduk. Bir şekilde biz geçiniyorduk. Şu an depremden sonra da ev sahipleri de arttırdılar. (Yasemin)

Bizler emekliyiz, şu an tek geçim kaynağımız maaşlarımız. (Begonya)

Proje koordinatörlüğü yaptım, proje başlattım. Oradan sağladığım maddiyatla geçimimizi sağlıyoruz. Ancak onlarda geçici bir gelir sağlıyor. Deprem sürecinde de öncesinde de birçok kadına iş imkânı sağlanıyordu orada. Depremde çok kaybımız oldu. Ekonomik ve sosyal anlamda katkı sağlıyorlar. (Ortanca)

Afet öncesi süreçte arada bir kooperatif bünyesinde çalışıyordum. Eşim eski çalıştığı yerde yeni yeni işe başladı ama eskisi kadar iş olmuyor. Yarım gün, dört saat gibi vardiyalı çalışıyor diğer işçilerle. Bir de ben kooperatifte çalışıyorum, ama ihtiyaçlarımızı karşılama noktasında yetersizlik var. (Fesleğen)

İneğim var, sebze ekiyorum ama maaşlı bir işte çalışmadım. Çalışıyorum ama çok maaşım yok. (Orkide)

Taşınma yardımı 15 bin ve herkese verilen 10 bin lira yardımı aldı babam. Babam emekli, sabit bir maaşı olduğu için bu süreçte ekonomik geçimimizi bu maaşla sağlıyoruz. (Gül)

Depremlerin neden olduğu toplumsal etkili sorunlardan biri de “ev kaybı” olgusunun oluşmasıdır. Bu süreçte kadınlar güvenli bir alan bulmanın yanı sıra, bakım yükünü üstlendikleri kişilere yönelik koruma, sorumluluk ve yetersizlik hissetmektedir. Özellikle deprem sonrası evsiz kalan aileler, geçici barınma çözümleriyle yaşamaya çalışırken, kadınların yükü artmaktadır. Konteynerlerde, çadırlarda ya da akraba evlerinde kalan kadınlar, dar alanlarda ailelerinin ihtiyaçlarının sağlanması, temizlik ve çocuk gibi geleneksel rolleri yerine getirirken, içinde buldukları kriz sürecine adapte olmaya çalışmaktadırlar. Araştırma katılımcılarından Papatya, süreci ailesi ve ekonomik yükü üzerinden değerlendirirken, Hanımeli sürecin akraba ilişkilerine olan etkisinden söz etmiştir.

Deprem öncesi kızımın aynı apartmanda yaşıyorduk. Evlerimizde ağır hasar vardı, yıkıldı. Şimdi ben konteyner kent de kızım da öğretmenlerin yerleştirildiği bölgede yaşıyor. Eğer bir ay iki ay yaşayacaksa konteynerler idare ediyordu. Ama burada iki sene üç sene olması, buzdolaplarının küçük olması, her şeyin çok sınırlı olması, özellikle iki üç çocuklu anneleri daha çok bunaltıyor. Antakya da şu an kiralık ev kalsa, kiralık evlerde biraz uygun olsa, şu an bizde 3+1 evler 12 milyar, 1+1 apartlar bile 7500 ve 10 bin arasında. E bunu normal bir işçinin, normal bir maaşlı memurun vermesi mümkün değil. Elde yok ve bu da küçücük yerleşim alanlarında insanların sürekli kavga etmesine sebebiyet veriyor. (Papatya)

Depremde evimiz ağır hasarlıydı, bu nedenle evi sağlam olan ilçedeki akrabalarımızın yanında kaldık bir süre. Daha sonra da zaten konteyner için başvurduk. Şu an konteyner da yaşıyoruz. (Hanımeli)

Depremlerin etkisiyle başa çıkma noktasında sosyal desteğin önemli bir etkisi vardır. Katılımcılardan Karanfil sosyal desteklerinin barınma sürecindeki olumlu etkisine değinirken, Kardelen ve Lavanta sosyal desteklerinin olumsuz etkisinden bahsetmiştir.

İlk aylarda akrabalarımızın sağlam evlerinde birlikte yaşadık ama çok zor oluyordu. Kalabalık, temizlik, ihtiyaçlar bir süre sonra tartışmalar başlayınca kira desteğine başvurup ev aramaya başladık. Depremden sonra sağlam kalan evlerin fiyatları çok arttı. Bu yüzden merkeze uzak bir ilçeye taşındık. (Lavanta)

Şu an çocuklarımla birlikte eşimin ailesinin yanında kalıyorum. Eşim merkezde iş yerinde kalıyor. İş deseniz yok, işyerleri yıkıldı kaç kişi işsiz kaldı. Katları, dükkanları, çalışanları olan insanlar bir gecede her şeylerini kaybettiler. (Kardelen)

Uzunca bir süre arkadaşlarımla birlikte çadırda kaldık, daha sonra bir yakınımın yardımıyla konteynere taşındım. (Karanfil)

Bireylerin zor şartlarda ev sahibi olduktan sonra, depremde evlerini kaybetmeleri veya yaşadıkları ev kayıplarından sonra artan kira fiyatları ve güvensizlik olgusunun oluşması, kadınların güvenli alan olarak benimsedikleri evlerinin kaybedilmesi noktasında afet sonrası değişen günlük yaşamlarına dair paylaşımları şu şekildedir:

Ev aldık borç harç, borç ödemeye çalışırken, deprem oldu. Maddi manevi yıprandık, evimiz çok zarar gördü. İçini dışını yaptırdık, hamdolsun borcunu ödemeye çalışıyoruz. Evin direkleri sağlamış, hasarsız görünüyor. Duvarları yıprandı, parçalandı. Binamız dokuz katlı, biz altıncı katta yaşıyorduk. Evde yıpranma olsa da direkler sağlam diye hasar vermediler. Ufak ufak yaptırdık evi çok şükür. Memlekette ev vardı gitti o da TOKİ hakkı çıktı. Hak sahibi olduk ama evimiz daha çıkmadı. (Zambak)

Kira fiyatları, eşya fiyatları çok yükseldi o dönem. Evim ağır hasarlıydı, evrak doldurduk eşya ihtiyacımıza ve zararımıza yönelik, herhangi bir geri dönüş sağlanmadı. Hiçbir eşyayı alamadım. Sonra da zaten tamamı enkaz oldu. Eşya vinçleri durumu lehine çevirerek bizden gereğinden fazla ücret talep edildi. Bu süreçte sanki herkes bizim düşmemizi bekliyormuş gibi fahiş fiyatlarla karşılaştık. Vinçlerde fahiş fiyatlar sunuldu, evlere hiçbir şekilde girişlere izin verilmedi. Toplam 1500 TL destek sağlanıyor, ama aldığımız para ve bulunduğumuz bölgedeki fiyatlar açısından değerlendirildiğinde yetersiz kalıyor. Ben yıllarca çalışıp evimi aldım, şimdi borçlanarak kendi evimi tekrar satın alıyormuşum gibi benim durumum olsa da durumu yetmeyecek insanlar

var. O taksitleri nasıl ödeyecekler, yıllarca zar zor aldığı evi bir depremde yıkıldı. Bunun güvencesini devlet veriyor, imar izni yapı denetimiyle bu evler satılıyor. Sonra bu ev yıkılınca ben mağdur oluyorum. (Sümbül)

Deprem öncesinde evimiz vardı, güzel bir hayatımız vardı. Az bir para alıyordum avukatın yanında çalışıyordum. Babamın maaşı da vardı o da azdı ama ev kirasını filan onlarla ödüyorduk. Bir şekilde biz geçiniyorduk. Şu an depremden sonra da ev sahipleri de arttırdılar. Sadece 10000 ve 15000 taşınma yardımı aldım. Keşke vermeseydi de ben eşyalarımı çıkarsaydım. Benim ev bir kat aşağıya indi. Hiçbir şey alamadım ki ben. (Yasemin)

Yaşadığımız ev yıkılmadı, yüksek bir kesimde, mahallemizin arkası dağ idi bizim evin. Öyle olduğu için yıkılmadığını düşünüyorum. Ama çatlaklar vardı ve sonraki süreçte yaşanan depremlerde hafif hasarlıydı orta hasara döndü. Çıktık oradan, ne yapacağımızı bilemedik. Depremden aylar sonra birdenbire Hatay'da kiralar yükseldi. Niye, çünkü yıkılmayan binalara talep arttı. Bizim evimiz orta hasarlı idi. Ev sahibi kirayı yükseltmemizi istedi. Bizi evden çıkarınca, taşıyıcı firma bulmakta zorlandık. Bulduğumuzda çok fahiş fiyatlar istendi. Zar zor taşıyıcılar bulduk, taşınmamız aylar sürdü. Mecbur Mersin'e taşındık. Fiyatlar düşsün diye bekledik, ama çok pahalı. (Begonya)

Evimiz ağır hasarlıydı, arka arkaya depremler olduğu için eşyalarımızı da alamadık. Çevremizdeki binalarda da yıkılma tehlikesi vardı. Oradan bir an önce uzaklaşmak için eşimin akrabalarının yanına gittik. Evleri az katlı ve kayalık bir yer olduğu için orada güvende olacağımızı düşündük. Üç gün sıkış sıkış arabada kaldık orada. Dördüncü gün eşimin çalıştığı şirket elemanlarına aileleriyle kalabilmeleri için Mersin'de bir otel ayarlamıştı, oraya yerleştirdiler bizi. 20 gün orada kaldıktan sonra, çadır hayatı başladı. Birkaç ay çadırda yaşadık, eşimin şirketi temin etti. Eşimin durumu iyi olan akrabaları evleri yıkılan akrabalarına konteyner temin ettiler. Eşimin işyeri de bir tane konteyner sağladı. Bir yıla yakın süre bu konteynirlarda kaldık. Bir ay önce kendi imkanlarımızla yaptığımız evimize geçtik. Sınırlarımızı zorlayarak, kredi çekip tüm birikimimizi kullanarak elimizdekileri satarak evimizi yapmaya çalışıyoruz. Eşim işten çıkıp, her gün evimizi kendi elleriyle inşa ediyor. Borç

harç yapmaya çalışıyoruz. İşçi masrafından kar etmek için kendi elleriyle çalışıyor. (Nergis)

İlk depremlerde evimiz az hasarlı iken sonraki artçı sarsıntılarla önce orta hasarlı en sonunda da ağır hasarlıya döndü. En azından bir evimiz olsa kendimizi daha güvende hissedebiliriz. (Gül)

Katılımcılar deprem nedeniyle evlerini, eşyalarını kaybettiklerini bu nedenle ekonomik kayıplar yaşadıklarını, ayrıca başka bir yerde hayat kurmak zorunda kalmanın giderleri ve işe devam edememenin de ekonomik olarak kendilerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların bu duruma ilişkin bazı ifadeleri şunlardır:

İnsanları yerleştirdikleri konutlar ve iş arasındaki ulaşım zorlukları yaşanıyor, yıkılan işyerleri, fabrikalar yıkıldığı için artan iş kayıplarıyla artan işsizlikler var. (Papatya)

Eşim çalışıyordu ama ekonomik olarak çok sıkıntı yaşamıyorduk. Deprem sonrası süreçte eşimin iş yeri de hasar aldı. Bu nedenle eşim işsiz kalmıştı, şimdi yeni bir iş buldu ama içinde bulunduğumuz şartlar ve kayıplar nedeniyle ekonomik olarak zorlanıyoruz. (Hanımeli)

İş deseniz yok, işyerleri yıkıldı kaç kişi işsiz kaldı. Katları, dükkanları, çalışanları olan insanlar bir gecede her şeylerini kaybettiler.” (Kardelen)

İşyerim yıkıldı, birkaç ay işsizdim. (Karanfil)

Depremden önce oğlum elektrikçi de çalışıyordu. Dükkanlar yıkılınca işini kaybetti, 4 ay çalışmadı psikolojisi bozuldu. Şimdi de oğlumun bir işi oluyor, bir olmuyor. (Zambak)

İş yerim de yıkılmış, çok özledim. Sabah erken uyanmayı özledim, işe gitmeyi özledim. Hiçbir şey yok ki burada. Ama bu konteyner kentimizde bir atölye açılacakmış bayanlara yönelik. Çuvaldan çanta dikilecekmiş. Öyle bir proje var hani depremzede bayanlar yardım amaçlı. Altı aylık bir şey. İnşallah gelip yapılır. Daha yapılmadı yapılması lazım, inşallah olur. Konteynerinin yanında. İşte onu bekliyorum. Bir de maddi olarak da ben bayağı zor durumdayım. Ondan dolayı çok isterim çalışmayı. Maddiyatın yanında çalışmak istiyorum kafayı dağıtmak için. (Yasemin)

Seramik atölyem vardı, aynı zamanda kurumsal sosyal sorumluluk danışmanlığı yapıyordum. Yurtdışı ağırlıklı, uzaktan danışmanlık veriyordum. Özellikle COVID döneminde işsiz kaldığım süreçte açtığım atölyede öğrencilere özel dersler veriyordum. Hobi olarak başladığım iş, zamanla mesleğe dönüştü. Bahçeli eski bir Antakya evini atölyeye çevirmiştim, depremde ağır hasar görünce kurtarabileceğim kadar eşyayı kurtardım. Zar zor ne kurtardıysak kurtardık. (Begonya)

İş yerimi kaybettim. Eşim iş yerini kaybetti. Benim eşim imalatçıydı, 200m²'lik alanı, sayısızca çalışanı vardı. Maalesef depremde çoğunu kaybettik. Eşim şimdi atölye kurmaya çalışıyor, 14 aydır halen orada bir atölye kuramadık. (Ortanca)

Eşim özel sektörde bir atölyede çalışıyordu. Bu süreçte çoğu kişi gibi işsiz kaldı. (Fesleğen)

Eşim özel bir şirkette çalıştığı için para desteği alamadık. İş kaybı yaşamadı çok şükür. (Orkide)

4.2.4. Deprem Sonrası Sağlık

Bu kategori çerçevesinde, kadınlar ve ailelerinin depremler sonrası yaşadıkları sağlık problemleri, yeniden topluma entegrasyon süreçleri, sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştıkları güçlükler ve afetle başa çıkma mekanizmalarının sağlık üzerindeki etkileri incelenecektir. Bu analiz, üç ana alt kod üzerinden gerçekleştirilecektir.

Kadınların afetler sonrasında yaşadıkları psikolojik ve ruhsal sağlık sorunlarına ilişkin yapılan görüşmelerde, katılımcılar, sevdiklerinin kaybı, yaşadıkları korku ve endişe ile geleceğe dair belirsizlik gibi zorluklarla başa çıkmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Birçok katılımcı, bu duygusal ve psikolojik travmaların üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen herhangi bir iyileşme ya da ilerleme kaydedemediklerini ifade etmiştir. Katılımcıların yaşadıkları psikolojik zorluklara dair yaptıkları açıklamalar, bu süreçte yaşadıkları duygusal yükün ve travmanın derinliğini gözler önüne sermektedir.

Evet. Uzak akrabalarım, arkadaşlarım ve komşularım arasında çok sayıda kayıp yaşadım. Bir gün öncesine kadar hayatımızda olan insanlar bir gecede yok oldular (Hanımeli)

Evet, akrabalarımızdan çok kişiyi kaybettik, enkazdan çıkarılmaları, defnedilmeleri çok kötü zamanlardı. O gazetelerde, televizyonlarda ve kulaktan duyduklarına inanamazken insanlar biz onları yaşadık. (Lavanta)

Benim aile üyelerim başka illerde, çok şükür hafif yaralanmalar dışında kaybım olmadı. Ama arkadaşlarımdan ve komşularımdan çok kayıp yaşadım. (Karanfil)

Kızımın da üç tane yakın arkadaşı ve bir de annesi vefat etti. O da çok etkilendi, çok üzüldü. Onun da psikolojisi çok bozuldu. (Zambak)

Kardeşlerimi kaybettim, yıllardır birlikte büyüdüğüm insanlar bir anda hayatımdan çıkıp gitti. Ailemiz zor bir süreçten geçiyor, kayıplarımıza alışamadık, alışmayacağız da. (Kardelen)

Dayım o zaman yaşıyordu. Depremde kaybettik. Şeker hastasıydı deprem öncesinde. Gene ayakları yara olmuştu depremden iki ay önce hastanedeydik. Sevdiğim insanları gözümün önünde kaybetmişim, karşı apartmanda arkadaşım Arzu biliyorum. Bir şey yapamıyorsun, 3 bina yan yana gitmiş. Kimseden haber alamıyorsun, ablaların yaşıyor mu? Arkadaşların yaşıyor mu filan. En acısı da yakınımı kaybetmek oldu, gelinimizin kardeşi. Yardım gelene kadar kardeşimgil İstanbul'dan geldi. Kendileri çıkarttılar enkazdan yaralı olarak ama yolda öldü kızcağız. (Yasemin)

Yakın arkadaşlarımızdan, komşularımızdan çok kaybımız oldu. Çok etkiledi beni, yakın çevremden çok kaybım oldu. Yakın aile üyelerinden kaybım olmadı. (Nergis)

Kooperatif ortaklarımdan kayıplarım oldu. (Ortanca)

Afette de kayıplar yaşamıştım ama sonrasında da kayıplarım oldu. Çevremde bazı arkadaşlarım içinde buldukları süreci kaldıramadı. Ne yaptıysak olmadı, insanların hayatı alt üst oldu. İntihar edenler oldu. (Menekşe)

Süreci atlatamayan, toparlayamayan insanlar ölüm eğilimi gösteriyorlar. Şehirlerdeki yıkıma tanık olmak, yemeden içmeden kesilme, doktorsuzluk sonucu insanlar hayatını kaybediyorlar. (Yasemin)

İntiharlar çok yaygınlaştı bölgede. Kadınlar ve erkekler açısından kolay atlatılacak bir şey değil bu yaşanan travma. (Begonya)

İlk günler bizlerden yemek hazırlamamız istendiğinde buna hazır değildik. Başkalarının gelip buradaki kadınlar için yemek hazırlaması gerekiyordu, çünkü bizler psikolojik olarak hazır değildik. Ama keşke yavaş yavaş onları bu sürecin bir parçası yapabilseydik, çoğu kadın ve insan belki de intihar etmeyecekti. İnsanlar sürekli boş kaldıkça, durdukça kafalarında tekrar tekrar o günü yaşadılar. Panik atak oldular, intihara kadar sürüklendiler ki, benim çevremdeki birçok arkadaşım bu süreçte intihar etti. (Ortanca)

Araştırmaya katılan her kadının ailesinde ve çevresinde çok sayıda kaybın yaşanmış olması, depremin yıkıcı etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak en dikkat çekici bulgu, görüşmeye katılan bireylerin çevrelerinde meydana gelen yıkım ve kayıplarla baş etmekte zorluk çeken yakınlarının, bu süreçte intihar etmeyi seçtikleri ve bunun da afet sonrası depremezdeleler üzerinde ikincil travmaların meydana gelmesine yol açtığıdır. Bu durum, afetin sadece doğrudan etkilenen bireyler üzerinde değil, aynı zamanda çevrelerinde yer alan kişiler üzerinde de kalıcı ve derin izler bıraktığını göstermektedir.

Yapılan görüşmeler sırasında kadınlar depreme ilişkin sosyal hayatlarında konuştuklarında, ilk günler bundan rahatsız olsalar da ilerleyen zamanlarda yaşadıklarına dair paylaşımında bulunmanın kendilerine iyi geldiğinden bahsetmişlerdir. Buna yönelik olarak katılımcılara grup ve terapi desteğine ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Genel olarak katılımcılar grup ve terapi desteğine sıcak baktıklarını belirttiler de katılımcılardan Orkide daha önce bir grup terapisinde yaşadıklarına değinerek, sürecin işleyişi ve planlaması noktasında duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Konuya ilişkin katılımcıların ifadeleri şu şekildedir.

Başlarda bu konuda konuşmak zor geliyordu. Ama sonra birbirimizle konuştukça, yaşadıklarımızı paylaştıkça en azından derdimiz bir dedik. Damdan düşenin halini damdan düşen anlar. Bizim acılarımız bir, herkes için olmasa da bahsettiğiniz gibi gruplar halinde görüşmeler iyi olabilir. (Menekşe)

Nasıl olur bilemiyorum ama birileriyle konuşmak iyi geliyor. Zaten bir yerden sonra konu hep o güne, yaşadıklarımıza geliyor. Ama bazıları o günleri konuşmayı bırakın, hatırlamak bile istemiyor. Haklılar, elde avuçta ne varsa, hayatında kim varsa kaybetmiş. (Kardelen)

Bir araya gelip konuşmak rahatlatıyor. Hangi ortama girersek girelim, konu dönüp dolaşp depreme geliyor. Paylaşımarda bulunmak başta sinir bozucu oluyor ama benzer paylaşımarda bulunmak, konuşmak iyi geliyor. Karşılıklı paylaşımlarımızın faydalı olduğunu düşünüyorum. (Begonya)

Okullar açıldıktan sonra okula biri geldi, 30 kişilik sınıfta ne anlatabilirsin ki. Hepsi tanıdık, konu komşu. Telefon verecekti sonrası görüşmeler için o da elimize ulaşmadı Önce bireysel terapi aldıktan sonra, paylaşımın faydalı olacağını düşünüyorum. Zaten biz konuşurken, konu kendiliğinden oraya geliyor. Benden daha beterini yaşayanlarda varmış diyoruz. Şükredebiliyorsun. (Orkide)

İnsanlar benim acımdan büyük acılarda varmış diyebilir. Diğerlerinin problemlerini dinledikçe kendi problemlerini atlatmalarının, üstesinden gelmelerinin daha kolay olacağını düşünüyorum. (Nergis)

Grup terapisinin, paylaşımarda aynı şeyleri yaşadığımız için bunun sürece faydalı olacağını düşünüyorum. Ama öncelikle birebir tedavi süreci olabilir. (Gül)

Katılımcılar, depremin yarattığı derin travmalar nedeniyle konuşma konusunda tereddüt etseler de uygun ortam ve planlama yapıldığında, benzer deneyimleri yaşayanlarla duygularını paylaşmanın rahatlatıcı ve iyileştirici bir etkisi olacağına değinmişlerdir. Ayrıca, grup terapisinin, insanların yalnız olmadıklarını fark etmelerine ve birbirlerinin acılarına tanıklık ederek empati geliştirmelerine olanak sağladığına dair olumlu bir görüş ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, katılımcılar, grup terapisi öncesinde bireysel terapinin faydalı olabileceğini ifade etmekte, çünkü kişisel iyileşme süreçlerinin sağlam bir temele dayandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu sebeple yürütülecek çalışmaların daha önce alanda deneyim kazanmış, yetkin kişilerce planlaması, koordinasyon ve organizasyonun yapılması sürecin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi açısından önemlidir.

Katılımcılardan Menekşe “Hala geceleri korkuyla ağlıyorlar uykularında” diyerek yaşadıkları afetin çocukları üzerindeki etkisine değinirken, bir diğer katılımcı Kardelen de benzer bir ifadeyle afet nedeniyle bozulan düzenlerine ilişkin paylaşımarda bulunmuştur.

*Ne ben ne çocuklar doğru düzgün yemek yiyemez olduk. Uyku da yok.
(Kardelen)*

Katılımcılardan Karanfil ise depremin güvensizlik hissini tetiklediğini, en güvenli alan olarak kabul ettiği evinde depreme yakalandığı için artık güvensizlik duygusu hissettiğini belirtmiştir. Zambak ise depremin ardından bilinçli olarak evden ayrılmayı reddeden oğlunun bu süreçte psikolojik olarak yıprandığını ve buna dair herhangi bir tedavi sürecini reddettiğinden bahsetmiştir.

Benim için şu saatten sonra hiçbir şey güven sağlamaz. Ben çok güvende olduğumu düşündüğüm evimde afeti yaşadım. Ölümünden döndüm. Burada da diken üstündeyim, yıllardır yalnız yaşayan ben, uyku uyuyamaz oldum. (Karanfil)

O evde yaşadığı oğlum, evde yaşadığı için çocuğum korktu. Hep sallandığı için psikolojisi bozuldu. Psikiyatriye götüreyim dedim gitmedi, hala böyle uyurken uydudan sıçrayarak uyanıyor. Bir şeyim yok, geçer diyerek tedaviyi kabul etmiyor. (Zambak)

Katılımcılardan Karanfil, Sümbül ve Yasemin yaşanan depremin ardından sosyal ilişkilerinde izolasyonu tercih ettiklerini, bunun olası yaşayacakları kayıplara ilişkin bir savunma mekanizması ya da çevrelerine karşı tahammül seviyelerinin eskisi kadar olmadığından kaynaklandığını savunmaktadır.

Ailem yanlarına çağırıyorlar, güvende değilsin diyorlar. Ama sürekli yalnız kalmak istiyorum, sanki böyle yaparsam daha az üzülecek gibi hissediyorum. İnsanlarla eskisi kadar iyi ilişkiler kuramıyorum. Ya onları da kaybedersem ne olacak? Ne kadar az insanla görüşürsem o kadar iyi. (Karanfil)

Kimseyle konuşmak istemiyorum, sosyal olarak soyutlanmak bana iyi geliyor bu süreçte. (Sümbül)

Çoğu insan bu süreçten ders almadı. Biz öyle böyle bir şey yaşamadık. Her şeyi geçtim o kadar insanımız toprak altında yani şükürsüzlük, memnun olmamaları beni yıpratıyor. Tahammül seviyem azaldı insanlara karşı, aile üyelerim bile olsa tahammül gösteremiyorum. (Yasemin)

Katılımcılardan Karanfil, Sümbül ve Yasemin, yaşadıkları depremin ardından sosyal ilişkilerinde bir izolasyon tercih ettiklerini ve bunun, potansiyel kayıplara karşı bir savunma mekanizması veya çevrelerine karşı duydukları tahammül seviyesinin azalmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Karanfil, yalnız kalmanın kendisine daha az üzüntü getireceği düşüncesiyle sosyal ilişkilerden uzaklaşmayı tercih ettiğini ifade ederken, Sümbül, sosyal soyutlanmanın bu süreçte kendisine iyi geldiğini belirtmektedir. Yasemin ise, yaşadığı travmanın ardından çevresindeki insanların tutumlarından ve şükürsüzlüklerinden dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğradığını, bu durumun da insanlara karşı tahammülünün azaldığını dile getirmiştir. Bu yorumlar, deprem sonrası yaşanan kayıpların ve travmaların, bireylerin sosyal ilişkilerdeki beklentilerini değiştirdiğini ve başkalarına karşı daha az sabır ve tolerans gösterme eğilimini artırdığını göstermektedir. Ayrıca, izolasyonun, katılımcıların kayıplarla baş etme ve duygusal olarak daha az yaralanma stratejisi olarak benimsedikleri bir yol olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcılardan Papatya, depremin ardından evlerini "tabut" olarak nitelendirerek, sürekli olarak evlerinin yıkılacağı hissini yaşadığını belirtmiştir. Lavanta ise bu süreçte, yıllarca emek verdiği mesleğini boşa harcanmış bir çaba olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Karanfil, depreme dair bazı yazı ve haberlerin kendisini rahatsız ettiğini dile getirirken, Sümbül, deprem deneyiminin ardından sürekli bir tedirginlik hissettiğini ve sevdiklerine karşı güçlü bir koruma içgüdüğü geliştirdiğini vurgulamıştır. Fesleğen ise, bu dönemde sosyal çevresinin etkisiyle, evine ve davranışlarına karşı artan bir hassasiyet geliştirdiğini belirtmiştir.

Artık evlerimizi istesek bile evlerde yaşamayı düşünmüyoruz. Çocuklarda öyle. Artık biz apartman gördü mü, tabut gibi geliyor bize. Hep başımıza yıkılacakmış gibi geliyor, oturamıyoruz. (Papatya)

Elbette, kaybettiğim arkadaşlarım oldu. Mahallemizdeki alışveriş yaptığımız insanlar, dükkanlar yerle bir oldu. Sınava çalışmayı bıraktım, oysaki öğretmen olmak için çok emek vermiştim. Şimdi hepsinin boşuna bir çaba olduğunu düşünüyorum. (Lavanta)

Haberlerde eski görüntüleri, yazıları gördükçe çaresizlik ve tedirginlik hissediyorum. Artık internete bakmak bile geliyor içimden. (Karanfil)

Bir kavanoz reçel, bir ekmek aldım marketten ama geçmedi boğazımdan yutamadım. Parasını vermediğim şeyi tüketmek doğru gelmedi bana. Geceleri banyo yapamıyorum, aile üyelerimin de yapmasına izin vermiyorum. Deprem olursa, hazırlıksız yakalanabileceğimizi düşünüyorum. Evdeki en ufak bir seste, kırılma sesinde tedirginlik hissediyoruz. Akşam olunca tüm ışıklar yanık oluyor evimizde, geç saatlere kadar uykusuzluk çekiyoruz. Geçmişte daha küçük ölçekli bir deprem yaşamıştım. O yüzden çok temkinliydim, kızım bana diyor ki, eskiden sana kızıyordum ama sanırım bende ilerde çocuğuma karşı senin gibi olacağım diyor. Bunu tedavi edebilecek bir doktor veya ilaç yok. Sosyal medyada yayınlananlar, ekranlara yansıtılan felaket senaryoları bizleri olumsuz etkiliyor. Güneş patlaması, büyük İstanbul depremi, sel felaketleri gibi şeyler psikolojimizi iyice bozuyor. Korkuyoruz her şeyden artık. (Sümbül)

Bir süre elektrik süpürgesi çalıştırmadım evimde, ses olmasın insanlar evi var süpürür tabi demesinler diye. Uzun bir süre evimin kapısını kapatmadım. Dışarda kalan insanlar yanlış anlamasın, üzülecekler ve ihtiyacı olan gelebilsin diye. Evimin anahtarı o süreçte çoğu kişide vardı. (Fesleğen)

Lavanta depremden önce de birlikte yaşadıkları dedesinin var olan rahatsızlığının, depremin ardından ilerleyerek onu “yatalak” hale getirdiğini belirtmiştir.

Dedemde deprem öncesi de unutkanlık vardı, babaannemden sonra başlamıştı. Bir de depremde yaralandığı için şu an bakıma muhtaç yatalak. (Lavanta)

Katılımcılardan Menekşe ise anne rolü ve kadın olma rolüne ilişkin olarak bu süreçte kendisinin de depremden etkilendiğini ancak çocukları için kendini ikinci plana attığından söz etmiştir.

Ayağıma platin takıldı, oğlumun ve kızımın ilk zamanlar kollarında kırıklar vardı. Bizim için çok zor bir süreçti. Fiziksel ve psikolojik olarak hepimiz yaralıydık. Benim kendimden çok çocuklarımı düşünmem gerekiyordu. Yüksek tansiyon ve şeker hastası oldum depremden sonra. (Menekşe).

Kardelen, depreme ilişkin aile üyelerinin hepsinde yaralanmalar yaşandığını sadece oğlunda kalıcı bir sorun oluştuğundan söz etmiştir.

Depremde çocuklarımda ve bizlerde yaralanmalar oldu. Bir süre çevre illerde tedavi olduk. Şimdi bedenlerimizde o günlerin izleri var. Bir de ortanca oğlum enkazdan çıkarıldı. Ayağında hafif bir aksama oluyor yürürken. (Kardelen)

Karanfil ise depremin ardından yaşadığı sağlık sorunun içinde bulunduğu koşullar sebebiyle ağırlaştığını, bu nedenle kalıcı bir etki bıraktığını söylemiştir.

Başlarda ayağımda kırık vardı. Evden çıkarken kapı sıkışmıştı, sonra açıp merdivenlerden inerken, üst kattan ayağıma parça düştü. Zar zor bina dışına çıktığımda çevredekiler yardım etti. Enfeksiyon kaptığı için bir süre zorlandım. Şimdi de uzun süre ayakta kaldığımda ağrı oluyor. Ama kolunu, bacağını, hayatını kaybedenleri görünce ufak bir şeymiş gibi geliyor. Sürekli unutkanlık yaşıyorum, başlarda normal dedim. Ama bir süredir daha kötü olmaya başladı. Boşlukta gibiyim sanki. Bazen geçmeyen şiddetli baş ağrıları yaşıyorum. (Karanfil)

Zambak deprem öncesi annesinin herhangi bir sağlık problemi olmadığını ancak afetin ardından, buldukları koşullar sebebiyle annesinde kalıcı körlük oluştuğunu ve bakımını aile üyeleriyle birlikte üstlendiklerini belirtmiştir.

Annem var 80 yaşında depremden sonra gözleri kör oldu, şimdi göremiyor. İzmir'de Kayseri'de çok doktorlara götürdük, beyninin kılcal damarları gözüne etki etmiş. Doktorlar üzüntüden, soğuktan dedi. (Zambak)

Yasemin, sürece dair kurtarma çalışmalarındaki güçlüklerden bahsederken, yakını olan bir çocuğun bu süreçte enkazdan çıkarılmak için ayağını kaybettiğini anlatmıştır. Ortanca ise afet nedeniyle yükselen tansiyonunun regl sürecine etkisinden bahsetmiştir.

Annemin kuzeni parçalanarak çıkarıldı, oğlu ve gelini de öldü torununu ise ayağını bilekten keserek çıkarabildiler. Teyzesi tarafından ayağına protez taktırıldı. (Yasemin)

Depremden sonra sürekli tansiyonum 17-10, 15-19 gibi çok yükseldi. Tansiyon sebebiyle 15-20 gün süren çok ağır kanamalar geçirdim. İlk kanama olduğunda operasyon geçirdim. (Ortanca)

Depremin etkileri, katılımcıların fiziksel sağlıklarını derinden etkilemiş ve birçoğu çeşitli yaralanmalar, hastalıklar ve sağlık sorunları yaşamıştır. Katılımcılar, deprem

sırasında yaşadıkları fiziksel travmalar sonucunda yaralanmalar, kırıklar, enfeksiyonlar ve kalıcı izler gibi sağlık sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Ayrıca, bazı katılımcılar deprem sonrası yüksek tansiyon, şeker hastalığı, unutkanlık, baş ağrıları gibi yeni sağlık sorunları geliştirmiştir. Özellikle yaşlı bireylerde göz sorunları ve kalp-damar problemleri gibi sağlık sorunları da artmış, bazı katılımcıların yakınları ise ciddi şekilde yaralanmış veya hayatını kaybetmiştir. Bu bulgular, depremin fiziksel sağlık üzerinde de uzun süreli ve kalıcı etkiler yarattığını göstermektedir. Bu nedenle oluşan bu yeni duruma ilişkin bireylerin yeni doğala adapte olma süreçlerinde toplumsal destek, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlere erişim noktasında planlamalarda düzenlemeler yapılmalıdır.

Katılımcılar hizmetlere erişim noktasında genel olarak sorun yaşadıklarını, ama en çok yaşanan yıkım ve yetersiz personel, ulaşım güçlükleri sebebiyle sağlık alanında hizmetlere erişim noktasında sorun yaşadıklarına değinmişlerdir. Katılımcıların hizmetlere erişimlerine ilişkin paylaşımları şu şekildedir:

Şeker tansiyon, anti depresan, panik atak olan herkes bir arada yaşıyoruz. Aile hekimleri geliyor ilaç yazmaya süreli olarak geldikleri için yetersiz kalıyorlar. Raporlu ilaçlarımızı parayla almak zorunda kalabiliyoruz. Uyuz vakaları başladı, ilaç konusunda sıkıntı yaşıyoruz. Kendi paramızla kulaktan dolma, internette görme ilaç kullanıyoruz. Herhangi bir önleme çalışması olmadı. Sağlık hizmeti sıkıntıları yaşıyor. Psikologlar geldi ancak her sorunlarını insanlar onlara iletmeye başladı. Konteyner kentimizde herkesle ilgilenen genç, erkek bir uzmanımız var. Yetersiz kalabiliyor ve çok iş yükü oluyor. Bazı kadınlar konuşmaya çekiniyor. (Papatya)

Annem ve benim birkaç ay adet düzensizliğimiz oldu. Doktora görünme konusunda randevu ayarlamada zorlandık. Sonrasında da zaten içinde bulunduğumuz süreç yüzünden yeterli beslenemedik. Dedemin kontrolleri, randevuları sürecinde hastaneye ulaşım konusunda aracımız olmadığı için çok zorlandık. Sağlık kuruluşlarına ulaşım konusu bizim için çok zorluydu. Çok şükür artık biraz daha düzeldi sağlık hizmetleri. (Lavanta)

İlk zamanlar çok zorlandık, yeterli sağlık hizmeti almak çok zordu. Kurumlar yıkıldı, insanlar öldü. Bu şehir yerle bir oldu. Ama yine de en azından devletin hizmet verdiği sağlık kuruluşları sağlam kalabilmeliydi. Sağlık kuruluşları

yıkılınca bizleri de en yakın kuruluşlara yönlendirdiler ama çok yoğunluk yaşandı. (Hanımeli)

Psikologlar geldi ancak her sorunlarını insanlar onlara iletmeye başladı. Konteyner kentimizde herkesle ilgilenen genç, erkek bir uzmanımız var. Yetersiz kalabiliyor ve çok iş yükü oluyor. Bazı kadınlar konuşmaya çekiniyor. Şeker tansiyon, anti depresan, panik atak olan herkes bir arada yaşıyoruz. Aile hekimleri geliyor ilaç yazmaya süreli olarak geldikleri için yetersiz kalıyorlar. Raporlu ilaçlarımızı parayla almak zorunda kalabiliyoruz. Uyuz vakaları başladı, ilaç konusunda sıkıntı yaşıyoruz. Kendi paramızla kulaktan dolma, internette görme ilaç kullanıyoruz. Herhangi bir önleme çalışması olmadı. Sağlık hizmeti sıkıntıları yaşıyoruz. (Papatya)

İlk zamanlar çok zorlandık, yeterli sağlık hizmeti almak çok zordu. Kurumlar yıkıldı, insanlar öldü. Bu şehir yerle bir oldu. Ama yine de en azından devletin hizmet verdiği sağlık kuruluşları sağlam kalabilmeliydi. Sağlık kuruluşları yıkılınca bizleri de en yakın kuruluşlara yönlendirdiler ama çok yoğunluk yaşandı. (Hanımeli)

4.2.5. Aile İlişkileri ve Dinamiklerindeki Sorunlar

Bu başlık altında depremlerin aile yaşantılarına, sosyal ilişkiler ve akraba ilişkilerine etkilerine yönelik bir analiz yapılacaktır. Görüşülen kadınlar depremin ardından buldukları koşullar sebebiyle; eşleriyle ve çocuklarıyla, anne babalarıyla sorunlar yaşadıklarını, kimi zamanda çevrelerinde yaşanan olaylara tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşlerinden yapılan bazı atıflar aşağıda yer almaktadır. Görüşme yapılan kadınların deprem sonrası aile ilişkileri ve dinamikleri eş rolü, bakım yükü ve akraba ilişkileri gibi üç başlık üzerinden incelenmiştir.

İnsanlar bu noktada aile hayatını sürdürmekte sıkıntı yaşıyorlar. Çocuklu ve kalabalık ailelerde yerleşim konutlarına geçilirken, engelli, çocuklu ve dezavantajlı bireylerde olduğu gibi öncelik tanınması talep ediliyor, öncelik tanınsın. Anne baba nerede yatacak? İçerde yatsa yer küçük 1+1 konteynırlarda. Benim konteynerim da iç kapısı ayrı orada yatılabilir. Ama üç tane çocuklu bir aile 21 metrekare bir yere sığdırmak... Hani bu üç ay olabilir, bir sene olabilir ama bizimki gibi üç senelik, beş senelik aileler bunalım yaşıyorlar. (Papatya)

Dedemde deprem öncesi de unutkanlık vardı, babaannemden sonra başlamıştı. Bir de depremde yaralandığı için şu an bakıma muhtaç yatalak. Bakımını annem ve babam üstleniyor ama onlar içinde zor oluyor. İnsan eti ağır olur derler ya öyle işte. Bizler ne kadar yardım etsek de genel olarak bakım yükü annemin ve babamın üzerinde. (Lavanta)

Bir de afet sonrası o dönemde bazı yakınlarımdan beklediğimiz desteği göremedik. Şimdi bazılarıyla görüşmüyoruz. (Menekşe)

Eşim var evet ama uzakta, kayınpederim ve kayınvalidem yaşlı insanlar, bir de çocuklar. Ev geçindirmek, onlarla ilgilenmek bakım her şey bir anda benim üzerime yıkıldı. (Kardelen)

Soğuktu kaldığımız yer çadırda kaldık. Sonra aldılar götürdüler onu İstanbul'a. Biz altı kız kardeşiz; biri çok hasta, diğerleri yaşlılar bizde sıra sıra bakıyoruz her ay birimizde. Annemize bez bağlamadık, gözü görmüyor ama abdestli namazlıdır. Tuvalete gitmesine yardım ederiz. (Zambak)

Konteyner başvuruları kapatıldığı için kendi sosyal çevremizin yardımlarıyla konteynere yerleştim. Hava şartları ve konteyner yaşam koşulları nedeniyle annem bir süredir şehir dışındaki diğer kızının yanında. Bir aydır birlikte yaşadığım annemden ayrırım. Ben bu yaşıma kadar ilk kez annemden ayrırım. Bu süreçte annemi ablamın yanına bıraktım, kalacak evimiz yok, konteyner da kalmayı da kabul etmiyor. Annem onu terk ettiğimi düşünüyor, bu da beni psikolojik olarak yıpratıyor. (Yasemin)

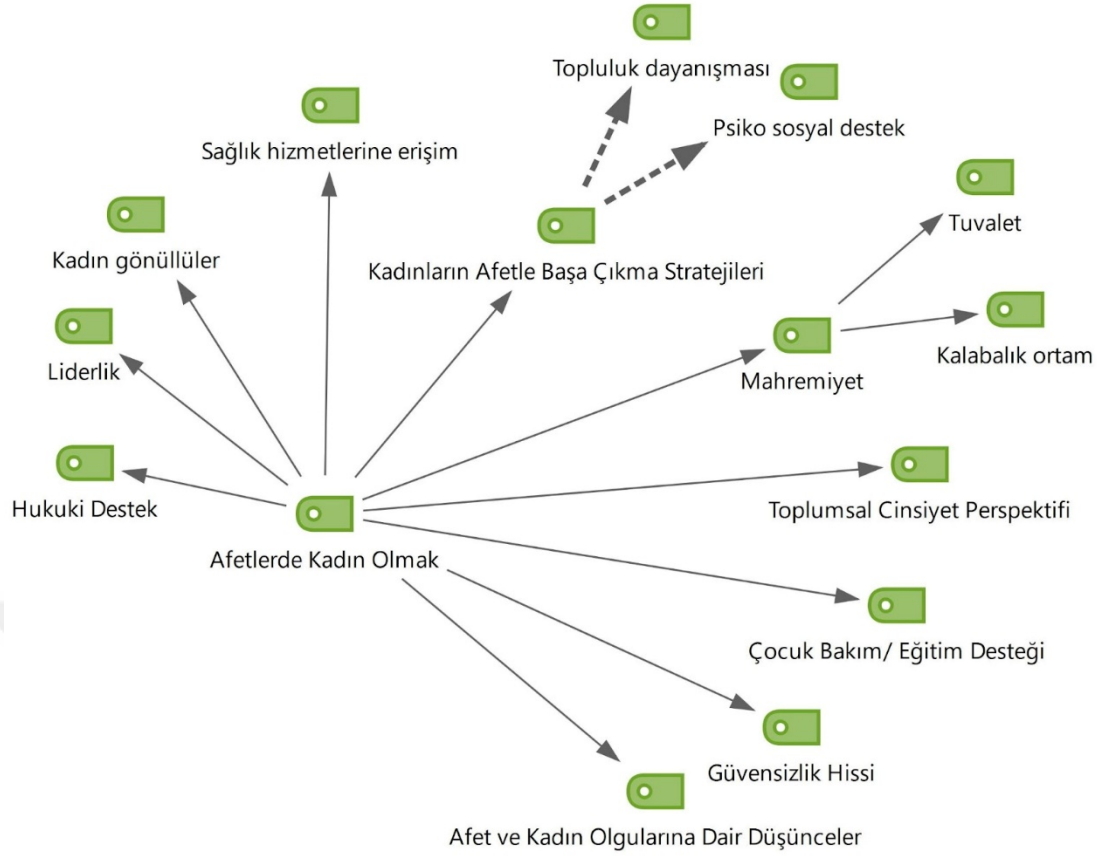
İhtiyaçları bırakın doğru düzgün eşimle aramızdaki iletişim, ilişki bozuldu bu süreçte. Duygusal paylaşımlarımız kalmadı; nasıl daha rahat uyuyabiliriz, neler yapabiliriz, ne yapmalıyız diye düşünüyoruz sürekli. Eş rolümüz bu süreçte çok geri planda kaldı. (Nergis)

Depremi aile ilişkilerine etkisi, katılımcıların yaşadıkları zorluklar ve travmalar üzerinden derin bir şekilde hissedilmektedir. Kadınlar, yaşam alanlarındaki sınırlamaların aile içindeki ilişkileri olumsuz etkilediğini, özellikle çocuklar ve yaşlılarla birlikte kalabalık ailelerin dar alanlarda yaşamaya çalışırken çatışmaların arttığını belirtmişlerdir. Eşlerin ve akrabaların bakım yükünü paylaşma konusunda yaşanan zorluklar, özellikle yaşlılar ve engelli bireyler için daha belirgin hale

gelmiştir. Bu süreçte, eş rolü de ciddi şekilde zorlanmıştır; duygusal ve pratik yüklerin çoğu, kadınların omuzlarına yüklenmiş ve eşler arasında iletişim ve iş birliği bozulmuştur. Akraba ilişkileri de depremin getirdiği zorluklarla test edilmiştir; bazı katılımcılar, bekledikleri desteği alamadıklarını ve bu durumun akraba ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, bazı kadınlar, aile bireyleriyle fiziksel mesafelerinin artmasıyla birlikte psikolojik yüklerinin daha da ağırlaştığını ve bu durumun akraba ilişkileri üzerinde yeni bir stres kaynağı oluşturduğundan bahsetmiştir. Bu bulgular, depremin aile içindeki rol dinamiklerini, bakım yükünü ve akraba ilişkilerini derinden etkileyen çok yönlü bir travma süreci yarattığını göstermektedir.

4.3. Afetlerde Kadın Olmak

Bu bölümde deprem sonrası kadınların sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerinin afetlerdeki deneyimlerine ilişkin anlatımları analiz edilmiştir. Bu bağlamda kadınların afetlerde hukuki desteğe duyduğu ihtiyaç, liderlik rolleri, kadın gönüllülerin katkıları, sağlık hizmetlerine erişimleri ve afet bölgelerinde görev almanın yaşamlarına yansımaları incelenmiştir. Ayrıca, karşılaştıkları zorluklarla ilişkin baş etme stratejileri, mahremiyet olgusu, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi araştırılmıştır. Afetlere yönelik toplumsal cinsiyet perspektifinde bir yönetim açısından elde edilecek verilerin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 4.4 : Afetlerde Kadın Olmak Temasının Kategori, Kodları ve Alt Kodları

“Afet Kadın Olmak” temasına ait bulgular 10 ana kategori çerçevesinde incelenmiştir.

Söz konusu kategori başlıkları ise şu şekildedir:

- Hukuki Destek
- Liderlik
- Kadın Gönüllüleri
- Sağlık Hizmetlerine Erişim
- Kadınların Afetle Başa Çıkma Stratejileri
- Mahremiyet
- Toplumsal Cinsiyet Perspektifi
- Çocuk Bakım/ Eğitim Desteği
- Güvensizlik Hissi
- Afet ve Kadın Olgularına Dair Düşünceler

4.3.1.Hukuki Destek

Afetler, kadınlar üzerinde yalnızca fiziksel ve psikolojik etkiler yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve mağduriyet risklerini de artırmaktadır. Afet sonrası kadınların yaşadıkları travmalar, özellikle fiziksel veya psikolojik şiddet, taciz ve mağduriyet durumları daha da derinleşebilmektedir. Bu bağlamda, afet bölgelerinde kadınların güvenliğini sağlamak ve haklarını korumak için hukuki desteğin önemi büyüktür.

Yapılan bu araştırmada da bu kapsamda sorular derinleştirilse de katılımcılar bu konu hakkında fikir beyan etmekten kaçınmışlardır. Katılımcılardan Ortanca hayatın normal akışında da çevresindeki kadınlarda şiddet, taciz ve boşanma noktasında sorunlar yaşandığından bahsederek, konuya ilişkin olarak kendi gözlemlerine dayanarak fikirlerini belirtmiştir.

Sivil toplumdaki görevlilerimiz çok ciddi emekler sarf ettiler. O dönemlerde en ihtiyaç duyulan şey konteyner veya çadır kentlerde kadın merkezi kurulsun. Kadınlar psikolojik veya fiziksel şiddete uğradığında, mağdur olduğunda ve tacize uğradığında orada ona sahip çıkarak yardım almasını sağlayacak bir merkezin olduğunu bilmesi gerekiyor. Bunları onlara yaşatan kişiler için caydırıcı olabilir. (Ortanca)

Konuya ilişkin yeterli bulgu olmadığı bu kısımdaki öneriler araştırmacının saha gözlemlerine dayanarak oluşturulmuştur. Bu noktada, konteyner veya çadır kentlerde kurulan kadın merkezleri, kadınların psikolojik ve fiziksel şiddet karşısında güvenle başvurabilecekleri bir alan yaratmanın yanı sıra, onlara hukuki destek de sağlayarak mağduriyetleri azaltılabilir. Bu tür merkezler, afet sırasında kadınların yaşadıkları zorlukları aşabilmelerine yardımcı olmanın yanı sıra, hukuki haklarını savunabilmeleri için gerekli yönlendirmeleri ve hizmetleri sunabilir. Ayrıca, gönüllülerin ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları, kadınların bu süreçte kendilerini daha güvende hissetmelerini ve hukuki yollarla haklarını aramalarını teşvik edebilir. Afetlerdeki kadınlara yönelik etkin hukuki destek, sadece bireysel mağduriyetleri önlemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının korunmasına da önemli bir katkı sağlayabilmektedir.

4.3.2. Liderlik

Afet durumlarında kadınlar genellikle dezavantajlı bir konumda bulunmakla birlikte, bu araştırmaya katılan kadınlar, afet sürecinde aktif bir şekilde yer alarak toplumsal destek sağlamışlardır. Sahada görev alan Ortanca ve Fesleğen, kurdukları kooperatif ile afet bölgesindeki yeniden yapılanma sürecine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Depremde hasar görmüş olmalarına rağmen, birbirlerinden habersiz bir şekilde kooperatif çalışanlarıyla bir araya gelerek iş yerlerini düzenlemiş ve bölgede bir sistem oluşturarak, ihtiyaç sahiplerinin tespiti ve ihtiyaçların dağıtılması konusunda liderlik yapmışlardır. Bu süreçte, bölgedeki diğer kadınları da dahil ederek kooperatif bünyesinde etkin bir rol üstlenmişlerdir.

33 kadın kooperatif bünyesinde daimî çalışıyor, yan destek sağlayanlar hariç. Deprem sonrası 50 kadın günübirlik çalıştı, 1500 çiftçi ile iş birliği sağladık. Ürünlerini kooperatifte işledik, paketledik ve pazarladık. Kooperatif binamızın önünde çadırlar kurduk. Yemek pişirme, su bulma, yaşam alanları oluşturma yoktu. Bu süreçte biz kendi sistemimizi, yaşam alanlarımızı oluşturduk. (Ortanca)

Kooperatif bünyesinde bizler deprem sonrası biz ulaşabildiğimiz, bize gelen tırlar da bir sistem oluşturarak ayrıştırarak ihtiyaçlara göre paylaştığımız ailelerin ihtiyaçlarını hazırladık. Herkes kendi mahallesine ulaştırılan eşyaları ihtiyaçlara göre planlı bir şekilde ihtiyaç sahiplerine ulaştırdık. Afet öncesinde de biz bir grup, topluluk olduğumuz için sistemli hareket edebildik. Biz depremin 5. veya 6. günüydü sanırım gidip kooperatifi topladık, orayı kullanılır hale getirdik orada yemek yapıp, dağıttık. Tırlar gelmeye başlayınca kooperatif bünyesinde görev dağılımı yaparak herkes kendi bölgesine gelen yardımları dağıttık. Her kadın çevresindeki kişilerin ihtiyaçlarını yazdı. Bir anons yapılıp gelin ihtiyacınızı alın denseydi izdiham yaşanacaktı. Biz bunun önüne geçmek için bu sistemi oluşturduk. (Fesleğen)

4.3.3. Kadın Gönüllüler

Afet durumlarında kadınların sahada gönüllü olarak hizmet vermesi, sürecin etkin bir şekilde yönetilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Katılımcıların ifadeleri, kadınların afet sonrası yardım ve destek süreçlerine katkı sağladıklarını hem fiziksel hem de duygusal anlamda önemli roller üstlendiklerini göstermektedir. Katılımcılar

genel olarak sahada kadın görevlilerin yer almasının, kendilerini ifade etme ve çekinmeden ihtiyaçlarını dile getirme noktasında önemli fayda sağladığına değinilmiştir. Kadın gönüllülerin sahada görev almasına ilişkin katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Ben kadınların da bu süreçte aktif olması gerektiğini düşünüyorum. Mesela ben ilk günler aracımınla şehir içinde dolaştım. İhtiyacı olanlara elimden geldiğince yardım etmeye çalıştım. Işıklar yoktu, karanlıktı. Mahşer yeri gibiydi, normalde tehlikeli olabilecek bir durumdu ama kimsenin aklına kötü düşünceler gelmedi. Çünkü zaten en kötüsünü yaşamıştık. (Hanımeli)

Bir şeylerin taşınması, dağıtılması konusunda ne kadar güçlü olsalar da fiziki olarak erkek gücü lazım. Ama kadın gönüllülerde çok destek oldular bu süreçte. Hepsi dağıtımda, taşımada varlardı. Ama bizim olduğumuz bölgede erkek gönüllüler daha fazlaydı” (Menekşe)

Bence kadın gönüllüler her ekipte olmalı. Bir kadın bir ihtiyacını dile getirirken erkeğe derdini rahat anlatamaz. Ya da bir çocuk annesizliğine ağlarken, korkudan bir erkeğe yaklaşamayabilir. Nasıl ki, erkek gönüllülere ihtiyaç varsa kadınlara da ihtiyaç var. (Karanfil)

Bence kadın erkek fark etmez, yaşının yerine küçüğünü bul ona derdini anlat. Kızılay gelmişti çadır kurmuştu, yemek aldım geliyordum anneme çadırda kalıyoruz ya. O anı hiç unutmam. Kadınlar, Kızılay da çalışan kızlar dedi ki, teyze dışardaysan sana çadır, yiyecek, giyecek, yatak verelim dediler. Ben orada oturmuş ağlıyordum milletin haline. Yok teyzem Allah razı olsun bizim çadırımız var, sadece duygulandım dedim. (Zambak)

İlaç sağlayan bir ekipte tek görevli vardı. Kadının halinden kadının halinden anlar. Kadın daha ayrıntılı düşünebilirdi, erkeklerin bakış açısı farklıydı. Fiziken erkekler daha güçlüydü, ama kadınların problem çözme kapasitesi daha fazla. (Orkide)

Kadın görevliler mutlaka rol almalı. Mutlaka. Ama biraz daha özellikle tecrübeli, en azından iki üç kişi tecrübesiz olursa bile onların arasında iki üç tane tecrübeli olmalı. Biraz daha tecrübeleri yaşları olanlar aktif olmalı. Çünkü gençleri insanlar çok dikkate almıyorlar. (Papatya)

Biz merkeze uzak olduğumuz için burada çok kadın görevli göremedik. Ama olsaydı en azından ihtiyaçlarımız konusunda, yaşadıklarımız konusunda birilerine danışabilirdik. (Lavanta)

Hastanede kaldığımız için çok görmedik biz. Sonrasında birkaç kez gördüm. Bence kadınların olması iyiydi yani. Çünkü iç çamaşırı, başka şeyler özel konular konuşacaksın, aybaşının çok olduğunu erkeğe nasıl anlatacaksın. Kadına özel isteklerini kadınlarla konuşmak daha kolay olur. (Kardelen)

Sahada görev alırken kadın ve erkekler birlikte görev almalı. Birden kadınlar olağandışı bir durum içinde kalabiliyorlar. Çalışma ortamı yok, çalışma hayatına katılmak zorunda kalanlar var. Çoğu ev hanımı, eğitim durumları yetersiz. Çevresindekilerin de bakımını üstlendiği için aynı anda birden fazla rol üstlenmeleri gerekebiliyor. (Begonya)

Kadınların çalışması çok önemli, bence afet sürecinde kadınlar olmasaydı bu şehirler çok zor atlattırdı. (Ortanca)

Genelde bizlerde kadın gönüllüler vardı. Kadınlar bence çok güçlüler; Allah erkeklere fiziksel olarak güç vermiş ama kadınlar ruh anlamında kadına daha çok güç vermiş. Allah sağlıktan düşürmedikten sonra kadınların yapamayacağı şey yok. Bir umut oluyor bizler için. (Nergis)

Kadınların süreçte aktif sahada olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kadınların kadınları daha iyi anlayabileceğini, daha rahat iletişim kuracağına inanıyorum. (Gül)

4.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Afet sonrası kadınların sağlık hizmetlerine erişimindeki zorluklar hem fiziksel hem de psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, sağlık hizmetlerine erişimdeki engellerin, kadınların yaşadığı duygusal ve psikolojik travmaların derinleşmesine yol açtığını göstermektedir. Nitekim Papatya'nın ifadesinde yer alan "erkek uzman", Bolonya'nın ifadesindeki "kadın sağlığı ve hijyeni" konusunda STK'ların sahada görev alması ve Fesleğen' in annelik rolü nedeniyle stres yaşaması, kaygı bozukluğuna dair geçmiş travmasının nüksetmesi ancak kimseye ulaşamadığı için çocuğuna durumu yansıtmaktan kaçınarak uzaktan tedavi olması da "kadın" olgusunun sağlık hizmetlerine erişimindeki etkisidir.

Konteyner kentimizde herkesle ilgilenen genç, erkek bir uzmanımız var. Yetersiz kalabiliyor ve çok iş yükü oluyor. Bazı kadınlarda uzmanımız erkek olduğu için konuşmaya çekiniyor. (Papatya)

Sağlık hizmetlerine erişim noktasında STK'lar epey bir sağlık hizmeti sağladılar hijyenle ilgili. Hatay'ın köyleri var, yani ücra yerleri oraya nasıl gittiler bilmiyorum. Hala telefon iletişimi sağlanamayan yerler var. Kadın sağlığı ve hijyen konusunda pek çok STK'nın birçok aktivite yaptığını ve imkân sağladıklarını biliyorum. (Begonya)

Bu süreç beni psikolojik olarak etkiledi. Kaygı bozukluğu için deprem öncesi tedavi görüyordum, hiçbir şikâyetim olmuyordu deprem öncesi dönemde ilerleme kaydetmiştim. Deprem sonrası tekrar tetiklendi, başlarda kimseye ulaşamadım bu konuda. Online görüşmeyle psikolojik destek ve ilaç tedavisi görüyorum ama yüz yüze olmayınca ilacımı düzenli kullanamıyorum. (Fesleğen)

4.3.5.Kadınların Afetle Başa Çıkma Stratejileri

Yapılan bu araştırmada katılımcıların afetle başa çıkma stratejileri, topluluk dayanışması ve psikososyal destek unsurları etrafında şekillenmektedir. Afet sonrası, kadınlar genellikle yaşadıkları travmalara karşı direnç geliştirebilmek ve iyileşme süreçlerini hızlandırabilmek için toplumsal bağlarını güçlendirerek birbirlerine destek olurlar. Bu dayanışma, sadece fiziksel yardım sağlamaktan öte, duygusal ve psikolojik açıdan da kadınların birbirlerine güç vermelerini mümkün kılar. Katılımcılara bu süreçte başvurdukları başa çıkma stratejileri sorulduğunda genel olarak çocuklar üzerinden, bir destek sağladıklarını belirtmişlerdir. Papatya ise bu süreçte bulunduğu yerleşim alanında gönüllü olarak kişilere destek sağladığını, bununla kendisine motivasyon sağladığından söz etmiştir.

Bulduğum çevredeki kişilerle iletişime geçerek inanç üzerinden psikolojik destek sağlamaya çalıştım. Psikolojik problemleri yaşayanları psikolojik destek birimlerine ve doktorlara yönlendirdim. (Papatya)

Beni ayakta tutan güç çocuklarım ve eşim oldu. Onların hayatta kalması benim için o kadar kıymetli ki, yaşanan kayıpları görünce. Önceki hayatımda yaşadığım sosyal hayatımı burada da sürdürmeye çalışıyorum. Burayı evim olarak benimsemeye çalışıyorum, aynısı olmasa da eski düzenimin bir benzerini burada kurmaya çalışıyorum. Bu benim tekrar hayata tutunmamı sağlıyor. (Hanımeli)

Bende kendimi bırakırsam çocuklarıma ne olur? diye düşündüm. Onlar için güçlü olmaya çalıştım. (Menekşe)

Bana yaşadıklarımı paylaşmak, anlatmak iyi geliyor. Benzer şeyleri yaşadığım insanlarla konuşmak beni rahatlatıyor. (Sümbül)

Yeğenlerim benim bu süreçteki kişisel desteğim oldu. Şu an da ne kadar sıkıntı yaşasam da çocukları düşünüyorum. Çocuk sevgisi beni ayakta tutan şey. (Yasemin)

Çocuklarım yurtdışında yaşadıkları için onların yanına gittim yakın zamanda, biraz o sayede ayağa kalkabildim. Yoksa böyle bir âtil hale geliyor insan. (Begonya)

Bana ihtiyacı olan insanlar olması diyebilirim ama en çok oğlum için ayakta durdum. Çünkü biz üzgün olursak çocuklarda üzgün oluyordu, biz gülünce çocuklarda gülüyordu. Çocukların bize ihtiyacı vardı, güvende hissetmeleri gerekiyordu. (Fesleğen)

En büyük başa çıkma desteğim ailemden kimseye bir şey olmaması. Hep ona tutunduk, hani evler gider gelir. Çok şükür ailede kaybımız yok. (Gül)

Katılımcıların bir kısmı ise çocukların yanında bu süreçte içinde buldukları “topluluk dayanışması” sisteminin bir parçası olmanın onları motive ettiğini, bu nedenle bu süreçte kendilerinin de ellerinden geldiğince çevrelerindeki kişilere yardım ettiklerine değinerek, şu sözlerle ifade etmişlerdir:

Annem enkazda yaralıydı, kimse yoktu. Bize göre durumu daha iyi olanlardan yardım istedik. Şu dönemde bir şey alacağım zaman deprem bölgesindeki esnaftan satın alarak onlara destek sağlamaya çalışıyorum. (Sümbül)

Ne buldum, araba kılıfı oluyor ya, koltuk kılıfı birini annemin sırtına geçiriyorum. Birini diğer teyzenin kafasına koyuyorum kadın titriyor sırlıklam. Başka bir teyze geldi, onu oturturmaya çalıştım. Sallandığımız halde ben bir abiyle güvenlik kulübesine geçtim. Ne bulursam alayım, dedik. Minder çıkarttık yaralıyı koymak için. Üst komşum yeğenleriyle birlikte yağmur altındaydı. Onları gördüm, çağırdım. Bulduğumuz kıyafetlerden verdik. (Yasemin)

Kendimi güçlü hissetmesem de bu süreçte dostluklarımız, paylaşımlarımız ve iletişimimiz bizi güçlü kıldı. Yarım teklifleri yapanların olması, arayıp sormaları bize çok iyi geldi. Begonya)

Konteyner kentte yaşayan bir kadın video çekip attı. Üç çocuk, konteyner su almış. Yatak döşek, eşyalar her şeyleri sırlıklam olmuş. Yardım istiyor. (Ortanca)

4.3.6. Mahremiyet

Barınma koşullarında kalabalık ortamlarda kalınması, yerleşimlerdeki kişisel alan yetersizliğinin yanı sıra yaşanan afet sürecinde bir de kadın olmanın getirdiği bir mahremiyet olgusu oluşmuştur. Sürece ilişkin olarak kadınlar açısından mahremiyet konusu yaşanan tuvalet sorunları üzerinde yoğunlaşsa da Menekşe ve Kardelen barınma sorunlarını ve ilk günlerdeki kalabalık ortamlar üzerinden değerlendirmiştir. Menekşe için “ev” olgusu mahremiyetle ilişkili, bu sebeple şu an ki yaşam alanı olan konteyneri evi olarak benimseyememiştir ve “başımızın üstünde bir çatı yok” ifadesiyle bunu dile getirmiştir.

Çocuklarımı güvende tutabileceğim bir ev. Allah’a şükür çalışır kazanırız, ama başımızın üstünde bir çatı yok. Burada kaç kişi, küçücük yerde hayatta kalmaya çalışıyoruz. (Menekşe)

İlk zamanlar kaç aile birlikte yaşadık. Mahremiyet yok. Önce tuvalete gidemedik, biz erkekler gibi değiliz ki. Akşam hava kararınca kadar bekle, sonra birkaç kişi birlikte elde örtüler. Çok zordu. (Kardelen)

Zar zor bir yer oluşturduk. Kadınlar karanlığı bekliyordu tuvalet ihtiyacı için diğer kadınlarda, çarşaf tutuyordu ilk günler. (Orkide)

Ben pedi çok aldım ki, tuvalet sorunu vardı. Tuvalet konusunda sıkıntı çekersek pedleri kullanalım diye. İç çamaşırı sıkıntısı çekmeyelim diye böyle bir çözüm buldum. Herkese bir tane verdim. Kapalısın, çarşaflısın kıyafet lazım, banyo yapmak, gusül almak var. (Zambak)

Burada tuvalet yoktu, kadınlar sürekli göz hapsinde olduğu için ilk günler çok zor geçti, erkekler için bu çok problem değildi. Kadınların ve her çocuğun korunabilmesi için önce erkeklerin eğitim alması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü siz istediğiniz kadar kadınlara eğitim verin, korunacakları yöntemleri anlatın, mevzuatı, yasaları anlatın toplumdaki ataerkil düzen değişmediği sürece ne yapılırsa yapılsın hiçbir şey değişmiyor. Ataerkil düzenden çıkıp, herkesin insan olarak bazı haklara sahip olduğunun bilincine varması gerekiyor. (Ortanca)

Kadın olarak genel olarak tuvalet kullanımı konusunda çok sıkıntı yaşandı. Erkekler bir şekilde ihtiyaçlarını giderirken, kadınlar güvensizlik ve korkuyla hareket etti bu süreçte. Depremden bir gün sonra regl oldum. Ben bu konuda şanslı idim. Korka korka olsa da en azından o süreçte kullanabileceğim bir lavabo vardı. (Gül)

Barınma koşullarının yetersizliği ve kalabalık ortamlar, kadınların temel mahremiyet ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemiş, özellikle tuvalet gibi kişisel alanların eksikliği ciddi sorunlara yol açmıştır. Kadınlar, başta tuvalet ve banyo gibi temel ihtiyaçlarını giderirken, güvensizlik ve korku ile hareket etmek zorunda kalmışlardır. Mahremiyetin, kadınlar için sadece fiziksel bir ihtiyaç olmanın ötesinde, psikolojik bir güvenlik duygusu sağladığı bu süreçte, özellikle yerleşim alanlarındaki dar alanlar ve sosyal kontrolün arttığı ortamlarda bu ihtiyaç daha belirgin hale gelmiştir.

Kadınların bu süreçte birbirlerine destek olma çabaları, çözüm üretme arayışları ve temel hijyen malzemeleri temin etme gibi pratik çözümler, bu sorunun ne kadar hayati olduğunu göstermektedir. Ancak tüm bu çabalar, ataerkil toplumsal düzenin etkileri devam ettiği sürece, kadınların güvenli ve sağlıklı bir ortamda yaşama hakları üzerindeki ortamda yaşama hakları temel bir tehdit altında kalmaya devam edecektir.

4.3.7. Toplumsal Cinsiyet Perspektifi

Katılımcılardan Fesleğen, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sorunlarına, ilk yardım malzemelerinin yetersizliği ve geçmişte yaşadığı psikolojik rahatsızlığının deprem nedeniyle tekrar tetiklemesi üzerinden değerlendirmiştir.

Bu süreçte soğuk suyla bulaşık yıkamaktan ellerimde kireçlenme oldu ve şimdi ellerimde şişlikler var. Doktora gittim, kalıcı bir eklem kireçlenmesi çıktı. Sürekli ayak, sırt ağrısı çekiyorum. Yeğenlerim enkazdan çıktıkları için yaralıları elleri, ayakları ve vücutları, dikiş atılacak yaralarını pansumanladık. En son psikoloğa ulaştığımda konuşmalarla atlatmaya çalıştım. Kaygı bozukluğunu ilk yaşadığım dönemde baş dönmelerim ve bayılmalarım oluyordu tam düzelmeye başladığımda deprem oldu ve ben bu süreci tekrar yaşamaya başladım. (Fesleğen)

Orkide ise bu süreçte annesinin ve babasının bakımını üstlendiğini, geçirdiği kaza sonucu tedavi olma noktasında bu yüzden kendi tedavisini, komşunun sağladığı imkanlarla yönetmiştir. Bu noktada idrar yolu enfeksiyonu yaşamış, sağlık hizmeti ulaşılabilir uzaklıkta olduğu için sağlık hizmetinden yararlanabildiğini anlatmıştır. Begonya, çevresindeki kadınların genel olarak bakımını üstlendiği bir yakını olduğunu, bu nedenle birden fazla rol üstlendiklerinden söz etmiştir. Bu ifadesi Orkide üzerinden değerlendirildiğinde, doğru bir çıkarımdır.

Annem bir kat yükseklikten düştüğü için başı yarıldı. Yumuşak bir zemine düştüğü için hafif yaralandı. Yoksa ölebilirdi. Babam deprem sonrası çok kötüleşti; prostatı vardı, ilacına yetişemedik. Prostatı büyüdü ameliyat da olamadığı için hortum takıldı. Kaza geçirip yaralandığımda, sonradan rahatsızlandım. İskenderun tarafına giden komşum bana bana steril bez, antibiyotik, merhem filan getirdi öyle iyileşti yaralarım. İdrar yolu enfeksiyonu geçirdim. Kaç ay sonra sağlık hizmetine ulaşamadım. Uzunca süre sonra sağlık ocağına doktor gelince tedavi olabildim. Su içmeye çalıştım, ilaç kullanamadım. İnsanlar şu iyi gelir dediğinde onu yaptım. (Orkide)

Çoğu ev hanımı, eğitim durumları yetersiz. Çevresindekilerin de bakımını üstlendiği için aynı anda birden fazla rol üstlenmeleri gerekebiliyor. (Begonya)

Ortanca depremin en çok kadınları etkilediğini, erkeklerin bu konuda daha rahat bir konumda olduğuna değinerek, kendi yaşadığı bir psikolojik şiddet deneyimini paylaşmıştır.

Kadınlar bu süreçte daha dezavantajlı bana göre çünkü ailesini, çocuğunu, işini kaybeden kadınlar ortada ve açıkta kaldılar. Erkekler sokaklarda yaşayabiliyordu, endişe duyacakları güvenlik problemleri yoktu. Ama kadınlar bu şekilde yaşayamazlar, korunaklı bir ortamları yoktu. Çok ciddi taciz olayları da yaşandı bu süreçte. Psikolojik şiddete maruz kaldım ben bu süreçte, eşim başka şehirde idi, ısrarla kendi bulunduğu şehirde olmamı istedi. Bana göre temeldeki tek isteği her erkek ona hizmet edecek bir kadına ihtiyaç duyar onun da temel sebebi buydu. Ama ben kadınlarla kalmayı seçtim. Tacize uğrayan, psikolojik ve fiziksel şiddete uğrayan çok kadına şahit oldum. Beni arayarak yardım isteyen çok kadın oldu. (Ortanca)

Papatya ise toplumsal cinsiyet rollerini bulunduğu yerleşim bölgesindeki aileler üzerinden değerlendirmiştir.

Erkek işe gidiyor diyelim hani erkekler bir noktada sosyalleşmesi daha kolay. İşine gidiyor, bir de anneler gibi bütün gün çocukla beraber değiller. Bayanların sosyal çevresi de dar. Artı çocukların da sosyal çevresi dar. Gönderemiyorsun. Yani birazcık da sosyal hayattaki uyuma bu yerleşimlerde çok dikkat edilmesi gerektiğine inanıyorum. Erkekler geri planda kalmış gibi oluyor, zaten erkeklerde problem yaşıyor. Aşırı şekilde çocuğunu dövüyor, aşırı şekilde eşine agresif davranıyor. (Papatya)

Diğer katılımcılarda kendi yaşadıkları deneyimleri üzerinden gözlemledikleri ve deneyimledikleri toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin şu ifadeleri paylaşmıştır:

Kadınların tüm hayatı bir anda konteynerlere sığdırıldı. Sosyal çevre, sosyal hayat dediğimiz şey kalmadı. Kadınlara nefes alabilecekleri alanlar sağlanmalı. Psikolojik destek, sağlık problemleri, iş ve ev hayatı konusunda normale yakın bir süreç yaşamaları için buna ilişkin çalışmalar yürütülebilir. Biz burada yeni bir sosyal hayat kurmaya çalışıyoruz, kaybımız çok her yönden. Bence ihtiyaçlarımız kişiye göre değişiyor. Örneğin benim maddi yardım ve psikolojik destek konusunda ihtiyacım oldu. Ama başka bir konteyner de gebelik takibi yapılması gereken hamile bir kadın var. Yaşlı

teyzelerimiz var mesela ilaç, bez ve kişisel temizlik ihtiyaçları oluyor. Genel ihtiyaçlar dışında özel ihtiyaçlar için kayıt tutulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü deprem herkesi aynı noktada ve şekilde etkilemedi. Bazıları evinden eşyalarını alabilirken, bazılarının evi başına yıkıldı. Canlarını kurtardıklarına şükrettiler. (Hanımeli)

En zoru kadın olmak bu süreçte. Çünkü temel ihtiyaçlarımızı gideremedik. En basitinden erkekler tuvalet ihtiyacını karşılarken bize göre daha rahatlardı. Biz annemle kuytu köşede, örtünün arkasında köşe bucak kaçarak, tedirginlikle hareket ettik. Dedemin bakım ihtiyacı da bizi çok zorladı. Yatalaktı ve başlarda çadırda kalırken, hepimizin aynı yerde kalması çok zordu. Zaten yaşadığımız şok, stres ve korku yüzünden çoğumuz adet sorunu yaşadık. O nedenle ped bence ihtiyaca yönelik. Bakım yükü, şiddet, iç çamaşırları, sağlık hizmetlerine yönelik özel ihtiyaçlar belirlenmeli. Her kadının ihtiyacı farklı olsa da genel bir tarama ile acil ihtiyaçlar kısa sürede belirlenebilir. Güvenlik, şiddet konusunda başvuru mekanizmalarının olması bizler için acil ihtiyaç. Eğitim, sağlık, iş hayatı konusunda oluşabilecek olumsuzluklara dair adımlar atılmalı. (Lavanta)

Kadınların bir anda hayatları alt üst oldu. Eşleri işe gitti, çocukları okula. Bizler eskiden komşularla hatim okur, gün yapardık. Şimdi sabahtan akşama kadar şu küçük yerdeyiz. Belki bir kurs, eğitim merkezi olsa konuşabileceğimiz yerler olsa. Bir de ilk zamanlar iç çamaşırı, gebelik önleme, mahremiyet konusunda çok zorlandık. Çok şükür ben yaşamadım ama şiddet gören kadınlar oldu. (Menekşe)

Deprem anında kadınlarında da yapabildikleri kadar yardım ettiklerini gördüm, insan o can havliyle kadın erkek diye ayırım yapmıyor. Herkes gücü yettiğince bir şeyler yapmaya çalışıyor. Bence kişiliğin, eğitim durumu ve toplum yapısının da bu konuda etkili olduğunu düşünüyorum. Bazı yerlerde kadınlar biraz daha geri planda kalıyor, bu durumda da çok fikrini beyan edebileceğini sanmıyorum. Toplumsal rollerin süreçte etkili olduğunu düşünüyorum. (Gül)

Bir de kadın olunca daha da zorlandık. Önce tuvalete gidemedik, biz erkekler gibi değiliz ki. Akşam hava kararınca kadar bekle, sonra birkaç kişi birlikte elde örtüler. Çok zordu. Doğru düzgün temizliğimizi yapmak, saçımızı taramak bile lüks oldu. Eş mahremiyetimiz kalmadı, kaç gün başkalarıyla aynı yerde dip dibe kaldık. Ne anneliğimiz ne kadınlığımız kaldı. Boş kabuk gibiydik bir de elime bakan insanlar var, erkekler bir yerlere gidiyor ama kadın sabahtan akşama kadar aynı yerde aynı sorunlarla. Kadınların ilk zamanlar yaşadıkları daha zordu. Erkekler bir şekilde dışarıda geziyor, tuvalet ihtiyacını bir şekilde hallediyor. Ama öyle imkanlarımız yoktu. Tüm yük omuzlarımızdaydı. Bir yer olsa çocukların gidebileceği, bizim bir şeyler üretebileceğimiz, başkalarıyla bir şeyler konuşup, dertleşebileceğimiz. Kızlar içinde zordu, okul, ev, biz olmazsak onların omuzlarına biniyor yük. Çoğu kadın aybaşı konusunda sıkıntı yaşadı kimi olmadı kimi de çok oldu. Her şey alt üst olmuşken bu bizi iyice strese soktu. İlk zamanlar kaç aile birlikte yaşadık. (Kardelen)

Eğitimler verilebilir, kadınlar depremi yaşadıklarında nereye başvuracaklarını bilmeliler. Halen okuma yazma bilmeyen kadınlar var. Okul hayatı olmayan kız çocukları var. Bu insanlar depremde yalnız başlarına kaldıklarında kim onları koruyacak, ya da boşandıkları eşleriyle aynı yerde kalmak zorunda olduklarında onlara ne olacak? bunlar planlanmalı ve anlatılmalı. İlk günlerde karmaşa olabilir ama aylar sonra bu insanlara dair çalışmalara öncelik verilmeli. Keşke bu depremi yaşamasaydık, ama depremden daha zor bir şey daha var. Kadın halimle ayaklarımın üzerinde durmak. İhtiyaçlar çok, kişiden kişiye göre de değişir. Ama yardımlar verilirken de ihtiyaçlarda ona uygun olmalı. Bunun engellisi, yaşlısı, genci, bekari ve evlisi var. Herkesin ihtiyacı farklı olur. Bunlar dikkate alınmalı. (Karanfil)

23 kişi aynı evde kaldığımız sürede benim dışımda başka kadınlar olsa da bütün gün boş vaktimiz olmuyordu, evdeyken önceden çocuklar okula ve eşler işe gidince biraz boş vaktimiz oluyordu, dinlenebiliyorduk Çocuklar sürekli yanımızda onlar bu süreçten etkilenmesin diye istediklerini yapıyorsun hep, ama kendine zaman ayıramıyorsun. Yatıyorsun kalkıyorsun iş, sürekli bir şekilde bu tempoda sadece yatarken çalışmıyorduk. Çocuk hiçbir şeyin, yaşadığı şeyin farkında değil. Biz çocukları sakinleştiriyoruz, ama bizi

sakinleştirecek kimse yok. En azından gezici yıkama yerleri olsaydı, kirliler yıkanırken temiz kıyafet giydirebilseydik çocuklara rahat ederdik. (Orkide)

Herkes gibi depremzede olan ama depremzede olmaması gereken kişi kadın, çünkü çocuğun var çocuğun, ailen var ayakta durmak zorundasın. Çocuklara yansıtmamak için elimizden geleni yaptık. Çocuklarımıza örnek olabilmek için güçlü olmak zorundaydık. Aynı şartlara sahibiz, hepimiz afetzedeydik ama yemeğini, içmesini, çamaşırını, bulaşığını, çocuklar hep biz ilgilendik. İç çamaşır, ped, hijyen ürünleri, kıyafet. Afet sürecinde doğum kontrol, nüfus planlaması son düşünülmesi gerekenler, daha sonraki süreçte ele alınmalı. (Fesleğen)

Oğlum bir şeyim yok, geçer diyerek tedaviyi kabul etmiyor. Evimizde baba olmadığı için beni de dinlemiyor. Biz komşumuza da sığındık, garajda ve çadırda da kaldık. Genç kızım da vardı yanımda çadırda ne kimseden taciz gördük ne de kimseden korktuk. Sen kendini korursan kimse bir şey edemez sana. Erkek olsaydım gider depremzedelere yardım ederdim, hendek kazardım. Enkaz ayıklardım, yardım yerlerinde çorba başında durup, çorba dağıtırdım. Kadın olduğum için yapamıyorum. Ama gene de görevimi yapmak zorundaydım kızlarımız için gidip, su getiriyordum küçük bir tüp vardı su ısıtıyordum. Kızlar temizlenebilsin diye. Erkek olsalar caminin orada yıkanır, abdest alabilirdi diye düşündüm. (Zambak)

Afet dışında normal hayatta bile erkek evet dışarıda çalışabilir, ekmek getirebilir. Ama kadın dışarıda da çalışır, evi de çekip çevirebilir. Hastalıkta sağlıkta desek de erkekler ev işleri ve hayatı paylaşma konusunda geri planda tutuyor kendilerini. Birazcık grip olsalar kadın etrafında dört dönüyor. Ama tam tersi olsa bizden beklentileri devam ediyor. Biraz da biz kendimiz bunu reva görüyoruz. Bu rahatlığı biz kendimize layık görmüyoruz ki; önce biz kendimizi rahatlığa ve güzelliklere layık görmeliyiz. Genelde benim söylememe gerek var mı? Bana yardım etmek için illa söylenilmesi mi gerekiyor diye düşünüyoruz. İletişim eksikliği en büyük problemlerimizden biri zaten. En önemli ihtiyacımız psikolojik anlamda mesela benim kızım 8 yaşında ben ikinci çocuğu düşünüyordum. Hatta depremden sonra bile aşılama yaptırdım. Gebelik takibi için eşimin kuzeni Adana'ya gidiyorlardı. (Nergis)

Afet süreçleri, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların yaşamındaki etkilerini daha da belirgin hale getiren bir dönüm noktası olmuştur. Depremler gibi büyük felaketlerde, kadınlar çoğu zaman birden fazla rolü üstlenmek zorunda kalmış hem kendilerinin hem de ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için büyük bir mücadele vermişlerdir. Bu süreçte, kadınların sağlık, psikolojik destek, hijyen ve bakım gibi temel ihtiyaçlarına yönelik eksiklikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da derinleştirmiştir. Birçok kadın, sadece afetin fiziksel etkileriyle değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği sorumluluklarla da baş etmek zorunda kalmıştır. Kadınlar hem ailelerinin bakımını üstlenmiş hem de mahremiyet, güvenlik ve sosyal destek eksiklikleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Çoğu zaman, erkeklerin sosyal yaşamda daha rahat hareket edebildiği, kadınların ise ev işlerinden ve bakım yüklerinden dolayı kısıtlı bir alanda kaldıkları görülmüştür. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların yaşadığı özel zorlukların görünür hale gelmesine yol açmıştır.

4.3.8.Çocuk Bakım/Eğitim Desteği

Afet sonrası çocukların bakım ve eğitim desteği, özellikle kadınların üstlendiği önemli bir sorumluluktur ve bu süreçte toplumsal cinsiyet rolleri büyük bir etki yaratmaktadır. Kadınlar, çocuklarının psikolojik iyileşme süreçlerine odaklanırken, kendi duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını ikinci planda bırakmak zorunda olabilmektedirler. Menekşe, Kardelen, Sümbül ve diğer katılımcıların ifadeleri, çocukların yaşadıkları travmaların ve psikolojik zorlukların, kadınların güç ve dayanıklılık gösterme çabaları ile nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.

Çocuklar okula başladığında çok zorlandık, ölen arkadaşları ve öğretmenlerini düşünerek sürekli ağlıyorlardı. Hala geceleri korkuyla ağlıyorlar uykularında. Sürekli yakınlarımın yok olacağını düşünüyorum. Çocuklarıma karşı korkumu saklamaya çalışıyorum, onları sakinleştirmeye çalışıyorum. Sürekli güçlü durmaya çalışmak çok yoruyor. Bu kez de sinirlerime hâkim olamıyorum. Kadınlar olarak ihtiyaçlarımızı karşılamakta zorlanıyoruz. (Menekşe)

Ben zaten kendimde değilim, kaybettiklerimi düşünüyorum sürekli. Eşim uzakta burada çocuklarla birlikte, el üstünde çok zor. Bir şey deseler bağırp çağırmaq istiyorum. Uyku girmiyor gözümde, ya burada da olursa deprem nasıl toparlayacağım çocukları nereye sığınacağım? nasıl koruyacağım onları?

Köye taşındığımız için birden düzenimiz değişti. Çocuklar zaten zorlanıyordu, şimdi bir de farklı bir yerde babaları da uzakta olunca küçük kızım bana aşırı bağlı. Hem maddi hem manevi zorlanıyoruz. (Kardelen)

Maddi olarak o süreçte kızımın okul ödemesine ilişkin bir yardım olabilirdi. Ya da burs gibi bir destek sağlanabilirdi. Benim kızım öğrenci özel bir okulda, deprem bölgesinden olmasına rağmen bize bu konuda herhangi bir kolaylık sağlanmadı. Bu süreçte herhangi bir yardım göremedik. Zamlı ücretini ödemek zorunda kaldık. (Sümbül)

Donarak ölen bebekler oldu annelerinin kucağında. Kuzenimin komşusunun çocuğu donarak annesinin kucağında öldü. (Yasemin)

Bana ihtiyacı olan insanlar olması diyebilirim ama en çok oğlum için ayakta durdum. Çünkü biz üzgün olursak çocuklarda üzgün oluyordu, biz gülünce çocuklarda gülüyordu. Çocukların bize ihtiyacı vardı, güvende hissetmeleri gerekiyordu. (Fesleğen)

Kadınlar, çocuklarının güvende olabilmesi ve duygusal olarak toparlanabilmesi için her türlü desteği sağlamakta zorlanırken, aynı zamanda eğitim ve maddi destek ihtiyaçlarını da karşılamakta büyük güçlükler yaşamaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, kadınların üzerindeki bakım yükünün hafifletilmesi ve çocukların eğitimine yönelik somut desteklerin sağlanması hem bireysel hem toplumsal olarak önemli bir ihtiyaçtır.

4.3.9. Güvensizlik Hissi

Afet sonrası yaşanan güvensizlik hissi, özellikle kadınlar için daha belirgin hale gelmiştir. Konteynerlerde, geçici barınma alanlarında ya da diğer toplu yaşam alanlarında, güvenlik kaygıları artarken, yalnız yaşayan kadınlar için durum daha da zorlaşmıştır. Papatya ve Karanfil'in ifadeleri, şiddet ve tehdit unsurlarının arttığı, güvenlik birimlerinin yetersiz kaldığı ve tanımadıkları kişilerle birlikte yaşamının yarattığı korku ve huzursuzluğu yansıtmaktadır. Bu güvensizlik, sadece fiziksel güvenlik endişeleriyle sınırlı kalmayıp, duygusal ve psikolojik güvenlik hissini de zedelenmesine yol açmaktadır.

Şiddete tanık olma durumlarımız arttı. Gecenin bir yarısı aniden konteynerlerin duvarına vurulan yumrukla sıçradığımız oluyor. Önceden güvenlik birimlerine haber veriyorduk ilk yerleştiğimizde, şimdi onlarda yok. (Papatya)

Konteynerde tek başıma yaşıyorum önceden de tek başıma kalıyordum ama evimdeydim. Burada daha önce hiç tanımadığım türde insanlarla bir arada yaşıyorum. Alkol kullanıp, bağırانlar, kavga edenler bir de yalnız bir kadın olunca hiç güvende hissetmiyorum. (Karanfil)

Konteynerlerde, çadır alanlarında ve geçici barınma alanlarında düzenli denetimler ve güvenlik kontrolleri yapılmalıdır. Şiddet, alkol kullanımı ve benzeri olumsuz davranışların engellenmesi için alanlarda denetimlerin etkinleştirilmesi gerekmektedir. Komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi, kadınların birbirleriyle dayanışma içinde olmaları için teşvik edilmelidir. Toplumda bir güvenlik ağı oluşturmak, afet sonrası yalnızlık ve güvensizlik hissini önemli ölçüde azaltabilir.

4.3.10. Afet ve Kadın Olgularına Dair Düşünceler

Kadınlar, afet anında hem kendi ihtiyaçlarını hem de ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü oldukları için, bu süreçte yaşadıkları mağduriyetler, kriz yönetme becerilerini daha da zorlaştırmıştır. Hem günlük yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler hem de afet sonrası yaşadıkları kayıplar, kadınların gücünü ve mücadelesini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu noktadan yola çıkarak, kadınlara “afet” ve “kadın” kelimelerinin onlar için ne ifade ettiği sorulduğunda aşağıdaki ifadelere ulaşılmıştır:

Kadınlar duygusal oldukları için afetten daha korkuyorlar. Şu an artçı depremlerdeki, ben metanetli bir insan olarak tanınıyorum ve kendimi öyle tanımlıyorum. Ama benim bile elim ayağım çözülüyor, artık evlerimizi istesek bile evlerde yaşamayı düşünemiyoruz. Çocuklarda öyle. Artık biz apartman gördü mü, tabut gibi geliyor bize. Hep başımıza yıkılacakmış gibi geliyor, oturamıyoruz. (Papatya)

Can pazarı. Her yer alt üst oldu, yaşamımız paramparça oldu. Kirada olsam da bir evim, komşularım ve ailem vardı. Bir gecede her yer ceset ve yıkıntı oldu. Yerle bir oldu koskoca şehir. (Kardelen)

Kadınlar zaten normal hayatlarında da çeşitli bakım yükümlülüğü var. Aile rollerine bakıldığında zaten toplumda kadının çok yükü var. Zaten normal hayatlarında zor durumdalar. Kızım korkuyordu, annemi merak ediyordum ve o an kendimi hiç düşünmedim. Bu süreçte ben kendimden önce annemi, kızımı onların psikolojilerini düşündüm. Ben ayakta kalmalıyım diye düşündüm. (Sümbül)

İkisi aynı şey derim. Kadın olmak da çaresizlik bana göre; gene biz güçlüyüz ya. Afet anında hiç kimse o kadar güçlü olmadı. Herkes eşitti, herkes acizdi. Bu depremde anne olmamak en iyisiymiş. Çocuğunu kaybedenler, anne babasını kaybeden çocuklar. O an iyi ki çocuğum yok diye düşündüm. Çok zor bir şey. Normal hayatta dersin kadın derim. (Yasemin)

Mağduriyet. Çünkü şu anda kurulan konteyner kentler veya çadır kentler olsun kadınların çok mağdur olduğu durumlar var. Kadınların kendini koruyamaması, kadınların psikolojik çöküntüleri, çocuklarını kaybedenler, eşlerini kaybedenler, ailelerini kaybedenler bu gibi durumlar nedeniyle çok mağduriyet yaşadılar. (Begonya)

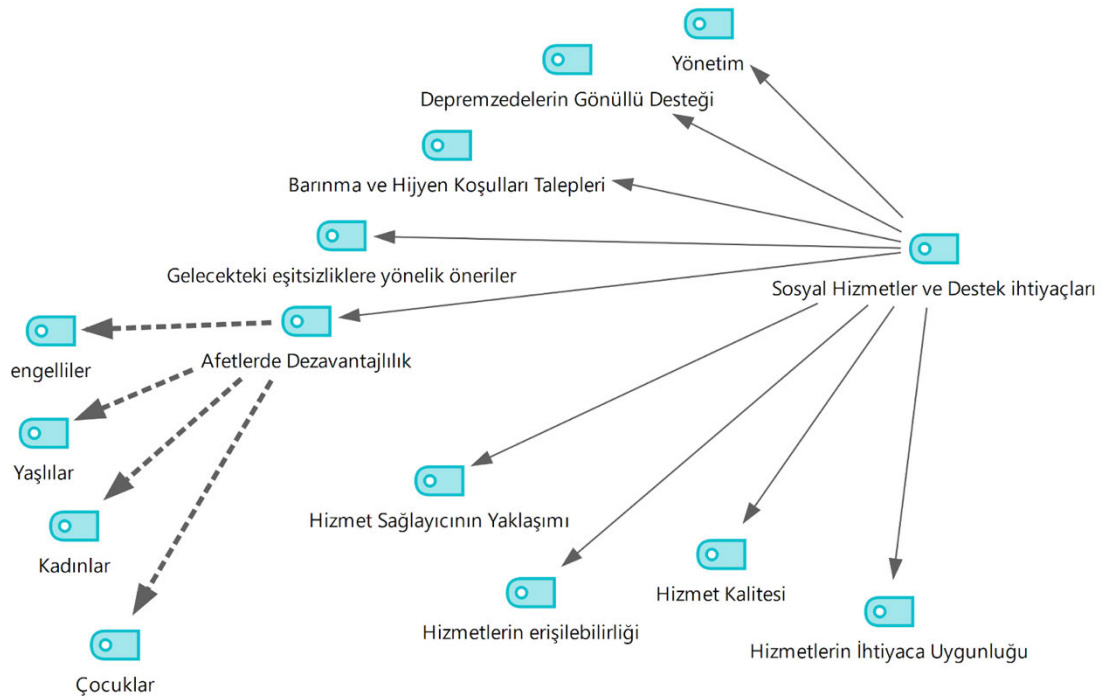
Kriz. Afet yönetimi ve kriz yönetimiyle ilgili eğitimler almamız gerekiyor. Kendimizi çok büyük bir felaketin ortasında bulduk afet sonrası. Sonra şunu fark ettim ki; kadınlar her gün kendi evlerinde bir krizi yönetiyormuş ve bizler depremi çok iyi yönettik. Çünkü bu ülkede bu bedelleri ödemeye kadınlar olarak zaten alışkıydık, o yüzden çok deneyimli girmişiz bizler bu afet sürecine. Kadınlar zaten şiddete uğruyordu, evdeki her krizin içindeydi, öldürülüyordu, tecavüze uğruyordu yani deprem sürecinde de çok farklı bir şey yaşamadık. Sadece duvarlar yıkıldı ve gerçekler daha çok ortaya çıktı. Kadınların mücadeleleri ortaya çıktı. Kadınlar zaten her gün krizlerle boğuşuyordu, afet sadece bunu ayyuka çıkardı. (Ortanca)

Papatya, Kardelen, Sümbül, Yasemin, Begonya ve Ortanca'nın ifadelerinden anlaşıldığı üzere, kadınlar afetlerde yalnızca kayıplarını, belirsizliği ve güvensizliği değil, aynı zamanda toplumsal olarak kendilerine biçilen bakım ve koruma rollerini de yeniden sorgulamışlardır. Katılımcılar genel olarak; mücadele, zorluk, kriz, yıkım, çaresizlik, mağduriyet ve toparlayıcı gibi sözcüklere ifadelerinde yer vermiştir. Bu sözcükler, kadınların afet sonrası yaşadıkları içsel ve toplumsal sıkıntıların yanı sıra

bunların yaratacağı kalıcı etkileri ortaya koymaktadır. Kadınlar hem bireysel hem de ailevi sorumluluklarıyla baş etmeye çalışırken, toplumun onlara biçtiği rollerin kriz anlarında nasıl yıkıcı bir etkiye yol açtığını dile getirmiştir.

4.4.Sosyal Hizmetler ve Destek İhtiyaçları

Bu bölümde deprem sonrası hizmetlere yönelik kadınların sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerinin afetlerdeki deneyimlerine ilişkin anlatımları analiz edilmiştir. Bu bağlamda kadınların afetlerde hukuki desteğe olan ihtiyaçları, liderlik rollerinin önemi, sahadaki kadın gönüllülerinin katkılarının etkileri ve sağlık hizmetlerine erişimleri ele alınmıştır. Ayrıca, afet sahasında görev almanın yaşamlarına yansımaları, karşılaştıkları zorluklarla baş etme stratejileri, toplumsal cinsiyetin deneyimlerine etkileri, güvensizlik hissi, mahremiyet olgusu ve çocuk bakımı ile eğitim desteğinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkileri araştırılmıştır. Afetlere yönelik toplumsal cinsiyet perspektifinde bir yönetim açısından elde edilecek verilerin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 4.5: Sosyal Hizmetler ve Destek İhtiyaçları Temasının Kategorisi, Kodları ve Alt Kodları

“Sosyal Hizmetler ve Destek İhtiyaçları” temasına ait bulgular 9 ana kategori çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu kategori başlıkları ise şu şekildedir:

- Yönetim
- Depremzedelerin gönüllü desteği
- Barınma ve hijyen koşulları talepleri
- Gelecekteki eşitsizliklere yönelik öneriler
- Afetlerde dezavantajlılık
- Hizmet sağlayıcının yaklaşımı
- Hizmetlerin erişilebilirliği
- Hizmet kalitesi
- Hizmetlerin ihtiyaca uygunluğu

4.4.1.Yönetim

Afet sonrası yaşanan kriz durumları, yalnızca fiziksel ve psikolojik yaraların iyileştirilmesi süreciyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda afet yönetiminde yaşanan aksaklıklar ve organizasyonel eksiklikleri de gündeme getirmektedir. Bu kapsamda katılımcılara depremdeki yönetim sürecine ilişkin sorular yönelttiğinde “afet yönetimi üzerinden sürecin işleyişi, güvenilirlik, hukuk, organizasyon ve ulaşılabilirlik açısından süreci değerlendirmişlerdir.

Genelde konteyner kentin yönetimi tarafından ihtiyaçlarımız gideriliyor. Duyurular yapıyorlar, AFAD üzerinden yardımları dağıtıyorlar. Gelen yardımların birçoğunun burada görüyoruz ve duyuyoruz ne yazık ki, AFAD’a İŞKUR dan gelen yöneticilerin veyahut çalışanların kendilerinin aldıklarını gözlerimizle gördük. Denetimsizlik, koordinasyonsuzluk var. Güvensizlik oluşuyor ve artık denetim olmadığı için de mesela bizim bir sene olacak konteynerlarımıza iki ay kaldı. Daha yeni topraklama yaptılar. Bir de insanlara bilgi verilmesi, hani içinde buldukları hali bilmeleri gerekiyor insanların. Bir belirsizlik var, belirsizlik de insanları mutsuz ediyor. İletişimsizlik var, özellikle bundan sonra bir depremzede olarak talebim afet görevlilerinin çok iyi eğitilmesi, AFAD görevlilerinin çok acemilerin verilmemesi, özellikle bu süreçte 1 tane 2 tane deneyimli insanlar verilmesi, özellikle kaymakamların yöneticilerin tecrübeli insanlardan seçilmesi, yönetici kesimin mutlaka iyi denetim olması. Özellikle bundan sonraki depremlerde hani tez hazırlıyorsunuz ben inanıyorum buna devletin, üniversitelerin bunu bir öneri şeklinde sunacağını ve değerlendirileceğini. (Papatya)

Kardeşlerimi kaybettim, yıllardır birlikte büyüdüğüm insanlar bir anda hayatımdan çıkıp gitti. Ailemiz zor bir süreçten geçiyor, kayıplarımıza alışamadık, alışmayacağız da. Çünkü onlar başkalarının hatalarının bedelini ödediler. Sorumluların cezalandırılmasını istiyorum, benim kardeşlerim artık yaşamıyor. Onlarda gün yüzü görmesinler. (Kardelen)

Biraz sorunlar yaşadık ama olacak savaş da olacak ülkemizde yokluk da olacak kıtlık da olacak. Her şeyin devletten beklenmemesi gerek, bizim de mücadele etmemiz gerek. (Zambak)

Kurum ve kuruluşların alandaki görevli sayıları yetersiz, gönüllü insanlar olsa da devletin bu konuda yetişmiş kişilere ihtiyacı var. Buna uygun görevliler yapılmasına ihtiyaç var. Bizim zaten görevlilerimiz ya öldü ya yaralı dışarıdan gelen her kişi görevlendirmede kabul edilmeli. Dışarıdan gelen ekipler koordineli gitmeli, yerel dernekler de desteklemeli. (Sümbül)

Köy iken, belediyeye geçti evin ruhsatı olmadığı için güçlendirme başvurusu yapamıyoruz. Şehirde yaşayandan ne farkım var? bana da çıksın güçlendirme ruhsat için ne yapmalıyız? (Orkide)

Gönüllülerden Allah razı olsun. İstanbul, Kocaeli, İzmit birçok ilden geldiler, zaten millet olarak çok yardımsever insanlarız. Ama kamu bünyesinde bir yardım göremedik. Organizasyon, koordinasyon yetersizdi. (Nergis)

Kişi sayısından ziyade genel olarak organizasyon ve uygulama konusunda çok sıkıntı yaşandı. (Gül)

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere, afet sonrası kurum ve kuruluşların sağladığı hizmetler, genellikle yetersiz ve koordinasyonsuz sağlanmıştır. AFAD ve diğer ilgili kurumların, yardım ve hizmetlerin dağıtımında yaşanan denetimsizlik, bilgi eksiklikleri ve acemi personel ile yapılan görev atamaları, afetzedeler arasında güvensizlik yaratmıştır. Gönüllülerin ve yerel desteklerin önemli bir rol oynadığı belirtilse de profesyonel ve deneyimli afet yönetim ekiplerinin eksikliği, organizasyonel problemlerin başlıca sebepleri arasında yer almıştır. Bu bağlamda, afet yönetimi süreçlerinin daha etkili ve sistemli hale gelmesi için güçlü bir koordinasyon ve deneyimli ekiplerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

4.4.2. Depremzedelerin Gönüllü Desteği

Deprem sürecinde, gönüllülerin afet yönetimindeki rolü ve etkisi, en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Katılımcıların ifadeleri, gönüllülerin afet sonrası sürecin önemli bir parçası olduklarını, ancak bu süreçte yaşanan bazı sorunların da sebebi olduklarının altını çizmektedir. Gönüllülerin, özellikle afetin ilk anlarında yardım sağlamada ve psikolojik destek sunmada gösterdikleri çaba takdir edilse de sürecin koordinasyonsuzluğu ve denetim eksiklikleri, bazı olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu konuya ilişkin katılımcılara fikirleri sorulduğunda, konuya ilişkin şu ifadeleri paylaşmışlardır:

Deprem döneminde dernek zarar gördü, dernek gönüllülerinin vefatı ve farklı yerlere gitmesiyle dernek sürecimiz sona erdi. Antakya'ya Mart'ın 3'ünde döndüm ve konteyner kente yerleştirildim. Bulduğum çevredeki kişilerle iletişime geçerek inanç üzerinden psikolojik destek sağlamaya çalıştım. Psikolojik problemleri yaşayanları psikolojik destek birimlerine ve doktorlara yönlendirdim. Kendim için psikolojik desteğe ihtiyaç duymasam da görüşme yaptım ama psikolojik olarak herhangi bir tanı almadım. Konteyner kent de bana danışan kişileri psikolojik destek birimlerine yönlendirdim, onlarda ihtiyaç halinde kişileri hastanelerdeki psikiyatri servislerine yönlendirdiler. Buradaki sosyal hizmet uzmanlarıyla irtibat halindeyiz, gerektiğinde kişileri birimlere yönlendiriyorum. (Papatya)

Çok büyük role sahipler, kadınlar daha güçlü durur. Özellikle eğer afet yaşamış kadınlarsa çok daha fazla yardımcı olacaklarını düşünüyorum. (Fesleğen)

Bence sürece gözetim altında katılmaları lazım. İnsanlar zaten psikolojik olarak iyi değil, katılanların geri planda yardım etmesi sağlanabilir. Psikolojik olarak kendimizi hazır hissettiğimiz an, bence cinsiyet ayrımı olmadan insan olarak gücümüz yettiğince görev alarak sürece katılmalıyız. Bu olayı yaşadıktan sonra yardım edebilecek, sağlıklı elinden geldiğince herkesin bir şeyler yapmaya çalıştığını gördüm. Ama bu hizmetler bu şekilde dağınık, plansız, koordinasyon olmadan yapıldığında yaradan çok zarara neden oluyor. (Hanımeli)

Bence kontrol altında olmalı. Çünkü gelen yardımları direkt evlerine götürümler, sırf bunun için gönüllü olarak çalışanlar gördük. (Lavanta)

Bence gerek yok, çünkü duyduk kendi yakınlarının evlerine yardım yığanları, gelen yardımları önce kendine alanları. İyi olanlarda vardır belki ama insanoğlu belli olmuyor. Birinin kontrolü olmalı o zaman olabilir. (Kardelen)

Kendi aramızda bir güven ortamı oluştu, yardım alan diğeriyle paylaştı. Ama bu her zaman böyle olmadı. Yağmacılıklarda oldu, kavgalarda. Böyle büyük olaylarda herkese görev verilmemeli. Bir denetim olmalı, yoksa daha büyük zarar. Arkadaşlarıma ulaştım. Birlikte çevredekilere yardım edip, toparlayabildiğimiz kadar yardım malzemesi topladık. Sonra da zaten gelen yardımların dağıtımında görev aldık. (Karanfil)

Zaten ben hep enkazların başına gittim o altı gün boyunca. o ölümlere baktım, yardım ettim. Orada ağlayanlara, sızlayanlara teselli oldum. Hele bir kız vardı annesiyle hep ailesi gitmişti. Yani üç gün onun yanına gittim, ona teselli oldum. Kızımın arkadaşları ölmüştü, vardık tam enkazdan çıkıyor onu mezara götürdük, yıkadık. Oradakilere yardım edeyim, çalışayım sizinle dedim. Abla belge gerek, yoksa seni alırdık dediler. İki kilometre yere kızların cenazesini elimle taşıdım. Yoruldular adamlarda 4 ölü vardı, nasıl götürsünler her biri bir tarafta. Yetersiz kalınca adamlar, yardım istediler ucundan tutun dediler. Ya Allah Bismillah tuttum bir ucundan. Kızıma dedim sen arabada kal, korkarsın. Ben arkadaşlarını gömüp, geleceğim. Ellerimle başlarının takkalarını diktim, isimlerini bağladım kızların mezarları karışmasın diye. Sonra da başımdaki yazmayı çıkarttım bağladım mezar taşlarına kardeşlerinin içi rahat etsin diye. Ölü torbalarını bağladım ki, kaybolmasınlar yarın bir gün gelsin aileleri bulsun diye. Saat 12 buçuğa kadar mezarlarını yaptık, öğlen iki buçukta gitmiştik oraya. (Zambak)

Bence gönüllüler olarak süreçte yer alınmalı, kıyafet gönderenler, evlerini açanlar oldu bu süreçte. Konteyner kentte hala birbirimize destek olmaya çalışıyoruz. (Yasemin)

Görev almalılar ama depremzedeler zaten çöküntü yaşıyorlar. Sahadaki çalışmalara ne kadar sağlıklı katılabilir, bunu ölçmek gerekir. Direnci yüksek olanlar katılabilir ama bana göre önce bir rehabilite süreçleri olmalı. Zaten

kayıp yaşadıkları için daha büyük bir şoka neden olabilir. Sürdürülebilirlik açısından bölgede oluşturulan yapılarda, altyapı ve organizasyonlar oluşturularak bir süreç içerisinde görevlendirmeler yapılmalı. (Begonya)

Bence sürdürülebilirlik ve daha ilerisi için sağlam ve yardımcı olmak isteyen depremedeler sürecin içinde olup, sahada çalışmamız gerekiyor. Bir afetten çıktık, ama elimiz kolumuz tutuyor. Ağlayıp sızlanmak yerine harekete geçtik, yoksa aç kalırdık. Evet kayıplarımız oldu, ama ben her gün birini gömüp gidip kooperatifte çalıştım. Çalışmanın iyileştirici gücü olduğuna inanıyorum. Ancak ilk günler bizlerden yemek hazırlamamız istendiğinde buna hazır değildik. Başkalarının gelip buradaki kadınlar için yemek hazırlaması gerekiyordu, çünkü bizler psikolojik olarak hazır değildik. Ama keşke yavaş yavaş onları bu sürecin bir parçası yapabilseydi. (Ortanca)

İhtiyaçlarımız konusunda kimin neye ihtiyacı var, neyi eksik biliriz aynı yerde yaşadığımız için. Birisi yönlendirsin, ama bencilliğin ve kayırmacılık olmaması için planlı ve programlı dağıtım olmalı. Biz de oldu, bana gönderilen bir yardım bana ulaşmadı. (Orkide)

Bir yandan, depremedelerin yardım sağlama ve dayanışma gösterme çabaları, bir güven ortamı oluşturmuşken, diğer yandan bazı gönüllülerin kayırmacılık yapması ve yardımları kişisel çıkarları için kullanması, ciddi mağduriyetlere yol açmıştır. Bu da gönüllülerin afet yönetim sürecine katılımının daha düzenli ve kontrollü bir şekilde yapılması gerektiğini göstermektedir. Katılımcılar, gönüllülerin belirli bir rehabilitasyon sürecinden geçirilmesi, uzmanlık ve deneyime sahip kişilerin liderliğinde hareket edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Gönüllülerin, doğru bir denetim ve koordinasyonla hareket etmeleri, afet sonrası sürecin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesine yardımcı olacaktır.

4.4.3. Barınma ve Hijyen Koşulları Talepleri

Deprem sonrası barınma ve hijyen koşulları, afet yaşayanların en büyük zorluklarından biri haline gelmiştir. Katılımcıların ifadeleri, konteyner ve çadırların kalıcı barınma ihtiyacını karşılamadığını, insanların güvenli ve sağlıklı yaşam alanlarına olan ihtiyaçlarını açıkça ortaya koymaktadır.

Kısa süreli konteyner ve çadırda dayanmaya çalışıyorsun ama ev gibi olmuyor. Bu yüzden kalacak yer olsun isterdim. Ailemin bir arada olacağı, çocuklarımın güvenle yaşayacağı bir yer. (Kardelen)

Ben 20 gün boyunca duş alamadım. Sonra 20 günün sonunda Mersin'e gidip orada yıkanabildim ve ben her 10 günde bir Mersin'e gelmeye başladım. Çünkü yıkanacak yer yoktu. Bizim depremlerde de afetlerde de toplanma alanımız yok. Toplanma alanında tuvalet olmalı, kapalı bir alan olmalı ama yoktu. Bu kadar taciz tecavüz varken, bomboş bir alandı toplanma alanı. Düzenli bir destek için ilk zamanlar herkes konteyner kentlere çağrıldı. Kimse evinin barkını, bahçesini bırakmak istemedi. Kendi yaşam alanlarını kendi imkanlarıyla kurmak isteyen insanlar için her şey daha da zor. (Ortanca)

Kardelen, ailesinin bir arada olacağı ve çocuklarının güvenle yaşayabileceği bir ev talebini dile getirirken, Ortanca ise hijyen koşullarının yetersizliğinden ve afet alanlarındaki barınma koşullarındaki eksikliklerden bahsetmektedir. Özellikle yıkanma ve tuvalet gibi temel hijyen ihtiyaçlarının karşılanamaması, kadınlar ve çocuklar için büyük bir güvenlik riski oluşturmuş, toplu yaşam alanlarında cinsel saldırı ve taciz gibi olaylara zemin hazırlamıştır. Bu durum, afet sonrası barınma alanlarının sadece geçici değil, aynı zamanda güvenli, hijyenik ve sürdürülebilir olması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.4.4. Gelecekteki Eşitsizliklere Yönelik Öneriler

Afetlerin etkileri sadece fiziksel yıkımla sınırlı kalmaz; toplumsal eşitsizlikleri derinleştirir ve uzun vadeli çözüm gerektiren ciddi sorunlar yaratır. Katılımcıların paylaşımlarında, gelecekteki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik önemli öneriler öne çıkmaktadır. Eğitim, psikolojik destek, kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımı gibi alanlarda kalıcı çözümler önerilmektedir.

Bizler için kurslar açılabilir, takip edilmeleri lazım. Eğitime devam ediyor mu? kocası dövüyor mu? kiminle yaşıyor, ne şartlarda yaşıyor? incelenmeli. Yaşadıklarımız kolay değildi, bunlardan ders alınması lazım. Mahşer günü gibi olan o geceyi bizler hiç unutmayacağız. Evet, depremi önleyemeyiz, ama insanları asıl öldüren şey binaların altında kalmalarıydı, plansızlık ve tedbirsizlikti. Kaç şehir enkaza döndü, bunlardan ders almalıyız. (Menekşe)

Kızların eğitimi takip edilmeli, kimsesiz kaldıklarında devlet sahip çıkmalı. Kurslara gidecekleri imkân sağlanmalı. Koca şehir yıkıldı, hayatımız durdu sanki. Aynı şehirde doğup büyüdüğüm kardeşlerim yok. Takdiri ilahi elbet ama, hatalı olanların hiç mi suçu yok diye düşünüyorum. Bundan sonra nasıl yaşayacağız, çocuklarımızla burada nasıl kalacağız? Yıllarca emek verip, dizdiğim evim bir gecede başımıza yıkıldı. Bilmiyorum, büyük bir boşluk var. Denetimler olmalı, devlet gücünü göstermeli. Ben bir şey yapamam tek başıma belki, ama devlet. Bilmiyorum. (Kardelen)

Ne yapılırsa yapılsın, politikalar toplumsal roller değişmedikçe ne derneklerin ne de politikaların kural olarak ortaya konulması bir şeyi değiştirmez. Ben hala okula gidemeyen, şiddet gören, boşanamayan, ihtiyaçlarını gideremeyenler kadınları konuşuyorsak yapılacak çok da şey yok. Sadece ahlaki ve vicdani olarak kadınlar evlatlarını yetiştiriyor bu nedenle buna yönelik kadınlara eğitimler verilebilir. Bu olay yaşandı evet ama kimse sorumluluk almadı. Bir kişi bile benim suçum var diyerek istifa etmedi. Bu evleri bu insanlar yapmadı, onlar teftiş etmedi, onlar imar onayı vermedi. Bu konuda sıkı bir politika izlenmeli. Yıkılan bölgedeki bazı evler olduğu gibi bırakılmalı ve gelecek için ibretlik olarak müze olarak kullanılmalı. Neler yaşadığımız unutulmamalı. Depremlerin etkileri üzerine çocuklara yönelik çalışmalar yürütülebilir. Toplumda ahlaki ve kültürel bir yozlaşma söz konusu. Aileler üzerinden afet eğitimleri sağlanmalıdır. Aletler, hizmetler, ekipler ve makineler yetersiz kaldı. Deprem müzesi; İnsanımız çabuk unutuyor, hatalardan ders almıyor. (Sümbül)

Psikolojik destek birinci derecede önemli, günlük işlere yönelik destek, çocuk bakım desteği örneğin kreş, yaşlı ve engellilere bakım desteği, kadınların sağlığına ve hijyenlerine yönelik hizmetler sunularak kadınların yükü biraz hafifletilebilir. İnsanlar kendi hayatlarını sürdürmek için göç etmek zorunda kaldılar. Gittiler ama hala kalpleri Hatay'da kaldı. Kendi kendilerine ayakta kalmaya çalışıyorlar. Kooperatifler gibi yerel STK'larda desteklenerek kalkınmaya katkısı olacağını düşünüyorum. Halkın durumu çok zor. (Begonya)

Özellikle kooperatif açısından; deprem öncesinde de çevreye, kadınlara ve farklı görüşlerdeki kişilere kadın kooperatiflerinin ne yapacağını bilmeyen,

simit yiyerek vakit geçiren teyzeler değil de üretime, ekonomiye, sosyal ve ekonomik anlamda kadınlara kendilerine ve çevrelerine istihdamı sağlayarak, gelişebildikleri bir yer olduğunu anlatamadık. Deprem dönemi gösterdi ki, kooperatifçilik ve üretim gerçekten hayat kurtarıyormuş, biz afet yaşamadan da öncesinde belirleyip, öncesinde önümüzü görebiliriz. Kadınları da üretime ve istihdama kazandırabiliriz. Biz bir deprem ülkesiyiz, bunun için illaki binlerce insanın ölmesine gerek yok. Öncesinde tedbirleri alabiliriz. (Ortanca)

Sistemler düzeline kadar evde sağlık hizmeti verilmesinin daha sağlıklı olur diye düşünüyorum. Kadınların ulaşabileceği sağlık konteynerleri, büroları ve sağlık merkezleri kurulsun. Her mahallede ulaşabileceğimiz yerlerde. (Fesleğen)

Kadınların becerilerine göre bir şeyler yapabilecek ve satacakları ortamın sağlanması, bir şeylerle uğraşmak bu süreçte iyi geliyor. En azından o sırada bazı şeyleri unutuyorsun, oradan uzaklaşıyorsun. (Orkide)

İlk zamanlar kafamız dağılsın, moral olsun diye resim, dikiş, örgü kursları verildi. Bunun sürece olumlu katkısını olduğunu düşünüyorum. (Gül)

Depremi ardından, özellikle kadınların ve çocukların eğitim süreçlerinin takip edilmesi, şiddet mağdurlarının korunması ve kadınların istihdam fırsatlarına erişiminin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, afet öncesi ve sonrası politika geliştirilmesi, devletin sorumluluk alması ve afet eğitimi gibi yapısal önlemler de önerilen başlıca çözümler arasında yer almaktadır. Kooperatiflerin gücünden yararlanarak, toplumsal kalkınma için yerel destek sistemlerinin güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu tür müdahaleler, sadece afet anında değil, gelecekteki olası krizlere karşı da hazırlıklı olmayı sağlayacaktır.

4.4.5. Afetlerde Dezavantajlılık

Yaşanan depremler toplumsal eşitsizlikleri derinleştirerek ve dezavantajlı grupların daha fazla mağduriyet yaşamalarına yol açmıştır. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ve düşük gelirli bireyler gibi risk altında olan kesimler, afet süreçlerinde genellikle daha fazla zorlukla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle, afet yönetimi süreçlerinde dezavantajlı grupların özel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, katılımcılara “sizlere göre kimler afetlerde dezavantajlı konumda?” diye sorulmuş ve aşağıda katılımcıların konuya ilişkin ifadelerine yer verilmiştir.

Çocuklar, yaşlılar, engelliler ve en son kadınlar. Çocuk, yaşlı ve engelliler afet öncesinde de bakıma ihtiyaçları olan kişiler. Afet sonrası kimsesiz kalan çocuklar, bakım yükü artan yaşlılarımız oldu. İlaçlarını temin etmede zorluk yaşayanlar, sağlık hizmetlerini zorluk çekenler oldu. Kadınlar açısından da deprem öncesi zorluk yaşayan kadınların bu süreçte sıkıntıları arttı. Mesela kocasıyla şiddet gördüğü için ayrılma aşamasında olan bir kadın, bu süreçte kocasının yanına dönmek zorunda kaldı. Yasal olarak hala karısı sonuçta. Çocukları için dönenler oldu. (Hanımeli)

Bana göre çocuklar ve engelliler. Zaten önceden de zorlanırken, bir de afette iyice kötü oldular. Biz evden zor bela çıktığımızda, sokak ortasında bir çocuk vardı. Onu hiç unutmuyorum. Kim bilir nerede? (Menekşe)

Bence çocuklar, sabiler ve savunmasızlar. Haberlerde kimsesiz çocuklar olduğunu, kayıplar olduğunu dinlediğimde içim yandı. Kim bilir kimin evlatlarıydılar, kim bilir kaç anne babanın canı yandı? diye düşündüm. (Karanfil)

Bu kapsamda katılımcıların ifadelerinde en çok çocuklar dezavantajlı grup olarak atfedilmiştir. Çocuklarında içinde bulunduğu bu gruplara yönelik olarak afet anında güvenli alanlar oluşturulması, barınma, sağlık, eğitim ve psikolojik destek gibi temel hizmetlere erişimlerinin sağlanması gereklidir. Ayrıca, kadınlar için şiddetle mücadele alanında özel destek sistemleri kurulmalı, çocukların eğitimine devam etmeleri için geçici çözümler sunulmalıdır. Afet sonrası rehabilitasyon süreçlerinde de yaşlılar ve engelliler için bakım hizmetleri daha kapsamlı hale getirilerek, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, dezavantajlı gruplara yönelik iş birlikleri de artırılmalıdır.

4.4.6.Hizmet Sağlayıcının Yaklaşımı

Afetlerde, doğru ve zamanında bilgi akışının sağlanamaması, mağdurlar arasında belirsizlik ve güvensizlik duygularını artırarak toplumsal stres ve umutsuzluğa yol açmaktadır. Katılımcılar, afet sonrası yardım süreçlerinde yaşadıkları iletişim eksikliklerinden ve kapasite yetersizliklerinden şikâyet etmektedir.

Bu sürece ilişkin olarak katılımcılar, yapılan yardımlar kadar nasıl yapıldığına da dikkat edilmesi gerektiğine değinerek, kendi deneyimlerine ilişkin paylaşımlarda bulunmuştur.

Bir de insanlara bilgi verilmesi, hani içinde buldukları hali bilmeleri gerekiyor insanların. Bir belirsizlik var, belirsizlik de insanları mutsuz ediyor. İletişimsizlik var, ben yöneticiler için de bunu söyleyeyim. Sürekli şikâyet için geliyorsunuz diyorlar. Çünkü burada devleti temsilen bir yönetici var. Hatta biz geçen dedik ki, ya izin verin, bakın, biz sizi çiğnemek istemiyoruz. Valiye gitmek istiyoruz. Bize en azından geceleri bu konteyner kentlerin kapısına güvenlik verilsin. Ama vermediler ne yazık ki. Ve bu da yönetimlere karşı insanlarda olumsuz duyguların terk edilmişliğinin, işte bizi buralara tıktılar ondan sonra umutsuzlukla beraber bir stres birikimi. (Papatya)

Benim kardeşim İstanbul'dan geldi, benim yeğenim Kayseri bölgesinde kaymakamdı. Dünya kadar dağıtım yaptılar, yardımlar için gruplar kurdular. Dağ dağ, köy köy her yeri gezdiler. Kardeşim kış günü karların içinde Elbistan'da yardım dağıttı, kendi gözlerimle gördüm. 40 gün evlerine giremediler onlar. Yozgat'a gittiğimiz sürede de o insanlar bize yardımcı oldular, sahip çıktılar. Allah razı olsun onlardan, çok duyarlı insanlardı. (Zambak)

Arkadaşımız yardım getirmişti, çadır kıyafet vb. bireysel yardım getirdik AFAD el koyduğu için elimize ulaşamadı. (Yasemin)

Kapasite eksikliği olduğunu düşünüyorum. STK'lar büyük bir iyi niyetle gidiyorlar, ama kapasite eksikliği veya düşüklüğü nedeniyle açıkçası sınırlı faydalı olduklarını düşünüyorum. Gönderilen gönüllülere gittikleri bölgeye göre bir eğitim vermeniz lazım. İşte orada yapacağınız aktiviteler ve sonrası için olumlu sonuç almanız için neler yapılması gerektiğinin öğretilmesi lazım. Ortaya çıkan sonuçlar her zaman faydalı olmuyor. Kültür yapısına ve psikolojisine uygun hizmetler sunulmalı. Oradaki insanlar birçok şeyden yoksunlar. O kadar büyük yoksunluklar ve psikolojik çöküntüler var ki, gönüllü olarak geldiğinde çok da ne yapacağını bilmiyorsun. O duruma ayak uydurmak çok kolay değil, gönüllü olarak gelip psikolojik çöküntüye uğrayan insanlar da oldu. Yani kendinin savaş yerine gittiğini zanneden insanlarla da karşılaştık.

Gönüllü olarak geldik ama bizi yanlış yere indirdiler galiba, Suriye de savaş olan bir yere mi indirdiler acaba? diye şoka giren insanlar vardı. Gönüllü olanların bu konuda eğitim alması gerekiyor. (Begonya)

Verilen 10,000 TL'lik yardım dışında hiçbir yardım ulaşmadı bize. Ne işyerlerimizi kurabildik ne de kira desteği alabildik. Daha yeni bu Mart ayında eşime çarşıda bir konteyner işyeri sağladılar artık herkese anlatmaktan, konuşmaktan yorulduktan sonra. (Ortanca)

Nerede olursak olalım, yardımlar yetersiz. Görüştüğümüz çoğu insan bundan şikayetçi. Yardımlar konusunda konteynerlere yardımlar sağlanıyor ama dışarıda olan kişilere artık yardım gelmiyor. Konteyner kente gittiğimizde yardımlar için orada ikamet etmediğimiz için geri çevrildik. (Fesleğen)

Bazı yerlerde, afet yönetimi ve devletin koordinasyonu konusundaki eksiklikler, halkın yöneticilere karşı olumsuz duygular beslemesine neden olmuş, yardım ve güvenlik konularında yapılan talepler karşılık bulamamıştır. Gönüllülerin ve STK'ların iyi niyetli çabaları, ancak yeterli eğitim ve hazırlıkla sağlıklı bir etki yaratabilmiştir. Diğer yandan, yardım dağıtımı ve lojistik konularında yaşanan eksiklikler, pek çok kişinin temel ihtiyaçlarının karşılanamamasına ve mağduriyetin artmasına yol açmıştır. Bu durum, afet yönetiminin iyileştirilmesi için daha etkili bir organizasyon, daha güçlü bir iletişim ağı ve toplumun ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin sunulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

4.4.7.Hizmetlerin Erişilebilirliği

Afet sonrası hizmetlerin erişilebilirliği, mağdurların hayatta kalabilmesi ve iyileşebilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Depremler gibi büyük felaketlerde, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için hızla organize edilen yardım ve hizmetler, afetin etkilerini hafifletebilir. Ancak, bu hizmetlerin etkili olabilmesi için erişilebilirliklerinin yüksek olması gerekir. Yaşanan depremler özelinde katılımcıların bölgedeki hizmetlere erişimine dair sorular sorulurken, hizmetlere erişimde merkeze yakınlık-uzaklık faktörünün etkisi de araştırılmıştır. Bu kapsamda katılımcılar sürece dair şu paylaşımlarda bulunmuştur:

Konteyner içinde yatak, gıda, ocak, buzdolabı, sıcak su vb. zaruri ve kişisel ihtiyaçlar giderildi. Maddi yardımlar konusunda da 10,000 deprem yardımı, 15000 de taşınma yardımı sağlandı. (Papatya)

Sosyal medya ve sosyal çevreden duyduklarımıza göre hareket ettik. Yardımlar açısından düşündüğümüzde merkezde olmanın hem bilgiye hem de yardıma ulaşma konusunda daha etkili olduğunu düşünüyorum. (Hanımeli)

Telefonlarımız çekmediği için genelde kulaktan dolma bilgilerle hareket ettik. Aracımız olmadığı için tanıdıklarımız kendilerine gelen yardımları ve bilgileri bizlerle paylaştı. Merkeze uzak olduğumuz için ve arabamızda olmadığı için güvenilir bilgiye ve yardımlara ulaşmada güçlükler yaşadık. Bize direkt gelmedikleri sürece yardımlara ve hizmetlere ulaşımında zorlandık. (Lavanta)

Merkeze yakın olduğumuz için sosyal yardımlara ulaşmamız daha kolay oldu. Başlarda çadırda kaldığımız için yardımlara ulaşmamız zor olsa da konteynere geçince buraya gelenlerden aldık. (Menekşe)

Sosyal yardımlar için ne duyduysak o, sürekli bir yerlere yönlendirildik. Orada olmayınca bir diğerine, araç yok, zaten mağduruz böyle olunca daha da yorulduk. Yardımlar konusunda doğru bilgiye ulaşmak çok zordu. Sadece herkese verilen deprem yardımını aldık. Merkezde zaten yardımlara ulaşmak zor, bir de ilçeye inince daha da zorlaştı. İlk zamanlar yol yok, yol olsa araba yok, araba olsa benzin yok, benzin olsa para yok. Yokluk var. Tüm bu yokluğun içinde elbette merkezde olmak, bir şeylere ulaşmak için daha kolay olurdu. (Kardelen)

Deprem öncesi merkeze yakın olduğum için hayatta kalan arkadaşlarıma ulaşmam daha kolay oldu. Evimin yakınındaki karakol yıkılsa da sokağın başındaki okulda toplandığımızda arkadaşlarıma ulaştım. Birlikte çevredekilere yardım edip, toparlayabildiğimiz kadar yardım malzemesi topladık. Sonra da zaten gelen yardımların dağıtımında görev aldık. Bence merkezde olmamız bizim için faydalı oldu. İlçelerde olup, günlerce yardımlara ulaşamayanlar oldu. (Karanfil)

Katılımcılar ifadelerinde, özellikle merkeze uzak bölgelerde yaşayanların, yardımlara ve bilgilere ulaşmada büyük zorluklar yaşadıklarını belirtmektedirler. Sosyal yardımların zamanında ve etkili bir şekilde dağıtılmaması, ayrıca hizmetlerin plansız

ve denetimsiz sunulması, mağduriyetlerini derinleştirmiştir. Yardımların koordinasyonsuz dağıtımı, birçok kişinin ihtiyacı olmayan malzemeler almasına ve asıl ihtiyaç sahiplerinin yardımlara ulaşamamasına yol açmıştır.

Afet sonrası sunulan hizmetlerin yeterliliği ve kalitesi kadar, plansız ve denetimsiz dağıtılan yardımlar, mağdurların ihtiyaçlarını karşılamaktan çok daha fazla kafa karışıklığına ve mağduriyete yol açabileceği de önemli bir noktadır. Bu durum, hizmetlerin daha planlı ve ihtiyaçlara göre organize edilmesinin önemini gözler önüne sermektedir.

4.4.8.Hizmet Kalitesi

Afetlerde sunulan hizmetlerin kalitesi, mağdurların iyileşme sürecini doğrudan etkileyen ve toplumun yeniden yapılandırılması açısından büyük önem taşıyan bir faktördür. Bu hizmetlerin etkinliği, sadece hızlı bir şekilde sağlanmasıyla değil, aynı zamanda ihtiyaçlara uygun, sürdürülebilir ve koordineli bir şekilde sunulmasıyla da şekillenmektedir. Bu sebeple katılımcılara sunulan hizmetlerin kalitesine ilişkin sorular yöneltilerek, sürece dair bilgi sağlanmıştır. Bu kapsamda hizmetlerin niteliğine dair deneyimleri şu şekildedir:

Hizmet olacak ve hizmeti denetleyenler mutlaka olmalı. Çünkü denetimsiz hizmet, hizmet olmuyor zaten. Külfet oluyor. (Papatya)

Görev alan kişilerin sayısından çok nasıl organize olunduğu daha önemli. Bazen çok kişi olmasına rağmen planlı hareket edilmediği için insanların enerjileri boşa tüketildi ve sonrasında insanlarda tükenmişlik oluştu. (Hanımeli)

Hastanede kalma sürecimiz olduğu için tüm yardımlara başvuruda bulunamadık. Bazı yerlere çok fazla yardım verilirken, bazı yerlere hiç ulaşmadı. Koskoca il yerle bir oldu, önce enkazlar vardı şimdi koca boşluklar. Dükkanlar, evler, bahçeler her yer yerle bir oldu. İhtiyacın olsa para yok, para olsa alacağın yer yok. Elimizden bir şey gelmiyor. Çaresiz katlanıyoruz. (Kardelen)

Hala deprem desteğini alamayanlar var. Çamaşırhaneyi kullanamıyoruz, uyuz vakaları var. Sistem arızalı, arkadaşlarımızın evlerinde yıkıyoruz çamaşırları. Annem uyuzla yakalandı, burada yok ama diğer konteynerler de var. Çekirdek aile düzeninde yaşıyor çoğunluk. (Yasemin)

Biz kendi imkanlarımızla ayakta durduk evet, ama ihtiyaçlarımızı karşılayamadık. Yardımların ailelere ve ihtiyaçlarına göre planlı- koordineli sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Plansız dağıtılan yardımlar nedeniyle birçok kişi ihtiyacı olmayan şeyler aldı. Bu nedenle asıl ihtiyacı olanlar o şeylere ulaşamadı (Fesleğen)

Afetlerde sunulan hizmetlerin kalitesi, doğru bir organizasyon, etkin denetim ve ihtiyaçlara yönelik planlama ile doğrudan iyileştirilebilir. Hizmetlerin eşit, adil ve koordineli bir şekilde dağıtılması, mağdurların ihtiyaçlarının doğru tespit edilmesi ve önceliklendirilmesi büyük önem taşır. Ayrıca, afet bölgesinde görev alan kişilerin uygun eğitimlerle donatılması, gönüllülerin ve çalışanların tükenmişlikten kaçınması için düzenli motivasyon ve destek sağlanması gereklidir. Bu şekilde, hizmetlerin etkinliği artırılarak mağdurların daha hızlı ve verimli bir şekilde iyileşmeleri sağlanabilir.

4.4.9. Hizmetlerin İhtiyaca Uygunluğu

Afet sonrası sunulan yardımların etkinliği, mağdurların gerçek ihtiyaçlarına yönelik olarak planlanıp sunulmasına bağlıdır. İhtiyaç sahiplerinin özel durumları ve kişisel gereksinimleri göz önünde bulundurularak yapılan yardımlar, sadece fiziksel iyileşmeyi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda mağdurların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını da karşılamaya yardımcı olur. Yardımların standartlaşmış ve genellenmiş olması, birçok durumda mağdurların gerçek ihtiyaçlarına hitap etmemekte, hatta bazı durumlarda onları daha da zor durumda bırakabilmektedir. Bu nedenle, afet yardımlarının kişiye özel, adil ve denetimli bir şekilde sunulması büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda katılımcıların farklı yaş, fiziki durumları da göz önünde bulundurularak görüşme soruları derinleştirilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Sosyal markette bayan utaniyor mesela gidip pedini almaya. Şahsi ihtiyacını almaya. İç çamaşırı koymuşlar mesela hijyen paketi diyorlar. Benim iç çamaşırı paketimin içinden çocuk iç çamaşırı çıktı. Kişilerin ihtiyacına göre ve mutlaka bunlar yazılı- denetimli bir şeyle dağıtılmalı. Çünkü denetimsiz dağıtıldığı zaman ne oluyor, gücü yeten alıyor. Mazlum ve dürüst vatandaş daha çok eziliyor. Vazgeçiş oluyor. (Papatya)

Bizler konteynır kente kalıyoruz burada ihtiyaçlarımıza göre yardımlar veriliyor. Ama şöyle bir durum var. Örneğin ben kapımın önündeki masamı evden kurtarıp getirdim, bunu gören diğer kişiler bunu ayrıcalık olarak görüp yönetimden masa talep ettiler. Ona verdiniz bize niye vermediniz diye. Halbuki hasarlı evimden aldığım birkaç eşyamdandır biriydi o masa benim. Çamaşır konusu var bir de çok kıyafetimiz yok. Olanları yıkayıp giymek zorundayız. Makine verildi evlere ama her zaman kullanamıyoruz. Çamaşırhaneler yapıldı ama çok kalabalık oluyor, tartışmalar yaşanabiliyor zaman zaman. (Hanumeli)

Barınma ve güvenlik ihtiyacı ilk önce halledildiğinde bence güvenli ortam için ilk aşamada yeterli olur. Aç kaldık zaten saatlerce, günlerce. Uykusuzluk yaşadık ama bir şekilde ayakta kaldık. (Lavanta)

Zaten evler ateş pahası oldu, sadece depremzede para yardımını aldık. Hastaneden çıkınca da eşim bizleri ailesinin yanına ilçeye getirdi. Burada bazı gönüllü kuruluşlar kıyafet ve gıda yardımı aldık. Yardımlar verilirken bazı insanların ihtiyacı olmayan şeyleri alması, gerçek ihtiyacı olanların yardımları almasını engelledi. Yani bir ailede bebek yoksa niye paket paket bebek bezi alsın ki. (Kardelen)

İhtiyacıma yönelik bir yardım sunulmadı, sadece gıda yardımı sunuldu, verilen eşyalarda hasarlı olarak tarafımıza ulaşıldı. İlk günlerde hiçbir şekilde yardım alınmadı. Abim İstanbul'dan gelip bizi yanına götürdü, 1 yıl içinde farklı yerlerde barınma ihtiyacımızı giderdik. (Sümbül)

O kadar çok ped geldi ki, menopoz dönemine yetecek kadar bizim tek özel ihtiyacımız ped değildi. İç çamaşırına ihtiyacımız oldu, çıkardığımızı yıkayacak su yok. Deprem sonrası havalar ısınmaya başladığında kat kat giyinmek zorunda kalıyorduk, çünkü iç çamaşırlarımız yoktu. Bize gönderilen yardımlarda seri olarak bedenlerde gönderiyorlardı, kimseye uymuyor

kimsenin ihtiyacını karşılamıyor, yazık günah. Bizim kooperatifimize gönderilen yardımlarda açtığım bazı kolilerde o kadar çok ağladım ki, bu kadar insafsız olabilir mi insanlar diye düşündüm. Kırmızı dantel, tül gecelikler, topuklu ve cam terlikler, yazlık ayakkabılar...Hiç bu kadar aşığılandığımı ve dalga geçildiğimizi hatırlamıyorum. Bizler dışarda, soğukta yaşıyorduk. Her yer yıkıldı kimin aklına gelir, girip oradan bir şeyler almak. Almak isteyenler de zaten canından oldu. (Ortanca)

Afet sonrası yardımların etkinliği, mağdurların ihtiyaçlarına uygun ve hassas bir şekilde sunulmasına bağlıdır. Katılımcıların geri bildirimleri, yardım malzemelerinin genellikle kişisel gereksinimlerini karşılamadığını ve bazen mağdurların onurunu zedeleyecek şekilde dağıtılmaya çalışıldığını göstermektedir. Örneğin, hijyen ürünlerinin ya da giyim eşyalarının ihtiyaca göre değil, genel olarak dağıtılması, mağdurlar arasında eşitsizliklere ve huzursuzluğa neden olmaktadır. Bu kapsamda, afet yardımlarının kişisel durumlar ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, yazılı ve denetimli bir şekilde dağıtılması gerektiği, yardımların verilirken depremzedelerin özel ihtiyaçları ve yaşadıkları durumlar dikkate alınarak, gereksiz ve yanlış malzeme gönderilmesinin önüne geçilerek sunulması gerekmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA

Kadınların afet deneyimlerine ilişkin yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyet rollerinin afet süreçlerinde önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, kadınların afetler sırasında yaşadıkları zorlukların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal ve psikolojik boyutlarda da derin etkiler yarattığını göstermektedir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerine dair beklentiler ve sorumluluklar nedeniyle afet durumlarında erkeklere kıyasla daha fazla riskle karşılaşmakta, bu durum ise onların afetlere karşı daha savunmasız hale gelmelerine yol açmaktadır. Yayla ve Şahinöz (2020) tarafından yapılan çalışmada, kadınların büyük çoğunluğunun deprem gibi afetlere karşı hazırlıklı hissetmedikleri; oysa erkeklerin büyük çoğunluğunun farklı seviyelerde olsa da daha fazla hazırlıklı hissettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, Dokuzoğlu ve Ünalı (2023) tarafından ortaya konulan deprem sonrası üniversite öğrencilerine yönelik yürütülen bir araştırmada, öğrencilerin deprem sonrası travma düzeylerine ilişkin cinsiyete dayalı sonuçlarda, duygusal sinirlilik ve duygusal düzenleme oranlarının kadınlar lehine daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgular, afetlerin toplumsal cinsiyet temelli farklı etkiler yarattığını ve kadınların afetlere karşı daha fazla savunmasız kaldıklarını göstermektedir.

Afet sonrası süreçte kadınların karşılaştığı en önemli zorluklardan biri, bakım yüklerinin arttığı ve aile içindeki sorumluluklarının daha belirgin hale geldiğidir. Çetin Aydın ve Aytaç (2023) tarafından yapılan çalışmada, Kahramanmaraş depreminde kadınların afet sonrası psikososyal durumları incelenmiş ve annelik rolü ile ilgili güçlü beklentilerin, kadınların afet sonrası süreçteki stres ve travmalarını derinleştirdiği bulunmuştur. Katılımcılar, çocuklarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önünde tutarak, afet sonrası iyileşme süreçlerinde kendilerini ikinci plana atmışlardır. Bu durum, kadınların psikolojik iyileşme süreçlerini engellemekte ve travmalarının daha uzun süre devam etmesine neden olmaktadır.

Kadınların, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorumluluklarla başa çıkarken yaşadıkları zorluklar yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda ekonomik boyutları da kapsamaktadır. Cengiz ve Peker (2023) tarafından yapılan bir çalışmada, Kahramanmaraş depremi sonrası kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek depresyon

seviyeleri yaşadığı tespit edilmiştir. Kadınlar, ailelerine bakma sorumluluğu ve ev içindeki bakım yükleri nedeniyle afet sonrası ekonomik bağımsızlıklarını sağlamakta daha fazla zorluk çekmişlerdir. Kadınların, afet sonrası iş kayıpları ve gelir kaybı gibi ekonomik zorluklarla mücadele ederken, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak ev içindeki sorumlulukları da artmıştır. Bu durum, kadınların afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde ekonomik açıdan daha savunmasız olmalarına yol açmaktadır.

Afetlere hazırlık ve adaptasyon süreçlerinde de toplumsal cinsiyet eşitsizliği kendini göstermektedir. Soffer ve arkadaşlarının (2011) İsrail’de yaptığı araştırma, kadınların afetlere karşı daha fazla kaygı taşıdıklarını ve bu kaygıların, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan ev içi sorumluluklar ve bakım yükleri nedeniyle arttığını ortaya koymaktadır. Kadınlar, afetlere yönelik hazırlık eğitimlerine katılımında erkeklere kıyasla daha az yer almakta, bu da onların afetlere karşı daha az hazırlıklı olmalarına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların afet eğitimleri ve adaptasyon süreçlerinde erkeklere göre daha az fırsata sahip olmalarına yol açmakta ve onları afet sırasında daha fazla riskle karşılaştırmaktadır.

Güvenlik sorunları da kadınların afet deneyimlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Afet sonrası barınma alanlarında, kadınlar güvenlik ve mahremiyet konusunda ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Geçici barınma alanlarındaki kalabalık, hijyen eksiklikleri ve güvenlik kaygıları, kadınları hem fiziksel hem de psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle, kadınların, özellikle de tek başına kalan kadınların, güvenlik kaygıları daha yoğun olmuştur. Bu durum, kadınların afet sonrası süreçlerde daha savunmasız olmalarına neden olmaktadır. Örneğin, 2011 Van Depremi sonrası yapılan bir çalışmada, kadınların geçici barınma alanlarında gece saatlerinde yalnız kalmamaya çalıştığı, tuvaletlerin ayrı olmaması nedeniyle mahremiyetlerinin ihlal edildiği ve bunun psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yarattığı tespit edilmiştir (Özaydın ve Görgün Baran,2024).

Son yıllarda, afetlerin kadınlar üzerindeki etkileri ve sunulan sosyal hizmetlere ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Abolshams Asghari, 2018; Yalçın, 2020; Gündüz, 2022; Ay, 2023; Alan, 2023; Değirmenci, 2021). Bu çalışmada da afetlerin kadınlar üzerindeki etkileri ve sosyal hizmet ihtiyaçları ele alınmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak, kadınların yaşadıkları bölgelerin hizmetlere erişim üzerindeki etkisi incelenmiş ve yaş, medeni durum, çocuk sayısı ve mesleklere ilişkin veri çeşitliliği içeren bir örneklem grubu oluşturularak, araştırma bu bulgular üzerinden değerlendirilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Depremler gibi büyük felaketler, kadınları sadece fiziksel anlamda değil, duygusal ve psikolojik açıdan da derinden etkiler. Bu çalışma, doğal afetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirerek, özellikle kadınların afet sonrası karşılaştıkları zorlukları incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmalar, afetlerin kadınlar üzerinde yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve ekonomik etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Kadınların afetlerdeki savunmasızlıkları, toplumsal cinsiyet rollerinden ve aile içindeki sorumluluklardan kaynaklanmaktadır. Kadınlar, afet sonrası ev içindeki bakım yükünü üstlenmekte, çocuklarının ihtiyaçlarını ön planda tutmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden daha fazla etkilenmektedirler. Çocuklarının eğitimi ve psikolojik sağlığı gibi önemli konularda maddi ve sosyal destek eksiklikleri, afetin etkilerini daha uzun süreli ve derin hale getirmiştir. Çalışmada elde edilen bulgularda bunu destekler niteliktedir.

Hatay bölgesinde ikamet eden katılımcılar, deprem sonrası süreçte farklı illere göç ettiklerini ve bu süreçte önemli adaptasyon zorlukları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Birçok katılımcı, geçici süreyle farklı illerde ikamet etmelerine rağmen, içinde buldukları koşullara uyum sağlayamadıklarından, nihayetinde buldukları bölgeye geri dönmek zorunda kalmışlardır. Katılımcıların ifadeleri, afet sonrası göç eden bireylerin, farklı bölgelerdeki geçici barınma koşullarına uyum sağlamakta zorlandığını ve sonunda geri dönmek zorunda kaldıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Afet sonrası yaşanan bu hareketlilik ve adaptasyon süreci, bölgedeki zorlukların ve yeniden yapılanma süreçlerini de etkilemektedir.

Kadınların afetlerdeki savunmasızlıkları, toplumsal cinsiyet rollerinden ve aile içindeki sorumluluklardan kaynaklanmaktadır. Kadınlar, afet sonrası ev içindeki bakım yükünü üstlenmekte, çocuklarının ihtiyaçlarını ön planda tutmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden daha fazla etkilenmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği sorumluluklar sebebiyle çocuk bakımı, ev işleri, eş ilişkileri, aile bağları ve sosyal ilişkileri sebebiyle çeşitli roller

üstlenmektedirler. Birçoğu yaşadıkları duygu karmaşası nedeniyle uykusuzluk, stres, anksiyete ve kadın hastalıkları konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların afetlerdeki deneyimleri yaş üzerinden değerlendirildiğinde genç kadınlar, çocuk bakımı, yaşlı bakımını üstlenme ve ev işleri gibi geleneksel sorumluluklarla aşırı yüklenirken, yaşlı kadınlar ise fiziksel sağlık sorunları ve düşük sosyal destekle karşı karşıya kalmaktadır. Farklı yaş gruplarından olan katılımcıların ifadeleri de bunu destekler niteliktedir.

Medeni durum, kadınların afet deneyimlerini önemli ölçüde şekillendiren bir faktördür. Evli kadınlar, eş ve çocuklarına bakım sorumlulukları nedeniyle daha fazla stres yaşamaktadır. Bekar kadınlar ise güvenlik ve yardımlara erişim gibi temel ihtiyaçlarda daha fazla zorluk çekebilmektedir. Bekar anneler, düşük eğitim seviyeleri ve zayıf ekonomik durumları nedeniyle daha savunmasızdır ve psikolojik destek ile sosyal yardımlara erişimde de sıkıntılar yaşayabilmektedir. Katılımcıların ifadelerinde de evli bireylerin bakım sorumlulukları nedeniyle yaşadıkları strese, bekar bireylerin ise güvenlik ve yardımlara erişimde zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir.

Eğitim faktörü, kadınların afetlere karşı dayanıklılıklarını etkileyen bir unsurdur. Eğitimli kadınlar, afetlere yönelik hazırlık, adaptasyon ve iyileşme süreçlerinde daha etkin rol alabilirken, düşük eğitim seviyesine sahip kadınlar daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Katılımcıların bir kısmı eğitim sürecindeki yaşadıkları sorunlarına değinirken, bir kısmı da okuma yazma konusunda yetersiz olduklarını belirterek, hizmetlere erişim konusunda yaşadıkları sorunlarına ifadelerinde yer vermiştir. Kadınlar, geçmişte aldıkları eğitimlerin sınırlı olduğunu, ancak afetlerin büyüklüğü ve yapısal zayıflıkların eğitimlerin etkinliğini sınırlayabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle deprem gibi büyük afetlerde, kadınların daha fazla dezavantajla karşılaştığı, güvenli alanlara ulaşmada ve ilk yardım hizmetlerinden yararlanma noktasında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin etkili olduğuna değinilmiştir. Ayrıca, kadınlar, sosyal medya ve internet gibi araçların eğitim amaçlı kullanımının önemli olduğunu, ancak bu araçların her kesime ulaşmada yeterli olmayabileceğini ifade etmişlerdir. Toplumun farklı kesimlerine yönelik daha ulaşılabilir ve eşitlikçi eğitim yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Katılımcıların birçoğunun ele aldığı mahremiyet kavramı sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik güvenliklerini de tehdit ederken, aile içindeki bağların zayıflamasına yol açmaktadır. Kadınların yaşadığı bu zorluklar, afetlerin toplumsal cinsiyet, etnik kimlik ve sınıfsal ayrımları nasıl derinleştirdiğini ve eşitsizlikleri pekiştirdiğini göstermektedir. Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde, kadınların ihtiyaçlarının özel olarak ele alınması, toplumsal dayanışmanın güçlenmesine ve adil bir iyileşme sürecinin sağlanmasına katkı sağlayabilir. Mahremiyetin korunması, bireylerin ruhsal sağlığı ve toplumsal bağların yeniden kurulması açısından kritik bir adımdır. Afet sonrası barınma koşulları, kadınların kişisel alan ve mahremiyet ihtiyaçlarını zorlamıştır. Kalabalık, dar yaşam alanları ve hijyen yetersizlikleri, kadınların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkilemiş; aynı zamanda bakım yüklerinin artmasına neden olmuştur. Hijyen malzemelerine ulaşımın kısıtlı olması, özellikle çocuklu ve geniş ailelerde, kadınların üzerindeki bakım yükünü daha da ağırlaştırmıştır. Su bulma, yağmur suyu biriktirme gibi geleneksel yöntemlere başvurmaları, kadınların temizlik ve bakım yüklerini hafifletmeye yönelik çabalarını göstermektedir. Ancak bu çözümler sağlık açısından birçok riski de beraberinde getirmiştir. Katılımcılar ifadelerinde dar alanlarda, kalabalık yaşamalarına değinirken, yaşam alanlarındaki mahremiyet sınırlarının ortadan kalktığından söz etmişlerdir.

Kadınların deprem sonrası yaşadığı zorluklardan biri, mevsimsel koşulların afetin etkilerini zorlaştırmasıdır. Soğuk hava ve yağmur gibi olumsuz hava şartları, kadınların fiziksel dayanıklılıklarını zorlayarak, barınma ve hijyen koşullarını daha da kötüleştirmiştir. Depremi hemen ardından yaşanan bu zorluklar, kadınların psikolojik dayanıklılıklarını da sınamıştır. Katılımcıların ifadelerinde yaşam alanlarındaki hijyen sorunlarına, barınmada yaşadıkları ısınma problemlerine ve mevsim şartlarına uygun giyim ihtiyaçlarına değinerek mevsimsel koşulların afetler üzerindeki etkisinin önemine dikkat çekilmiştir.

Afet sonrası yaşanan kayıplar, barınma alanlarındaki yetersizlikler, işyerlerine ulaşımında karşılaşılan zorluklar ve sınırlı istihdam olanakları, kadınların ekonomik ihtiyaçlarını karşılama noktasında güçlükler yaşamalarına neden olmuştur. Kadınlar, eşlerinin işyerlerine uzaklıkları nedeniyle aile birliğini korumakta zorlanmış, iş gücüne katılımda istihdam sorunları yaşamış ve ekonomik bağımsızlıkları üzerinde büyük baskılar hissetmişlerdir. Bu durum, sadece afetin fiziksel etkilerinden değil, aynı zamanda ataerkil toplumsal yapının kadınlar üzerindeki yüklerinden de

kaynaklanmaktadır. Yapılan görüşmelerde, kadınların genellikle sigorta güvencesi olmayan geçici ve sürekliliği olmayan işlerde çalıştıkları, çoğunlukla bakım hizmetleri, çiftçilik ve kayıt dışı alanlarda istihdam edildikleri gözlemlenmiştir.

Kadınlar, dar alanlarda kalmanın ve kalabalık yaşamın, özellikle çocuklu aileler için fiziki ve psikolojik açıdan zorlayıcı olduğunu belirtmişlerdir. Konteynerlerde, çadırda ya da diğer geçici yerleşimlerde dar alanlardaki yaşamlarına, mahremiyet eksikliği, temizlik sorunları ve aile içindeki rollerinin ruh sağlıkları üzerindeki olumsuz etkilerine değinmişlerdir. Altyapı sorunları ve güvenlik eksiklikleri, kadınların günlük yaşamlarını daha da zorlaştırmıştır. Ulaşım, maddi kaynaklar ve temel hizmetlere erişimde yaşanan aksaklıklar kadınların hayatını zorlarken, güvenlik yetersizliği de tehlikeli durumlar yaratmıştır. Özellikle konteyner alanlarında güvenlik güçlerinin yetersizliği ve yerel halkın yaşadığı güvenlik sorunları, kadınların huzurunu bozan faktörler olmuştur.

Deprem kadınların yaşamlarındaki etkisi, yalnızca fiziksel ve maddi kayıplarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Kadınlar, afet sonrası ev işi, bakım yükü ve geçim sağlama sorumluluklarında önemli bir dönüşüm yaşamışlardır. Bu süreç, kadınların ekonomik bağımsızlıkları ve toplumsal dayanışmanın gücü açısından derin bir anlam taşımaktadır. Kadınlar, deprem sonrasında işlerini kayb ettikleri için ev ekonomilerine katkı sağlamak amacıyla kooperatiflerde çalışmış, evde üretim yapmış veya bakım ve temizlik gibi işlerde yer almışlardır. Ancak bu geçici işlerin çoğu, yeterli ekonomik güvenliği sağlamamıştır. Kooperatiflerin sunduğu istihdam olanakları, kadınların sadece maddi değil, aynı zamanda sosyal anlamda da güçlenmelerine imkân tanımıştır. Bu süreç, kadınların toplumsal hayata dahil olabilme ve kendilerini ekonomik açıdan yeniden yapılandırabilme fırsatı bulmalarını sağlamıştır.

Deprem sonrası ev kayıpları, kadınların güvenlik alanlarından birini kaybetmelerine yol açmıştır. Geçici barınma çözümleri, ev sahibi olmanın zorlukları ve artan kira fiyatları, kadınların yaşamlarını daha da zorlaştırmıştır. Evdeki bakım yükünü üstlenen ve çocukların eğitimini sağlayan kadınlar, bu süreçte daha fazla sorumluluk aldıklarına değinmişlerdir. Yıkılan evlerin yerine güvenli bir yaşam alanı bulma çabası, kadınların maddi ve psikolojik olarak büyük bir yük hissetmelerine neden olmuştur.

Katılımcılar, depremin yıkıcı etkileriyle başa çıkmanın zorluğuna, yaşadıkları travmaların uzun vadeli etkilerine ve psikolojik zorluklara değinmektedir. Özellikle kayıpların yarattığı duygusal yük ve travmalar, katılımcıların iyileşme sürecine girememiş olmalarını ortaya koymaktadır. Kayıplar arasında yakın aile üyeleri, arkadaşlar ve komşular yer almakta, bu kayıplar ruhsal sağlık üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Ayrıca, çevredeki kayıpların intihar gibi ikincil travmalara yol açması, afetin toplumsal düzeyde de yıkıcı etkiler yarattığını göstermektedir. Psikolojik zorluklar, başlangıçta konuşma ve paylaşımında zorluklar yaşanmasına neden olsa da, katılımcılar zamanla benzer acıları yaşayanlarla duygularını paylaşmanın rahatlatıcı etkisini deneyimlemişlerdir. Grup terapileri ve paylaşımlar duygusal iyileşme sürecinde önemli bir araç olarak görülmekte, ancak bireysel terapilerin daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bazı katılımcılar sosyal izolasyonun kendilerine iyi geldiğini ve sosyal ilişkilerde daha az tahammül gösterdiklerini ifade etmektedir. Depremin fiziksel sağlık üzerindeki etkileri de kalıcı olmuştur; birçok kadın, yaşadıkları yaralanmaların ardından uzun süren sağlık sorunlarıyla karşılaşmış ve bazıları hem fiziksel hem de psikolojik sağlık problemleriyle mücadele etmektedir. Bu travmalar, sadece fiziksel iyileşmeyi değil, duygusal iyileşmeyi de engellemektedir. Depremin etkileri, bireylerin yanı sıra ailelerinin ve toplumun psikolojik iyileşme süreçlerini de karmaşıktırmaktadır. Bu süreçte hem bireysel hem de toplumsal düzeyde destekleyici müdahalelere değinilmiştir.

Kadınların afet sonrası yaşadıkları yalnızlık, sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde izler bırakmış ve psikolojik yüklerini artırmıştır. Sonuç olarak, depremler gibi büyük afetler, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini ve aile içindeki görevlerini zorlamakta, bakım yükünü ve aile ilişkilerini yeniden şekillendirmekte, kadının rolünü daha belirgin hale getirmektedir. Kadınlar, tüm bu zorlukların yükünü taşıırken, aile içindeki eşitliksiz dağılımlar, akraba ilişkilerindeki kopmalar ve sosyal izolasyon, kadınların yaşadıkları travmanın derinleşmesine yol açmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin afet durumlarında daha belirgin hale geldiğini ve kadınların, toplumsal yapıların desteğiyle daha sağlıklı bir afet sonrası iyileşme süreci yaşayabileceğini ortaya koymaktadır.

Afetler, kadınların yaşadığı toplumsal cinsiyet temelli zorlukları derinleştirerek, fiziksel ve psikolojik etkilerin yanı sıra, şiddet, taciz ve mağduriyet risklerini de artırmaktadır. Kadınlar, afet sonrası yaşamın zorluklarıyla başa çıkarken, toplumsal

cinsiyet eşitsizliği ve buna dayalı şiddet deneyimleri daha da keskinleşmektedir. Yapılan araştırmada, kadınların afet sonrası yaşadıkları travmaları, güvenlik endişelerini ve mağduriyetlerini vurgularken, toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınların afet deneyimlerini nasıl şekillendirdiğine dair bulgulara değinilmiştir.

Ortanca'nın ifade ettiği gibi, afet bölgelerinde kadınların güvenliğini sağlamaya yönelik kadın merkezlerinin kurulması, kadınların psikolojik ve fiziksel şiddet gibi durumlarla başa çıkabilmesi için hayati önem taşımaktadır. Bu tür merkezler, kadınlara güvenli bir alan sunmanın yanı sıra, onların hukuki haklarını savunmalarına yardımcı olabilecek destek ve yönlendirmeler sunabilir.

Afet durumlarında kadınlar genellikle dezavantajlı gruplar da değerlendirilse de bu araştırmada elde edilen bulgular, kadınların afet sürecinde aktif bir şekilde rol alarak toplumsal destek sağladıklarını ve liderlik gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle Ortanca ve Fesleğen gibi katılımcılar, afet bölgesindeki yeniden yapılanma sürecinde kooperatif kurarak ve bölgedeki diğer kadınları da dahil ederek, afet sonrası hayatta kalma ve yeniden düzen oluşturma sürecine katkı sağlamışlardır. Ortanca ve Fesleğen' in deneyimleri, kadınların afetlerde sadece aile içindeki bakım rollerinin ötesinde, toplumsal dayanışma ve yeniden yapılandırma süreçlerinde de merkezi bir pozisyon aldıklarını göstermektedir. Kooperatif bünyesinde organize olarak, kadınlar çevresindeki insanlara yardım dağıtmak ve yerel ihtiyaçları planlı bir şekilde karşılamak için sistemli bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu, kadınların kriz zamanlarında organizasyonel becerilerini ve liderlik potansiyellerini etkin bir şekilde kullanabileceklerini ortaya koymaktadır. Afet sırasında, geleneksel olarak kadının bakım, ev işleri ve çocuk bakımı gibi rollerle tanımlanan sorumlulukları, aynı zamanda bir liderlik rolüne dönüşebilmektedir.

Kadınların sahada gönüllü olarak hizmet vermesi, afet yönetiminin etkinliğini artırmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların sahada aktif olmaları, özellikle duygusal destek ve özel ihtiyaçların karşılanması noktasında büyük bir avantaj yaratmaktadır. Kadın gönüllüler hem diğer kadınların hem de çocukların daha rahat bir şekilde ihtiyaçlarını dile getirebileceği bir ortam yaratırken, afet bölgesinde kadınların karşılaştığı özel zorlukları göz önünde bulundurmışlardır. Kadınların problem çözme kapasitesinin, afet süreçlerinde daha verimli bir şekilde yardım sağlanmasına olanak tanıdığı vurgulanmaktadır.

Katılımcıların birçoğu ihtiyaçlarını dile getirme, isteme noktasında erkeklerle konuşmakta zorlandıklarını ama ihtiyaç malzemelerini dağıtanların çoğunun erkek olduğundan bahsettiler. Buna ilişkin “sahada kadın gönüllülerin bulunması”na ilişkin görüşleri sorulduğunda kadınların sahada aktif olmaları gerektiğini, özellikle duygusal destek ve özel ihtiyaçların karşılanması noktasında daha rahat bir iletişim sağlayabileceklerini belirtmişlerdir.

Afet sonrası kadınların sağlık hizmetlerine erişimindeki zorluklar hem fiziksel hem de psikolojik sağlıkları üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, sağlık hizmetlerine erişimdeki engellerin kadınların yaşadığı travmaları daha da derinleştirdiğini göstermektedir. Papatya'nın “erkek uzman” ifadesi, kadınların özellikle kadın sağlığı ve hijyen gibi hassas konularda erkek sağlık çalışanlarıyla iletişimde zorlandığını vurgulamaktadır. Bu durum, kadınların sağlık hizmetlerine erişimdeki engellerin yalnızca fiziksel değil, toplumsal cinsiyetle ilgili psikolojik bariyerlerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Begonya ise STK'ların sağladığı sağlık hizmetlerinin önemine değinmiş, özellikle kadın sağlığı ve hijyen desteğinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Ancak, kırsal alanlarda sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar, kadınların temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamayı zorlaştırmaktadır.

Sunulan hizmetlerde “depremzede” olarak görev almalarına ilişkin fikirleri sorulduğunda; katılımcılar, buldukları topluluklarda başkalarına yardım ederek güç bulduklarını dile getirmiştir. Çevresindekilere yardım etmenin kendilerini güçlü hissettirdiğini, başka kadınlara yardım ettikleri anların, topluluk dayanışmasını artırdığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu dayanışma, sadece fiziksel yardım sağlamakla kalmamış, afetin getirdiği psikolojik yükleri hafifletmek için de önemli bir mekanizma oluşturmuştur. Bu süreçte kadınlar birbirlerinin duygusal yüklerini paylaşarak hem kendi iyileşme süreçlerine yardımcı olmuş hem de toplumsal bağları güçlendirmişlerdir.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu ise kadınların yaşadıkları bölgelerin hizmetlere erişimdeki etkisi üzerinedir. Katılımcıların bir kısmı merkezde yaşarken, bir kısmı farklı ilçelerde ikamet etmektedir. Merkeze yakın olan kadınlar hizmetlerin daha ulaşılabilir ve etkin olduğuna değinirken, merkeze uzak olan kadınlar hizmetlere ulaşma ve yararlanma noktasında yaşadıkları güçlüklerle değinmişlerdir.

Afet sonrası yaşanan krizler, yalnızca bireysel ve ailevi kayıplarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda afet yönetimindeki eksiklikler ve organizasyonel problemlerle de derinleşmiştir. Katılımcıların ifadeleri, afet yönetimindeki denetimsizlik, koordinasyonsuzluk ve acemi personelin görev dağılımlarının, afetin etkilerini ve kadınların yaşadığı zorlukları daha da ağırlaştırdığını göstermektedir. Kurumların hizmet sağlama süreçlerindeki yetersizlikler, toplumsal olarak savunmasız grupların, özellikle kadınların, ihtiyaçlarını karşılamada engeller yaratmıştır. Yardımların ihtiyaca uygun olmaması, düzenli bir ihtiyaç sisteminin eksikliği, hizmetlere ulaşımında kişilerin konumlarının göz ardı edilmesi ve ulaşım araçlarının yetersizliği, katılımcıların yaşadığı temel sorunlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, kadınların afet deneyimlerine yönelik yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyet rollerinin afetler sırasında karşılaşılan zorlukları belirleyen önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Afetlere hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerinde kadınların özgün ihtiyaçlarının dikkate alınması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilen müdahaleler, kadınların afetlere karşı daha dirençli olmalarını sağlarken, aynı zamanda toplumun genel iyileşmesine de katkı sağlar. Kadınların ihtiyaçlarının doğru bir şekilde belirlenmesi için sosyal hizmet müdahalelerinin çeşitlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet odaklı çözümler geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kadınlara yönelik faaliyet ve politikaların etkinliğinin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirilmesi, afet sonrası iyileşmeyi hızlandırabilir. Bu doğrultuda, literatür taraması ve araştırma bulgularına dayanarak somut öneriler sunulacaktır.

Afet Sonrası Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalelerinin Çeşitlendirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Çözüm Önerileri

- Kadınların sosyal dayanışma ağlarını güçlendirecek rehberlik hizmetleri ve psikososyal destek sunan sosyal hizmet birimlerinin sağladığı yardımlardan faydalanılması önemlidir. Psikolojik hizmetler noktasında kadınlara yönelik psikolojik destek programları ve travma terapileri sunulmalıdır. Kadınların duygu durumlarını rahatça ifade edebileceği, kadın odaklı destek grupları oluşturulabilir.

- Kadınların güvenliğini sağlayacak barınma alanları oluşturulmalı, geçici barınma merkezlerinde kadınlara özel alanlar (tuvaletler, banyo, dinlenme odaları, kurslar) sağlanmalıdır.
- Kadınlara yönelik geçici iş gücü desteği ve gelir oluşturma fırsatları oluşturulmalı, ayrıca meslek edindirme kursları ve kredi desteklerinin yanı sıra, kadın kooperatiflerini desteklemeye yönelik projeler üretilerek, yeniden inşa sürecinde kooperatiflerin iş gücünden faydalanılmalıdır.
- Kadına yönelik şiddetin erken aşamalarda tespit edilmesi ve buna yönelik hızlı müdahale süreçlerinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele konusunda, şiddet mağduru kadınlar için psikolojik destek, hukuki yardım ve güvenli barınma alanları sağlamak amacıyla özel hizmet birimleri kurulmalıdır.
- Afet sonrası psikososyal destek ve sağlık hizmetleri noktasında, sağlık hizmetlerine erişim- özellikle kadın sağlığı ve doğum sağlığı alanlarında- güçlendirilmeli, kadın hijyen ürünlerinin, doğum kontrol yöntemlerinin ve gebe kadınlar için sağlık hizmetlerinin erişilebilir olması sağlanmalıdır.
- Afetlere yönelik hizmet sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliği alanında hizmet veren sivil toplum örgütlerinin, alanda hizmet sunmalarına yönelik destek sağlama, savunuculuk yapma ve izleme görevlerini yerine getirebilmeleri için gerekli desteğin hem pratik anlamda hem de sistematik bir program dahilinde sunulması gerekmektedir.
- Afet sonrası kadınların dayanışmasını teşvik eden programlar geliştirilmeli ve etkin şekilde desteklenmelidir. Kadınların iyileşme sürecine aktif katılımını sağlayacak stratejiler oluşturulmalı, toplumsal rollerini yeniden inşa etmelerine fırsatlar sunulmalıdır.
- Afet sonrası savunmasız gruplarda yer alan yaşlılar, engelliler, göçmenler, çocuklar ve evsizler gibi gruplara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri artırılmalı, grupların özel ihtiyaçlarına yönelik sosyal hizmet uzmanları tarafından mesleki müdahale planları oluşturulmalıdır.

- Afet risklerinin toplumsal cinsiyet temelli dinamiklerini anlamak için, cinsiyet, yaş ve engellilik gibi toplumsal gruplara dair verilerin ayrıntılı bir şekilde toplanması ve raporlanması süreci sistematik hale getirilmelidir. Bu veriler, farklı grupların afetlerden nasıl etkilendiğini daha iyi analiz etmeyi ve özgül ihtiyaçlarına göre daha adil müdahaleler geliştirmeyi mümkün kılacaktır.
- Kadınların aile içindeki geleneksel sorumluluklarını hafifletmek amacıyla, çocuk bakım hizmetleri, yaşlı bakım desteği, geçici bakımevleri ve oyun grupları gibi destekleyici hizmetler sunulabilir. Sosyal hizmet uzmanları, kadınlara rehberlik ederek aile içindeki yüklerini paylaşmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, kadınlara yönelik bilinçlendirme ve destek programları ile aile içindeki sorumlulukların daha eşit dağılması sağlanmalı ve toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilmelidir.
- Acil yardım ve afet süreçlerinde görev alan profesyonellerin travmatik stresinin azaltılması, multidisipliner bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Çalışanlar için psikolojik destek faaliyetleri düzenlenmeli ve hizmetlerin daha sağlıklı sunulabilmesi için düzenli geri bildirimler ve toplantılar yapılmalıdır.
- Aile üyelerinin yeniden bir araya gelmesi ve akran desteği mekanizmalarının güçlendirilmesi, afet sonrası iyileşme sürecinde önemli bir rol oynar. Aile içi bağların yeniden inşa edilmesi, bireylerin psikolojik iyileşmesini destekler. Ayrıca, akran desteği, travmalarla başa çıkma ve sosyal bağları güçlendirme konusunda etkili bir araçtır.
- Afet sonrası yaşanan kayıplar ve travmalar, bireylerin psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir ve intihar gibi ciddi sonuçlara yol açabilir. Bu etkilerin azaltılması için afet anından itibaren psiko-sosyal destek ve ilk yardım hizmetlerinin hızlı bir şekilde devreye girmesi gereklidir. Erken müdahaleler, travmalarla başa çıkmayı kolaylaştırarak, can kayıplarını önlemeye yardımcı olur. Psikolojik ilk yardımın yaygınlaştırılması, intihar oranlarının düşürülmesinde önemli bir adım olacaktır.
- Farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin bulunduğu kamplarda, kültürler arası anlayışı güçlendirmek ve çatışmaları önlemek için etkileşimli programlar düzenlenmelidir. Kamp yöneticileri ve çalışanları, hoşgörü ve anlayışı teşvik eden bir ortam yaratmak için aktif rol almalıdır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

- Afetlere ilişkin yapılan alanyazın taramasında; yürütölen araştırmalarda erkeklerin araştırmalara katılımının sınırlı olduğu, duygusal durumlarını ifade de çekimser olduklarına dair bulgulara rastlanmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle şekillenmektedir. Erkeklerin kendilerini ifade edebilmeleri için, afet sonrası araştırmalarda toplumsal cinsiyet farklılıklarına duyarlı ortamlar oluşturulmalı ve empatik, anlayışlı yaklaşımlar benimsenmelidir. Araştırma yöntemleri, erkeklerin katılımını teşvik edecek şekilde tasarlanmalıdır.
- Afetler sonrası sağ kalan kişilerin fiziksel sağlıklarına ilişkin araştırmalar kısıtlıdır. Bu nedenle afetler sonrası artan engellilik oranı, uzuv kayıplarından doğan engelliliklere yönelik psikososyal destekler, oluşan yeni sürece dair sosyal hizmet müdahalelerine yönelik adımları ve ihtiyaçları ele alan özđün çalışmalar ortaya konulabilir.
- Kadınların afet deneyimlerine ilişkin bu çalışmada sadece kadınların deneyimlerine yer verilmiş, araştırma onların sosyal hizmet ihtiyaçları üzerine temellendirilmiştir. Afet sonrası savunmasız gruplarda yer alan yaşlılar, engelliler, göçmenler, çocuklar ve evsizler gibi grupların sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik daha geniş kapsamlı araştırmalar ortaya konulabilir.
- Afetler sonrası insani yardım kuruluşlarının toplumsal cinsiyet rollerine odaklanma stratejilerini incelemek, bu kuruluşların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine nasıl katkı sağladığını analiz etmek, sosyal hizmetler alanında önemli bir araştırma konusudur. Bu tür bir araştırma, cinsiyet temelli eşitsizliklerin nasıl ele alındığını ve afet sonrası toplumsal cinsiyet rollerindeki dönüşümün, eşitsizliklerin giderilmesine nasıl etki ettiğini anlamaya yardımcı olabilir.
- Afetlerin toplumsal yapılar, bireylerin psikolojik durumları, ekonomik koşullar ve kültürel dinamikler üzerindeki uzun vadeli etkilerini anlamak için doktora düzeyinde kapsamlı araştırmalar yapılması önemlidir. Bu araştırmalar, afet sonrası toplumsal yeniden yapılanma süreçlerini ve farklı toplumsal grupların bu süreçteki rollerini daha geniş bir perspektiften incelemeye olanak tanıyacaktır.

- Afet sonrası göç eden ailelerle çalışan kurumların sunduğu hizmetlerin etkinliğini değerlendirmek için kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Bu araştırmalar, ailelerin karşılaştığı zorluklar ve ihtiyaçları belirleyerek hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, göç eden ailelerin toplumsal uyum süreçlerini destekleyecek stratejiler, psikolojik ve sosyal iyileşmelerine olumlu katkı sağlayacaktır.
- Sonuç olarak, afet sonrası kadınların yaşadığı zorlukların aşılabilmesi için toplumsal cinsiyet duyarlı bir afet yönetim yaklaşımının benimsenmesi, kadınların ihtiyaçlarının doğru şekilde anlaşılması ve karşılanması gerektiği açıktır. Bu bağlamda, kadınlara yönelik özel destek sistemleri oluşturulmalı, afet yardımları cinsiyet eşitliği gözetilerek daha etkili bir şekilde organize edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abolshams Asghari, B. (2018). *Explore the role of women in disasters: propose suggestions for women involvement in disasters with focus on health sector* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü.
<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.
[17.01.2024].
- AFAD Afet Türleri. <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri>[18 Eylül 2023].
- AFAD Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri (2018)
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/Turkiye_de_Afetler.pdf
- AFAD 2024 Yılı Performans Programı.
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kurumsal-Raporlar/2024-Program-Butce-Performans-Programi.pdf
- Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği, *T.C. Resmî Gazete*,31760, 24 Şubat 2022.
- Ağın Gözükızıl, C., & Tezcan, S. (2023). Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında Türkiye'de Afetler: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi. *Kent Akademisi*, 16(Türkiye Cumhuriyeti'nin 100.Yılı Özel Sayısı):97-114.
- Ahmad,A.(2018). Conceptualizing Disasters from a Gender Perspective.Donal P. O’Mathuna, Vilius Dranseika ve Bert Gordijn(Ed.), *Disasters: Core Concepts and Ethical Theories*, Switzerland:SpringerOpen, 105-117.
- Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkisi. *C.Ü.Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4): 73-82.
- Akıncı, A. C., & Ünlügenç, U. C. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri: Sahadan Jeolojik Veriler, Değerlendirme ve Adana için Etkileri. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 38(2):553-569.

- Akil, K., & İnal Önal, E. (2023). Düzce Depremi Sonrası Gazete Manşetlerinin Bütünleşik Afet Yönetimi Sürecine Göre Değerlendirilmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(2): 597-608.
- Aktel, M. (2015). 5902 Sayılı Yasa ile Türkiye'de Afet Yönetiminde Oluşan Değişim. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27).
- Akyel, R. (2005). Türkiye Kamu Yönetiminde Afet Yönetimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1):15-29.
- Alakara Özcan, G. (2018). *Afetlerde psikososyal destek hizmetlerinin AFAD'da çalışan sosyal çalışmacılar tarafından değerlendirilmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alan, G. (2023). *Elâzığ ve İzmir depremlerindeki afet yönetiminin toplumsal cinsiyet perspektifi açısından karşılaştırılması* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Alkın, R. C. (2021). Afet Yönetiminde Sivil Toplum: İzmir Depremi Sonrası Müdahale ve İyileştirme Aşamaları Üzerine Bir İnceleme. *Karadeniz Araştırmaları*, 18(70):313-334.
- Altun, F. (2014). *Afetlere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmetler* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altun, F. (2017). Uluslararası Kuruluşların Afetlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetlerinin İncelenmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1): 32-54.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Anderson, M. B. (1994). Understanding the Disaster-Development Continuum: Gender Analysis is the Essential Tool. *Focus on Gender*, 2(1):7-10.
- Arıca, F., Çakır, C., & Kağnıcı, D. (2023). Kırılgan Gruplar Özelinde Afetlerde Psikososyal Hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1): 176-187.

- Arabacı, İ. B. (2008). UNESCO ve UNICEF'in Türkiye'de Gerçekleştirmiş Oldukları Eğitim Projelerinin Değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 6(2):54-60.
- Arksey, H., & Knight, P. (1999). *Interview for social scientists*. Londra: Sage Publications.
- Arslan, Ü., Kaya, M., & Şahingöz, T. (2007). Afetlerde Sağlık Organizasyonu Çalışmaları. *TMMOB Afet Sempozyumu*, (s. 468-469). Ankara.
- Ataya, vd. (2024). Sleep Quality and Mental Health Differences Following Syria-Turkey Earthquakes: A cross-sectional Study. *International Journal of Social Psychiatry*, 70(4):700-708.
- Atlı, A. (2006). *Afet Yönetimi Kapsamında Deprem Açısından Japonya ve Türkiye Örnekleri Üzerinde Kurumsal Yapılanma*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- Ay, K. (2023). *Türkiye'de 6 Şubat depremini yaşayan bireylerin duygusal etkilenme düzeyleri* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1):231-274.
- Barlas, N. (2011). Afet Sigortaları Kanunu'na Göre Zorunlu Deprem Sigortası Sözleşmesinin Tarafları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XV (3-4):113-156.
- Baydemir, E. (2023, 5 22). *Doğal Afetlerin Sonuçlarının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Tetiklemesi Üzerine*. 9 18, 2023 tarihinde Legal Blog: <https://legal.com.tr/blog/genel/dogal-afetlerin-sonuclarinin-toplumsal-cinsiyet-esitsizligini-tetiklemesi-uzerine/> adresinden alındı
- Bayraktar, H., & Sahtiyancı, E. (2020). 17-18 Temmuz 2019 Akçakoca ve Cumayeri (Düzce) Sel Afeti Sonuçları ve Müdahale Çalışmaları. *Resilience*, 4(2):239-255.

- Baz, A. (2023). *Türkiye’de afetlerde sosyal hizmet uygulamaları: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bitlis.
- BBC News. (2024, Mart 22). *Rusya, Moskova’da Konser Salonuna Düzenlenen ve En Az 137 Kişinin Hayatını Kaybettiği Saldırı Sonrası Yasta.*
- Beşpınar, F., U.& Beşpınar, L., Z. (2023). 6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Ankara Barosu Dergisi*,81(Özel Sayı):467-502.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (3):108-114.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77-101.
- Can, İ. (2020). Giriş Niyetine: Afet Sosyolojisine Alan Açma Çabası. İ. Can (Dü.) içinde, *Afet Sosyolojisi* (s. 15-36). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Cengiz, S.&Peker.A. (2023). Deprem Sonrası Yetişkin Bireylerin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. *TRT Akademi*,8(18):652-668.
- Ceren, A. (2023). Türkiye’de Afet Yönetimi ve Afetlerde Teknoloji Kullanımının Önemi. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 6(1): 78-106.
- Christie, A., & Mitler, H. (1999). Partnership and Care Groups in the Risk Society. *Child and Family Social Work*, 4: 231-240.
- Ciampi, M. C., Gell, F., Lasap, L., & Turvill, E. (2020). *Toplumsal Cinsiyet ve Afet Risk Azaltma Bir Eğitim Seti*. (E. İnal, N. Erbaydar Paksoy, E. Kaya, & G. Yalçın, Çev.) İstanbul: Paradigma Akademi.
- Cin, M. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Doğal Afetler ile İlgili Yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi* (22):70-81.

- Clar, C. (2019). How Demographic Developments Determine the Management of Hydrometeorological Hazard Risks in Rural Communities: The Linkages Between Demographic and Natural Hazards Research. *Wiley Interdisciplinary Review*, 6(6).
- Coppola, D. P. (2015). *Introduction to International Disaster Management* (3rd ed.) USA: Elsevier Pub.
- Coppola, D. P., Haddow, G. D., & Bullock, J. A. (2020). International Disaster Management. *Introduction to Emergency Management* (7th ed.) (s. 349-401). içinde USA: Elsevier Pub.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çakı, F. (2020). Afet Yönetişiminde Sivil Toplum ve Güven Algıları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(12): 1-45.
- Çelebi Boz, F. & Şengün, H. (2017). Afet ve Kalkınma İlişkisinde Kadın. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 59:359-374.
- Çelik, F. (2023). *Türkiye’de göç yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının rolü* (Yayınlanmış Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetin Aydın, G. & Aytaç, S. (2023). Depremde Dezavantajlı Gruplardan Biri Olan Depremzede Kadınlar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkisi: Nitel Bir Araştırma. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Science Faculty*, 10(3):2195-2218.
- Daşkiran, F., & Ak, D. (2015). 6306 Sayılı kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3):264-288.
- Dedeoğlu, S. (tarih yok). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi* (86):139-170.

- Değirmenci, Birgül. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında afet mevzuatının değerlendirilmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, 44(11): 12-27.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983*. Ankara: DPT Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000*. Ankara: DPT Yayını.
- Dinçer, Ö. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dokuzoğlu, G., & Ünaldı, G. (2023). Determination of Post-Earthquake Trauma Levels of University Students. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*, 6(Special Issue 1- Healthy Life, Sports for Disabled people):58-66.
- Donner, W., & Rodriguez, H. (2008). Population Composition, Migration and Inequality: The Influence of Demographic Changes on Disaster Risk and Vulnerability. *Social Forces*, 87(2):1089–1114.
- Doğan, B. (2016). *Afet riski nedeniyle kentsel dönüşüm: İzmir örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Doğan, H. (2019). Afetlerde Kurum ve Kuruluşlar. D. N. Özüçelik (Dü.) içinde, *Afetlerde Acil Tıp Hizmetleri* (s. 83-88). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Doğan, H. H. (2022). Türkiye'de Afet Olaylarına Kalkınma Planlarının Yaklaşımı. *İdealkent*, 13(37): 1873-1912.
- Doğru, S., & Coşkun, Z. (2023). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Afet Risk Algısı ve Afete Hazırlıklı Olma İnanç Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(4):1299-1311.

- Dölek, İ. (2013). Muş'ta Yaşanan Sel ve Taşkınlara Neden Olan Doğal Faktörlerin Analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (28):408-422.
- Dönertaş, A. S., (2006). *Afet yönetimi kapsamında güvenli yerleşim yerlerinin tasarımı için kentsel tasarım standartlarının geliştirilmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Duran, D. (2001). Birleşmiş Milletler ve Müdahale. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2): 131-142.
- Elmastaş, N., & Özcanlı, M. (tarih yok). Bitlis İlinde Çığ Afet Alanlarının Tespiti ve Çığ Risk Analizi. *VI.Ulusal Coğrafya Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Erdoğan, B. (2023). Depremin Sosyolojisi: 6 Şubat Felaketinin Toplumsal ve Kültürel Boyutları. *TRT Akademi*, 8(18): 718-725.
- Eren, H. (1998). *Türkçe Sözlük*. I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin Afet Profili. *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Afet Sempozyumu*. Ankara: İMO Kongre ve Kültür Merkezi.
- Erkan, M.A., vd. (2022). *2021 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirilmesi Raporu*. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Ankara.
<https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/raporlar/afetlerraporu2021.pdf>
- Erkoç, T., Baran, B., & Hamzaçebi, G. (2000). *Depremle İlgili Teknik Bilgiler*. Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsü:
<http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/bilgi/depremnedir/index.htm#KONU1>
adresinden alındı
- Ersoy Yılmaz, A. (2010). Türkiye'de Kalkınma Planlarında Afet Yönetimi. *Afet Yönetimi I* (s. 244-264). içinde İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

- Ertürkmen C. (2006). *Afet yönetimi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fischer, H. W., Scharnberger, C. K., & Geiger, C. J. (1996). Reducing Seismic Vulnerability in Low to Moderate Risk Areas. *Disaster Prevention and Management*, 5(4): 5-18.
- Fisher, S. (2010). Violence Against Women and Natural Disasters: Findings from Post-Tsunami Sri Lanka. *Violence Against Women*, 16(8): 902-918.
- Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond: from research design to analysis and publication*. New York: New York University Press.
- Genç, E., & Atabey, A. (2023). Sel Felaketi Sırasında Afet Lojistiği Yönetimi Kapsamında Temel Başarı Etkenleri: Bartın İli Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(47): 805-829.
- Genç, F. N. (2013). Türkiye'de Afet Yönetimi ve Politikalarının Dönüşümü. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı (Dü) içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 498-519). Ankara: Adres Yayınları.
- Genç, F. N. (2021). *Afet Yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gerçek Öter, E., & Demir, E. (2023). Afet ve Acil Durumlarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığına Etkileri. *2nd International Conference on Scientific and Academic Research*, (s. 332-341). Konya.
- Gerdan, S. (2019). Yerel Yönetimlerde Afet Zararlarının Azaltılması Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *The Journal of Social Science*, 3(5): 267-276.
- Gezgin, M. (2018). *Türkiye'de afet yönetimi politikası sorunları: Soma maden kazası örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Gökçe, O., Özden, Ş., & Demir, A. (2008). *Türkiye'de Afetlerin Mekansal ve İstatistiksel Dağılımı Afet Bilgileri Envanteri*. Ankara: T.C. Bayındırlık Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Afet Etüt ve Hasar Tespit Başkanlığı.
- Görcelioğlu, E. (2003). *Sel ve Çığ Kontrolü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4415.
- Güler, M., & Turan, A. (2013). Development Strategies for Sustainable Urbanization in Turkey: KENTGES Action Plan (2010-2023) Case. *International Conference on Eurasian Economies*, (s. 255-261). St. Petersburg, Rusya.
- Gümrükçüoğlu, S. (2023). Din Eğitimi Açısından Doğal Afetlerle Başa Çıkma Temel Kur'ani Kavramlar. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları* (16): 79-109.
- Habtezion, S. (2013). *Gender and climate change, capacity development series, Asia and the Pacific, disaster risk reduction*. United Nations Development Programme.
- Haight vd. (2022). Stressful Life Events, Intimate Partner Violence, and Perceived Stress in the Postpartum Period: Longitudinal Findings in Rural Pakistan. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57(11):2193-2205.
- Hancocks, P.(2013). Fukushima's Nuclear Power Mess: Five Big Questions <https://edition.cnn.com/2013/11/07/world/fukushima-nuclear-power-disaster-problems/index.html> [7 Kasım 2013].
- Hatay Depremzede Derneği (2024). *Hatay Depreminin 1.Yılı Raporu*.
- Işık, Ö., Aydınöğlu, H. M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G., & Ay, A. (2012). Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Sağlık Hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2): 82-123.
- İnmez, İ. (2011). Afetlerin Doğallığı Üzerine: Sosyal Bir Olgu Olarak Afetler ve Kırılma Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(4): 185-194.
- İsbir, E. G., & Genç, F. N. (2008). Uluslararası Afet Müdahale Hukukuna Doğru Türk Afet Yönetim Sistemi. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(1):15-41.

İstanbul Teknik Üniversitesi-İTÜ (2023). *6 Şubat 2023: 04.17 Mw 7,8*

Kahramanmaraş ve 13.24 Mw 7,7 Kahramanmaraş depremleri: Ön inceleme raporu. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Kadioğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. M.

Kadioğlu, & E. Özdamar (Dü) içinde, *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 1-34). Ankara: JICA Türkiye Ofis Yayınları.

Kadioğlu, M. (2011). *Afet Yönetimi: Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü*

Yönetmek. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.

Kadioğlu, M. & Kundak, S. (2011). *İlk 72 Saat.* Ankara: Afet Acil Durum Başkanlığı

(AFAD) Yayınları.

Kahraman, S., Polat, E., & Korkmazzyürek, B. (2021). Afet Yönetim Döngüsündeki

Ana Terimler. *Avrasya Terim Dergisi*, 9(3), 7-14.

Kalemlı, H. (2010). 1924 Erzurum Depreminde Yurtdışından Yapılan Yardımlar.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), 201-219.

Karaağaç, H. (2023). Hastane Afet Yönetim Sürecinde Tıbbi Sosyal Hizmet

Uygulamaları: Kahramanmaraş Depremleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3): 1154-1166.

Karakayalı, O. (2022, 8 17). *Ağustos Güzeldir 17'si Olmasa.* 5 5, 2022 tarihinde TATD

Afet Çalışma Grubu: <https://tatd.org.tr/afet/genel/agustos-guzeldir-17si-olmasa/> adresinden alındı

Karaman, Z. T. (2017). Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye'de Örgütlenme. Z. T.

Karaman, & A. Altay (Dü) içinde, *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 1-36). İzmir: Birleşik Yayıncılık.

Keskin, F. (2014). *Politik İletişim Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

- Kırıkkaya, E. B., Ünver, A. O., & Çakın, O. (2011). İlköğretim Fen ve Teknoloji Programında Yer Alan Afet Eğitimi Konularına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 24-42.
- Kişi, G. (2022). *Depremın sosyolojik boyutu: 2020 Elâzığ depremzedeleriyle yapılan niteliksel bir araştırma* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kumala Dewi, L. R., & Dartanto, T. (2018). Natural Disasters and Girls Vulnerability: Is Child Marriage a Coping Strategy of Economic Shocks in Indonesia? *Vulnerable Children and Youth Studies*, 14(1):1-12.
- Kurt, E., & Gülbahçe, A. (2019). Van Depremini Yaşayan Öğrencilerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Düzeylerinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3): 957-972.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Köşgeroğlu, N. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Kadın Kalın Duvar İnce Zar* (1.Baskı). Ankara: Alter Yayıncılık
- Laçiner, V., & Yavuz, Ö. (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar ve Hukuki Çerçevesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (9):114-135.
- Mandal, P. C. (2018). Saturation in Qualitative Research: Considerations and Limitations. *International Journal of Academic Research and Development*, 3(2):624-628.
- Myers, M. D. (2013). *Qualitative research in business and management*. London: Sage Publications.
- Namey, vd.(2016). Evaluating Bang fort he Buck: a Costeffectiveness Compraison Between Individual Interviews and Focus Groups Based on Thematic Saturation Levels. *Am J Eval*, 37(3):425-440.

- NTV. (2022, 2 Şubat). *Van'da İki Yıl Önce 42 Kişinin Öldüğü Çığ Felaketinin Acısı Tazeliğini Koruyor*.https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/vanda-iki-yil-once-42-kisinin-oldugu-cig-felaketinin-acisi-tazeligini-koruyor,uBednp8roUGXtDwKpUNATg/Mb1tv8O6OECmv9qKi_14cA
- NTV. (2015,25 Şubat). *Afganistan'da Çığ Felaketi: 124 Ölü*.
<https://www.ntv.com.tr/dunya/afganistanda-cig-felaketi,gVToVLb8Okm0E2UX6p719Q>
- Okray,Z.& Es,F.,Y.(2024). Kamu Politikası Bağlamında 6 Şubat Depremine Hatay'da Yaşayan Bireylerin Deprem Sonrası Travma, Bütünleşik Anksiyete ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,15(2):181-195.
- Olgun, Büşra Nur. (2021). *Sağlık çalışanlarının afet yönetimi sürecine özgü toplumsal cinsiyet algıları ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi: bir devlet hastanesi örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Our World in Data. (2024, 9 20). *Number of deaths from natural disasters, Turkey, 1990 to 2024*. Our World in Data: <https://ourworldindata.org/grapher/number-of-deaths-from-natural-disasters?time=1990..2024&facet=none&country=~TUR>
- Oxfam(2017). Women's Resilience:It's about Surviving and Thriving. *Oxfam Policy and Practice: Gender & Development*, 25(3):243-254.
- Ökten, E. (2012). Konya Büyükşehir Belediyesi ve Afet Yönetimi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1):116-139.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8):302-312.
- Özaydın,Y.& Görgün Baran, A. (2024). 2011 Yılı Van Depremi'nde Geçici Barınma Alanlarında Kalan Kadınların Gündelik Yaşamda Karşılaştıkları Zorluklar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*,41(2): 578-596.

- Özdemir, A. (2023). Afet Yönetiminde Belediyelerin Rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(2): 828-829.
- Özdemir, Ö. (2024, Ekim 28). Trabzon'daki Taşkın ve Heyelanlarda 208 Milyon Lirayı Aşkın Zarar Tespit Edildi. *Sabah*.
- Özdemir, L., Batga, B., & Uçar, B. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algılarını Etkileyen Demografik Niteliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(24):212-228.
- Özel, M. (2013). Afet Yönetiminin İyileştirme Aşaması Bağlamında 2011 Van Depremi Sonrasında "Konteyner Kent" Uygulaması. *Türk İdare Dergisi*, 85(477), 11-34.
- Özkan, O., & Uzun, A. (2024). Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Yönetimindeki İkametlerini Sorgulamak: Balıkesir İli Örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(46): 267-312.
- Özmen, B., Nurlu, M., Kadioğlu, M., Görüm, T., Yavaş, Ö. M., Kaplan, O., Karaman, Z. (2018). *Temel Afet Bilgisi*. (M. Tün, Dü.) Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özsoy, E. (2024). Demiryollarında Jeolojik Tehlikelerin Belirlenmesi ve Afet Risk Yönetimine Katkısı. *Demiryolu Mühendisliği* (20):123-140.
- Öztürk, K. (2002). Heyelanlar ve Türkiye'ye Etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2): 35-50.
- Özçelik, E. (2020). Afetlerde Sosyal Hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 3(1): 46-55.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Saint Paul, Minnesota: SAGE Publications.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Saint Paul, MN: Sage Publications.
- Plumber, T., & Neumayer, E. (2007). The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy 1981–2002. *Annals of the association of American Geographers*, 97(3):551-566.

- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (D. Bayrak, H. Bader Arslan ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rij, E. V. (2016). An approach to the disaster profile of People's Republic of China 1980-2013. *Emergency and Disaster Reports*, 3 (4).
- Sandoval, V., & Voss, M. (2016). Disaster Governance and Vulnerability: The Case of Chile. *Politics and Governance*, 4(4):107-116.
- Seyyar, A., & Yumurtacı, A. (2016). Afet Odaklı Acil Manevi Sosyal Hizmet Uygulamaları Bağlamında Türkiye'ye Yönelik Bir Model Önerisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3):1-24.
- Sezer, Ö., & Tozbey, ř. (2023). Türkiye'de Afet Yönetiminin Merkezi ve Yerel Düzeyde Örgütlenmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 8(1): 79-102.
- Shin, M. J., & Park, S. (2024). Natural disasters, foreign direct investment, and women's rights in developing countries. *Social Science Research*, 117:1-12.
- Soffer, Y., vd. (2011). The Relationship Between Demographic/Educational Parameters and Perceptions, Knowledge and Earthquake Mitigation in Israel. *Disasters*, 35(1): 36-44
- Soygüzel, H (2002). *Türkiye'de doğal afetlerde kriz yönetimi* (Marmara depremi örneği) (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Sultana, F. (2010). Living in Hazardous Waterscapes: Gendered Vulnerabilities and Experiences of Floods and Disasters. *Environmental Hazards*, 9(1):43-53.
- şahin, ř. (2019). Türkiye'de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 1(2):180-196.
- şahin, ř. (2019). Türkiye'de Bütünleşik Afet Yönetiminin Geliştirilmesi. *International Science and Engineering Applications Symposium on Hazards 2019*. Karabük: Karabük Üniversitesi.

- Şahin, Ş., & Üçgöl, İ. (2019). Türkiye'de Afet Yönetimi ve İş Sağlığı Güvenliği. *Afet ve Risk Dergisi*, 2(1): 43-63.
- Şengün, H. (2020). Afet Yönetiminin Hukuksal Boyutları. M. Yaman, & E. Çakır (Dü) içinde, *Farklı Boyutlarla Afet Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Talu, N. (2016). İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Politika Belirleme Süreçleri. *Yasama Dergisi*, (33):68-87.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- TDK (2024) Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi <https://sozluk.gov.tr/>
[12.08.2024].
- Taştekin, A., T. (2003). *Meteoroloji ve Çığ*. Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.
<https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/makale/meteorolojivecig.pdf>.
- Tercan, B. (2018). Türkiye'de Afet Politikaları ve Kentsel Dönüşüm. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 102-120.
- Thurston,A.,M., Stöckl,H. ve Ranganathan,M.(2021). Natural Hazards, Disasters and Violence Against Women and Girls: A Global Mixed-Methods Systematic Review. *BMJ Global Health*,6(4): e004377.
- Tuncay, T. (2003). *Afetlerde sosyal hizmet- 17 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999 Bolu-Düzce Depremleri sonrasında sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilen meslek uygulamalarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Turan, M. (2018). Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(3): 42-91.

- Uğuz Çelik, S., & Topbaş, F. (2014). Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Emeği: Turizm Sektörüne Betimsel Bir Yaklaşım. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(7):487-509.
- Uluocak, vd. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet* (1.Baskı). Ankara: Paradigma Yayınları.
- Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, *T.C. Resmî Gazete*, 10213, 15 Mayıs 1959 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.7269.pdf>
- Un- United Nations Department Of Humanitarian Affairs (1992), *Internationally Agreed Glossary of Basic Terms Related to Disaster Management*, (DNA/93/36) United Nations Publisher, Geneva.
- UNFPA. (2024). *Türkiye Earthquake Response*. Durum Raporu, UNFPA, Türkiye.
- UNISDR (2009). *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva.
- UN Women. (2023). *UN Women Brief on Earthquakes in Türkiye: Impacts and Priorities for Women and Girls*. <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/03/un-women-brief-on-earthquake-in-turkiye-impacts-and-priorities-for-women-and-girls>
- Usta, E. (2019). *Afet yönetiminde risk azaltmanın önemi, tecrübeler ve Türkiye'deki uygulama örnekleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Usta, G. (2023). Dünya'da Meydana Gelen Afetlerin İstatistiksel Olarak Analizi (1900-2022). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1): 172-186.
- Uşkay, S., & Aksu, S. (2002). Ülkemizde Taşkınlar, Nedenleri, Zararları ve Alınması Gereken Önlemler. *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi* (420-421-422): 133-136.
- Uzunçibuk, L. (2009). Doğal Afetlerin Kentsel ve Bölgesel Planlamada Yeri. *Jeodezi ve Jeoinformasyon*, (101): 18-27.

- Ün, L. (2023). Afet Yöneticisi Olarak Mülki İdare Amirleri: 6 Şubat 2023 Depremleri Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (78):371-384.
- Ünür, E. (2021). Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Doğal Afetlerde Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik Farkı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2):351-381.
- Walia, A. (2015). *Gender And Disaster Management a Training of Trainers (Tot) Module*. New Delhi: National Institute of Disaster Management.
- Wiest, R.,E.,Mocellin, J.,S.,P. ve Motsisi,D.,T.(1994). The Needs of Women in Disasters and Emergencies, Prepared for the Disaster Management Training Programme of the United Nations Development Programme and the Office of the United Nations Disaster Relief Coordinator.
- Yalçın, Gül. (2020). *Doğal afetlerin etkilerine ve afet risk yönetimine toplumsal cinsiyet perspektifinden bakış: Türk ve Japon kadınlarının duruş noktasından doğal afetler* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yayla, U.&Şahinöz, T. (2020). Preparedness for Earthquake: Knowledge and Behavior. *Journal of International Health Sciences and Management*, 6(11):46-59.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Elif. (2022). *Acil yardım ve afet yönetimi bölümü öğrencilerinin meslek seçimi ve kariyer yöneliminin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Yıldırım, G., & Saygın, E. (2024). *Türkiye'de Afet Yönetimi Paradigması: AFAD'ın*

Ürettiđi Politika Belgelerinin İçerik Analizi. Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi, 9(1): 15-35.

Yılmaz, A., & Demir, B. (2023). *Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara Üniversitesi

Açık Ders Kaynakları

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/165619/mod_resource/content/1/1.%20HAFTA.pdf

Yılmaz, H., & Gülüm, E. (2024). Afet Acil Yönetimi ve Afet Müdahale Planı

Çerçevesinde Uygulamalar: Pazarcık- Elbistan. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı): 1-25.

Yavaş, H. (2005). *Doğal Afetler Yönüyle Türkiye'de Belediyelerde Kriz Yönetimi*.

Ankara: Orion Yayınevi.

Zhang, Z., Wang, W., Zhanbiao, S., Li, W., & Jianxin, Z. (2012). Mental Health

Problems among the Survivors in the Hard-Hit Areas of the Yushu Earthquake. *PLos ONE*, 7(10).

EKLER

EK-1

ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-20292139-050.04-2400003426
Konu : Etik Kurul Kararı (Hilal ÖZCAN)

22.01.2024

Sayın Hilal ÖZCAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

"Kadınların Afetlerde Yaşadıkları Sorunlar ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Hatay Depremi Örneği" başlıklı araştırmanızla ilgili başvurunuz, kurumumuzun 22.12.2023 tarihli ve 2023/08 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı

Ek: Hilal ÖZCAN Etik Onay Belgesi

Belge Doğrulama Kodu: H99FET7

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: <https://ubys.izu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Halkalı Caddesi No: 281 Küçükçekmece/İstanbul

Telefon No:

e-Posta:

Keş Adresi: izu@hs01.kep.tr

Faks No:

İnternet Adresi:

Bilgi için :

Telefon No:

Direkt Hat:

Selda Şenol

Yeminli Katip

	ETİK ONAY BELGESİ	Doküman No	ET-FR-675
		İlk Yayın Tarihi	27.11.2023
		Revizyon Tarihi	22.12.2023
		Revizyon No	01
		Sayfa	1/1

Tarih	22.12.2023
Sayı	2023/08
Araştırmanın Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Araştırmanın Adı	<i>Kadınların Afetlerde Yaşadıkları Sorunlar ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Hatay Depremi Örneği</i>
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	Hilal ÖZCAN
Danışman Adı Soyadı	Doç. Dr. Emel YURTSEVER
Karar	UYGUNDUR

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla taşınmaktadır.)

(Katıldı)
Prof. Dr. Kadir CANATAN
Başkan

(Katıldı)
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ
Başkan V.

(Katıldı)
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Beytullah KAYA
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU
Üye

(Katıldı)
Av. Bilal ŞAMAT
Üye

Kurul Yeminli Kâtibi

Selda ŞENOL

EK- 2

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi Hilal Özcan tarafından yürütülen “Kadınların Afetlerde Yaşadıkları Sorunlar ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Hatay Depremi Örneği” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı afet yönetimi temelinde kadınların afetlerde yaşadıkları sorunların ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının değerlendirilmesidir. Araştırmada sizden tahminen 1 saat ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırmada Kişisel veri toplanacağından 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacaktır. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya ..... e-posta adresi ve . . . . . numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güvence verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

.....

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Hilal ÖZCAN

İmzası:

EK-3

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU FORMU

Değerli katılımcı,

Sizi “Kadınların Afetlerde Yaşadıkları Sorunlar ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Hatay Depremi Örneği” başlıklı yürütmekte olduğum araştırmaya davet ediyorum. Araştırmaya katılmak **gönüllülük** esasına dayalıdır, soruları yanıtlamaya başladıktan sonra da herhangi bir aşamada katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**. Araştırmada Kişisel veri toplanacağından **6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu** ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacaktır.

Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya ..... e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Desteğiniz için teşekkür ederim.

Hilal Özcan- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı

Yukarıda yazan bilgileri okudum, anladım ve onaylıyorum.

Yaşınız nedir? ____

Medeni durumunuz nedir?

- Evli
 Bekar

Cinsiyetiniz nedir?

- Kadın
 Erkek

Eğitim durumunuz nedir?

- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Ön lisans
- Lisans
- Diğer:

Sahip olduğunuz çocuk sayısı kaçtır?

- 0
- 1
- 2
- 3
- Diğer:

Kiminle yaşıyorsunuz?

- Yalnız
- Aile
- Diğer:

Afet öncesinde bir işte çalışıyor muydunuz?

- Evet
- Hayır

Afet sonrasında bir işte çalışıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

Afet sonrası barınma ihtiyacınızı nasıl sağladınız?

- Konteyner
- Çadır
- Konut yerleşkesi
- Diğer:

Afet sırasında ailenizde bir kayıp/ vefat durumu yaşadınız mı?

- Evet
- Hayır

Afet sonrası herhangi bir kurumdan psikolojik destek aldınız mı?

- Evet
- Hayır

Afet sonrası bakıma ihtiyacı olan engelli bir aile üyesi oldu mu?

- Evet
- Hayır

Afet sonrası bakıma ihtiyacı olan engelli bireyin bakımını kim üstleniyor?

- Kendim
- Bakıcı
- Diğer:

Afet sonrasında yapılan sosyal yardımlara ilişkin bilgilere nasıl ulaştınız?

- Radyo
- Sosyal medya
- Televizyon
- Gazete
- Sosyal çevre
- Takip etmedim
- Diğer:

Afet sonrasında ihtiyaçlarınız konusunda ne tür yardımlar aldınız?

- Barınma
- Gıda
- Sağlık
- Psikolojik destek
- Maddi destek
- Diğer:

“Afet” ve “Kadın” denildiğinde aklınıza ilk gelen kelime nedir?

Afet sonrası dönemde geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

Afet sonrası ne tür bir destek güvende olmanızı sağladı? (Örneğin; ulaşım, doğum, hijyen, barınma, şiddet tedbiri vb.)

İçinde bulunduğunuz deprem sonrası süreçte (ihtiyaçlarınız nelerdir?) yaşıyor olduğunuz sorunlar nelerdir?

Afetlerde size göre kimler daha dezavantajlı konumdadır? Neden?

Afet bölgesinde görev alan kadın gönüllüler hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Afet sonrası kadınlara yönelik öncelikli özel ihtiyaçlar neleri kapsamaktadır? (Örneğin; ped ihtiyacı, jinekolog, doğum kontrol yollarına ulaşım sınırlılığı, gebelik takibi yapılamaması, maddi yetersizlik, psikolojik destek vb.)

Afet öncesinde, sırasında ve sonrasında planlanan ve uygulanan hizmetlere (depremzedelerin katılımı hakkında ne düşünüyorsunuz) kadınların katılımı nasıl olmalıdır?

Afet sonrası ne tür sağlık sorunlarıyla karşılaştınız?

Afet öncesinde, sırasında ve sonrasında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik gelecekte neler yapılabilir?

Afet psikolojisinin sosyal yaşantımıza ne tür etkileri oldu?

6 Şubat sonrası düşünüldüğünüzde neler hissediyorsunuz?

İçinde bulunduğunuz süreçte motivasyon kaynağınız (sizi ayakta tutan güç) nedir?

Geleceğe dair beklentileriniz nedir?

Afet sürecine yönelik neler paylaşmak istersiniz?

TEMEL MAXQDA EĞİTİMİ KATILIM BELGESİ

ÖZGEÇMİŞ

Hilal ÖZCAN

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalı, 2023, İstanbul

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 2019, İstanbul

Lisans: İstanbul Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü (devam ediyor)

Ön Lisans: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Hukuk Bölümü Adalet Programı, 2012

B. MESLEKİ DENEYİM

2019- Zeytinburnu Belediyesi, Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi (AKDEM) Stajyer Sosyal Hizmet Uzmanı

2022- Halen Karma Kitaplar, Part Time Kitap Fuarlarında Satış Elemanı

C. PROJELERİ

Fikroskop projesi, Zeytinburnu Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi (AKDEM), tamamlandı.

D. YAYINLARI

Psikanalitik Kuram Bağlamında Bir Film İncelemesi: Arkadaşım Canavar, 7. Uluslararası Haliç Multidisipliner Bilimsel Araştırmalar Kongresi, 23-25 Ocak 2023 (Sözlü Sunum-Bildiri)

Alzheimerlı Bireylere Bakım Verenlerin Yaşadığı Sorunlar, 10.Ulusal Yaşlılık Kongresi, Pamukkale Üniversitesi, 25-27 Nisan 2019 (Sözlü Sunum-Tam Metin Bildiri)